

Onsdagen den 4 februari

Kl. 09.00

Allmänpolitisk debatt

1 § Justerades protokollet för den 27 januari.

2 § Allmänpolitisk debatt

Anf. 1 CARL BILDT (m):

Herr talman! För en vecka sedan fick jag ett brev som jag sedan dess har burit med mig. Det var från Lennart Carlsson, som är moderat partimedlem sedan 1948 och till yrket ålfiskare i Åhus i Skåne.

Hans brev gällde miljön och miljöpolitiken. Som ålfiskare hade han konkreta erfarenheter av de förändringar i främst vår havsmiljö som inträffat under de senaste decennierna. Han skrev så här:

”Nu har två massfabriker i Nymölla och Mörrum förstört ålfisket för oss här i Hanöbukten med sina utsläpp. Vi har försökt att sadla om till torskfiske vår och vinter, men nu har botten i havet blivit så försurad att torskrommen inte kan kläckas. Blåstången har försvunnit och ersatts av helt nya alger som sätter sig i näten. Näten blir så tunga att de sjunker, följderna blir ingen fisk.”

Hans budskap till sitt parti var att vi skulle föra fram miljöfrågorna med ökad tyngd under de kommande åren. Det kommer vi också att göra.

Det är naturligt för oss moderater att känna ett speciellt ansvar för natur och miljö. Det ligger i vår konservativa grundsyn att vara varsamma om det arv vi fått och är satta att förvalta för kommande generationer.

För oss har miljöpolitiken heller aldrig varit skild från politiken i övrigt. Vi har vävt samman miljöfrågorna med jordbrukspolitiken, med mark- och bostadspolitiken, med energipolitiken och med vår syn på industriell utveckling. Men framför allt har vi satt miljöpolitiken i samband med vår syn på enskilt ägande och ansvar.

Under årens lopp har det varit just enskilda människor – jord- och skogsbrukare, skärgårdsbor, fritidshusägare och naturvänner – som format och bevarat det natur- och kulturlandskap som vi svenskar är så oerhört fästa vid. Man har ägt sin mark, och man har känt ansvar för sin natur. Ägande och ansvar har varit och är oupplösligt förenade.

Det är också när det personliga ansvaret åsidosatts som de största miljöbrotten har begåtts. I sin extrem visar sig detta i öststaterna. Länder som byggts upp efter renlärliga socialistiska principer, och där det personliga ansvaret fullständigt uttraderats, brottas i dag med miljöproblem långt värre än nästan alla andra länders.

Men även i vårt land har frånvaron av personligt ansvar ibland fått allvarliga konsekvenser. När betongpolitikens härjningar pågick som värst var det statliga byggnadsplaner och kommunala moderniseringsprojekt som satte en ny och kall prägel på vår närmiljö. För staten är det lätt att fatta beslut om en stor nationalpark, men lika lätt att fatta beslut om ett stort ingrepp i denna för att behovet av en ny väg eller en ny kraftdamm anses kräva det.

Socialdemokraterna har under åren inte lyckats med sin miljöpolitik. När man spelat bort det personliga ansvaret och isolerat miljöpolitiken har man skapat en situation där man för en politik som ställer till miljöproblem, och en annan som skall ställa dem till rätta. Så får det inte vara.

Vi står under de kommande månaderna inför viktiga beslut på främst det energi- och miljöpolitiska området.

Kärnkraftens risker är väl kända. De är små, men de är inte obefintliga. Vi vet att vi oavsett säkerheten i våra egna kärnkraftverk inte kan gardera oss helt mot konsekvenserna av osäkerheter i andra länders kärnkraftverk.

Alternativen till kärnkraft är få. Tanken att det skulle gå att dramatiskt minska el- och värmeförsörjningen i Sverige torde efter de gångna köldveckorna ha något färre anhängare. Att bygga ut vattenkraften går, men få är beredda att göra de ingrepp som en utbyggnad av de orörda huvudälvarna skulle innebära.

I ett europeiskt perspektiv är det kol som är det verkliga alternativet till kärnkraften. Och kol skulle bli ett huvudalternativ även för Sverige om det skulle fattas beslut om snabbavveckling av kärnkraften.

En europeisk övergång från kärnkraft till kol skulle leda till nya miljöpåfrestningar för Sverige. I en rapport till energirådet talar naturvårdsverket om risken för "allvarliga miljöförändringar i många naturtyper i södra Sverige". Den risken är vi inte beredda att ta.

Vi läser redan i tidningarna om hur de nya försurningsalgera klättrar i träden på Hallandsåsen. Vi vet att tusentals av Smålands glittrande sjöar är livlösa – döda. Vi ser i dessa dagar hur luften över Göteborg leder till att sjuka blir än sjukare.

Jag skall skriva – jag har inte hunnit göra det än – ett svarsbrev till Lennart Carlsson i Åhus, och sända honom den stora miljömotion som vi moderater har lagt fram till detta riksmöte. Den anger vår syn på natur- och miljöfrågorna, och den visar vägar – genom skärpta gränsvärden för utsläpp, ett nytt miljöavgiftssystem och en politik som gör det möjligt att minska förbränning och försurning – att skydda vår natur och vår miljö.

Jag vet inte alls om Lennart Carlsson blir nöjd. Egentligen hoppas jag att han inte blir det, eftersom detta är ett område där det finns så mycket att göra.

Herr talman! Årets finansplan inleds som vanligt med några välformulerade sidor om den s. k. tredje vägens ekonomiska politiks storartade framgångar sedan hösten 1982. Men när man läser dokumentet, blir tonen gradvis en annan, därför att siffrorna tränger sig på. Överskottet i bytesbalansen sjunker samman. Lönekostnadsökningarna är för höga. Inflationen kommer att öka. Vår exportindustri förlorar långsamt marknadsandelar. Skattetrycket stiger.

När regeringen gjorde jättedevalveringen hösten 1982 till hörnstenen i sin ekonomisk-politiska strategi var tanken att Sverige därmed skulle komma in i ett skede av export- och investeringsledd tillväxt, som skulle föra oss ur de bytesbalansproblem som vi levit med sedan mitten av 1970-talet. Inledningsvis gick det bra, t. o. m. avsevärt bättre än väntat, i och med att främst den amerikanska ekonomin drog i gång världshandeln på ett sätt som knappast någon hade räknat med.

Framgångarna för Sverige 1983 och 1984 har sin rot i just detta.

Att devalvera är lätt. Det är förödande enkelt. Att skörda de inledande framgångarna av en devalveringspolitik är knappast svårare. Det svåra kommer alltid senare – att få ner pris- och kostnadsstegringarna till samma nivå som i viktigare konkurrentländer i omvärlden, att se till att exportökningen inte blir tillfällig, därför att inflationsbekämpningen misslyckats och därför att investeringarna inte fått fram tillräckligt många nya fabriker och företag.

1986 blev åter ett år då Sverige hade litet tur. Oljepriserna mer än halverades, samtidigt som såväl dollarn som de internationella räntorna sjönk. Vi fick en omvänd oljeprischock, till nytta för tillväxt, bytesbalans och inflationsbekämpning.

Ändå blev 1986 inte så bra som de flesta hade hoppats. Oljan, dollarn och räntan förbättrade vår bytesbalans med ca 20 miljarder kronor, och ändå stannade dess överskott vid ca 8 miljarder kronor. Inflationen sjönk, men ändå bröts avtalens pristak igenom med en ny osäkerhet som följd. Av den tillväxtpolitik som t. o. m. regeringen talade om våren 1986 blev i stort sett intet. När budgeten och finansplanen presenterades den 10 januari blev reaktionen omedelbart negativ. Räntorna gick upp, och börsvärdena gick ned. Den långsiktiga betydelsen av kortsiktiga förändringar som dessa skall inte överdrivas, men alla vet att det som inträffat under de senaste veckorna innebär att en skeptisk bedömning av regeringens ekonomiska politik och en bekymrad bedömning av Sveriges ekonomiska utveckling har börjat bli alltmer dominerande.

Tyvär kan jag inte se annat än att dessa mera skeptiska och bekymrade bedömningar är riktiga.

Regeringens budget har, med rätta, beskrivits som uppgiven. Problemen med de för höga lönekostnadsstegringarna beskrivs, men utan att man gör någonting åt dem. Problemen med tillväxten döljs inte, men några åtgärder är inte aktuella. Problemen med de sjunkande bytesbalansunderskotten lyser igenom, men någon politik för att vända utvecklingen läggs inte fram. Och därmed är risken överhängande för att vi nu ser den s. k. tredje vägens ekonomiska politik fullborda sin cirkelgång och återvända till utgångspunkten.

Den exportledda tillväxten har vi för länge sedan lämnat bakom oss. 1986 hade vi en utpräglat konsumtionsledd tillväxt, och t. o. m. regeringens egna siffror tyder på att ca 80 % av tillväxten 1987 kommer att härröra just från konsumtion.

Förr eller senare kommer detta att leda oss tillbaka in i de stora bytesbalansunderskottens problem. När vi lagt ansträngningarna att arbeta oss ur de problemen åt sidan och i stället tycks tro att vi kan konsumera oss ur

dem, har vi faktiskt återvänt till den filosofi som i början och mitten av 1970-talet bäddade för de svåra problemen.

När cirkeln sluts är vi själva knappast herrar över. Det avgörs till stor del av den internationella ekonomin. Men att situationen kommer att bli gradvis alltmer bekymmersam under de närmaste åren är det få som betvivlar.

Den för svaga budgeten, och den ofördelaktiga utvecklingsriktningen i vår ekonomi, har redan avsatt sina resultat.

I fredags kl. 14.00 förkunnade statsråden Feldt och Johansson att allmän prisreglering återinförts för att man skall försöka att få stopp på prisstegringarna.

Det finns ingen som tror att detta kommer att ha någon som helst betydelse för att bromsa inflationen. Jag tror faktiskt att inte ens herrarna Feldt och Johansson lever i några sådana illusioner. Även de har i klarare stunder sagt det som alla vet, nämligen att prisregleringar är meningslösa slag i luften som oftast leder till långt större problem än de som de till äventyrs löser.

Hade det varit möjligt att lagstifta bort inflationen, hade det gjorts för länge sedan.

Men den allmänna prisregleringen visar att den ekonomiska utvecklingen redan nu håller på att glida regeringen litet ur händerna.

Det vi ser nu är bara början. Åtgärd kommer att följa på åtgärd. Symtomen på problemen i vår ekonomi kommer att tvinga fram gradvis nya improvisationer. Jag har fått frågan: Vad är det som nu kan göras för att rätta till situationen? Svaret är: Mycket litet. Ty dagens problem är ett resultat av gårdagens försummelse och misstag. I ekonomisk politik kommer resultaten – goda såväl som dåliga – först efter en längre tid. Det finns inga snabba lösningar.

Hade vi 1985 fått den skattereform moderaterna krävde, hade vi 1986 haft marginalskatter som hade gjort det möjligt att hålla nere de höga luftlöneökningarna och som därmed nu 1987 hade gett oss lägre inflation, bättre konkurrensförutsättningar och högre sysselsättning.

Nu är det desto viktigare att rikta blicken framåt och att försöka se hur vi kan utforma politiken för 1988 och åren därefter. Det amerikanska s. k. Brookingsinstitutet, vars politiska inriktning i USA väl närmast kan karakteriseras som försiktig vänster, har nyligen presenterat en på många punkter intressant analys av den svenska ekonomin.

En del som institutet skriver finns det anledning att sätta frågetecken i kanten för, och det har ju också de svenska ekonomer som kommenterat rapporten gjort. Men åtskilligt finns det anledning för oss alla att ta ad notam.

Studiens mest uppmärksammade slutsats är att det inte är möjligt att förena en fortsättning av dagens politik med fortsatt stabil kurs för den svenska kronan. Slutsatsen kan också formuleras så, att den s. k. tredje vägens politik i sin nuvarande utformning leder fram mot nya devalveringar. Studien rekommenderar också sådana i form av en s. k. flytande valutakurs.

Denna rekommendation är oacceptabel. Den accepteras inte av oss, och den accepteras, såvitt jag kan förstå, inte heller av regeringen. Vi kan aldrig lösa våra ekonomiska problem genom att gång på gång skriva ner den svenska kronans, och därmed indirekt vår nations, värde gentemot omvärlden.

Det som nu krävs är i stället en politik som tar tag i de grundläggande problemen i vår ekonomi.

I sammanfattningen av Brookingsinstitutets studie och rekommendationer sägs att "underskotten måste minskas, kommunernas ansvar för de egna utgifterna måste förstärkas, de sociala välfärdsprogrammen borde utvärderas efter deras effekter, onödiga inkomstöverföringar och kapitalsubventioner borde avskaffas och användningen av avgifter för offentliga tjänster borde utökas". Att man omedelbart lägger till, att "alla dessa förslag har det gemensamt att de är ganska lätta att införa" visar att studiens författare aldrig kommit i närtkontakt med den socialdemokratiska politiska maskinens alla blockeringar, fördomar och nedgrävda intressen. Ty det är just denna typ av strukturförändringar som krävs för att vi skall kunna undvika att på nytt hamna i en devalveringssituation.

Den viktigaste reformen är en omfattande skattereform. En sådan har vi moderater ända sedan 1980 sett som kärnan i varje politik som vill komma till rätta med våra problem och skapa förutsättningar för både valfrihet och välfärd.

Men fortfarande verkar denna så nödvändiga reform vara långt avlägsen.

Den s. k. underbara natten 1981 sköt den nödvändiga skattereformen på framtiden. Sedan 1982 har socialdemokraterna bromsat och förhalat varje tanke på en genomgripande reform. Det är först under det allra senaste året, och med inriktning en bra bit in på 1990-talet, som man börjat röja viss insikt om att någonting måste göras. Sent skall syndaren vakna.

Vi moderater har till denna riksdag lagt fram omfattande skattepolitiska förslag.

För det första har vi presenterat ett konkret förslag till skattesänkning 1988 med 4–5 procentenheter för så gott som alla löntagare. Vi menar att en sådan skattesänkning är en absolut förutsättning för att det i avtalsrörelsen 1988 skall gå att förena löntagarnas krav på pengar kvar i lönekuverten med den samhällsekonomiska nödvändigheten av att hålla tillbaka kostnadsstegringarna.

Regeringen hoppas att nya kafferep i Rosenbad skall klara avtalsrörelsen 1988. Den vägen är prövad och befunnen otillräcklig. Bara en skattesänkning kan lösa upp ekvationen.

För det andra har vi presenterat riktlinjer för en genomgripande skattereform 1989 och 1990 som sänker inkomstskatterna till 35 % för de flesta inkomsttagarna och 50 % för de högre inkomsttagarna.

För det tredje har vi visat, att det med en restriktiv utgiftsprövning och en rimlig tillväxt i samhällsekonomin är möjligt och realistiskt att sänka det totala skattetrycket.

Sänkningen av det totala skattetrycket är hörnstenen i vår skattefilosofi. Sänks inte det, blir varje skatteförändring bara en skatteomfördelning, där sänkningar för vissa betalas med höjningar för andra. Och jag skall erkänna att jag har mycket svårt att se vilka grupper i detta högskattesamhälle som skulle klara av ännu högre skatter än dem som de redan har. Jag tror inte alla småhusägare med höga ränteutgifter, ofta unga barnfamiljer, gör det. Jag tror inte de småföretagare som satsat av sitt eget kapital för en bättre framtid för sig själva och sina anställda gör det. Jag tror inte att de många

deltidsarbetande eller de flesta av våra pensionärer gör det. Jag tror inte att de familjer som behöver en ny tvättmaskin eller en ny dammsugare och som Feldt indirekt hotat med en ny skatt gör det.

Hela Sverige har slagit i skattetakets, och därför måste *varje* realistisk skattereform också handla om att *sänka* det totala skattetrycket.

Det är vi moderater som står för den politik som gör det möjligt.

Alldeles säkert kommer vi att mötas av socialdemokratiska anklagelser om att vilja riva ner välfärdsstaten, ta maten ur munnen på vanliga människor och att i största allmänhet föra nationen tillbaka till medeltidens påstådda mörker och elände.

Men den agitationen håller på att förlora sin kraft.

Sänker man skatten, kan man också sänka bidragen. Och med sänkt skatt minskar många människors beroende av bidrag. Vi vet att 60 % av dem som 1983 fick socialhjälp betalade mer i skatt än vad de fick i understöd.

Med sänkt skatt ökar utrymmet för enskilda människors och familjers valfrihet. Men för att kunna lösa våra problem och säkra välfärdens förutsättningar kan vi inte låta skattereformen stå ensam.

Vi behöver en politik som stimulerar de små och medelstora företagen. Det betyder mycket icke minst för de eftersatta regionernas möjligheter till utveckling. Vårt förslag om att ta bort skatten på det arbetande kapitalet skulle kunna betyda mycket.

Vi behöver en politik som bryter ner monopolen och skapar utrymme för valfrihet. Det är en rättvisefråga, men också en välfärdsfråga. Det visar, om inte annat, vårddiskussioner. När Gertrud Sigurdsen inte har annat att komma med än dels ett nytt korståg mot fritidspraktiker, som svarar för 1,5 % av den totala vården, dels att de som i dag står i de olika sjukhus- och landstingsköerna i framtiden skall stå i en nationalkö, då är det inte mycket bevänt med politiken.

För dem som har mycket pengar finns valfriheten redan i dag. Men vi vill ha en valfrihet som man inte skall behöva att betala extra för, genom en lagstadgad rätt för den enskilde att få sin vård betald, också om den sker i enskild regi.

Vi behöver också en politik som frigör den viktiga service- och tjänstesektorn. Vi behöver en politik som öppnar Sverige mot omvärlden i allmänhet och Europa i synnerhet.

Herr taiman! Ansvar för välfärdens förutsättningar kräver en ny skattepolitik och en mer långsiktigt inriktad ekonomisk politik.

Därutöver har vi politiker också ett ansvar för de frågor som rör vår nations yttre och inre trygghet.

Vi moderater hade hoppats att det skulle gå att nå fram till en fyrpartiöverenskommelse om försvarspolitiken. En sådan hade varit bra för försvar, och den hade varit bra för Sverige.

Det blev inte så. Socialdemokraterna valde den billiga uppgörelsen framför den breda. Och folkpartiet ställde sig till förfogande.

Den inriktning som försvarspolitiken därmed ges är otillfredsställande.

Det är bra att försvar får närmare 2 miljarder kronor för att reparera vissa av bristerna i utbildnings- och personalsituationen. Det finns ingen anledning att invända mot att 3 miljarder kronor avsätts till prisreserver och

till utvecklingsprogram för att ersätta en planerad jaktrobot med en annan.

Men det är på tok för litet, när tillskottet till modernisering och förstärkning stannar vid något mer än 1 miljard kronor.

Vårt luftförsvaret blir för svagt i förhållande till omvärlden. Det blir svagare än vad vi förutsatte i samband med försvarsbeslutet 1982.

Vårt ubåtsskydd får inte tillräcklig styrka. Den kompletta andra ubåtskyddsstyrka som marinen anser att man så väl behöver kan inte sättas upp.

Vår armé riskerar att eftersättas. Den skall drabbas av ännu icke kungjorda nedskärningar och indragningar.

Uppgårelsen innebär sammantaget att eftersläpningen gentemot omvärlden kommer att fortsätta. Den som konstaterat det är inte främst jag utan överbefälhavaren.

Socialdemokraterna ville inte ge försvaret de resurser som krävs, och folkpartiet anslöt sig till detta. Så blev det som det blev. Jag beklagar det djupt.

Sverige hade behövt en bredare och bättre försvarsuppgörelse.

Herr talman! Politik handlar om färdriktningar för framtiden, om de visioner och vägar som skall leda oss framåt i arbetet med att skapa förutsättningarna för en bättre framtid.

Jag tror att vi är på väg in i ett skede av fördjupad idédebatt. Det behövs.

Den socialdemokratiska utvecklingsmodellen har uttömt sin kraft, och den socialdemokratiska politiken har blivit alltmer defensiv, principiös och tillbakablickande. Man tycks tro, att det går att gå baklänges in i framtiden.

Diskussionen kring Anders Ehnmarks essä om makten och Machiavelli kan ses som den slutgiltiga slutpunkten för den socialistiska idéns dominans i svensk samhällsdebatt.

Nu är det friheten som i Ehnmarks formuleringar är det avgörande politiska projektet för framtiden, och i den diskussionen är socialismen och dess kollektivism ett avgörande hinder.

Socialdemokraternas dilemma är att dess politik består av en lång serie föråldrade idéer, och allra mest föråldrad av dessa är socialismen.

Det är dilemmat för svensk socialdemokrati, och det är också dilemmat för alla de av dess västeuropeiska systerpartier som nu brottas med så påtagliga svårigheter.

På oss – som förenar det liberala och det konservativa, de två stora idétraditionerna i västerlandets frihetliga utveckling – ligger uppgiften att visa vägar till det nya.

Det förutsätter ett principfast försvar för värden som inte får rubbas.

I fredags skrev författaren Per Gunnar Evander en tänkvärd artikel på kultursidan i Aftonbladet, där han kritiserade det s. k. symtomsamhället som tror att grundläggande samhällsproblem kan lösas genom att man börjar att angripa deras symtom. Hans kritik – man kan diskutera den – riktade sig nu mot tron att man med en s. k. anti-våldsgrupp kan få bukt med den oroande våldsutvecklingen.

Ytterst, skrev Per Gunnar Evander, har dessa problem sina rötter i villkoren för våra barn och deras fostran.

Och visst har han rätt. Det är lätt att se att det krävs fler poliser – regeringens nedskärningar är närmast en skandal! – men det krävs också en

annan familjepolitik, en bättre skola och en fasthet i normer och värderingar som kanske saknats under senare år.

Friheten, rätten och ägandet får inte sättas på undantag på det sätt som pensionsskatten och debatten kring den var ett exempel på. Vi moderater kommer att fortsätta att kräva fasta gränser för beskattningsmakten och ett förstärkt grundlagsskydd för ägandet.

De med förtroendeposter i olika delar av vårt samhälle måste vara redo att leva upp till sina idéer och ideal. Fonddirektörer som friskt delar ut förmåner till bankdirektörer, och bankdirektörer som tyst accepterar dessa förmåner, sviker de värderingar de sagt sig företräda. Det är inte bra – för någon.

Vi moderater kommer att stå fast vid vårt bestämda motstånd mot fonderna. De må köpa sig in varhelst de förmår – de kommer ändå att försvinna den dag denna riksdag får en icke-socialistisk majoritet.

Herr talman! När vi lyfter blickarna ut över denna kammare och detta land mot omvärlden så brukar förtryckets mörker förefalla tämligen kompakt. Men jag tror att den bilden delvis är bedräglig. Våra idéer om frihet, värdighet och rätt för alla människor befinner sig faktiskt på frammarsch.

Låt mig peka på två små ljus som tänts i detta mörker.

I Sovjetunionen har Andrej Sacharov och Jelena Bonner fått återvända till Moskva efter nästan åtta år av förvisning.

Och nu lovar man, att nobelpristagaren Boris Pasternaks storartade roman om Doktor Zjivago äntligen skall få ges ut i det land vars tragedi den så gripande skildrar.

I Chile har Pinochet-regimen äntligen tvingats att lägga fram en lag som tillåter politiska partier att verka inom vissa ramar. Trots sina mycket tydliga begränsningar hälsades lagen med tillfredsställelse av den demokratiskt krävande kardinalen Fresno i Santiago.

Men detta ändrar icke grunddragen i regimerna. Sovjet förblir en kommunistisk diktatur. Chile är fortfarande en militärdiktatur. Men några nya ljus för friheten har tänts. Och det har vi all anledning att uttrycka vår tillfredsställelse över.

Ty friheten för de förtryckta i alla länder är i det längre perspektivet en förutsättning också för vår fred och vår frihet.

Anf. 2 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! För en tid sedan träffade jag styrelsen för STIL, Stockholms Independent Living-förening. Den beskriver sig som en medborgarrättsrörelse för handikappade.

– Vi är trötta på att andra, icke-handikappade, bestämmer över våra liv. Vi vill ha samma frihet, och samma ansvar, som andra, sade Adolf Ratzka, en av initiativtagarna till STIL.

Det är drygt två år sedan STIL startade sin verksamhet. Den första uppgift som de gav sig i kast med var att utforma ett alternativ till hemtjänst och annan service som erbjuds dem som har funktionshinder av olika slag. I stället för att kommunala myndigheter i skilda sammanhang skall ställa upp med biträden, vårdare eller hjälpare vill STIL ha en ordning, där de som så önskar själva skall få anställa sina egna assistenter.

Tanken är egentligen ganska självklar. Den som behöver service skall själv få ställa krav och utforma den.

Nyligen har STIL nått ett etappmål. Ett projekt dras i gång i fem kommuner här i Stockholms län, vilket innebär att 18 handikappade människor får möjlighet att själva anställa sina personliga assistenter, att kliva in i arbetsgivarrollen.

Det här är ett viktigt försök. Det visar en väg att utveckla välfärden. Vi har all anledning att noga följa försöket. Så småningom borde alla handikappade som har behov av personlig service få samma möjlighet som Adolf Ratzka och hans vänner att anställa sina egna assistenter, att bli herrar över sina egna liv.

Det är befriande att träffa Adolf, Eva, Bengt, Lars-Åke och de andra i STIL-gruppen. Osentimentalt, självklart och auktoritativt har de tagit itu med sina svårigheter. Och kampen för integritet, människovärde och självbestämmande har också gjort dem starkare, gladare och mer utåtriktade.

Detta är, herr talman, ett fint exempel på att när människor, ensamma eller tillsammans, tar itu med problem, tar initiativ och skapar nytt, så växer de. Samtidigt inspirerar de andra till växt.

Så var det också i Klövsjö, ett litet samhälle i Bergs kommun i södra Jämtland. Byn höll på att avfolkas. Sågverket kunde inte längre ge åretruntsysselsättning. Det såg hopplöst ut.

De flesta var uppgivna, men inte Lars Backskog. Själv gammal slalomåkare och uppvuxen i Klövsjö insåg han att där fanns goda möjligheter till skidturism. Den borde kunna ge kompletterande sysselsättning åt sågverksarbetarna så att de fick tillräcklig utkomst för att kunna stanna och rädda byn.

Turistsatsningen kom till stånd med hjälp av statliga pengar och oerhört mycket slit från bybornas sida. Och mycket riktigt – i dag arbetar ett femtontal personer på sågen halva året och i skidanläggningen den andra halvan. Människorna i bygden, med Lars Backskog i spetsen, tog själva itu med problemen. De fann en lösning, de skapade nytt, de växte tillsammans.

I helgen kunde vi läsa om Klövsjö i Aftonbladet. Det föds ovanligt många barn i Klövsjö, och tidningen berättade:

”Glesbygdproblemet” i Klövsjö handlar om huruvida byskolan skall räcka till för alla barn. Och dagisproblemen är största diskussionsämnet, eftersom nästan alla föräldrar arbetar och de fyra dagmammorna inte räcker till.”

Det här sannerligen skett en scenförändring i Klövsjö på ett årtionde!

Herr talman! Av exemplen Adolf Ratzka och Lars Backskog kan man dra åtminstone tre viktiga slutsatser.

För det första att politik är viktigt. Utan stöd från stat och kommun skulle Adolf Ratzka och Lars Backskog aldrig ha fått chansen att förverkliga sina livsprojekt. Utan ett generöst kommunalt stöd till handikappade skulle den frihet som nu hägrar för Adolf Ratzka och hans vänner vara mycket avlägsen. Utan statens regionalpolitiska stöd skulle Lars Backskogs turistprojekt i Klövsjö aldrig ha kommit till stånd, och Klövsjö hade i dag kanske varit ödebygd.

För det andra att det stöd vi ger skall öppna möjligheter – inte styra i detalj.

Den frihet och det ansvar som Adolf Ratzka och de övriga STIL-medlemmarna nu fått har de fått kämpa sig till. Det är ännu bara en försöksverksamhet som bryter mot all tidigare tradition på området. Tusentals andra handikappade runt om i Sverige har inte samma möjlighet.

När Lars Backskog sökte regionalpolitiskt stöd för sin turistsatsning, tillät inte reglerna att han skulle få det. Tanken att det var möjligt att kombinera turism och sågverksindustri hade aldrig fallit centralt placerade politiker och experter in. Reglerna ändrades då, men fortfarande, åtta år senare, finns det andra regelsystem, t. ex. jordförvärvslagen, som försvårar kombinationssysselsättning i glesbygden.

Den tredje slutsatsen är att det är individer som skapar nytt. Vi kan genom politiska beslut påverka förutsättningarna för mänskligt skapande, men den skapande insatsen i sig står enskilda människor som Adolf Ratzka och Lars Backskog för.

Herr talman! Om vi vill få ett bättre samhälle, om vi vill utveckla välstånd och välfärd, om vi vill höja människors livskvalitet, handlar det ytterst om att ge individer en chans att växa, om att ge utrymme för den skapande människan.

När jag talar om den skapande människan, tänker jag inte bara på en elit av uppfinnare, företagare och konstnärer. Det handlar om den skapande kraften inom var och en av oss. Varje enskild människa kan förflytta berg i sin terräng, om hon får släppa loss sin fantasi och sin arbetsglädje.

Visst kan det vara fråga om att starta nya verksamheter och att tillfredsställa förut osedda behov. Men det handlar också om annat; en vänligare stämning, ett gott skratt, en kortare kö, en bättre produkt, en trevligare miljö.

Detta är, enligt vår mening, vad politik till stor del handlar om: att skapa förutsättningar för individer att växa, för människor att ta initiativ och skapa efter eget huvud. Det kräver att vi har en generös inställning till experiment och förnyelse, att vi visar uppskattning av goda resultat, att vi belönar det som är bra för samhället, för oss alla.

För oss liberaler är det viktigt att politiska beslut just ger möjligheter och inte föreskriver hur de möjligheterna skall användas. Ett generöst stöd till handikappade är självklart, men det borde vara lika självklart att de själva fick bestämma hur de vill utnyttja det. Ett omfattande stöd till regional utveckling är positivt, men tro inte att vi centralt vet bättre än människor i den region eller den bygd som berörs hur stödet skall användas.

Herr talman! För oss i folkpartiet är det viktigt att samma synsätt gäller också på det sociala serviceområdet. Det är viktigt att den som behöver hjälp verkligen kan få det. Det skall vi se till med politiska beslut. Men låt oss avstå från att föreskriva vilken service hon eller han skall utnyttja. Låt människor själva bestämma om de vill använda sig av offentlig service eller av enskild. Men skall den valfriheten finnas måste vi bryta de offentliga monopolerna och monopoltendenserna. Vi måste se till att de som vill ge social service i egen regi också får möjlighet till det på samma villkor som deras offentliga konkurrenter. Vill vi uppmuntra människor att skapa nytt, att utveckla välfärden, får vi inte göra ramarna för snäva. Förvisso kan mycket göras inom den offentliga sektorn för att öka möjligheterna till initiativ och växt, men

hur vi än gör kommer det att finnas en del som inte får gehör för sina idéer och som vill pröva de idéerna på egen hand. Sådana initiativ borde vi välkomna i stället för att motarbeta.

Om vi vill utveckla välfärden och se till att vi får ut mer av de resurser vi satsar måste vi inom hela den sociala sektorn och utbildningssektorn satsa på både en inre reformation och en yttre.

Den offentliga sektorn måste förnyas inifrån. Många som arbetar där känner sig uppbundna och styrda. Det finns för litet utrymme för skapande. Den som når goda resultat eller anstränger sig litet extra får sällan uppmuntran eller belöning. Det här måste vi ändra på om vi rätt skall kunna ta till vara individernas kunskaper och erfarenheter, om vi skall få deras lust och fantasi att blomma ut.

När många offentliganställda känner olust och brist på uppskattning, när de lämnar sina arbetsplatser för att komma bort från instängdhet och stela organisationer, för att få en känsla av frihet och livsluft – då är det en varningssignal som vi politiker måste ta fasta på.

Men det räcker inte med en inre reformation. Det krävs en yttre också. Vi måste uppmuntra nytänkande och konkurrens utifrån. Bara så kan vi få till stånd en verklig och genomgripande förnyelse, inte bara av välfärden utan också av arbetssituationen för dem som arbetar med social service.

Naturligtvis står inte den offentliga sektorn still även om den inte får konkurrens utifrån. Men om vi stannar vid en inre reformation kommer förändringen att bli mindre omfattande. I regelstyrda organisationer är utrymmet för djärva experiment, för radikalt nytänkande, alltid mindre. Det är ingen tillfällighet att impulserna till förnyelse i den offentliga verksamheten ofta kommer utifrån.

Det var Cityakuten som visade hur akutsjukvårdens långa köer kunde kortas. Det var de privata läkarhusen som stod modell för vårdcentralerna. Det var den privata Samskolan i Göteborg, som regeringen av outgrundliga skäl nu vill lägga ned, som var först med elevdemokrati och det som vi i dag kallar praktisk arbetslivsorientering. Det var Pysslingendebatten som banade vägen för kommunala barnstugor med eget budgetansvar.

Konkurrens och konsumentberoende är nyttigt för alla producenter, oavsett om de är enskilda eller offentliga.

Om den inre reformationen åtföljs av en yttre kan vi uppnå mer av liberal mångfald och valfrihet. Då skulle inte bara de allra rikaste, utan alla människor, få större möjligheter att göra också verkligt viktiga val: val av barnomsorg, skola, husläkare, vårdhem och mycket annat.

Socialdemokraterna visar i dag en orimligt njugg inställning till nytänkande och enskilda alternativ inom den sociala sektorn. Det hämmar människors skapande i stället för att uppmuntra det.

Herr talman! Det ligger i hela samhällets intresse att de som arbetar ute i företag på alla sätt hjälper till att jaga kostnader, utveckla produkter och tjänster, förbättra kvalitet och service. Men då måste de också få känna att det lönar sig.

Den avgörande faktorn för att Sverige skall nå framgång i den internationella konkurrensen är att vi har människor som skapar nytt. Men det räcker inte. Vi måste också kunna erbjuda våra varor och tjänster till konkurrens-

kraftiga priser. Därför måste vi bli bättre på att hålla tillbaka löne- och prisstegringarna.

Löneutrymmet är med andra ord mycket begränsat under de kommande åren. I finansdepartementets treårskalkyler från våren 1986 angavs utrymmet för lönekostnadsökningar till 3 % för nästa år, 1988.

Det kommer att krävas en alldeles exceptionell ansträngning från alla parter, om vi skall kunna komma i närheten av den nivån. Och skall det över huvud taget finnas någon chans, måste det lilla löneökningstrymme som finns förbehållas löntagarna. Avtalsförhandlingarna skulle allvarligt försvåras om vi, som regeringen föreslår, genom höjda arbetsgivaravgifter tog i anspråk en tredjedel av det lilla löneutrymme som finns.

Då hjälper det nog inte ens om regeringen bjuder på tårta vid de där kafferepen i Rosenbad.

Därför, herr talman, säger vi nej till de höjda arbetsgivaravgifterna. Dessutom vill vi underlätta avtalsförhandlingarna genom att sänka marginalskatten för alla heltidsarbetande. På det sättet skulle en rimlig löneökning efter skatt vara möjlig även om lönekostnadsökningarna stannar på en låg nivå.

Låt mig belysa detta med ett konkret exempel. En löntagare med en årsinkomst på 120 000 kr. får vid 3 % lönekostnadsökning och med regeringens olika skatteförslag en löneökning efter skatt på ca 1 100 kr. Med folkpartiets förslag får samme löntagare en höjning med 2 800 kr. Något av det går åt till höjda fackavgifter, när avdragsrätten tas bort, och till ökade premier till arbetslöshetsförsäkringen. Ändå blir utfallet klart bättre.

För att komma upp i samma utfall, dvs. 2 800 kr., med regeringens skatteförslag krävs att lönekostnaderna stiger med över 5 %. Det är för mycket. Skillnaden kan slå ut i sämre konkurrenskraft och ökad arbetslöshet. Finansdepartementet beskriver konsekvenserna av en sådan lönekostnadsutveckling på följande sätt:

”Tillväxten stagnerar, arbetslösheten fördubblas och statsskulden fortsätter att växa till följd av den bestående obalansen i statens finanser. Slutsatsen är given; det är nödvändigt att pris- och lönestegringstakten snabbt kan sänkas i Sverige så att utvecklingen kan fortsätta mot intern och extern balans.”

Herr talman! De marginalskattesänkningar som vi föreslår för 1988 skall ändå bara ses som ett första litet steg i en större och mer omvälvande skattereform. Det viktigaste målet med en sådan måste vara att få ned marginalskatterna och att få en mer enhetlig kapitalinkomstbeskattning.

En skattereform har också i allra högsta grad med mänskligt skapande att göra. Om människor ser att två tredjedelar eller mer av vad de får över av en extra ansträngning försvinner känns det inte särskilt lockande att ens försöka.

Alla måste känna att det lönar sig att arbeta, också de som i utgångsläget har en ganska bra inkomst. Ett viktigt inslag i en skattereform måste därför vara att alla får behålla åtminstone hälften av en extrainkomst eller en löneökning.

Ett annat sätt att visa uppskattning och sporra till extra insatser är att låta de anställda i företag få vara med och dela på vinsten. Sådana andel-i-vinst-

system finns i dag i många företag, både stora och små.

I många fall använder löntagarna sina vinstandelar för att bli medägare i de företag där de arbetar. Också det är positivt. Det är en väg att sprida makt och ansvar som har liberala förtecken. Tyvärr tycks den socialdemokratiska regeringen inte ha annat för ögonen än att sätta käppar i hjulen. Senare i månaden väntas ett förslag om att vinstandelarna i framtiden skall beläggas med arbetsgivaravgifter. Det kommer naturligtvis att avsevärt minska intresset för andel-i-vinst-system. Detta måste vara fel signal om man vill stimulera de anställdas ansvarstagande, deras extra insatser och deras nyskapande. Vi borde tvärtom från politiskt håll uppmuntra sådana här andel-i-vinst-system på företagsnivå.

Herr talman! Vi kan som politiker – om vi vill – på olika sätt skapa bättre betingelser för mänsklig kreativitet och för individers möjligheter att växa. Men däremot kan vi inte politiskt besluta om växt, lika litet som om lycka. Växt är enskilda människors verk. Lycka är ett subjektivt begrepp.

Vad som är lycka för mig kan vara olycka, eller i varje fall likgiltigt, för någon annan. Politiska system som trott sig veta vad lycka är och som sagt sig vilja ge den till alla har i stället spridit olycka.

Vad vi som politiker *kan* göra är att försöka undanröja lidande och olycka. Den är lättare att identifiera, lättare att bli överens om. Men när det är gjort måste människor lämnas i fred att själva försöka skapa sin lycka.

Trots att vi svenskar lever i ett välfärdssamhälle och som folk har det bättre än de flesta andra folk på jorden, finns det mitt ibland oss ofärd och lidande som vi skulle kunna undanröja eller lindra genom politiska handlingar. Låt mig ge tre exempel.

Tusentals människor i Sverige lider av starr, trasiga höftleder eller igenkalkade kranskärl. Inte därför att sjukdomarna är obotliga – tvärtom är prognosen vid en operation mycket god – utan därför att vårdapparaten inte klarar av att operera tillräckligt snabbt.

Sent omsider har sjukvårdsministern börjat intressera sig för de här frågorna och föreslagit att vi skall ha en enda kö i hela landet. Målet är förstås att de lediga resurser som kan finnas på sina håll utnyttjas bättre. Det är ett steg i rätt riktning, men det är otillräckligt.

Vi måste också uppmuntra de läkare som är beredda att jobba mer att verkligen göra det. Den viktigaste åtgärden vore att sänka marginalsatserna. Det vore faktiskt, hur paradoxalt det än kan låta, en mycket klok fördelningspolitisk åtgärd. För nog är det bättre fördelningspolitik att låta läkare behålla mer av sina extrainkomster, om de hjälper till att få bort operationsköerna, än att ta ut så höga marginalsatser att många av dem ägnar sig åt att måla om huset eller hugga ved för att elda i villapannan, medan patienterna får vänta.

Men inte heller det räcker. Operationskapaciteten måste byggas ut på vissa områden. Samhällsekonomiskt vore det en vettig åtgärd. I Bohuslänstinget har man räknat ut att om sjukkaspeningar fick användas för att bygga ut operationskapaciteten inom ortopedi, skulle samhället t. o. m. spara resurser i form av minskad sjukskrivning, samtidigt som många enskilda skulle slippa ifrån sitt lidande.

Det är obegripligt, herr talman, att regeringen sagt nej till ett försök med

en sådan resursöverföring i Bohuslandstinget. Därför vill jag uppmana regeringen: Ändra er, släpp på prestige, gör vad ni kan för att kapa operationsköerna!

Herr talman! Inom långvård och psykiatri tvingas i dag, enligt en undersökning från socialstyrelsen, 28 000 patienter leva under sådana förhållanden att man delar rum med minst tre andra personer.

–Det är en rätt stor del av befolkningen som tvingas leva under förhållanden som vi utanför institutionerna aldrig skulle acceptera, säger Bengt Larsson, en av utredarna.

De allra flesta av dessa människor har inget annat hem än institutionen. Den är deras hem. Ändå saknar två tredjedelar av dem egna möbler. De flesta kan inte själva välja tid för bad eller dusch trots att de kan klara detta på egen hand.

Socialstyrelsens uppgifter är skrämmande, men de visar inte på några nyheter. De bekräftar bara att det finns ofärd mitt i välfärden, att det finns en verklighet som i allra högsta grad motiverar folkpartiets krav på rätt till eget rum inom långvården.

Runt omkring i våra landsting arbetar folkpartister för att göra tillvaron på våra institutioner bättre. På många håll har våra förslag mottagits positivt. Utvecklingen har börjat gå åt rätt håll, men det går för långsamt. För att påskynda undanröjandet av denna ofärd vill vi ge landstingen ett särskilt stimulationsbidrag som underlättar ombyggnaden av våra långvårdsinstitutioner.

Herr talman! Mitt tredje exempel gäller familjer med en handikappad familjemedlem. Många mammor, pappor, syskon och makar gör ovärderliga insatser för sina närmaste. Ofta känner de hur de måste bekämpa tungrodd byråkrati och ekonomiska svårigheter för att klara det.

Ibland talar vi om de här familjerna som "svaga grupper". Detta leder tankarna fel. Tvärtom har de en styrka som förvånar och griper. De klagar sällan – kanske alltför sällan. De har tagit på sig en meningsfull uppgift i livet som ofta får dem att växa.

Vi kan inte undanröja det som orsakar deras svårigheter, men vi kan visa tacksamhet för vad de gör för dem som är också våra medmänniskor. Vi kan försöka se till att deras tillvaro ändå blir någorlunda dräglig.

Det handlar förstas om många saker: om lyhörd och snabb service när det krävs hjälp utifrån, om korrekt information om förmåner och annat och om någon att tala med och avlasta sig på när det känns tyngre än vanligt. Men naturligtvis handlar det också om deras ekonomi, och det är där vi i egenskap av riksdagsledamöter kommer in i bilden.

I dag får en förälder som stannar hemma för att vårda ett handikappat barn på heltid en ersättning på 45 000 kr. per år. Det är otillräckligt, menar vi. Vi har föreslagit att det skall höjas till 60 000 kr., eller med drygt en tusenlapp i månaden.

Det går inte att som genom ett trollslag undanröja den ofärd som dessa familjer lever i. En höjning av ersättningen vore ändå ett litet steg för att underlätta något för dem som lever sitt liv fjärran från de centrala debattarenorna, för dem som är en del av det vi i folkpartiet har kallat det glömda Sverige.

Herr talman! Sätter man, som vi liberaler gör, sin lit till den enskilda människan, måste man också våga visa henne tilltro. Menar man att individen skall vara drivkraften i utvecklingen, måste man ge henne både trygghet och svängrum att vara och skapa efter egen lust och vilja. Om individen skall växa, måste vi ge henne den miljö av frihet och tolerans och den friska och öppna livsluft som behövs för all utveckling. Jag har givit några exempel på hur vi liberaler vill medverka till att skapa sådana betingelser för att ge individen en chans att växa.

Anf. 3 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Den värdegemenskap som finns i vårt land är inte alltid tydlig i den politiska debatten. Men den finns där. Inte minst under det senaste årets dramatiska och tragiska händelser har värdegemenskapen varit en styrka för den svenska demokratin.

Den senaste tidens handlingsförlämning inom rättsväsendet när det gäller att driva Palme-utredningen vidare kräver politiskt ledarskap. Mordutredningen angående landets statsminister skall ha alla rimliga resurser som går att utnyttja effektivt. Handlingsförlämningen måste brytas. De som sköter det vardagliga spanings- eller utredningsarbetet skall veta att de har total uppslutning. De skall ges alla möjligheter att utföra sitt svåra arbete. Det är en gemensam angelägenhet för alla Sveriges medborgare att mordet på Olof Palme klaras upp.

I frågor som gäller Sveriges intressen utåt har de politiska partierna en skyldighet att söka gemensamma nämnare och breda lösningar. Det gäller främst säkerhets- och försvarspolitik. På samma sätt har vi anledning att främja andra folks intressen i bred enighet, t. ex. för att stärka en aktion för handelsbojkott av Sydafrika.

De båda exemplen är tydliga nog. Det nationella intresset måste till sist ta över partiambitionerna så långt detta är möjligt.

Försvarsfrågan är en sådan fråga, där Sverige har ett nationellt intresse att markera enighet. Hur vi hanterar vår säkerhets- och försvarspolitik uppmärksammas och uttolkas i vår omvärld.

Bred enighet är således i sig ett säkerhetspolitiskt intresse. Det har väckt förvåning – mot denna bakgrund – att den socialdemokratiska partistyrelsen tycks ha gett sin partiordförande, tillika statsminister, bundna mandat inför slutförhandlingarna mellan partierna om en eventuell försvarsöverenskommelse. Är det verkligen så?

Enligt centerpartiets uppfattning finns det starka skäl att eftersträva en bred försvarsöverenskommelse. Det är en målsättning som vi har kvar trots uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Men det kan inte ske till vilket pris som helst. Med de återkommande kränkningarna i Östersjön måste vi öka vår förmåga och markera vår beslutsamhet att värna vårt territorium mot fortsatta kränkningar. Det gäller såväl i luften som till havs. Centerpartiet kan inte heller medverka till en omfattande neddragning av civilförsvar och fredsförband.

I Sydafrikafrågan är det naturligt med en gemensam nordisk aktion. Det gäller både bojkottåtgärder och särskilt bistånd till frontstaterna.

En gemensam nordisk handelsbojkott blir alltmer brådskande. I dag stryps

informationen från Sydafrika, men terrorn och förtrycket hårdnar ytterligare inom landet. Därför är det vår förhoppning, att en nordisk handelsbojkott snart skall sättas i gång, helst med uttryckligt stöd av Förenta nationerna. I en partimotion föreslår vi således en nordisk handelsbojkott mot Sydafrika och klargör att konsekvenserna här hemma skall bäras solidariskt.

Inom loppet av en knapp månad har vi fått två intressanta dokument om den ekonomiska politiken hit till riksdagen. Den 12 januari kom finansplanen och det var ingen överraskning: "Under 1986 fortsatte den svenska ekonomin att förbättras i en rad avseenden", heter det där. Därefter följde en rad exempel på förbättringar. Den underliggande analysen tar emellertid med ganska lätt hand på de utifrån kommande faktorer som spelat en betydande roll. Jag tänker på oljeprisfallet, dollarns fall och den internationella räntenedgången. De nämns endast i förbigående.

I går kom riksbankens förvaltningsberättelse. Där heter det om grunddragen i den ekonomisk-politiska utvecklingen:

"Det ekonomiska läget såväl i Sverige som utomlands påverkades under 1986 starkt av sjunkande oljepris och fallande dollarkurs. För Sveriges del innebar dessa faktorer i förening med lägre internationella räntor att bytesbalansen förbättrades med närmare 20 miljarder kronor mellan 1985 och 1986. För bytesbalansen som helhet förbyttes ett underskott på 10 miljarder kronor i ett överskott på preliminärt 8,5 miljarder kronor 1986. Sjunkande importpriser medförde dessutom att inflationstakten dämpades betydligt under året. Samtidigt fortsatte lönerna inom svensk industri att stiga snabbare än i flertalet industriländer. Konkurrenskraften försvagades därför."

Det ger en mer rättvisande bild av verkligheten, enligt vår uppfattning.

Från centerpartiets sida har vi kritiserat den ekonomiska politiken under åren 1982-1986, bl. a. följderna av devalveringen. Chockdevalveringen 1982 har starkt bidragit till de ökande regionala obalanserna. Ca 70 000 människor har sedan 1982 flyttat till storstäderna, nästan 50 000 bara hit till Stockholmsregionen. Det ökar utarmningen i avfolkningsområdena. Bara Bergslagen har fått släppa till 20 000 människor. I dag drabbas Bergslagskommunerna ytterligare av nya hårda slag. Påfrestningarna ökar i koncentrationsområdena genom ökade köer för att få bostad och ökade köer i trafiken. Miljökonsekvenserna blir negativa. I går var det förbud för biltrafiken i Hamburg, bortsett från fordon med katalytisk avgasrening. Även Sverige drabbas av allvarliga luftföroreningar. De ekonomiska drivkrafterna skapar ekonomiska och ekologiska obalanser. Men det är bara ekonomin som behandlas i finansplanen. Ändå förutsätter ekonomisk balans på lång sikt både ekologisk balans och regional balans.

Här står vi inför avgörande vägval: Fortsatt centralisering och koncentration eller decentralisering. Enligt centerpartiets uppfattning måste den nuvarande koncentrationsutvecklingen brytas. Alla delar av landet har rätt till likvärdiga levnadsförhållanden. Särskilt ungdomar ställs i dag inför ett orimligt val, att välja mellan arbetslöshet i sin hembygd eller bostadslöshet i koncentrationsorterna. I rader av förslag anger centerpartiet hur ett decentraliserat samhälle kan främjas till gagn för storstad såväl som glesbygd. Krav på god miljö och livskvalitet måste präglade också den ekonomiska politiken.

Vi är där kritiska mot regeringens bristande helhetssyn.

Vi måste prioritera utbildningen, både ungdomsskolan och den högre utbildningen. Genom att låta skolan behålla sina resurser trots minskande antal ungdomar i skolåldern kan vi öka kvaliteten i utbildningen bl. a. genom minskande klasser och mindre skolor. Här finns det verkligen utrymme för överbrygningspolitik. Vi vet ju att årskullarna ökar igen. De små högskolorna måste stärkas. De måste få en ökad uppgift att främja den egna regionens utveckling.

Kommunikationerna måste förbättras i alla delar av landet. Vägar, järnvägar och flygtrafik liksom telekommunikationer måste stärkas. Kollektivtrafiken måste främjas, särskilt i koncentrationsområdena. Den nya tekniken och elektroniken måste få en chans också utanför storstadsområdena. Den nya tekniken ger möjlighet till decentralisering, men det krävs politisk vilja för att någonting skall hända.

Det behövs en väl utbyggd kommunal skatteutjämning för att skapa likvärdiga levnadsvillkor och rättvist fördelad service i olika delar av landet. Centerpartiet avvisar regeringens förslag till reducerade skatteutjämningsbidrag. På kort tid har vi utarbetat ett alternativ för 1988 och begär fortsatt beredning med parlamentarisk medverkan för åren därefter. Vi hoppas naturligtvis att riksdagsbehandlingen av den här frågan kommer att leda till konkreta resultat, eftersom också övriga oppositionspartier yrkat avslag på regeringens proposition. Målet måste vara en skatteutjämning som skapar samstämmighet mellan service- och skattenivå. Vi avvisar de förslag som förts fram om enhetsskatt för stat och kommun liksom skattetak för kommunerna. Det är en centralistisk politik, som vi inte kan acceptera.

Devalveringspolitiken har också ökat de ekonomiska klyftorna i samhället. De stora exporterande företagen har vunnit. De små företagen, egenföretagarna – i regel de hemmamarknadsorienterade – tillhör ofta förlorarna. Inte tillhör jordbrukets folk vinnarna. Nya klyftor har uppstått mellan de grupper som kunnat kompensera sig för devalveringens effekter och de som inte kunnat detta. Till de senare grupperna hör pensionärer i allmänhet. De flesta aktieägare tillhör senare års vinnare genom de snabbt stigande aktiekurserna, men naturligtvis inte alla. Alla vinster är dessutom inte realiserade.

Centerpartiet kritiserar den fördelningspolitiska inriktningen av förslagen i budgeten när det gäller ungdomarna, eftersom regeringen fortfarande är passiv i fråga om studiemedelssystemet. Det måste bli en rimligare fördelning mellan lån och bidrag, annars fortsätter klyftorna att öka mellan ekonomiskt välsituerade studerande och andra. Nya direktiv måste ges med det snaraste till den arbetande utredningen på området.

Centern vill införa en studielön på för närvarande 23 300 kr. kompletterad med statsgaranterade lån med avdragsgill ränta, avdragsgilla studielitteraturkostnader samt vårdnadsersättning i stället för barn tillägg. Återbetalningen måste underlättas för låginkomsttagare och barnfamiljer. Utbildning är en investering för framtiden. Därför måste resurserna till utbildning prioriteras.

Barnfamiljerna måste få ökad valfrihet i barnomsorgen genom en beskattad vårdnadsersättning till familjer med barn i förskoleåldern. Ökad rättvisa mellan familjer med barn och övriga skattebetalare är en grundförutsättning

för en ny skattereform. Vi vet att det finns ett brett stöd i opinionen för någon form av vårdnadsersättning till småbarnsfamiljer. Därför kommer vi också envist att slåss för en sådan reform för att söka nå bredare uppslutning också här i riksdagen, liksom vi har gjort tidigare.

I budgeten föreslår regeringen höjda mjölkpriser genom minskade subventioner. Det drabbar direkt konsumenterna, inte minst barnfamiljerna. Det är en bakvänd fördelningspolitik. Förslaget om höjda mjölkpriser står dessutom i klart motsatsförhållande till regeringens eget prisstopp som infördes häromdagen. Det går inte att förbjuda prisökningar, som redan har sagts. De kommer igen förr eller senare – en del utredningar säger att de kommer med ökad styrka. Hur som helst finns det möjlighet att stoppa mjölkprishöjningen genom ett politiskt beslut. Varför då inte använda en säker metod för att hålla priserna nere?

Vi reagerar också mot att regeringen nu som tidigare bortser från löftet till pensionärer med låg pension. Regeringen har här varit oförsiktig med löftespolitiken. Löftena till pensionärerna har inte infriats, varken om kompensationen för devalveringens effekter eller om förbättringar till de s. k. sämst ställda pensionärerna. Däremot, har man fullföljt vallöftet att förbättra delpensionen. Det finns anledning att ställa frågan till regeringen, om de löften som inte infriats fortfarande står kvar.

Enligt vår uppfattning är det i första hand de pensionärer som har låg pension som samhället måste värna om. Det gäller den grupp som står utanför ATP, de s. k. undantagandepensionärerna, som bara har folkpension att leva på. Det gäller gruppen med enbart folkpension och pensionstillskott eller låg ATP. Trots bostadstillägg i en del fall lever dessa pensionärer under mycket knappa villkor.

Det är dessa grupper som enligt centerpartiets uppfattning måste få bättre villkor först. Så länge de inte får det blir också förslaget om att ta bort det s. k. friåret vid sjukdom en djup orättvisa, som ytterligare ökar oron hos våra äldre.

Också i fördelningspolitiken står vi inför ett vägval: Skall vi i första hand förstärka den sociala och ekonomiska grundtryggheten? Skall vi minska klyftorna i utbildningssamhället? Skall vi värna om barnfamiljerna? Centerpartiets svar på dessa frågor är ett klart ja.

Skall vi få en bra ekonomisk utveckling på sikt behövs ett reformerat skattesystem. Skattesystemet påverkar i hög grad företagens och övriga skattebetalares långsiktiga planering och investeringsbeslut. De grundläggande principerna för ett reformerat skattesystem måste därför ligga fast under en längre tid. Den nuvarande kommunalskattelagen är från 1928. Så länge kommer antagligen inte ett nytt skattebeslut att hålla, men det är angeläget att det inte rivs upp redan efter nästa regeringsskifte.

Därför måste skattepolitiken utformas av partierna gemensamt i syfte att komma fram till en produkt som flertalet kan acceptera. Regeringen borde inte tveka om att så fort som möjligt tillsätta en parlamentarisk skatteutredning.

Problemen i Sverige är till en del desamma som har drivit fram omläggningar av skattesystemet i andra länder. Det betyder inte att vi bara kan kopiera t. ex. den omtalade amerikanska skattereformen. Utformningen av

det svenska skattesystemet måste även i framtiden knyta an till svenska traditioner. Det betyder bl. a. fortsatt beskattningsrätt för kommunerna för att upprätthålla kommunalt självstyre. Enligt centern bör en skatteform inför 1990-talet ha följande inriktning:

- Sänkt skatt på arbete och arbetande kapital. Det betyder reformeringar av inkomstskatten men också av arbetsgivaravgifterna – löneskatterna – som ju direkt belastar produktionsfaktorn arbete.
- Sänkta marginalsatser för alla. En skattereform måste bli en reform för hela folket.
- En effektiv kommunal skatteutjämning. Det är nödvändigt ur regionalpolitisk synpunkt men också för att skapa skatterättvisa mellan individer. Det är först när den beskattningsbara inkomsten går över 300 000 kr. som statsskatten blir tyngst. En marginalsatserreform mister alltså mycket av sin verkan om den inte baseras på en rättvis kommunal beskattning.
- Ett skattefritt belopp i botten måste vara kvar. Vi vill ha kvar det nuvarande grundavdraget och på sikt höja det.
- Så långt möjligt likvärdig behandling av olika slags inkomster för att minska möjligheterna till skatteflykt.
- Finansieringen av dessa förbättringar bör enligt vår uppfattning i huvudsak ske genom att man till en del begränsar aktiebolagens nuvarande mycket generösa avsättningsmöjligheter samt genom höjda energiskatter och miljöavgifter.

Granskar man de olika partiernas skattemotioner och förslag finner man en hel del gemensamma nämnare, men det finns också klara skillnader. Folkpartiet och moderaterna vill bägge begränsa marginalsattelättnaderna till övre delen av skatteskalen. Socialdemokraterna vill ta bort grundavdraget i nuvarande form – i varje fall i remissförslaget – kanske också villaavdragen och resterande delar av reseavdragen. Alla dessa åtgärder leder till ökade skattebördor för lägre inkomsttagare, om inte det totala skattetrycket kan minskas.

Partierna motiverar sina resp. åtgärder med att beskattningen i dag skulle vara särskilt förmånlig för deltidsarbetande. Den uppfattningen kan vi i centern inte ställa upp på. Deltidsarbetande har inte sällan svårt att få jobb hela dagen. I andra fall har de valt deltidsarbete därför att de också har en oavlönad uppgift att sköta – vanligen barnpassning, vård av anhörig eller studier. En ökad skattebörd på de deltidsarbetande skulle i själva verket träffa många socialt utsatta grupper, inte minst kvinnor och en del män som redan i dag illa lönas för sitt dubbelarbete.

När det gäller kapitalbeskattningen är det viktigt att skilja mellan kapital som genast är tillgängligt för konsumtion och kapital som är bundet i företag och som många gånger utgör garantin för människors sysselsättning. När det gäller det arbetande kapitalet måste vi fortsätta att lätta skattebördan. När det gäller konsumtionskapitalet har vi i centern större förståelse för de olika kraven på skattesärpning.

Kommer utredningsarbetet i gång någorlunda omgående bör en större skattereform kunna träda i kraft 1989.

För 1987 och 1988 har beslut redan fattats om vissa marginalsattelättna-

der, höjt grundavdrag och en höjning av den s. k. brytpunkten. Därigenom har vi i centern fått viktiga krav tillgodosedda.

Men vi utesluter inte ytterligare förbättringar för 1988. När det gäller den kommunala skatteutjämningen har vi lagt fram ett konkret alternativ. Eventuella ytterligare ändringar i den statliga inkomstbeskattningen 1988 måste emellertid göras beroende av den kommande avtalsrörelsen. Är arbetsmarknadens parter villiga att göra en direkt avräkning i lönerörelsen t. ex. för marginalskattesänkningar bör det diskuteras. Risken är annars att omfördelande skatteförslag mer stör än underlättar en avtalsrörelse och därmed får en inflationsdrivande effekt.

I morgon möts partierna för att diskutera konsekvenserna för Sveriges del av Tjernobylnkatastrofen. Remisskvarten har malt ett par månader, propagandaapparaten likaså. Opinionsmätningarna visar att "människor lugnar sig efter hand" – som om det vore en sensation. Vi vänder oss i centerpartiet mycket hårt mot dem som spekulerar i att människor skall glömma – det finns nämligen ingen anledning att göra det.

Även om mycket är sig likt, de gamla kända skyttegravarna ockuperade på samma sätt som förr, så är det ändå *något* som har hänt under senare tid. I dag talar experter om "det som inte kunde hända", dvs. en allvarlig reaktorolycka med betydande miljökonsekvenser, som något som kommer att hända igen och igen...

I dag talar kärnkraftens främsta förespråkare om försurningens risker. Det är ett framsteg, låt vara något senkommet. Men vi uppfattar det som ett stöd för centerförslaget om miljöavgifter på försurande utsläpp. Regeringen har här fått ett utomordentligt bevis för att kraft- och industriföretag kommer att öppna plånboken och betala med glatt hjärta. Det är nämligen överraskande ofta samma grupper som talar sig varma för kärnkraft, varnar för försurningen och släpper ut försurande ämnen.

Olyckan i Tjernobyln borde ha lärt oss – en gång till – att det inte finns några ofelbara människor. Inte i Tjernobyln, inte i Harrisburg. Ibland klickar människors omdöme, ibland förmågan att handla under extrem press. Men i svenska reaktorer skulle tekniken tydligen klara både mänskliga felhandlingar och eventuella konsekvenser. Hur kan det då komma sig, att just Sverige beslutat att kärnkraften skall avvecklas?

Enligt centerpartiets uppfattning måste den beslutade avvecklingen inledas nu. Samtidigt måste kärnkraften göras överflödig i vårt energiförsörjningssystem. Alternativ finns om de får en chans. Hushållning, sparande och effektiv energianvändning har vi numera lärt oss.

Låt mig något litet kommentera det som Carl Bildt sade för en stund sedan. Jag tycker att han var något ofullständig när han beskrev sammanhanget mellan klimat och eluppvärmning. Analysen var något historielös. Låt mig komplettera:

För att få avsättning av all nyproducerad kärnkraftsel har eluppvärmningen ökat dramatiskt i vårt land. Det innebär ökat beroende av kärnkraftsel på kort sikt. Det betyder ökad sårbarhet. Det är denna bundenhet som skapat vår nya sårbarhet. Det är ett effektkrävande system som måste dimensioneras efter den kallaste vinterdagen, utan att för den skull uppvärmningen och dess behov inkräktar på industrins elbehov. Problemens orsak är vårt

uppyggda elberoende. Bakom denna sårbarhet, detta elberoende, ligger kärnkraftsexpansionen.

Också i energi- och miljöpolitiken står vi inför ett avgörande vägval. Det handlar om människors överlevnad. Är vi beredda att göra vad vi kan för att rädda en mänsklig miljö till kommande generationer? Går det att uppbåda politiska majoriteter här i riksdagen för en sådan politik? Vi hoppas verkligen det. När det gäller miljöpolitiken hoppas vi i centerpartiet – trots alla tidigare nej-svar – att frågan senare i år och under åren framöver här i riksdagen skall besvaras med ett eftertryckligt ja.

Anf. 4 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Traditionen att efter den allmänna motionstiden genomföra en s. k. allmänpolitisk debatt här i kammaren tycker jag att det finns all anledning att värna om. Men samtidigt tror jag att det finns anledning att både ifrågasätta innehållet, utan att recensera det, och formerna för dessa debatter. Jag säger detta därför att den politiska debatten har blivit mer och mer uppstyckad i små från varandra helt åtskilda frågor. Helheten, de samlade politiska alternativen, framtidsperspektiven har för allmänheten blivit allt svårare att urskilja. Man har krympt de politiska perspektiven till att mera handla om det mest näraliggande.

Nu säger jag inte detta enbart som polemik mot andra, utan det kan lika väl ses som en självkritisk betraktelse. Jag vill säga det därför att vi inte får glömma bort vad som händer utanför det här huset, både här i landet och i världen i övrigt. Helt övergripande är det faktum att människor i vissa delar av världen svälter ihjäl i dag; att tredje världens länder sjunker allt djupare ned i skuldkrisen, att kapprustningen och världens militärutgifter ökar oavbrutet, att världen överhoppas av kärnvapen och kärnkraft samt att miljön förstörs alltmer.

De här frågorna, som handlar om hela mänsklighetens överlevnad och livsvillkor, har en tendens att försvinna bakom ymniga ordsvall, som om det bara vore teoretiska problem som inte angår oss mer än på ett teoretiskt plan.

Kampen mot kapprustningen är inte bara en kamp för fred och nedrustning. Kampen mot kärnkraften är inte bara en fråga om energiförsörjning. Kampen mot giftutsläpp och rovdrift är inte bara en fråga om miljö.

De som t. ex. engagerat sig i kampen mot ScanLink har ju inte bara gjort det därför att miljön på västkusten skulle förstöras. Nej, människorna som engagerar sig i de här frågorna gör det därför att de har åsikter om hur samhället ser ut i dag, hur det kan förändras och hur de vill att det skall se ut i morgon. Det är därför jag ställer frågan litet retoriskt: Nog är det märkligt att dessa frågor, som diskuteras av så många människor över hela världen, spelar en så relativt undanskymd roll i våra riksdagsdebatter.

Sverige kan och bör bidra till att minska världens samlade militärutgifter, värna om vår miljö och bidra till en rättvisare fördelning av jordens resurser. Vpk slår vakt om det svenska biståndet. Vi vill fördubbla det så snabbt som möjligt. Vi anser att vårt land bör medverka till en ny ekonomisk världsordning och lösa tredje världens ofattbara skuldkris. Detta säger vi därför att problemen i vår omvärld angår även oss i den svenska riksdagen. Vi har ett medansvar för att lösa dem, och vi måste även vara beredda att lämna

konkreta bidrag. Orden måste följas av handlingar!

Detta har vi också råd med, därför att Sverige är ett av världens rikaste länder. Vi har det bättre än flertalet andra länder och folk. Numer behöver ingen svälta i den meningen som de tvingades till på 1920- och 1930-talen. Vi producerar och konsumerar mer per person än man gör i det stora flertalet andra stater på jorden.

Men, herr talman, samtidigt kommer man, om man tränger in i statistiken, att finna att det i vårt rika samhälle finns mycket stora skillnader i sociala, ekonomiska och allmänna livsvillkor. Inför LO-kongressen förra året presenterade LO en lägesrapport om ojämlikheten kallad Heta siffror och kalla fakta. LO-ordföranden konstaterade, med all rätt, att Sverige fortfarande är ett klassamhälle, med stora sociala orättvisor.

Rapporten konstaterade att arbetslösheten är klassbunden, att 8 av 10 öppet arbetslösa är arbetare, att arbetare och lägre tjänstemän har sämre arbetsmiljöer samt drabbas oftare än andra av olycksfall och yrkesskador. Rapporten visade också att 2 % av landets hushåll 1983 förfogade över 25 % av förmögenheterna i Sverige. 8 000 hushåll hade tillsammans en nettoförmögenhet på mellan 70 och 80 miljarder kronor.

Rapporten visade att orättvisor återfinns på nästan alla samhällsområden, vare sig det gäller utbildning, tillgång till sjukvård och kultur, möjlighet till fritid och semester eller inflytande över den egna livssituationen.

Under större delen av 1900-talet minskade de ekonomiska och sociala klyftorna, därför att det var en politisk ambition och viljeinriktning inom hela den svenska arbetarrörelsen att riva ner de sociala orättvisorna och skapa ett rättvisare och jämlikare samhälle.

Men sedan 1976 har utvecklingen vänt. Klyftorna vidgas och orättvisorna skärps. De rika blir allt rikare, samtidigt som allt större löntagargrupper drabbats av reallönesänkningar och sociala nedskärningar.

Men vad som kanske är värre är att också kollektivet av löntagare har blivit uppdelat i ett A- och ett B-lag. Löneskillnaderna mellan hög- och lågavlönad ökar. Skillnaden mellan olika arbetare, mellan män och kvinnor som har identiska arbeten kan uppgå till tusentals kronor i månaden.

Det finns stora skillnader också bland pensionärerna. Skillnaden mellan en pensionär utan, eller med en låg, ATP och den som får allra mest är mycket stor. – Det finns faktiskt pensionärer som lever under mycket knappa omständigheter, för att uttrycka sig försiktigt.

Det finns också stora skillnader mellan landets barnfamiljer. Det kostar att ha barn, och utgifterna drabbar alla barnfamiljer. Men höjda matpriser och dyrare mjölk slår särskilt hårt emot de lågavlönade barnfamiljerna.

Det finns skillnader i boendekostnader mellan dem som bor i en hyreslägenhet och dem som bor i egna hem. Det finns dessutom mycket stora skillnader mellan dem som bor i egna hem, beroende på inkomster, lån och skatteavdrag, enligt det nuvarande systemet.

Skillnaderna förekommer t. o. m. i välfärdssystemet, i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen, socialbidragssystemet, osv.

Till detta kommer vad som kallas nyfattigdomen, dvs. alla de som aldrig får in en fot på arbetsmarknaden eller som slås ut från den, alla de som är hänvisade till och beroende av statens välvilja för att klara sin försörjning:

vissa flyktinggrupper, ungdomar, kvinnor, gamla, sjuka, handikappade och bosatta i svaga regioner.

Det är mot denna bakgrund extra tragiskt att olika löntagargrupper av och till lägger ner kraft och energi på att bekämpa varandra i stället för att med förenad kraft kämpa för hela löntagarkollektivets intressen och rättigheter. De som förlorar mest är dock samhällets allra svagaste grupper, de som står vid sidan om, utan arbete, inkomster och möjligheter att påverka sin egen situation, de som behöver kollektivets stöd och solidaritet.

Arbetarrörelsens rättvise- och jämlikhetsideal som bidrog till att riva ner en del av de värsta orättvisorna, har trängts tillbaka i den politiska debatten av högerkrafternas mycket förenklade propagandaparoller. Därför är det nu hög tid för arbetarrörelsen att återta det politiska initiativet, att utifrån jämlikhetssträvandena forma en självständig och trovärdig politik för framtiden!

Tyvärr ser vi i dag inga sådana tecken från socialdemokratin i regeringsställning. Trots att orättvisorna skärps talar regeringen om att Sverige är på rätt väg. I stället för att utforma en självständig och långsiktig politik träffar man politiska uppgörelser med folkpartiet, nu senast om 6 miljarder kronor extra till militären under de närmaste åren.

I en skatteskiss till den socialdemokratiska partikongressen tar man de högavlönades marginalskatter som utgångspunkt, i stället för att diskutera dagens stora ekonomiska skillnader. Inte med ett enda ord tar man upp nyfattigdomen, företagsbeskattningen och de kommunala orättvisorna, för att inte tala om den indirekta beskattningens orättvisor. Skatternas direkta fördelningspolitiska betydelse tonas ner. – Vart för oss en sådan skattepolitik?

Vid regeringsombildningen utnämndes en ungdomsminister, och senare drog regeringen i gång en kampanj mot våldet. En arbetsgrupp bildades, paroller tillverkades, affischer och dekaler trycktes. Men några försök att angripa de bakomliggande sociala orsakerna märkte vi mindre av. I stället lägger regeringen nu i budgeten fram förslag till nedskärningar på skolans område och skapar ett ändå sämre socialt klimat för stora grupper av ungdomar. Med all rätt har både föräldrar, lärare, lärarnas fackliga organisationer och t. o. m. medlemmar i regeringens arbetsgrupp reagerat mot detta.

Nedskärningarna på skolans område försämrar utbildningens kvalitet och får mycket allvarliga framtida konsekvenser. Barn med rika föräldrar kan alltid kompenseras. De föräldrarna har råd att placera sina barn i privatskolor. Att spara på skolans område drabbar först och främst de svaga i samhället, och därefter drabbar det samhället självt. Att sedan regeringen gör högskolan beroende av donationer från storbanker och näringsliv skapar ju om möjligt ännu dystrare perspektiv på framtiden och jämlikhetssträvandena. – Sämre utbildning, fortsatt arbetslöshet och bostadsbrist, är det detta som ungdomarna skall erbjudas av regeringen i dag?

I somras sade Ingvar Carlsson att kärnkraften var ett onaturligt inslag i vår tillvaro och inbjöd partierna till överläggningar om kärnkraftens avveckling. Vi har tagit Ingvar Carlssons uttalande på allvar och utgår ifrån att denna nya syn som han gav uttryck för innebär en snabbare avveckling än vad som

tidigare beslutats. De här överläggningarna får inte användas för att förhåla frågan. Målsättningen bör vara att redan i år utarbeta en avvecklingsplan för kärnkraften, där Barsebäck omgående tas ur drift.

Herr talman! Allt fler diskuterar i dag vårt lands sårbarhet och beroende. Det är en viktig fråga. Vi ser med stor oro på transnationaliseringen, på de svenska företagens utlandsetableringar och regeringens omedvetenhet om dessa problem som ibland kommer till uttryck. Eller är det en medveten linje som man driver?

På en rad olika områden vidtas nu åtgärder för att "harmoniera" svenska regler och bestämmelser till EG-ländernas. Varje sådan enskild åtgärd kan verka oförarglig och betydelselös. Men alla åtgärderna sammantagna, tillsammans med uttalanden av regeringsledamöter och statssekreterare, innebär att man ställer sig frågan om regeringen håller på att ompröva den svenska inställningen till EG och därmed också Sveriges oberoende och självständighet.

Det är riktigt och sant att Sverige är mycket beroende av export och import till och från andra länder, däribland EG-marknaden. Det är självklart. Det finns, som vi ser det, två sätt att förhålla sig till detta. Antingen underordnar man sig de krav som kommer från EG helt och hållet och ger upp en del av sin självständighet, eller också värjer man sig och försöker frigöra sig från detta beroende.

Vi vet att det finns mycket starka krafter här i Sverige och i denna kammare som verkar för ett svenskt närmande till EG. En del, inte många, förordar t. o. m. ett svenskt medlemskap. Avsaknaden av en öppen debatt om vårt starka beroende av t. ex. EG och konsekvenserna för vårt nationella oberoende inbjuder naturligtvis till spekulationer och misstankar. Jag vill fråga: Håller regeringen på att "harmoniera" in Sverige i EG?

Herr talman! Vi står frågande till regeringens politiska vägval för framtiden. De borgerliga partiernas vägval skrämmer oss ännu mer. De få reformer som finns i årets budget – förslagen om att höja pensionerna, att slopa LO-gruppernas karensdag vid sjukdom, att förbättra ersättningen vid delpension och att förbättra sjukförsäkringen för deltidsarbetande – säger de nej till, alla de tre borgerliga partierna. Två av de borgerliga partierna tycker att det är viktigare att sänka marginalskatterna.

Folkpartiet hävdar att "det ekonomiska läget" tvingar oss till prioriteringar och påstår att vi t. ex. har att välja emellan ett eget rum i långvården eller att förbättra delpensionen. Men sanningen är ju den att folkpartiet numera prioriterar stora skattesänkningar – som främst gynnar de högvärlönde – i stället för att satsa på dem som slitits ut och tvingas till delpension eller hamnat på långvården. I folkpartiets Sverige går de högvärlöndes skattelättnader före sociala reformer som gynnar folkflertalet!

Moderaterna vill varken det ena eller det andra. De vill bara sänka skatterna. Centern kritiserar regeringen för att bedriva en orättfärdig fördelningspolitik, men säger sedan ändå nej till förslagen om att förbättra pensionerna och sjukförsäkringen. Detta säger – i ett nötskal – det mesta om de borgerliga partiernas politik.

Regeringens budget saknar perspektiv, och vi frågar oss vart man egentligen är på väg? Vilken är färdriktningen? Regeringens linje framställs

ibland som att man kryssar sig fram i politiken genom att söka stöd för sina förslag från höger och vänster om vartannat. Men för att kunna få stöd från höger tvingas regeringen till politiska reträtter och eftergifter, som naturligtvis får till följd att den egna politiken uttunnas och blir oigenkännlig. Det är möjligt och det är troligt att regeringen kanske undviker röstnederlag, men förlorar sin själ och på sikt sina egna väljares stöd.

Regeringen är i dag t. ex. lika fixerad vid ökad export och tillväxt som de borgerliga. Men vad händer om arbetarrörelsen reducerar uppgifterna för den ekonomiska politiken till att enbart främja en tillväxtsökning? Fler bilar, bankpalats och benbrott ökar bruttonationalprodukten, men är det verkligen vad vi behöver? Måste inte tillväxtens innehåll vara helt avgörande för en socialdemokratisk regering?

Vi anser att de sociala och samhällseliga behoven måste vara bestämmande, och därför säger vi också nej till förslaget från SSAB:s ledning och de katastrofala planer som presenterades tidigare i veckan. Regeringen, som säger sig vilja satsa på regionalpolitiken, kan inte vara okunnig om vad som händer om SSAB:s framlagda planer förverkligas. Riksdag och regering kan inte heller bara sitta och se på hur SSAB utarmar de redan hårt pressade gruvorterna som Grängesberg och Dannemora. Därför uppmanar vi regeringen att säga nej till SSAB-ledningens presenterade planer och ge den i uppdrag att tillsammans med de anställda utarbeta ett offensivt och konstruktivt program för den svenska stål- och gruvindustrin.

Arbetslösheten är dagens största problem, och politiska partiers och regeringens huvuduppgift måste vara att skapa nya varaktiga arbeten. Vi vill därför använda fonderna för ett nationellt industrialiseringsprogram. I stället för att ta ifrån kommunerna pengar vill vi satsa 4 miljarder kronor på att skapa nya fasta arbeten i kommuner och landsting. Vi vill satsa på olika ROT-program, bygga daghem och bostäder och angripa de sociala bristerna. Vi vill satsa mindre på tillfälliga arbeten och mer på varaktiga.

Vi säger nej till regeringens minskning av skatteutjämningen. Vi vill satsa 4 miljarder kronor på regionalpolitiken och lägger fram en rad olika konkreta förslag, t. ex. mineraltekniskt utvecklingscentrum i Luleå, fortsatt gruvdrift i Stekenjokk, järnsvampverk i Norrbotten och Bergslagen.

Självfallet innebär en sådan regionalpolitik och en sådan rättvisare fördelningspolitik skärpta skatter på förmögenheter och spekulationsvinster. Därför föreslår vi en höjning av aktiemomsen, en skärpning av förmögenhetsskatten på aktier och en engångsskatt på stora förmögenheter.

När det gäller fördelningspolitiken och när det gäller rättvisa åt de svaga grupperna säger vi nej till BB-avgiften. Vi säger nej till den höjning av mjölkpriset som folkpartiet och regeringen föreslår. Vi säger nej till slopandet av pensionärernas avgiftsfria sjukhusår och fördelningen av pensionshöjningen. Vi säger nej, därför att samhällets stöd i första hand måste gå till de svagaste grupperna.

Vi säger ja till förslaget att höja pensionerna, men vi säger nej till regeringens förslag därför att det är ett svek mot det löfte till de sämst ställda pensionärerna som gavs i regeringsförklaringen i höstas. Vi föreslår i stället att grundpensionen och pensionstillskotten höjs, så att de sämst ställda pensionärerna får 964 kr. medan de bäst ställda får nöja sig med hälften. Men

alla löften till pensionärskollektivet och pensionärsgруппerna skall infrias, och därför kräver vi en plan för att kompensera pensionärerna för devalveringen 1982.

Vi vill hålla tillbaka hyrorna med ett särskilt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen, och vi vill höja bostadsbidragen. Stödet till dem med sämst arbetslöshetsersättning vill vi höja. Avdraget för fackföreningsavgifter och underhållsbidrag vill vi höja till 640 resp. 5 000 kr.

Vi säger nej till regeringens förslag om nedskärningar på skolans område och föreslår i stället en kraftig nysatsning, bl. a. ett femårigt ROT-program på skolans område och ett investeringsprogram för utrustning och upprustning.

Vi säger nej till mer pengar till Ringhals II och avstyrker förslaget om 110 milj. kr. i ersättningsbidrag till kärnkraftsföretagen. Vi vill börja utarbeta en konkret avvecklingsplan för kärnkraften och föreslår att skatten på kärnkraftsel höjs och används för att satsa på förnybar energi. Det behövs om vi skall kunna avveckla kärnkraften.

Det finns ett direkt samband mellan kärnkraft och kärnvapen. Båda utgör ett hot mot våra egna och kommande generationers livsvillkor.

Herr talman! Vårt parti ser positivt på de nya signalerna från Sovjetunionen, inte minst vad avser förslagen om att stoppa kärnvapenprovsprängningarna och att målmedvetet börja avskaffa alla kärnvapen. Samtidigt upplever vi i dessa dagar att USA och president Reagan säger nej till alla förslag och dessutom vill militarisera rymden med sitt "stjärnornas krig", SDI. I går lät han genomföra ännu en kärnprovsprängning.

Vi anser att alla progressiva krafter – det är ingen partiskiljande fråga – måste mobiliseras för att stoppa "stjärnornas krig", för att sätta press på kärnvapenstaterna att skrota sina kärnvapen och för att stoppa den militära kapprustningen.

Ansvaret för detta vilar på oss alla, alla länder och folk och regeringar. Vi är därför mycket kritiska till regeringens uppgörelse med folkpartiet om kraftigt ökade militärutgifter den kommande femårsperioden. Det är illa att man anslår 6 miljarder kronor till militären, pengar som hade behövts för olika sociala ändamål. Ändå värre är att dessa militära satsningar sker på bekostnad av det civila försvaret och att man sänker ambitionerna att skydda befolkningen och t. o. m. säljer ut delar av beredskapslagren!

Vi har sagt tidigare, och vi säger i dag, att regeringen bedriver en i huvudsak riktig freds- och utrikespolitik, som vi ställer oss bakom. Men försvarsuppgörelsen med folkpartiet bidrar till att skruva upp världens samlade militärutgifter och står alltså i strid med den uttalade fredspolitikens inriktning. Vi vill därför att ni omprövar försvarsuppgörelsen.

Vårt parti har sedan flera år tillbaka föreslagit en bojkott av Sydafrika. I maj i år avsglog riksdagen vårt förslag. I dag kan vi konstatera att även centern och folkpartiet kräver en bojkott.

Förra sensommaren gjorde riksdagspartierna ett gemensamt uttalande, där de rekommenderade de svenska företagen i Sydafrika och de här hemma som gör affärer med Sydafrika att avbryta alla dessa kontakter – att inleda en totalbojkott. Den överenskommelsen gav egentligen regeringen respit att

invänta ett eventuellt FN-beslut om en bred internationell bojkottaktion. Vi anser att den respittiden nu är ute.

Situationen i Sydafrika har inte förbättrats sedan dess. Tvärtom trappar rasisterna upp våldet mot de svarta. Därför säger vi till regeringen: Vi stöder ert förslag om ökat stöd till frontstaterna. Men vi kan inte längre vänta med en bojkott. Låt oss äntligen besluta om en svensk totalbojkott av Sydafrika.

Anf. 5 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! I går detonerades en kärnladdning motsvarande 20 kiloton dynamit i Nevadaöknen i USA. Laddningen var klart större än den som exploderade över Hiroshima i augusti 1945. Det var årets första amerikanska kärnvapenprov.

Beslutet av Förenta Staternas regering att nu fortsätta med sina provsprängningar innebär att man valt att nonchalera en mycket bred internationell opinion, som kräver ett stopp för alla kärnvapenprov. I FN har en överväldigande majoritet av världens stater ställt sig bakom detta krav. Om kärnvapenproven driver på kapprustningen blir det svårare att motverka en spridning av kärnvapen till andra länder, när de som redan har sådana inte ens är beredda att upphöra med nya prov. De kärnvapenlager som redan finns räcker mer än väl till för att förintä oss alla, många gånger om.

Gårdagens sprängning i Nevadaöknen riskerar att få särskilt allvarliga följder. Sovjetunionen har tidigare förklarat att man nu – efter den första amerikanska provsprängningen i år – kommer att återuppta också sina kärnvapenprov, efter ett 18 månader långt moratorium. Det är dystert att behöva konstatera att den amerikanska statsledningen inte velat utnyttja den möjlighet som den sovjetiska inställningen ändå gav – att om ingen sida sprängde först, så skulle man i praktiken få till stånd ett ömsesidigt moratorium.

Detta är ett bakslag för nedrustningssträvandena. Men det är samtidigt en utmaning till alla oss som också är berörda av kärnvapenhotet utifrån att säga ifrån. Vi har rätt att kräva att också våra intressen tas till vara. Vi har rätt att kräva, av alla stater, att de omedelbart upphör med utprovningen av nya kärnvapen. Och jag kan försäkra att vi inom femkontinentinitiativet inte kommer att förtrötta i arbetet för att få gehör för dessa krav.

Herr talman! Ett gott liv – det är det vi önskar. Det är det vi alla strävar efter, – på arbetet, i hemmen och i politiken.

Ett gott liv för alla människor förutsätter ett samhälle med tolerans, där alla värderas lika och där varje individ behandlas med respekt. Det förutsätter ett samhälle med ren luft och rena vattendrag, med levande skog och öppna landskap. Men det förutsätter också ett samhälle som förmår ge utbildning, arbete och försörjning, som erbjuder alla vård vid sjukdom och ohälsa och som har resurser för en värdig ålderdom.

Målet ett gott samhälle i denna allmänna mening tror jag att vi alla är överens om.

Vad som skiljer oss åt – och oftast då ganska dramatiskt – är med vilka medel vi vill åstadkomma ett sådant samhälle, vilka problem vi anser vara viktiga att angripa, vad vi kan och vill åstadkomma gemensamt i stället för var och en för sig.

Jag skall i dag mot bakgrund av den framlagda budgetpropositionen ge min bild av hur vi socialdemokrater vill ge vårt bidrag till ett sådant gott samhälle, i dag och för framtiden.

Grundläggande för ett land som vårt är den allmänna och lika rösträtten, mötes- och yttrandefriheten. De är alla nödvändiga förutsättningar för ett gott samhälle. Länder som saknar dessa förutsättningar blir inskränkta och förtvinade.

Demokratin utgör alltså grunden. De hus som sedan byggs på denna grund kan emellertid se helt olika ut.

Borgerligt styrda länder kännetecknas av att man i praktiken stänger ute en del av befolkningen i kylan; de arbetslösa, de bostadslösa och de medellösa. Det goda livet gäller flertalet, men inte alla. Stigande arbetslöshet kan avfärdas med att majoriteten ändå har jobb. Ökade klyftor kan skylas med medelklassens, majoritetens, ökade välstånd.

För oss socialdemokrater är ett sådant samhälle inget alternativ. Vi vill kunna säga att alla som lever i detta land har vissa grundläggande rättigheter. På denna viktiga punkt finns uppenbarligen en avgörande skillnad mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna. Det visar inte minst den diskussion som jag har fört under hösten med Carl Bildt och Bengt Westerberg.

För oss socialdemokrater är rätten till arbete och generell välfärd del i en medborgarrätt som vi byggt upp under efterkrigstiden, som vi värnade om under den ekonomiska krisens värsta påfrestningar. Med en socialdemokratisk regering kommer denna fullödiga medborgarrätt att skänka trygghet också i framtiden.

Förra året föddes det 102 000 barn i det här landet. Under vilka villkor kommer de att växa upp? Hur blir deras start?

I Sverige har vi valt att förbättra barnfamiljernas villkor genom barnbidrag och genom föräldraförsäkring, som ger tid tillsammans när barnen är små. I år höjer vi barnbidragen med en dryg tusenlapp per barn och år. Därmed har barnbidragen på fyra år nära nog fördubblats sedan socialdemokraterna övertog regeringsmakten 1982.

Barnbidraget, föräldraförsäkringen, kortare arbetstid – i första hand för småbarnsföräldrar – och en barnomsorg utan köer är hörnstenar i en socialdemokratisk familjepolitik.

I andra länder har man valt andra metoder. I USA finns t. ex. ingen föräldraförsäkring. Någon rätt till ledighet finns inte. Barnbidrag existerar inte heller, och samhället ombesörjer ingen barnomsorg. I genomsnitt stannar de förvärvsarbetande amerikanska kvinnorna hemma endast sex veckor när de får barn.

Ett sådant system ger frihet för arbetsgivarna. Det blir de som avgör föräldrarnas möjlighet att få tid med barnen. Men för föräldrarna existerar inte samma frihet. Har arbetsgivaren bestämt att inte tolerera någon längre ledighet i samband med barnets födelse kan föräldrarna inget göra. Ekonomiskt blir de helt beroende av sparade pengar.

Ibland anges valfriheten som argument för privatisering inom skolans område. I USA svarar privata skolor för utbildningen av 10 % av alla barn. I Europa är andelen privata skolor lägre – så också i England.

Forskare har nu pekat på att en förklaring till att kvaliteten i det allmänna skolväsendet sjunker är bristen på politiskt intresse. En dålig kvalitet i undervisningen blir ingen viktig fråga därför att så många opinionsbildare, politiker och andra i positioner att påverka debatten inte är beroende av det allmänna skolsystemet. De har sina barn i privatskolor i stället.

I Danmark går 5 % av barnen i privatskolor. De danska privatskolorna brukar framhållas som förebild i den svenska skoldebatten. Nu visar emellertid undersökningar att privatskolorna har färre utbildade lärare än de offentliga, att de ofta saknar läkare och psykologer. De barn som är besvärliga skickas hem och hänvisas till den allmänna skolan.

De jämförelserna visar, menar jag, att det finns goda skäl att slå vakt om den allmänna och gemensamma utbildningen.

De 102 000 barnen, de som föddes under förra året, hur går det för dem när de sedan lämnar skolan? Finns det jobb för dem? Finns det en uppgift och en plats för alla?

Det senaste decenniet har de flesta länder drabbats av en katastrofalt ökande arbetslöshet. Några har dock klarat sig bättre än andra. En förklaring tycks vara att man i dessa länder haft den fulla sysselsättningen som ett överordnat politiskt mål.

I många borgerligt styrda länder har man uttryckligen valt en annan väg. Man har sagt att det är viktigare att få ner inflationen än att öka sysselsättningen. Arbetslösheten har ställts mot inflationen – och följaktligen ökat, år efter år, tiondel för tiondel, procentenhet för procentenhet. I Västeuropa är nu mer än var tionde medborgare utan arbete.

I England är arbetslösheten 13 %. Mer än tre miljoner går utan arbete. I de regioner som drabbats hårdast är var femte arbetstagare arbetslös. I flera av Englands industristäder är en majoritet av ungdomarna utan arbete.

Trots detta har den engelska regeringen misslyckats med att få ner inflationen. Prisökningarna i Storbritannien är inte lägre än i Sverige, trots att arbetslösheten i vårt land bara är en femtedel av den engelska. Den engelska forskaren och ekonomen Richard Layard har visat varför: den ökade arbetslösheten är inte effektiv för att bekämpa inflationen.

Arbetslösheten har nämligen främst inneburit att arbetslöshetsperioderna för vissa utsatta grupper, t. ex. ungdomar och kvinnor, blivit längre. Och det är inte de grupperna som styr pris- och löneökningarna. De blir i stället en kategori som i allt fler avseenden hamnar utanför samhällets gemenskap. Så vältras krisens bördor över på de arbetslösa. Solidariteten brister, klasskillnaderna ökar. Det är följden av denna medvetna borgerliga politik.

Då nämner man USA. Ja, där har visserligen sysselsättningen ökat. Många nya jobb har skapats. Men det har skett till priset av exploderande underskott i statsbudgeten och utrikeshandeln. Fortfarande arbetar en väsentligt lägre andel vuxna, och arbetslösheten är två till tre gånger större i USA än i Sverige. Som vanligt drabbas minoriteter och ungdomar hårdare än andra. De svarta har dubbelt så hög arbetslöshet som de vita, och bland de svarta ungdomarna är arbetslösheten 40 %.

En stor del av de nya jobben har skapats i lågbetalda och okvalificerade yrken. Omkring var tionde amerikan arbetar för den federala minimilönen, som motsvarar mindre än 25 kr. i timmen. Jag tror inte att det är den

arbetsmarknad föräldrarna till de 102 000 nyfödda barnen ser framför sig när de tänker på framtiden.

Ett effektivt samhälle förutsätter utveckling och förändring på arbetsmarknaden. Men förändring måste inbegripa trygghet.

I borgerligt styrda länder tycks man emellertid anse att vi måste offra en minoritet på arbetsmarknaden, att vissa måste slås ut, att några måste bli effektivitetens offer.

Vi socialdemokrater underkänner ett sådant resonemang. Vi menar att de som tvingas till omställningar och förändringar skall få stöd. Det skall *inte* vara ett passivt stöd till försörjning i arbetslöshet. Det skall i första hand vara ett stöd till utbildning eller andra åtgärder som syftar till att stärka ställningen på arbetsmarknaden och ge ett arbete.

Tre år i rad har vi lyckats minska arbetslösheten i vårt land. När den på två år, mellan sommaren 1980 och 1982, nästan fördubblades var vi farligt nära den utveckling många andra västeuropeiska länder genomgått. Och jag är inte ensam om att uppfatta det så att den borgerliga regeringen medvetet hade lagt om sin politik enligt det traditionella borgerliga mönstret, att öka arbetslösheten därför att man inbillar sig att man den vägen skulle nå andra ekonomiska mål.

I dag är arbetslösheten omkring 2,5 %. I ett internationellt perspektiv är det unikt. Ändå är vi inte nöjda. Vi vill, därför att vi ser den fulla sysselsättningen som det övergripande målet, gå vidare med betydande ansträngningar på det här området.

Sysselsättningen är, herr talman, avgörande för tryggheten i ett samhälle. Men också den rättvisa fördelningen. Den tredje frågan många människor ställer sig är därför: Kommer vi i framtiden att ha råd med den generella välfärdspolitiken? Räcker pengarna?

De senaste fyra åren har den socialdemokratiska regeringen inriktat sin politik – tvingad därtill – främst på att sanera ekonomin, de gemensamma resurserna. Det har varit nödvändigt, och det har gett resultat. Budgetunderskottet – nu mindre än en tredjedel jämfört med situationen 1982 – är inte längre ett akut hot mot välfärden. Affärerna med utlandet gav förra året ett överskott och väntas ge det också i år. Utlandsskulden minskar. Industriproduktionen har ökat kraftigare än i omvärlden, och investeringarna stiger nu åter.

Carl Bildt tog upp det här i sin inledning. Överskottet i utrikeshandeln sjunker, sade han. Men jämför då med underskottet på 24 miljarder när de borgerliga partierna lämnade över till oss! Jämför med vårt grannland Danmark, som ni brukar åberopa som ett bra exempel på borgerlig politik! Man har där ett underskott i bytesbalansen på 35 miljarder kronor, och regeringen tillgriper det ena "paketet" mera desperat än det andra för att försöka få någon åtstramning av ekonomin.

Carl Bildt kommenterade också Brookingrapporten. Huvudpoängen i den är ju faktiskt att de amerikanska forskarna säger: Om USA skall kunna lösa sina grundläggande ekonomiska problem, så följ Sverige! Det är huvudslutledningen man kan dra av den rapporten.

Carl Bildt sade också att 1986 blev ett år då Sverige åter hade litet tur. Där kom det. När ni tvingas konstatera faktum av socialdemokratisk politik, då är

er beskrivning att vi har litet tur. Men är det inte märkligt att borgerliga regeringar i Sverige alltid har otur och att socialdemokratiska regeringar alltid har tur? Jag tror att väljarna är kloka nog att dra slutsatser av det i 1988 års val.

Alla dessa framsteg som jag redovisat här är nödvändiga för det goda och rättvisa samhället. Men framgångarna har krävt uppoffringar. Därför är det glädjande att vi har råd att öka den privata konsumtionen utan att det skapar underskott i våra utrikes affärer. Samtidigt vill jag understryka att konsumtionsökning inte får finansieras genom en ökad utlandsskuld.

Låt mig återigen beröra Carl Bildts nedsättande ord om de åtgärder som regeringen vidtar och säga att det finns tre motiv för prisstoppet: för det första att bryta inflationsförväntningarna, för det andra att slippa omförhandlingar av avtalen – från den privata sektorn fick vi i går bekräftat att så sker – och för det tredje att vi skall få en bättre kontroll över prisutvecklingen.

Löntagarna har i stort sett känt ett ansvar – och känner det uppenbarligen fortfarande – för kampen mot inflationen. Jag efterlyser ett motsvarande ansvar från företagens sida.

Bengt Westerberg lovade kategoriskt i massmedia häromdagen att en borgerlig regering med hans medverkan aldrig kommer att genomföra ett prisstopp. Då vill jag fråga Olof Johansson: Kan Olof Johansson ge ett motsvarande kategoriskt besked om att en borgerlig regering aldrig någonsin kommer att tillgripa ett prisstopp?

Jag vill i all stillsamhet påminna de borgerliga partiledarna om att er egen inflationspolitik blev en katastrof. Den krona som vi överlämnade 1976 var 1982 värd bara 52 öre. Ni är inte precis experter på inflationsbekämpningens område.

I årets budget gör regeringen stora fördelningspolitiska insatser. Det gäller sjuka, barnfamiljer, pensionärer och dem som bor i utsatta regioner.

Vi föreslår en av de största förbättringarna någonsin av sjukförsäkringen. Alla anställda får samma förmåner vid sjukdom

- oavsett om man arbetar i offentlig tjänst eller i privata företag.
- oavsett om man är arbetare eller tjänsteman.
- oavsett om man arbetar skift eller dagtid.

Det är en rättvisereform av klassisk socialdemokratisk modell. Det skall inte kosta mer att vara sjuk om man är arbetare eller privatanställd. Det skall helst inte kosta alls.

Samtidigt höjs arbetslöshetsersättningen kraftigt. Barnbidragen förbättras. Ersättningen vid delpension räknas upp ordentligt – från 50 till 65 %.

För pensionärerna genomför vi förbättringar av basbeloppet den 1 juli 1987 och av de kommunala bostadstilläggen den 1 januari 1988. Netto tillförs pensionärerna 2 000 milj. kr. Det är en rejäl förstärkning.

Jag hörde när jag drack kaffe i kaféet innan vi gick upp en riksdagsledamot som hade varit ute på ett möte. Efter inledningen reste sig en pensionär upp som förste diskussionsdeltagare och sade apropå pensionärernas villkor: Får man vara nöjd?

Jag tycker efter att ha lyssnat på en del radioprogram som har sänts på

förmiddagen att det är en ganska befogad fråga. Jag tror nämligen att de flesta pensionärer är nöjda. Och när nu centern vill göra sig till förespråkare för de sämst ställda pensionärerna vill jag bara konstatera att om centern hade fått bestämma, skulle de pensionärer som enligt regeringens förslag får en förbättring på närmare 9 000 kr. endast vara säkra på att få drygt 700 kr. – mindre än en tiondel. Regeringens förslag ger alltså de här pensionärerna drygt 8 000 kr. mer, och det beror på att centern inte vill göra de kommunala bostadstilläggen tvingande – kanske därför att de ofta är så dåliga i centerstyrda kommuner, och centern centralt vill låta centern lokalt fortsätta med dåliga bostadstillägg.

Jag vill göra riksdagens ledamöter, och allmänheten, uppmärksamma på att för de grupper som vi nu genomför efterlängtade förbättringar för – de sjuka, de arbetslösa, pensionärerna – ville de borgerliga regeringarna gå motsatt väg 1982. Då lade de fram konkreta förslag som skulle ha lett till dramatiska försämringar och ökad otrygghet: fler karensdagar i sjukförsäkringen, lägre arbetslöshetsersättning, ingen värdesäkring av pensionerna. Det är förslag som sedan hängt med genom åren.

I årets ekonomiska motioner från borgerligheten återkommer förslagen igen – i form av krav på karensdagar, nej till höjd delpension, nej till värdesäkrade pensioner. Min fråga är: Varför? Vi har ändå rätat upp ekonomin. Vad är det som gör att ni vill komma åt de här grupperna, som verkligen inte lever på solsidan i samhället?

Vi har i Sverige en jämnare fördelning av inkomster än i kanske något annat land. Vissa hävdar att jämlikheten i Sverige är för stor. Jag anser tvärtom att ett gott samhälle måste vara ett samhälle med en hög grad av utjämning.

I ett samhälle med stora klasskillnader växer också motsättningarna. De rika måste ständigt ängslas för de fattigas reaktion mot överflödet. I Dagens Industri kunde vi för några veckor sedan läsa om hur Rolls Royce-bilarna manifesterade den växande förmögenheten i Storbritannien. "De står dock sällan parkerade på gatan; det blir så lätt en rispa, en hälsning från dem som har långt fram till ett sådant fortskaffningsmedel", skrev reportern.

Hur kommer världen och Sverige att se ut när barnen blir vuxna? Kommer luften, vattnet och marken att klara kemikalier, utsläpp och förgiftning? Kommer skogen att förtvina av försurning? Kommer kärnvapenmakterna att släppa loss sina förstörelsevapen med risker för människosläktets överlevnad?

Den fjärde frågan märker vi nog alla när vi är ute på våra möten: Kan vi avvärja hoten mot människornas existens på jorden?

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyli och kemikalieutsläppen i floden Rhen visar att miljöproblemen inte respekterar några gränser. Miljöproblemen måste lösas gemensamt. Svavelutsläpp från Europas stora industriområden sprids dit vinden blåser.

Arbetarrörelsen har sedan gammalt bred erfarenhet av miljöfrågor. Vi har visat att kampen för en god arbetsmiljö inte behöver betyda färre jobb och sämre lönsamhet. I stället menar vi att en god arbetsmiljö befrämjar lönsamhet och produktivitet.

På samma sätt menar vi att kravet på god yttre miljö går att förena med en

god ekonomi. Kortsiktigt betyder det kostnader. I längden är dock en god miljö också en förutsättning för en stark ekonomi. Miljökraven måste därför prioriteras betydligt hårdare.

Det innebär att kortsiktiga vinstintressen måste underordna sig omsorgen om människan och hänsynen till miljön. Från de borgerliga partierna – framför allt från folkpartiet och moderaterna – får vi ständigt höra att det skulle bli så mycket bättre, om vi släppte loss marknadskrafterna, om sektorn för politiska beslut kunde drastiskt minskas.

Men tror ni verkligen att marknadskrafterna någonsin kommer att känna ansvar för miljön? Ni har ju också hört talas om gifttunnorna i Teckomatorp, om kemiutsläppen i Rhen, om molnet som spred skräck och fasa i den indiska staden Bhopal.

Också erfarenheterna från de hårt centralstyrda kommunistiska staterna visar att det bara är en demokratisk kontroll, inflytande från människorna, och varken den liberala marknadsekonomin eller den kommunistiska centralekonomin som kan lösa de här problemen. Är inte i själva verket miljöpolitiken ännu ett exempel på att er ideologi inte går att förena med de krav människorna ställer i ett modernt välfärdssamhälle?

Skall hela folket få en god miljö har också alla ett ansvar. Människor måste i demokratisk ordning, i kraft av sin medborgarrätt, bestämma villkoren för hur vi skall handskas med den natur som vi alla är beroende av. Samtidigt har också var och en av oss ett personligt ansvar att leva som vi lär.

Kampen för en bättre miljö får en allt starkare internationell dimension. Detta gäller naturligtvis i ännu högre grad det arbete som måste utföras för att lindra svälten och skydda världsfreden.

Låt oss än en gång återvända till de nyfödda barnen. Nog borde det finnas förutsättningar för dem att här i Sverige växa upp i ett gott samhälle. Det gläds vi åt, men samtidigt påminns vi dagligen om att det finns miljoner barn som växer upp under vidriga förhållanden ute i världen.

Fattigdom och umbäranden, ständig hunger och skräck präglar många barns uppväxt. För de barn som växer upp i krigsområden är förhållandena naturligtvis allra svårast.

Vi som har förmånen att se våra barn växa upp i ett rikt land i fred måste visa vår solidaritet med människor i länder som har det svårare.

Sverige skall fortsätta att göra aktiva insatser för fred och rättvisa i världen. Hjalmar Branting, Östen Undén, Alva Myrdal och Olof Palme har gett Sverige ett aktat namn i hela världen.

Vår neutralitetspolitik, våra kunskaper, våra biståndsmedel, vår flyktingpolitik, våra personliga kontakter med företrädare för folkliga rörelser i Afrika, Asien och Sydamerika gör det möjligt för oss att fortsätta vårt arbete för fred, nedrustning och rättvisa. Vi måste alla känna detta ansvar för vår egen och våra barns framtid.

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat på de borgerliga företrädarna och kommunistledaren, och jag måste säga att jag upplevde det som en lam opposition, förmodligen förlamad av sin inre splittring. Varför redovisar man inte med ett enda ord sina egna alternativ här i dag?

Låt mig nämna några exempel som visar hur besynnerlig situationen är. Beträffande statsutgifterna säger moderaterna: Minska utgifterna! Centern säger: Öka utgifterna! Folkpartiet hamnar mitt emellan. Beträffande energi-

politiken säger moderaterna: Behåll kärnkraften så länge som möjligt! Centern säger: Avveckla kärnkraften så fort som möjligt! Folkpartiet är mitt emellan. När det gäller skatten säger moderaterna: Sänk skatten mest för de högsta inkomsttagarna! Centern säger: Sänk skatten mest för de lägsta inkomsttagarna! Folkpartiet är mitt emellan. Vad gäller regionalpolitiken säger moderaterna: Skär ner på regionalpolitiken! Öka insatserna för regionalpolitiken, säger centern. Folkpartiet ligger mitt emellan. Moderaterna säger: Minska mjölksubventionerna! Centern säger: Öka mjölksubventionerna! Folkpartiet är mitt emellan.

Herr talman! Efter att ha lyssnat på de borgerliga partiledarna i en och en halv timme gör jag följande reflexion: De borgerliga partierna är ganska bra på att opponera, men de var däremot rätt dåliga på att regera. Egentligen är det tvärtom när det gäller socialdemokraterna. Vi var kanske inte världens bästa oppositionsparti, om jag skall vara ärlig. Men vi är rätt bra på att regera. På något sätt har vi nu funnit våra naturliga roller – borgerligheten opponerar, socialdemokraterna regerar, och då går det bra för Sverige.

(Applåder av ledamöter och av besökare på åhörarläktaren.)

Anf. 6 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag hör att talmannen trots sin upphöjda ställning fortfarande har ett visst inflytande över den socialdemokratiska gruppen i vissa hänseenden. Men applåder har sina risker. Man måste ju veta vilken del av anförandet som man applåderar. Skulle ni applådera den del där Ingvar Carlsson sade att oppositionen är usel på att opponera eller skulle ni applådera den del där han sade att oppositionen var lysande just i denna roll? Det blev det senare, och jag ber att få tacka för det.

Låt mig börja med att instämma i något som Lars Werner sade i inledningen till sitt anförande. Han tyckte att perspektiven hade krympt något i den svenska politiska debatten, att den blivit uppsplittrad mellan olika dagsfrågor som staplas på varandra. Tabellerna flyger förbi, och vi ser inte alltid sammanhängen. Jag tror att han har rätt och att vi har anledning att mera diskutera idéer, vägval och färdriktningar. I den delen var Ingvar Carlssons anförande alls inte ointressant. Men samtidigt försjönk det till det gamla vanliga. Han staplade anklagelser mot borgerligheten på varandra, och jag noterade att han t. o. m. återkom till sin företrädares gamla anklagelse mot Thorbjörn Fälldin för att denne medvetet skulle ha strävat efter att öka arbetslösheten i Sverige.

I övrigt menade statsministern att staten skulle svara för allt. Man kan sammanfatta vad han sade när det gäller den konkreta politiken med att det skall vara nej och stopp för alternativ i vården. Det skall vara nej och stopp för alternativ för barnfamiljerna när det gäller barnomsorgen. Det skall vara nej och stopp för ansträngningarna att bryta de olika offentliga monopolen.

Sedan gav sig statsministern ut på vidderna med det mest klassiska av alla debattknep, nämligen försöket att bli helgon på andras påstådda synder. Han tecknade bilder av antalet Rolls Royce-bilar i Storbritannien, och det skulle vara ett avgörande argument för socialdemokratisk politik i Sverige. Det var elände i omvärlden och lycka i Sverige. Men titta litet noggrannare på omvärlden, Ingvar Carlsson! Titta på färdriktningen inom politiken i länder

runt omkring Sveriges gränser. Där sänker man skatter, där avreglerar man, där försöker man skapa utrymme för expansion av tjänste- och servicesektorn och där försöker man bereda vägen för det nya informationssamhälle som innebär så enormt många nya möjligheter för människorna.

T. o. m. socialdemokratiska partier i omvärlden ägnar sig faktiskt åt omtänkande. Se på de socialistiska staterna, antingen den kommunistiska varianten eller de socialistiska länder i tredje världen som gynnas med mängmiljonbelopp ur de socialdemokratiska statskassorna. Även där sker omprövningar: sänkta skatter, avreglering, större utrymme för enskilda initiativ, mera av tilltro till den fria företagsamhetens möjlighet att erbjuda den utveckling som den också har gett vårt land. Ingvar Carlsson får ursäkta, men det finns faktiskt ett drag av Bresjnevsk förstelning i den svenska socialdemokratins ovilja att ompröva mycket av den politik som man faktiskt är villig att ompröva i andra länder.

När statsministern kom till ekonomin talade han bara om hur det är i andra länder och hur det var förr, inte hur det skall bli i Sverige i framtiden, vilket jag tror är det som intresserar människorna. Han ironiserade över att jag sagt att Sverige hade tur 1986 och menade att det som hände då på något sätt var socialdemokratins förtjänst. Ja, jag har höga tankar om svensk socialdemokrati, det skall jag erkänna. Men jag tror inte att oljepriserna faller från 27 till 15 dollar, att de internationella räntorna faller så dramatiskt som de gjorde och att dollarkursen faller bara för att det är en socialdemokratisk regering i Sverige. Även socialdemokratien måste ställa in sig på att vi måste bedriva ekonomisk politik under omständigheter när vi inte har lika mycket tur som 1986. Nu är det faktiskt så att överskottet i bytesbalansen håller på att förvandlas till underskott. När inflationen nu ökar och när alla vet att prisstopp inte hjälper, när arbetslöshetssiffrorna faktiskt är oroande – om än nivån inte är alarmerande – när vi har en lång rad faktorer som visar på att vi går in i en mera bekymmersam tid, då talar Ingvar Carlsson om det som varit och om omvärlden men ger inga besked om hur det skall bli i framtiden.

Herr talman! Så bara en avslutande reflexion. Det var mycket vi inte fick besked om. Mest anmärkningsvärt tyckte jag var att Ingvar Carlsson i sitt långa anförande inte gav ett enda besked om hur socialdemokratisk skattepolitik skall se ut i framtiden. Finns det någonting som alla samhällsdebattörer, alla ekonomer, alla politiker och alla vanliga människor är överens om så är det att vi behöver en skattereform och att den måste innebära en sänkning av skattetrycket. Detta är den kanske viktigaste uppgift som står på dagordningen i riksdagen under de kommande åren, och om detta sade Ingvar Carlsson inte ett ord.

Anf. 7 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Statsministern tog upp en del miljöfrågor och gjorde, om jag förstod hans inlägg rätt, gällande att vissa miljöproblem skulle ha nära samband med valet av politiskt system och regim. Jag har litet svårt att se att de exempel han gav skulle utgöra något bevis för det. Såvitt jag förstår grävdes tunnorna i Teekomatorp ner under en socialdemokratisk regering. Och olyckan i Bhopal inträffade i ett socialistiskt styrt land. Det finns verkligen inga garantier för att en socialdemokratisk regering skulle vara

något skydd mot miljökatastrofer av det här slaget.

Men vi är naturligtvis helt överens om att oavsett vilket politiskt system vi har skall vi med alla medel försöka bekämpa de miljökatastrofer och den miljöförstöring som pågår i alla länder i världen – i kommunistiska länder och i länder som har marknadsekonomi.

Då är frågan: Vad vill Ingvar Carlsson göra bortom retoriken? Vilka konkreta åtgärder kan vi vänta oss från regeringen? Jag har tidigare haft anledning att ställa frågor om detta till Ingvar Carlsson, utan att få något svar. Men vi kan kanske i dag få besked på den här punkten.

Är regeringen beredd att skärpa miljöskyddslagen på det sätt som naturvårdsverket har föreslagit och som innebär att det skulle bli lättare att belägga företag, som har förorenat mer än vad som är tillåtet, med böter – utan den krångliga rättsliga process som nu förekommer?

Är regeringen beredd att sätta pris på miljön, innebärande att även företag som släpper ut föroreningar under de koncessionerade – tillåtna – nivåerna skall få betala för de föroreningarna, så att de har en morot för att ytterligare minska sina föroreningar?

Är regeringen beredd att ge länsstyrelsernas naturvårdsenheter de resurser de behöver för att kunna övervaka att miljöskyddslagen följs?

Detta är konkreta saker, och de är betydelsefulla för hur miljön i Sverige skall utvecklas. Jag skulle vilja ha ett besked i dag från Ingvar Carlsson, om han också är beredd att – som sagt – bortom retoriken göra någonting för att förbättra miljön i Sverige.

Herr talman! Jag blir alltid lika förvånad när Ingvar Carlsson och hans partivänner går upp i talarstolar under debatter och påstår att vi skulle ha föreslagit en försämring av arbetslöshetsersättningen. Vi har aldrig föreslagit någon sådan försämring, och jag hoppas att Ingvar Carlsson efter det beskedet slutar att fara med denna osanning. Han är inte ensam inom socialdemokratin om att göra sådana påståenden, men det blir ju inte mera sant för att det är många personer som upprepar osanningarna.

Ingvar Carlsson nämnde också att arbetslösheten var hög i borgerliga länder – som han uttryckte det – men inte i det socialdemokratiska Sverige. Det är riktigt att det finns olika traditioner i olika länder i världen och att det finns länder, både socialdemokratiskt styrda och borgerligt styrda i Europa och på andra håll, som har en hög arbetslöshet, medan vi i Sverige har en annan tradition; vi har med olika medel försökt bekämpa den öppna arbetslösheten.

Men det är ett faktum, Ingvar Carlsson, att ingen gång under de sex borgerliga regeringsåren var arbetslösheten så hög som den har varit tidvis under de socialdemokratiska regeringsåren. Och inte under någon högkonjunktur efter kriget har arbetslösheten varit så hög som den är just nu. Jag tycker inte man kan peka på det som en odelad framgång för den socialdemokratiska politiken.

Herr talman! Så här skriver Ingvar Carlsson i en av sina ljusa stunder: "En ökad valfrihet inom den offentliga sektorn innebär i första hand att medborgarna själva skall avgöra vilken vårdcentral de vill komma till, vilken läkare de vill ha kontakt med, vilket dagis och vilken skola de vill skicka sina barn till."

Jag kan hålla med om det. Men jag skulle också önska att man kunde visa respekt för de människor som har fått den här valfriheten och som väljer att gå till en privat läkare eller att utnyttja en privat skola eller ett privat dagis. Min Jacob råkar vara en av de 102 000 ungar som föddes förra året, och jag kan i alla fall med all säkerhet säga att hans föräldrar skulle uppskatta att få den valfriheten.

Visst ligger det en sanning i att ökad valfrihet kan missbrukas av de starka och väletablerade, skrev en känd socialdemokrat för ett tag sedan. Men invändningarna bygger också på en patriarkalisk misstro mot att vanligt folk vet vad de vill, både som vanliga konsumenter och som konsumenter av kommunal service. Vi måste tro på vår egen revolution för att kunna gå vidare.

När skall Ingvar Carlsson överge sin patriarkaliska misstro mot vanliga människor och börja respektera dem som lika vuxna och myndiga att bestämma över sina liv som statsministern är att bestämma över sitt liv?

Detta är några frågor där vi kanske skulle kunna få besked från statsministern i dag, om vi nu lämnar den allmänna retoriken.

(Applåder av ledamöter.)

Anf. 8 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att det känns ovanligt för mig att kreera den här rollen – och dessutom höra alla dessa ovationer som strömmar mot oss; det är vi inte vana vid.

Så länge Ingvar Carlsson söker måltavlor utanför landets gränser tycker jag att det är svårt att känna sig träffad. Detta med erfarenheter från andra länder har ju flera aspekter. Och om det har någonting att göra med svenska förutsättningar och svenska traditioner kan det väl ge oss något.

Jag tycker att det är riktigt att framhäva vårt lands stora internationella beroende. Det är självklart att vi påverkas starkt av oljeprisens upp- och nedgång, av dollarkursers upp- och nedgång, av den internationella räntenvåns upp- och nedgång. Jag vet inte om detta räknas in i turkvoten – eller vad det handlar om. Men jag tycker att det borde vara ett intresse för oss alla att försöka jämföra hur det ser ut under olika tidsperioder i de här avseendena och utifrån denna seriösa och faktsäckade grund dra slutsatser om den svenska politiken och vår förmåga att sköta den.

Nu har jag förstått att det är helt andra grunder som skall tillämpas. Men O. K., bara för att visa att jag också tycker att det är viktigt att se till vad som händer i omvärlden vill jag helt instämma när statsministern protesterar mot USA:s återupptagna kärnvapenprov. Det är fråga om ett nederlag för freden och för alla människor som skall leva på den här planeten.

När det gäller sysselsättningen tycker jag att statsministern är långt ute på osaklighetens grund. Dessutom har vi ju haft ett sämre sysselsättningsläge, mer öppen plus dold arbetslöshet i Sverige under de socialdemokratiska regeringsåren 1982–1986 än vi hade under de icke-socialistiska regeringsåren. Det är ett faktum som borde säga oss något. Alla är väl överens om att konjunkturen är bättre i dag än vad den var 1976–1982. Och det handlar inte om försumbara skillnader: det handlar om skillnaden mellan 3,9 % i

genomsnitt under våra regeringsår och 5,3 % under åren från 1982. Jag tycker att det är sådana fakta som man bör ta upp.

Ingvar Carlsson talar om pensionärerna, och jag förstår att han är något irriterad över att vi kritiserar regeringens fördelningspolitik i det avscendet. Jag tycker att Ingvar Carlsson gav ett utomordentligt gott exempel på vad den fördelningspolitiken innebär. Han talar om att vissa pensionärer får 9 000 kr. mer per år. Men det finns andra pensionärer – och det råkar vara de som har det sämst i utgångsläget – som får 300–400 kr. mer per år med regeringens politik.

Jag förstår inte hur man kan uppfatta detta som annat än en bekräftelse på att det finns betydande ojämlikheter i regeringens sätt att hantera våra pensionärer. Att sedan en del pensionärer förmodligen är mer anspråkslösa, mer förnöjsamma, i centerledda kommuner – det bjuder jag på.

Låt mig sedan säga att det är på tiden att socialdemokraterna inser och accepterar att Sverige är en parlamentarisk flerpartistat. I en flerpartistat finns det flera partier. Det är nu så, även om socialdemokraterna inte gillar det. De vill tydligen att flerpartisystemet skall fungera som ett tvåpartisystem; det skall bara finnas ett alternativ till socialdemokratin för att de skall vara nöjda. Men nu finns det flera partier därför att väljarna vill ha det så. Ville de inte det, så skulle de inte rösta som de gör. Och så länge väljarna fördelar sig på flera partier kommer det att finnas flera partier. Den grundläggande principen i ett flerpartisystem är att partierna redovisar sina program var för sig och går till val på sina resp. program. När väljarna har sagt sitt på valdagen är det partiernas uppgift att forma en regering som kan enas om ett regeringsprogram. Det är denna linje som vi följer och som vi också tänker följa allt framgent. Inget enskilt parti kan forma en regeringspolitik helt enligt sitt eget program, om inte partiet fått mer än 50 % av rösterna i valet. Man får förhandla och kompromissa med andra partier för att få igenom så mycket som möjligt av den egna politiken. Den regeln gäller också socialdemokraterna, och den gäller i hög grad också socialdemokraterna här i riksdagen och nu under den kommande våren. Hur skall ni annars kunna få majoritet för de förslag som ni har lagt fram och som ni inte har majoritet för i nuläget? Samtliga oppositionspartier går ju i vissa fall på avslagslinjen. Detta, Ingvar Carlsson, är också svaret på den fråga som vi fick om prisstoppet. Vår inställning är alldeles klar: Vi kan acceptera prisstopp i en tvångssituation, som uppstått på grund av verkningar utifrån. Vi talar för oss själva, andra får tala för sig.

(Applåder av ledamöter.)

Anf. 9 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag visste inte att min bankkamrat Filip Fridolfsson hade fått sin motion bifallen, men jag gratulerar honom. Han bad mig ta upp den här frågan.

Herr talman! Regeringen bedriver en offensiv för rättvisa, och vi är ganska bra på att regera, sade Ingvar Carlsson. För min del tycker jag inte att det märks så mycket av detta i budgeten. Att förbättra delpensionen, att slopa LO-gruppernas karensdag vid sjukdom och att förbättra sjukförsäkringen

för de deltidssamarbetande är bra. Vi stöder också förslaget om att höja pensionerna, men som vi sagt tidigare avisar vi utformningen, eftersom vi anser att det rör sig om ett svek mot de sämst ställda pensionärerna. Regeringens förslag ger pensionärer med den högsta ATP-n uppemot 2 000 kr., medan de sämst ställda får bara 500 kr. Att regeringen dessutom vill slopa pensionärernas avgiftsfria sjukhusår gör ju inte förslaget mera rättvist, eftersom detta drabbar just de sämst ställda pensionärerna, som regeringen lovat att prioritera. Fundera över det här! Ni sviker ju de pensionärsgrupper som ni i regeringsförklaringen sade er vilja stödja. Är det för övrigt rättvis fördelningspolitik att införa en BB-avgift, att chockhöja mjölkpriset, att avgiftsbelägga läromedlen för de handikappade och att minska statsbidragen till kommunerna, grundskolan och gymnasiet?

Vi vill gå den motsatta vägen. Vi vill stödja de sämst ställda pensionärerna, och därför föreslår vi att grundpensioner och pensionstillskott höjs, vilket skulle ge en pensionär med låg ATP omkring 1 000 kr., medan de bättre ställda får nöja sig med hälften. Dessutom vill vi behålla det avgiftsfria sjukhusåret, eftersom vi vill leva upp till de löften som vi har givit pensionärerna. Vi säger nej till mjölkprishöjningen, vi vill ge särskilt stöd till allmännyttan för att hålla tillbaka hyreshöjningarna, och vi vill höja bostadsbidragen.

Allt det här föreslår vi, därför att vi vill stödja de ekonomiskt svagaste grupperna. Vi menar att detta är krav som man måste kunna ställa på en rättvis fördelningspolitik. I stället för att ge med den ena handen och ta med den andra, som regeringen gör, vill vi betala våra förslag med en ekonomisk omfördelning: genom att höja aktiemomsen, skärpa förmögenhetsskatten på aktier och införa en engångsskatt på stora förmögenheter.

Dessa förslag till omfördelning ställer vi mot bakgrund av den gigantiska omfördelning som har skett under de senaste åren. Enligt TCO-ekonomerna har enbart inflationen omfördelat över 100 miljarder kronor under de senaste tio åren. På börsen har kurserna mångdubblats, och banker och storföretag redovisar rekordvinster. Det här har skapat nya fördelningspolitiska problem. Vi har fått nyrika och nyfattiga.

Vilket recept har då vissa andra partier i denna fråga? Jo, man vill bekämpa löneökningarna. Vi måste bli bättre på att hålla tillbaka löneökningarna, sade Bengt Westerberg – inte ett ord om företagets rekordvinster. Är ni medvetna om att löntagarna har förlorat en och en halv månadslön, att reallönerna har urholkats och att de lägst avlönade har förlorat allra mest samt att marginalskatteomläggningen har gynnat de allra högst avlönade på de lågavlönades bekostnad? Att de borgerliga partierna värnar om de här grupperna, värnar om kapitalägarna och om vinsterna, förstår jag, men hur kan regeringen hävda att det är löneökningarna som är dagens största problem? Jag vill fråga statsministern: Är statsministern nöjd med det sätt varpå landets ekonomiska tillgångar är fördelade för närvarande?

Anf. 10 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Carl Bildt klagade över att jag inte sade ett ord om skattepolitiken. Detta kan ju ha åtminstone två förklaringar. Den ena förklaringen kan vara den att vi har en så bra finansminister – han skall

uppträda senare i debatten. Den andra kan vara den att vi skall förhandla om skattepolitiken. I sådana fall brukar Carl Bildt tycka att vi inte skall binda oss i förväg. Hela Sverige har slagit i skattetaket, sade Carl Bildt. Nej, inte nolltaxerarna – de har väldigt långt från golvet till taket, Carl Bildt! Avdragshajarna har inte slagit i taket. Inte heller har de som gör stora reavinster och de stora klippens män slagit i taket. Socialdemokraterna beskriver det hela som att den borgerliga politiken skulle föra oss tillbaka till medeltiden, säger Carl Bildt. Nej, det tror jag inte, men det skulle bli ungefär som i Storbritannien med sina stora klasskillnader, och det är illa nog.

Carl Bildt talade nedsättande om nationalköer. Det handlar t. ex. om att ett samarbete över landstingsgränserna skulle möjliggöra ett hundratal fler kranskärlsoperationer i Uppsala. Är det inte bra, Carl Bildt, att de människor som har sådana svåra sjukdomar kan få snabbare hjälp?

Fritidspraktiker bland läkarna. Ja, Carl Bildt, vi slår snart i taket när det gäller vår industriella kapacitet. Om detta är ett så pass bra medel kunde man ju föreslå ASEA att deras civilingenjörer får bli fritidspraktiker. De kan ju använda ASEAs laboratorier på kvällar och nätter. Vi skall väl tillämpa samma principer på den privata sektorn och åstadkomma samma slags innovationer där som på den offentliga sektorn.

Lars Werner sade att socialdemokratin har förlorat sin själ. Jag tror nu inte att kommunistiska partier, i varje fall inte i Sverige, skall tala om att förlora sin själ. Har ni gjort det, Lars Werner, borde ni vara glad. Lars Werners hela inlägg går ut på att säga nej till det ena och det andra. Problemet för den som är i regeringsställning är bara det att man måste säga ja till någonting, och då blir verkligheten betydligt svårare.

Lars Werner beskriver också uppgörelsen med folkpartiet som att man bidrar till att skruva upp världens samlade militärutgifter. Detta var väl ändå att ta i. Om man först lyssnar på Carl Bildt och sedan på Lars Werner, tror jag att man får en mer balanserad bild, nämligen bilden av en försvarsuppgörelse som är bra för det här landet och som inte alltför hårt belastar konsumenterna.

Det som Bengt Westerberg sade om kombinationssysselsättning i glesbygd tror jag att det ligger mycket i. På den punkten kan vi nog föra en diskussion. Jag tror också att vi skall resonera om hur man skall kunna förkorta köerna när det gäller starr- och höftledsoperationer.

I fråga om arbetslöshetsersättningen ville folkpartiet för det första att statsbidragen till arbetslöshetskassorna skulle minska, för det andra att dagpenningnivån skulle öka. Denna ökning var emellertid så låg att den inte hängde med i inflationsutvecklingen. Därmed uppstår en real försämring, och det är nog det reala som de anställda är intresserade av.

Beträffande arbetslöshet och sysselsättning vill jag för det första säga att sysselsättningen är högre än någonsin.

För det andra avser en stor del av sysselsättningsökningen heltidsarbetande. Tidigare ökade bara antalet deltidsarbetande.

Den latent arbetslösheten har inte varit så låg sedan 1960-talet. Arbetslösheten ökade i Sverige i början av 1980-talet i snabbare takt än när det gäller Europagenomsnittet. Det är precis som jag sade, att jag nog inte är ensam om att uppleva det så, att 1980 skedde ett trenderbrott, när ni lade om

politiken och var beredda att acceptera högre arbetslöshet.

Till Olof Johansson: Jag uppskattar Olof Johanssons inledande ord om enigheten bakom spaningsarbetet då det gäller att finna Olof Palmes mördare.

Och vidare: Vi gick inte till slutförhandlingarna i försvarsfrågan med bundna mandat. Det är inte på det sättet om ni avser slutskedet, då vi reellt diskuterade. Problemet för centern var, som Olof Johansson sade, att det gick för fort mot slutet – för fort för *centerpartiet* därför att man hade andra saker att tänka på. Detta har jag respekt för. Men skyll inte på de övriga partierna härvidlag!

Olof Johansson klagar över att de sämst ställda pensionärerna kan få upp till 9 000 kr. Skälet till att de kan få ett så högt belopp är ju att de är de sämst ställda. Men detta var mycket avslöjande för centern, för det visar att ni icke vill att dessa grupper skall få uppräknings. Ni stirrar er blinda på uppräknings storlek och ser inte på den standard som de här pensionärerna har i dag. Jag tackar för det klagande beskedet.

I fråga om prisstoppet kan vi nu konstatera att Olof Johansson säger att det finns omständigheter under vilka man måste ha ett prisstopp. Centern säger alltså ja till prisstopp, folkpartiet säger nej till prisstopp – där är folkpartiet inte ens mitt emellan utan har rört sig till en kategorisk ståndpunkt.

Herr talman! Jag vill gärna ta upp en alldeles speciell fråga – jag riktar mig till centern.

”Exakt jämvikt mellan blocken” löd en rubrik i söndagens nummer av Svenska Dagbladet efter de senaste SIFO-siffrorna: 48,4 % för de borgerliga partierna, 48,4 % för socialdemokraterna och vpk. Men då har man räknat 1,9 % för kds i det borgerliga blocket. Är det inte dags, Olof Johansson, att ge besked om att valmanipulationen med kds inte kommer att upprepas. Så att SIFO får ändra sina undersökningsmetoder även på den punkten? Moderaterna, folkpartisterna och socialdemokraterna är i folkstyrelsekommittén helt överens om att valsamverkan mellan centerpartiet och kds i 1985 års val var ett brott mot uppgörelsen i grundlagberedningen, nämligen att riksproportionaliteten inte skulle rubbas genom konstlade valtaktiska manövrer. Söndagens SIFO-undersökning ställer ju frågan på sin spets. Med ett sådant valresultat – i princip byggt på en fortsatt valsamverkan av det här slaget – skulle en regeringskris åstadkommas genom fiffel med grundlagen.

Det har talats om kollektivanslutningen som en kvarnsten om halsen för socialdemokratin. Ni i centerpartiet har en egen kvarnsten – fifflet med kds – och jag vill ställa en direkt fråga till den nya centerledningen: Är det inte dags att återupprätta hederligheten och rättvisan i vårt valsystem?

Jag har tagit upp alternativet i dag till en diskussion, därför att det ligger något symboliskt i denna flykt från en diskussion om de egna motionerna – i ett läge då man allmänt talar om de icke-socialistiska partierna och om att de skall bilda regering. I valet 1985 krävde moderaterna ett systemskifte i Sverige. Moderaterna har i sina motioner i år i allt väsentligt återkommit till detta, trots valnederlaget för borgerligheten, och nu föreslår de att skatterna skall sänkas med sammanlagt 50 miljarder kronor. Om det här skall gå ihop måste man, eftersom man också vill förstärka budgeten, reducera statsutgifterna utöver de förslag man nu har lagt fram med 60–70 miljarder kronor.

Man vill inte röra försvaret. Man har statskuldräntorna, som man själv åstadkommit och som det inte går att göra någonting åt. Låt oss se vad det hela innebär.

Folkpensionssystemet kostar 50 miljarder kronor. Vårt u-landsbistånd kostar 9 miljarder kronor. Statens kostnader för bostadsbidragen är 7 miljarder kronor. Statens bidrag till kommunerna – dvs. för barnomsorg, hemvård, sjukvård – uppgår till 60 miljarder kronor. Det finns ingen som helst möjlighet att skära bort detta utan att göra drastiska ingrepp mot huvuddelarna av vårt gemensamma välfärdssystem.

Och nu vill jag rikta mig direkt till folkpartiledaren och centerledaren. Ni säger att ni har för avsikt att bilda regering med moderaterna – ett parti som vill "rulla tillbaka" hela det sociala välfärdssamhället. Betyder det att ni också tänker acceptera stora delar av den moderata politiken? Kommer ni att säga ja eller kommer ni att säga nej till de sociala nedskärningar som måste följa av moderaternas skattepolitik? Varför är ni i dag så tysta på denna punkt? Icke ett ord till kritik har ni riktat mot moderaterna på den här punkten. Betyder det att ni t. o. m. tycker att det är bra att moderaterna går i bräsch för att avveckla det svenska välfärdssamhället?

Anf. 11 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Nu kom i alla fall medeltiden! Nu fick vi reda på att den moderata politiken innebar att hela välfärdssystemet skulle raseras. Det var så Ingvar Carlsson avslutade sitt inlägg nyss.

Ta inte till för mycket! Det där är inte trovärdigt. Vi moderater har varit med om att bygga upp delar av det svenska välfärdssystemet. Vi skulle gärna ha sett att det varit bättre på olika punkter. Vi vill ha lägre skatter, vi vill ha mera valfrihet – men vi skall inte göra skiljelinjerna större än de är. Det där är litet av billig demagogi.

Kort anmärkning bara om försvaret och försvarsöverläggningarna. Ingvar Carlsson sade att man inte var totalt låst vid överläggningarna den 13 januari. Ja, är inte det att vara låst, så vet jag inte vad låst är.

Ingvar Carlsson framhöll vid överläggningarna att vi inte fick diskutera nivån – den var avgjord och fastlagd. Han sade att den tabell över hur allt skulle fördelas som var redo för publicering på en presskonferens som redan var sammankallad fick icke diskuteras i sina detaljer. Man kunde senare tänka sig att diskutera nyanser – det var det ord han använde. Då tycker jag med förlov sagt att det är en smula ofint att i efterhand komma och antyda att anledningen till att det inte blev en bredare uppgörelse är att vissa är litet trögtänkta. Så var det inte. Det hela var så låst som det kunde vara, och det har jag haft anledning att reagera mot.

Så till skatten och alla de miljarder som vi moderater enligt vad Ingvar Carlsson säger skulle vilja skära bort. Jag vet inte om Ingvar Carlsson har läst vår motion, för där utvecklar vi resonemanget. Det är nämligen så att håller vi utgifterna i stort sett konstanta, har vi statsutgifter på samma nivå som regeringen själv föreslår – det som den förnämlige finansministern Kjell-Olof Feldt räknar med i sin långtidsbudget som han presenterat för denna förnämliga riksdag – och kompletterar vi detta med en nolltillväxt i kommuner och landsting, samt en tillväxt i samhällsekonomin som vi alla

hoppas på, då får vi ett utrymme som kan användas till endera av två saker. Det kan användas antingen till att sänka det totala skattetrycket, och det vill vi moderater. Eller också kan det användas till en överbeskattning av det svenska folket för att se till – och detta är en ideologisk fråga – att det totala sparandet i samhället sker hos staten, hos landstingen, hos kollektiven, i de offentliga institutionerna. Vi vill sänka skatterna. Ingvar Carlsson, för de pengarna. Ni vill av ideologiska skäl – ni socialister – ha en överbeskattning för att bygga upp sparandet i samhället helt och hållet i den offentliga sektorn. Det framgår om man läser era kalkyler och om man läser era dokument. Det är om detta debatten handlar.

Sedan blir det då det gamla vanliga. Det är nolltaxerare och det är avdragshajar. Men lyssnar man på Kjell-Olof Feldt i hans klarare stunder så hör man att han säger att det är en illusion att tro att man där kan få fram några pengar.

Om man skall sänka skatten för vissa – och det börjar t. o. m. ni tala om, och det tycker jag är bra, och det är välkommet, även om ni inte går tillräckligt långt – men inte sänka det totala skattetrycket, då är det fråga om rejäla skattehöjningar för andra grupper. Är det villaägarna, de deltidsarbetande, delar av pensionärskollektivet eller småföretagen? Det är ju här de stora pengarna finns, och de stora pengarna måste ni i så fall ha. Är det från någon av dessa grupper pengarna skall tas? Den frågan kan Ingvar Carlsson möjligtvis undkomma nu, genom att rulla sig i stoftet och säga att överläggningar förestår. I avvaktan på dem har socialdemokraterna och dess partiordförande ingen uppfattning alls i skattefrågan. Men förr eller senare är det denna fråga som ni måste besvara. Vill ni inte sänka det totala skattetrycket, tvingas ni till skatteskärpningar för betydande grupper.

Till sist vill jag ta upp värden, vårdköerna och fritidspraktikerna. Ingvar Carlssons jämförelse med ASEA visar ju hur låst han är i denna fråga. Fritidspraktikerna skall bekämpas. De tomma operationssalarna skall inte få utnyttjas så att läkarna skall kunna operera bort köerna. Den alldeles avgörande skillnaden mellan landstingens operationssalar och ASEA:s laboratorier är att ASEA:s laboratorier i allmänhet används varje timme dygnet runt, månad efter månad för att man skall uppnå resultat. Men landstingens operationssalar stänger klockan 13, 14 eller 15. Socialdemokraterna har av ideologiska skäl förbjudit läkarna att efter dessa klockslag arbeta övertid och använda dessa operationssalar. Det enda socialdemokraterna har att komma med är att människor i stället för att få stå i denna regionala kö skall få stå i Gertrud Sigurdsens nationalkö och hoppas att de skall få komma till Uppsala, Norrbotten eller Malmö, när det mellan klockan 10 och 13 råkar bli ledigt i operationssalen på något av dessa ställen. Detta skall ske på grund av att socialdemokraterna är så ideologiskt fixerade vid att läkarna inte skall få arbeta övertid och vid att det inte skall finnas några enskilda alternativ. Därför skall alla människor tvingas in i denna politik – en politik som de facto skördar offer.

Jag är inte den som tycker om att ta till överord, och jag skall inte göra det heller. Men jag blev gripen av en artikel i Göteborgsposten för några veckor sedan av Barbro Westerholm, f. d. generaldirektör i socialstyrelsen. Hon ställde i artikeln frågan hur politikerna stillatigande kan åse hur människor

lider, t. o. m. dör, i dessa vårdköer. Det sade Barbro Westerholm, och jag tror att hon vet vad hon talar om. Och här är det inte fråga om ASEA:s laboratorier, Ingvar Carlsson, utan här är det fråga om att utnyttja människor som vill arbeta och att utnyttja skrikande tomma operations-salar för att operera bort dessa köer.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 12 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag vill först av allt börja med att på en punkt instämma i det som statsministern sade. Jag tycker nämligen att det är en bra försvarsuppgörelse som vi har ingått. Carl Bildt och Olof Johansson vill ha mer, Lars Werner vill ha mindre, och mitt emellan finns Ingvar Carlsson och jag.

På en annan punkt delar jag inte Ingvar Carlssons uppfattning. Det gäller den patriarkaliska misstron mot vanligt folk, känslan av att de inte vet vad de vill. Jag tycker nämligen att det är mycket viktigt att vi vågar visa människor respekt – de skall själva få träffa avgöranden. Vi skall till dem av de 102 000 ungarna som föddes nere i Göteborg våga säga att om de bor kvar i Göteborg när de så småningom börjar i skolan skall de ha möjlighet att gå till Samskolan eller litet senare till Sigrid Rudebecks Gymnasium.

Jag kan inte förstå den socialdemokratiska viljan att till varje pris lägga ned två välrenommerade skolor, som har fler sökande än vad de kan ta emot och som enligt alla bedömare erbjuder en bra och kvalificerad undervisning. Detta hot börjar komma närmare, och regeringen måste skynda sig att ändra sig på denna punkt om den vill göra allvar av parollerna om ökad valfrihet.

Sedan är Ingvar Carlsson lika utförlig som vanligt när vi talar om miljön och kommer fram till mer konkreta åtgärder. Jag delar Ingvar Carlssons uppfattning, och jag tror att varenda ledamot i kammaren gör det, nämligen att de katastrofer som han namngav – Rhen, Bhopal och Teckomatorp – är tragiska. Men vad skall vi i Sverige konkret göra för att minska föroreningarna från fabriker, kommuner och jordbruk i Sverige? Är Ingvar Carlsson beredd att gå med på den skärpning av miljöskyddslagen som naturvårdsverket har föreslagit? Är Ingvar Carlsson beredd att äntligen sätta ett pris på miljön? Är Ingvar Carlsson beredd att ge naturvårdsenheterna på länsstyrelserna de resurser som de behöver för att se till att miljöskyddslagen verkligen efterlevs? Detta är sådana konkreta åtgärder som behöver vidtas för att vi skall kunna få en bättre utveckling av miljön i Sverige.

Lars Werner klagade litet grand över de höga vinsterna i företagen. Det är utmärkt att företag går med höga vinster. Det är bara företag som har höga vinster som ger trygga arbeten och som vågar satsa på framtiden. Problemet med SSAB och med gruvan uppe i Stekenjokk är att företaget inte ger några vinster, att verksamheten inte går ihop och att man inte får betalt för de produkter som man i dag tar fram. Därför måste en ändring ske i dessa företag. Ibland kanske det inte finns någon annan utväg än en nedläggning. Men vi tycker också att det är viktigt att när företagen går med goda vinster skall de som arbetar i företagen få vara med och dela på vinsterna. Därför har vi med stor glädje sett på den utveckling som vi har haft i Sverige under 10–15

år, då fler och fler små och stora företag låtit de anställda få vara med och dela på vinsterna. Vi tycker att det är en tragedi att regeringen är så upprörd över denna utveckling. Regeringen anser tydligen att företagen på detta sätt konkurrerar med de kollektiva löntagarfonderna. Därför skall regeringen under våren – om den får riksdagsmajoriteten med sig – genomföra ett förslag som kommer att stoppa, eller åtminstone hindra, utvecklingen av många av dessa system.

Jag kan inte förstå den inställning som regeringen har och som innebär att kollektiva löntagarfonder skall slippa betala inkomstskatt på ränteutdelningar och utdelningsinkomster, slippa betala förmögenhetsskatt och slippa betala reavinstskatt, medan en personalstiftelse, där enskilda anställda i företaget samlar sina vinster för att kanske bli medägare i företaget, skall betala inkomstskatter, förmögenhetsskatter och reavinstskatter och nu även arbetsgivaravgifter ovanpå allt detta. Vad finns det för rimlighet i denna politik? Den kan inte ha någon förankring hos de anställda ute i svenska företag. Möjligen kan den ha en förankring på Norra Bantorget hos LO, men inga andra stöder denna politik. *Överge denna politik!*

Sedan vill Ingvar Carlsson att vi i våra tal närmare skulle komma in på vilka motioner vi har väckt under den allmänna motionstiden. Det gjorde åtminstone jag i mycket hög grad. Jag redogjorde bl. a. för de förslag som folkpartiet har framfört i olika motioner och som syftar till att minska lidande och olyckor på olika håll i Sverige. Vi vill t. ex. ge ett statligt stimulansbidrag för att påskynda utvecklingen till en mänskligare långvård. Det säger socialdemokraterna nej till. Vi vill förbättra förhållandena för familjer som har handikappade familjemedlemmar – t. ex. föräldrar som offrar mycket av karriär och annat för att hjälpa sina handikappade barn och ge dem litet drägligare förhållanden. Jag säger inte att vi löser deras problem. Vi avskaffar inte ofärden, men vi skulle kunna ge dem något drägligare förhållanden. Vi skulle kunna vidta många åtgärder för att försöka få bort de långa operationsköerna. Jag håller med om, vilket jag sade tidigare, att det är bra att pröva förslaget om gemensam kö och att utnyttja lediga resurser i Uppsala, Visby och på andra håll för att beta av köerna. Men varför skall vi stanna där? Varför inte använda de resurser som finns inom försäkringskassans ram och som många bedömer att man skulle kunna använda för att operera och på det sättet få bort köerna? Varför inte se till att läkare som har en outnyttjad kapacitet kan använda denna outnyttjade kapacitet och få hyggligt betalt under den tid de arbetar extra? Jag tycker att det är orimligt att lämna någon möda alls sparad när det gäller att lindra lidande och olyckor. Jag beklagar att det på sådana konkreta punkter är alldeles omöjligt att få några som helst besked från Sveriges statsminister.

Anf. 13 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Statsministern blev riktigt härsken här ett tag. Jag visste inte riktigt varför, men så kom förklaringen: Statsministern hänvisade till SIFO-undersökningen. Det är väl första gången socialdemokraternas ordförande blir så irriterad över detta opinionsmätninginstitut.

Jag trodde uppriktigt sagt att vi hade avslutat debatten om detta med fiffel med grundlagen. Ingen kan komma in i den svenska riksdagen på ett

grundlagsvidrigt sätt, något som egentligen antydde i Ingvar Carlssons uttalande. Det är häpnadsväckande. Om ni sköter era interna kvarnstenar, sköter vi våra interna frågor. Kds-samverkan är en i hög grad intern partiangelägenhet.

Beträffande försvaret är det intressant att höra att både Ingvar Carlsson och Bengt Westerberg känner sig nöjda. Är det ingen som tänker på Sverige och landets intressen? Det går inte att förneka att vad som sägs i försvars- och säkerhetspolitiken och vilken enighet vi kan uppnå har stor betydelse. Jag trodde faktiskt att statsministern var utrustad med sådana mandat att han kunde eftersträva en bred enighet i försvarsfrågan. Men vid förhandlingsbordet använde Ingvar Carlsson själv orden: inte ett öre mera. Det var förvånande. Det har ingenting att göra med att vi har haft andra problem att syssla med i centerpartiet. Det har att göra med att det inte fanns några kontakter under en betydande period räknat från någon gång efter annandagen, då Per Borg redogjorde för mig för samtalen mellan Ingvar Carlsson och Carl Bildt, och fram tills vi fick en avisering om ett kommande sammanträde. Då var det alldeles klart att allting var klart.

Låt mig säga följande om pensionärerna och deras situation. Jag förstår att socialdemokraterna inte gärna vill tala om sina löften. Men det handlar faktiskt om en regeringsförklaring från en socialdemokratisk regering. Så sent som i oktober förra året lovade regeringen att de pengar som skulle tas in genom pensionsskatten oavkortat skulle gå till de sämst ställda pensionärerna. Detta löfte har icke uppfyllts. Det handlar om ett gammalt löfte om kompensation för devalveringens effekter. Detta löfte har inte heller uppfyllts. Det handlar om, om vi räknar i kronor, betydande skillnader. Ungefär en tiondel av pensionärerna får mycket låga ökningar av pensionen jämfört med dem som har högsta ATP. Den spännvidden har vi kritiserat, och därför har vi lagt fram våra alternativa förslag.

Därutöver är det självklart att vi måste skapa likvärdiga förutsättningar i kommunerna. Vårt kommunalskattutjämningsprogram innebär att kommunerna själva skall kunna bestämma om vilket KBT de vill ge sina pensionärer och kan göra detta på likvärdiga förutsättningar. Men där vill ni i stället minska kommunernas förutsättningar att skapa en likvärdighet i standard, service och möjligheter att fatta beslut. Vi vill öka kommunernas möjligheter att själva fatta beslut. Vi tror att de är vuxna att ta det ansvaret. Det behövs inga pekpinnar från central nivå i det fallet.

Låt mig också säga beträffande prisstoppet att det märkliga på denna punkt är att det görs uttalanden från regeringshåll – detta har finansministern möjlighet att förklara senare – om att man inte tycker om prisstopp. Man tror inte på prisstopp. Det gör inte heller vi i normala fall, utan prisstoppet skall vara förbehållet situationer då vi tvingas till en devalvering eller liknande. Det är då man behöver prisstoppsinstrumentet, inte nu. Man skjuter nu prisstegringarna på framtiden.

Kjell-Olof Feldt sade vid en debatt i Handelshögskolan i Stockholm före valet 1985, alltså för ungefär två år sedan: "Jag har i olika sammanhang förklarat att prisstopp vid det här laget lurar väldigt få." Men det finns tydligen några kvar. Är det Stig Malm eller vem är det? Ovanpå detta uttalande från finansministern har regeringen infört prisstopp i oktober 1982.

i april 1984, i mars 1985 och nu i februari 1987 – tydligen i samtliga fall för att lura någon eller några. Det är en svåg hantering av stabiliseringspolitiken.

Prot. 1986/87:64
4 februari 1987

Allmänpolitisk debatt

Anf. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Ingvar Carlsson raljerade på ett muntert sätt om de tre borgerliga partiernas förmåga att av och till hamna mitt emellan i olika frågor. Sedan polemiserade Ingvar Carlsson mot mig när jag kritiserade försvarsuppgörelsen med folkpartiet. Ingvar Carlsson sade att han först hade lyssnat på Werner och sedan på Bildt och därefter hamnat mitt emellan. Så lätt är det, Ingvar Carlsson. Med det här argumentet kan Carlsson motivera varenda uppgörelse under våren med ett eller flera borgerliga partier. Det är bara att lyssna på oss först och sedan på det borgerliga parti som för tillfället ligger längst åt höger och sedan sätta sig mitt emellan. Har man inga andra ambitioner än att hamna mitt emellan, kommer säkert den här politiken att bli framgångsrik. Men innehållet och resultaten blir också därefter.

Rättvisa är fortfarande ett starkt värdeladdat ord även i denna debatt. Här i riksdagen är det egentligen bara moderaterna som ogillar ordet. Folkpartiet talar numera mera sällan om rättvis fördelningspolitik. Regeringen använder orden i olika sammanhang. Man sade i regeringsförklaringen att en rättvis fördelning innebär att dela bördorna efter förmåga. Det är en rätt talande beskrivning av regeringens avsaknad av vision. Man är så fixerad vid budgetunderskottet att det bara finns bördor att fördela. Jag trodde att detta med rättvisa innehöll mera. För vår del handlar fördelningspolitiken först och främst om hur landets ekonomiska tillgångar skall användas. Vi kritiserar regeringen just för att den tiger om detta. Trots att de fördelningspolitiska frågorna spelar en särskilt viktig roll i ekonomiska kristider handlar det för regeringen bara om att fördela bördor. Det är likadant i andra frågor, t. ex. i fråga om regionalpolitiken, som vi inte diskuterat så mycket här.

När vi såg regeringens förslag i budgeten blev vi först glada. Men glädjen gick rätt snart över. 300 milj. kr. är vad regeringens regionalpolitiska paket innehåller. Det räcker inte ens för att städa upp efter SSAB, om nu dess planer kommer att genomföras. Jag vill fråga regeringen: Vad tänker regeringen göra om SSAB:s rationaliseringsplaner i Grängesberg och Dannemora blir verklighet? Här måste vi ändå inse hur långt den regionala utarmningen har gått. Jag trodde att regeringen hade större regionalpolitiska ambitioner än dem som här kommit till uttryck.

Jag nämnde tidigare att vi vill satsa 4 miljarder på regionalpolitiken, bl. a. genom att införa avgift på vattenkraften från de gamla vattenkraftverken. Det är orimligt att regioner med vattenkraftverk inte får sin del av vattenkraftens inkomster utan att staten lägger beslag på inkomsterna men inte på något sätt kompenserar de berörda kommunerna och regionerna. De 4 miljarder som vi föreslår skulle kunna bidra till att bryta den regionala utarmningen. Kommunerna i Norrlands län och skogslänen skulle kunna få resurser för att skapa varaktiga arbeten.

När det gäller kommunerna säger regeringen att man vill förändra skatteutjämningen, så att Norrlandskommunerna skulle få ett ökat stöd. Men i själva verket handlar det om att regeringen skär ned på det statliga skatteutjämningsbidraget, så att man på sin höjd kan säga att Norrlandskom-

munerna blir de som skulle förlora mest på regeringens förslag. Regeringen skär ju bort över 1 miljard – 1,3 miljarder – i skatteutjämningsbidrag, och det kan väl inte betraktas som en offensiv reform! Därför säger vi nej till detta.

Vi vill i stället diskutera införandet av en progressiv statskommunal enhetsskatt, lika för hela landet, därför att en sådan skulle medföra en mera rättvis fördelning mellan norr och söder, mellan storstad och glesbygd. Jag anser att dagens kommunala skatteorättvisor måste brytas ned och att skattepolitiken också måste användas för en mera rättvis regionalpolitik.

Nu skall regeringspartiet inför sin kongress diskutera skattepolitiken. Man har gått ut med en skatteskiss. Hittills tycker jag det förefaller som om utgångspunkten tycks vara de högvälönades marginalskatter. I vart fall skall man tydligen inte särskilt mycket diskutera de kommunala skatteorättvisorna. Det leder mig fram till frågan: Anser man inte inom socialdemokratin att dagens skattesystem är orättvist ur fördelningspolitisk synpunkt? Anser man inte att vi behöver ett nytt skattesystem, med en utjämnande statlig skatt, en rättvis kommunalskatt, avskaffande av världens högsta matskatt – momsen på maten? Eller anser ni att det är marginalskatterna som är det största problemet i den svenska skattepolitiken i dag?

Anf. 15 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Fru talman! Att hamna mitt emellan är tydligen känsligt, inte bara för folkpartiet utan också för Lars Werner. Drar man upp en del internationella perspektiv förstår jag att mitt emellan är ord som oroar Lars Werner.

Annars är det bestående intrycket från den här debatten, fru talman, ett totalt ointresse, för att inte säga en panisk flykt bort från varje tal om borgerligt alternativ. Jag har här tålmodigt svarat på frågor om vårt alternativ i stort och i smått. Jag ställde en enda fråga till folkpartiet och centern på det ekonomiska området, nämligen: Kommer ni att acceptera en moderat politik som faktiskt bygger på, enligt moderaternas egen motion, nedskärningar i det svenska välfärdssamhället på 60–70 miljarder? Total tystnad från folkpartiet och centern! Det är mycket illavarslande. Jag kommer inte att tänka på någon bättre liknelse än då jag i min barndom läste Pelle Svanslös-böckerna. Där fanns en ledarkatt, Måns. När jag i TV och i andra sammanhang ser Carl Bildt mästra folkpartiet och centern ser jag katten Måns framför mig och folkpartiet som Bill och centern som Bull. Det är det närmaste jag kan komma en bild av vad jag upplever nu med de två s. k. mittenpartierna eller mitt-emellan-partierna och moderaterna. Och om Bill, i det här fallet folkpartiet, vågar sig på att träffa en uppgörelse, minsann, med socialdemokraterna i försvarsfrågan, då reagerar katten Måns med våldsamt och fräser och går på som Carl Bildt har gjort här i dag i fråga efter fråga.

Sanningen är ju den som en borgerlig tidning, Vestmanlands Läns Tidning, skrev att de borgerliga motionerna knappast vittnar om någon väl sammanmjuten värdegemenskap. Det liknar mest en osorterad diversehandel. Det var en sådan osorterad diversehandel som ni lade fram 1976 och som snabbt ledde till en konkurs för Sveriges ekonomi. Låt oss inte upprepa den! Ni är mer regeringsoförmögna än jag under min aktiva tid har sett, och det vill inte säga litet.

Till Olof Johansson vill jag säga: Det ni sysslar med ihop med kds är inget

internt familjekuckel av något slag, utan det är någonting högst allvarligt, som folkpartiet, socialdemokraterna och moderaterna enstämigt fördömer såsom fiffel med grundlagen. Ni sitter här, samtliga centerpartister i denna sal, på 2 500 färre röster än övriga partier. Jag kan förklara för Olof Johansson och den övriga centerledningen att om ni icke tar ett beslut om att detta skall upphöra, så kommer denna fråga att bli en tyngre och tyngre kvarnsten för er fram till valdagen i september 1988; det är det nog många som kommer att se till.

Sedan var det inte så att det var bara *en* partiledarträff i försvarsfrågan. Det var fyra stycken. Någon gång måste man bestämma sig för om den här riksdagen skall ha en försvarsproposition på bordet, men i det ögonblicket hängde inte centern med. Det beklagar jag, men skyll inte ifrån er på andra partier!

Regeringen har beslutat sätta in extra resurser för att öka operationskapaciteten på tre prioriterade områden – höftleder, grå starr och kranskärl – fr. o. m. den 1 juli 1987. Det är bra om ni är med och stöder detta. Vi inrättar den av Carl Bildt föraktade nationalkön, men den kommer att ge fler människor möjlighet till fler operationer. Jag tror inte att Carl Bildt har något folkligt stöd för sin uppfattning.

Fritidspraktiker är anställda av landstinget. Jag tycker också att det är bra att de skall arbeta övertid, och vi lägger fram konkreta förslag för att flera skall arbeta. Men poängen är ju inte den utan – eftersom de nu får göra detta i viss utsträckning – om man är beredd att tillämpa samma sak på ASEA och hos civilingenjörerna. Men nej, då finns mängder av skäl. Sanningen är den att ett privat företag aldrig skulle låta sina anställda göra vad landstinget tillåter i dag, nämligen bedriva konkurrerande verksamhet på kvällstid, vare sig de använder landstingets lokaler eller inte.

I fråga om miljöpolitiken vet Bengt Westerberg mycket väl hur det ligger till när det gäller skärpt miljöskyddslagstiftning, bättre och effektivare resurser till miljömyndigheter och miljöavgifter och att vi på alla dessa punkter förbereder och i vissa fall redan lagt fram konkreta förslag. De centrala miljömyndigheterna har dessutom undantagits från besparingskravet och redan fått ökade resurser. Jag välkomnar att fler kommer med och arbetar för en aktiv miljöpolitik, men jag har inte något större förtroende för dem som under intryck av en SIFO-undersökning plötsligt blir miljöintresserade, såsom Carl Bildt här tidigare i dag och i något mindre utsträckning Bengt Westerberg.

Fru talman! Vad har den här debatten visat? Jo, att vi har en regeringspolitik som verkar för full sysselsättning och en rättvis fördelning, en politik som tar sitt ansvar för att fortsätta att föra landet ur krisen och hålla samman nationen. Mot den politiken står en splittrad opposition. Av några kritiseras vi för att föra en politik som alltför litet tar hänsyn till glesbygden och de sämst ställda. Samtidigt förklarar sig emellertid samma kritiker vara villiga att regera tillsammans med dem som angriper regeringen från rakt motsatt utgångspunkt, nämligen att vi för en alltför utjämnande politik.

Det råder ju en total förvirring i dag när det gäller Olof Johanssons budskap, att han skall verka för större utjämnning, samtidigt som han säger: Efter valet skall vi bilda en icke-socialistisk regering – med ett parti som river

ner, på ett sätt som vi inte varit i närheten av tidigare i hela den sociala välfärdspolitiken. Återkom, Olof Johansson, och klara ut hur i all sin dar detta skall gå till – att stå för en rättvis fördelningspolitik och samtidigt samarbeta med moderaterna!

Vi socialdemokrater har våra fel och brister, men vi tror att vi kan vara med och ge vårt land det politiska ledarskap som nu behövs. Vår ideologi, menar vi, ger oss en väldigt stark grund att stå på. Frihet, solidaritet, jämlikhet och arbete är den grund på vilken ett civiliserat samhälle byggs. Det är den grund på vilken vi vill bygga också framtidens samhälle, och därför är debatten om medborgarrätten så viktig för oss. Medborgarrätten skall nämligen inte bara betyda rösträtt, utan den skall också betyda ekonomisk och social trygghet. Därför har vi genomfört sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, ATP och delpension. De spelreglerna var de borgerliga partierna beredda att ändra på, utan utredning, utan remissförfarande och utan att lagrådet kom i närheten av ett papper.

Det var bara för medborgarna att rätta munnen efter matsäcken, enligt den borgerliga regeringen. De människor som enbart har att förlita sig på inkomst av arbete, folkpension eller ATP anser de borgerliga att man kan behandla hur som helst. Där behövs inget grundlagsskydd. Förmögenheter däremot är heliga. En skatt på förmögenheter är ett hot mot frihet och demokrati. Där behövs det grundlagsskydd. Tydligare, fru talman, kan inte de ideologiska skillnaderna i svensk politik komma till uttryck.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Bildt, Lars Werner, Bengt Westerberg och Olof Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Vart sjätte hushåll kan inte leva på sin lön.

I normala inkomstlägen är det omöjligt att lagligt betala en hantverkare för en reparation i det egna hemmet.

Många som går ut grundskolan kan inte läsa och skriva ordentligt utan är i praktiken analfabeter.

Personer som behöver genomgå operationer i höftleder, hjärtats kranskärl eller för grå starr kan få vänta i årtal – ofta under stort lidande.

Väldet breder ut sig på gator och torg.

Främmande ubåtar opererar i svenskt territorialvatten.

Detta var några ögonblicksbilder av Sverige av i dag. Varför har det blivit så?

Ja, det är ingen tillfällighet. Dessa missförhållanden bottenar i den socialdemokratiska politiken. De nära till hands liggande lösningar som finns på problemen förhindras och förbjuds. Det beror på att sådana åtgärder inte ligger i linje med den socialdemokratiska ideologin.

Denna ideologi har det klart uttalade syftet att genomföra socialismen. Förbehållet att detta skall ske på demokratisk väg skiljer den från kommunismen. Men grundläggande är ändå att politiken steg för steg skall drivas i socialistisk riktning.

Socialdemokrater har suttit vid makten också i andra länder. Men

ingenstans har de så länge kunnat påverka samhällsutvecklingen som här i Sverige. Det är därför som våra samhällsproblem i så stor utsträckning är ett utflöde av den socialdemokratiska ideologin. Och därför kan inte en socialdemokratisk regering erbjuda några lösningar.

Socialdemokrater har en i grunden pessimistisk människosyn. Den enskilde och familjen uppfattas som svaga och osjälvständiga. Individen anses vara egoistisk, småsint och kortsynt.

Men som medlem i en grupp ändrar människan karaktär, enligt socialdemokraterna. Genom omröstning i ett kollektiv blir besluten kloka. I denna föreställningsvärld framstår politiska beslut som finare än enskilda. Därför skall också så stora delar som möjligt av verksamheten i samhället föras in under politiken.

För den som förespråkar kollektivets överhöghet är det logiskt och naturligt att motarbeta den enskilda äganderätten. Socialdemokraternas partiledare har t. o. m. gått så långt att han sätter den enskilda äganderätten i motsats till medborgarrätten, och han var inne på det temat här tidigare i dag. En så renodlad socialistisk samhällssyn brukar normalt komma till uttryck endast hos kommunister.

I själva verket är den privata äganderätten en av förutsättningarna för medborgarrätten. All historisk erfarenhet visar att demokratin har vuxit fram endast i länder som respekterat det enskilda ägandet. Överallt där den socialistiska drömmen förverkligats och den enskilda äganderätten förbjudits råder förtryck och diktatur.

Förtroendet för socialdemokraterna viker nu i de västerländska demokratierna. En dominerande ställning intas i stället av liberalkonservativa partier. Senast genomfördes ett sådant skifte i Frankrike. Valet i Förbundsrepubliken Tyskland har beskrivits som ett bakslag för det stora borgerliga partiet. Men det har ändå 44 %, att jämföra med socialdemokraternas 37.

Utvecklingen bort från socialismen går dock snabbast i tredje världen. De kommunistiskt och socialistiskt styrda u-ländernas misslyckanden har lett till att föreställningen om kollektivismen som särskilt väl lämpad att förbättra situationen för fattiga grupper och nationer har kommit på skam. Endast fria samhällen byggda på marknadsekonomins grund kan ge en hel befolkning välfärd.

Västvärldens unika kombination av frihet, utveckling och trygghet beror på att individen har satts före staten. Varje människa är unik och har ett egenvärde. Människolivets mångfald ses som en styrka.

I ett civiliserat samhälle kan friheten givetvis aldrig vara fullständig i den meningen att den starke fritt får förtrycka den svage. Frihet bygger på att man visar ansvar, både för sig själv och de sina och gentemot medmänniskor.

För att ett öppet och fritt samhälle skall fungera får det offentliga inte växa sig för stort. En bärande tanke i den moderata politiken är att minska det offentliga beslutsområdet och utvidga den enskildes handlingsutrymme. Parollen är "Mindre politik – mer valfrihet".

Fru talman! Sveriges välstånd är helt beroende av vår möjlighet att hävda oss i västvärldens ekonomiska utveckling. Före första världskriget var Sverige ett fattigt land i Europas utkant. Mellan krigen kom vi upp till en genomsnittlig europeisk standard. Efter andra världskriget avancerade vårt

land till en topposition. Men denna ledande ställning har successivt undergrävt. Vi faller steg för steg tillbaka och ligger nu ungefär på genomsnittet bland de västliga industriländerna.

Denna tillbakagång hänger i hög grad samman med den stora offentliga sektorn. Vi har mycket hög beskattning på alla nivåer. Statliga förbud och föreskrifter motverkar viljan hos individer och företag att arbeta, spara och satsa för framtiden.

Vi moderater har nyligen under den allmänna motionstiden upprepat och utvecklat våra förslag till en ekonomisk politik, som kan frigöra utvecklingens krafter i vårt land. Det första kravet är att kraftfullt minska de internationellt sett rekordhöga offentliga utgifterna. Det är i sin tur en förutsättning för det andra steget, nämligen att sänka vårt hårda skattetryck. Insikten om att Sverige är i skriande behov av en skattereform börjar sprida sig. Men någon lösning på problemen blir det inte förrän majoritet har bildats för att sänka skattetrycket, inte bara omfördela det.

Det tredje benet på vår ekonomisk-politiska plattform är avreglering. Det gäller att få olika marknader att fungera smidigt. Från den synpunkten är regeringens beslut att införa allmänt prisstopp ett allvarligt bakslag. Inte nog med att det är verkningslöst – det är också skadligt, bl. a. därför att ingrepp i den fria prisbildningen bryter mot principen om fasta och förutsebara spelregler.

Det räcker inte heller att liberalisera kreditpolitiken – vi måste gå vidare med en snabb och fullständig avveckling av valutaregleringen. Stelheter på arbetsmarknaden och inom lönebildningen måste brytas upp. Sälunda finns det inget skäl till att det offentliga skall ha monopol på arbetsförmedling.

Avgörande för välfärdsutvecklingen blir om socialdemokraterna kan övervinna sin motvilja mot att låta den privata tjänstesektorn växa. Det är inte i första hand fråga om att privatisera verksamhet som redan finns inom den offentliga sektorn. Vad det gäller är att bryta upp de offentliga monopolen och öppna möjligheter för enskilda alternativ.

Skälet är naturligtvis inte bara att privat verksamhet ofta är mera effektiv än offentlig. Det främsta motivet är att människors valfrihet skulle öka. Konsumenterna skulle ges fler möjligheter att tillgodose sina önskemål. Men inte minst får de som är verksamma inom dessa yrken chansen att välja arbetsgivare – kanske t. o. m. att starta eget.

Det talas åter mycket om regionala obalanser, om konflikten mellan centrum och periferi i vårt land. Ändå finns det positiva tecken. Den nya informationstekniken medger en mera spridd bosättning. Människor i glesbygden verkar också tröttna på att vänta på statliga insatser och tar själva itu med sina problem. Det gör de rätt i, ty centraliseringen är nära förbunden med den offentliga sektorns tillväxt. Uppbyggnaden av byråkratier gynnar huvudstadsområdet och storstäder. Landstingen drar samman vårdresurserna till residensstäderna. Bostadssubventioner och statsbidrag till barnomsorgen är pengar som tas in från hela landet och sedan kanaliseras till storstadsområden. En förutsättning för rörelse i motsatt riktning för decentralisering – är större utrymme för privata alternativ.

Fru talman! I vår kommer vi att diskutera kärnkraftens framtid. En snabb avveckling måste leda till kraftigt höjda elpriser. Det blir för vårt samhälle en

elchock av samma styrka som 1970-talets oljeprischocker – med den skillnaden att endast vi drabbas, eftersom andra länder behåller och utvecklar kärnkraften. Elchocken skulle främst gå ut över energikrävande branscher som skogsindustri, metallindustri, metallverk och kemisk industri. Utmärkande för företag med denna inriktning är att de ligger i redan utsatta regioner som Norrland och Bergslagen.

Vi moderater anser att kärnkraft är en ren och jämförelsevis billig energiform, som vi skall behålla så länge det är motiverat från ekonomisk och säkerhetsmässig synpunkt. Energirådet har konstaterat att förra årets olycka i Tjernobyl inte ger anledning att ompröva säkerheten hos svenska reaktorer.

Vad Tjernobyl däremot inskräpte är att ställningstagandet till kärnkraft inte är ett nationellt avgörande. Vad hjälper det oss att stänga säkra reaktorer, när mindre säkra sådana byggs i vår närhet och effekten av en olycka kan spridas över stora avstånd? I stället bör vi sträva efter internationella överenskommelser om ökad säkerhet. Men vårt ord väger då betydligt tyngre, om vi själva bidrar till att utveckla tekniken.

Fru talman! Sveriges framtid ligger i vår förmåga att hela tiden ligga i framkanten av den internationella utvecklingen. Vi kan hålla en hög livskvalitet endast genom ett omfattande utbyte med andra länder på praktiskt taget alla samhällslivets områden.

Det finns de som beklagar detta, de som drömmer om en roll för Sverige alldeles för sig självt, en roll där vi inte nås av påverkan från andra länder och kontinenter.

Visst kan vi avskärma oss. Vi kan likt Albanien välja att stå vid sidan av. Men förlusten blir då stor i form av kulturell isolering och minskad välfärd.

Det för oss moderater självklara alternativet, den självklara handlingslinjen, är att främja kontakter med andra länder. Vi skall naturligtvis samverka inom Norden. Men framför allt skall vi öppna oss för ett samarbete med det övriga Europa. Det är mycket välkommet att det nu även på vänstersidan om politikens mittlinje finns ett intresse för att stärka våra förbindelser med de europeiska gemenskaperna.

Fru talman! Det är inte den socialdemokratiska tredje vägen som leder in i en bättre framtid. Erfarenheten har visat att den tvärtom går i en cirkel. Vi stärker bäst vår frihet, vår välfärd och gemenskap genom att följa den moderata linjen med sänkta offentliga utgifter, lägre skatter och avreglering – allt i syfte att här liksom i andra utvecklade länder vidga medborgarnas valfrihet och öka deras oberoende.

Anf. 17 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! I höstas lämnade regeringen en skrivelse till riksdagen om det ekonomiska läget som nästan enbart bestod av varningar. Sedan dess har den ekonomiska utvecklingen själv bekräftat det riktiga i dessa varningar. Finansministern har spätt på med varningar om för hög privat konsumtion, riksbanken har gjort det litet dyrare att låna, räntorna har stigit och valuta har flutit ur landet. Över huvud taget har det varit ganska oroligt i ekonomin under den senaste tiden.

Den oron lade sig inte när finansplanen och budgetpropositionen kom. Tvärtom fortsatte räntorna att stiga, och valutaflödena vände inte. Priserna

steg också kraftigt under de två första veckorna i januari, med 0.9 % eller närmare en fjärdedel av vad finansministern tror att prisstegringen skall bli under hela detta år. Då slog regeringen till med ett allmänt prisstopp, för fjärde gången sedan 1982. Jag kan inte låta bli att citera den socialdemokratiska ekonomen Nils Lundgren, som om prisreglering sagt att det är "en av dessa meningslösa åtgärder som enbart tjänar syftet att vilseleda allmänheten". Jag tror det är löntagarfondernas pappa Rudolf Meidner som, fritt återgivet, har sagt att "i en sjuk ekonomi hjälper inte prisstopp, i en frisk ekonomi behövs det inte".

Fru talman! Det nytänkande som regeringen presterar är miljt sagt ringa på det ekonomiska området. För femte gången konstaterar man att pris- och lönestegringsfrågorna är det centrala. Därför skall man inbjuda parterna på arbetsmarknaden till samtal. Sådana samtal har man haft förut utan synligt resultat. Även prisstoppet har prövats förut utan synligt resultat.

Jag önskar – jag tycker att det är en modest önskan – att regeringen ville tala om för riksdagen och svenska folket på vilket sätt den avser regera. Vad är det för slags politik som skall medverka till att de ekonomiska problemen löses?

Det står ingenting att läsa om detta i finansplanen, och det vore på tiden att finansministern tog tillfället i akt och beskrev för riksdagen vad han avser att göra.

Vad som står att läsa i finansplanen är en problembeskrivning. Mellan raderna tycks även regeringen inse att den s. k. tredje vägens ekonomiska politik har misslyckats med att lösa de grundläggande problemen. Men ingenting står om vad som skall komma i stället.

Den problembeskrivning som finns i finansplanen kan jag i allt väsentligt instämma i. De två viktigaste problemen gäller den alltför höga pris- och kostnadsökningen och den alltför låga kapitalbildningen och tillväxten.

Vad först gäller prisstegringarna har regeringen en tendens att dröja vid det faktum att inflationen förra året blev den lägsta på mycket länge. Det är sant. Det är också sant att detta inte beror på något som regeringen har gjort. Den låga inflationen beror bara på sänkta oljepriser, lägre dollarkurs och lägre internationella räntor. Om man rensar bort dessa faktorer var inflationen i Sverige fortfarande mellan 5 och 6 %.

Det är naturligtvis bra att vi har fått prissäkningsimpulser från utlandet, men det har också alla andra länder. Därför har Sverige fortfarande högre inflationstakt än vår omvärld. För närvarande har vi en inflation som är ungefär 2 procentenheter högre än våra viktigaste konkurrentländer, och ännu högre än i t. ex. Västtyskland och Japan, där man inte har någon prisstegring alls för närvarande. Det betyder att svenska företag förlorar marknadsandelar både utomlands och i Sverige och att de har sämre framtidsutsikter. Detta vet alla, och därför sviktar förtroendet för regeringens politik. Därför vill inte heller företagen investera som de borde.

Den viktigaste enskilda faktorn bakom prisökningarna är löneökningarna. 1986 blev inte det trendbrott som många hade hoppats. Vad det blir i år vet ännu ingen, även om det är glädjande att löntagarorganisationerna på den privata sidan har bestämt sig för att inte utnyttja sin rätt till omförhandlingar. Alldeles uppenbart är emellertid att det inte blir de 3 % som krävdes enligt

de treårskalkyler som regeringen lade fram förra året.

Vad man då skulle begära är att regeringen gör någonting för att skapa bättre förutsättningar för att åtminstone nästa års avtalsrörelse skall kunna sluta på en låg nominell kostnadsökning som ändå ger löntagarna ökad köpkraft. Men regeringen gör precis tvärtom. Finansministern föreslår att arbetsgivaravgifterna höjs med 1,3 procentenheter den 1 januari 1988 och säger om detta i finansplanen: "En sådan kraftig höjning inskränker i motsvarande mån löneutrymmet, vilket kan komma att försvåra förutsättningarna för lönerörelsen." Om man skall hålla sig till treårskalkylernas 3-procentiga lönekostnadsökning, skulle det bli mindre än 2 % kvar för både förhandlingar och löneglidning. Finns det någon som tror att detta är realistiskt?

Jag skall ingalunda förneka att det är svårt för en regering att dämpa lönekostnadsökningen, men regeringen förefaller mig medvetet försvåra i stället för att underlätta.

- Samtal med parterna är bra men löser inga problem.
- Höjda arbetsgivaravgifter försvårar den dämpning man vill åstadkomma.
- En åtgärd som verkligen skulle kunna underlätta nästa avtalsrörelse vore att sänka marginalskatterna så att löntagarna kunde få en löneökning efter skatt utan så hög kostnad för företagen att dessas konkurrenskraft minskar. Men det föreslår man inte.
- Företagsvisa vinstandelssystem ger löntagarna del i vinsten och kan därför väntas dämpa lönekraven och öka förståelsen för den nödvändiga vinstnivån inom näringslivet. Men dessa system vill regeringen stoppa genom att belägga de anställdas vinstandelar med arbetsgivaravgifter.

Vi i folkpartiet har självfallet ingenting emot att regeringen samtalar med arbetsmarknadens parter, men vad är det ni skall prata om?

Finansministern vet, och parterna vet, att arbetsgivaravgifterna inte borde höjas – ändå gör ni det!

Finansministern vet, och parterna vet, att marginalskatterna borde sänkas – ändå görs det inte!

Finansministern vet, och parterna vet, att företagsanknutna vinstdelningssystem kan dämpa lönekraven – ändå skall de motarbetas!

Vi i folkpartiet säger nej till de höjda arbetsgivaravgifterna. Det lilla löneutrymme som finns 1988 bör reserveras för löntagarna.

Konkret föreslår vi en marginalskattesänkning för alla heltidsarbetande med 3 procentenheter 1988. Då blir det pengar kvar efter skatt utan att konkurrenskraften ytterligare försämras. Bengt Westerberg visade med ett konkret exempel i morse att det utfall efter skatt som en anställd kan få med folkpartiets förslag kostar företagen nästan det dubbla med regeringens förutsättningar: ca 5,5 % lönekostnadsökning mot ca 3 % i folkpartiets förslag.

Vi i folkpartiet har länge hävdat att höga marginalskatter är inflationsdrivande, bl. a. att de pressar upp de nominella lönekraven om det skall bli något kvar efter skatt. Tydligt anser nu finansministern detsamma, eftersom han anför detta som ett argument för att sänka marginalskatterna i

den nyligen presenterade idéskissen om skatterna. Men det som är sant 1989 eller 1990 är lika sant 1988. Därför måste vi redan 1988 påbörja sänkningen av marginalsatterna.

Folkpartiet säger nej till det aviserade förslaget om arbetsgivaravgifter på anställdas vinstandelar. I stället bör man uppmuntra företag och anställda att finna de lösningar för vinstandelssystem som passar bäst på resp. företag.

Fru talman! Slutsatsen är att finansministern vet vad som borde göras för att underlätta avtalsrörelsen men gör tvärtom.

Det andra viktiga problemet är den låga kapitalbildningen och den låga tillväxten. Fr. o. m. 1985 används drygt nio tiondelar av den totala tillväxten för konsumtion, privat och offentlig. Bara en knapp tiondel används således för kapitalbildning. Detta strider mot regeringens uttalade strategi, det strider mot långtidsutredningens krav för att få ekonomin i balans och det strider mot kraven i vårens treårskalkyler. Ändå gör regeringen ingenting!

Det strider också mot utvecklingen 1982-1984, som regeringen tidigare skrutit över. I finansplanen i januari 1985 skrev finansministern: "Nu däremot leds den" - tillväxten - "av nettoexport och investeringar, vilket är just den inriktning som krävs för att det skall vara möjligt att häva de grundläggande obalanserna i ekonomin." I kompletteringspropositionen för två år sedan visades ett diagram över just denna vridning av tillväxtens användning. I årets finansplan finns inget diagram, eftersom utvecklingen inte är något att skryta över, men det finns en tabell som visar hur fel det har blivit.

För att öka tillväxten måste investeringar och nettoexport öka. Men företagarna vill inte investera, om de inte har förtroende för att den ekonomiska politiken leder rätt. De vill inte ta de risker och lägga ned det myckna extra arbete som krävs för att en ökning av verksamheten skall ha en chans att gå ihop, om de inte får behålla en rimlig del efter skatt. Därför är det alldeles nödvändigt med en rejäl marginalsattesänkning och slopad skatt på arbetande kapital, om vi skall få någon fart på tillväxten. Om man vet vad som behöver göras finns det ju ingen anledning att vänta flera år. Vi i folkpartiet föreslår därför att man börjar med marginalsattesänkningen redan 1988.

En annan viktig faktor för investeringarna är räntans höjd. Det gäller särskilt investeringarna i de mindre och medelstora företagen, som oftare än de stora är hänvisade till lånade pengar för att kunna utvidga. De mindre och medelstora företagen får ju också sällan del av sådana stora subventioner som givits våra stora bilföretag.

Räntenivån är hög i Sverige. Det tycks krävas en räntenivå som är ett par procentenheter högre i Sverige än i omvärlden för att vi skall hindra ett valutautflöde. I viss mån beror detta på att de liberaliseringar som riksbanken gjort i fråga om valutaregleringen mest har möjliggjort flöden ut från Sverige. Vi i folkpartiet tycker att man också skall möjliggöra flöden till Sverige. Konkret betyder det att vi vill tillåta utlåningar att köpa svenska kronobligationer. Detta skulle de säkert vilja göra, eftersom räntan är högre i Sverige. Deras köp skulle då medverka till en press nedåt på den svenska räntenivån, till fromma för de svenska företagens investeringar här hemma.

En annan sak som också skulle sätta en press nedåt på räntenivån vore att

sälja ut och börsintroducera statliga företag. Då får staten in pengar som kan användas för att betala av på statsskulden. Då behöver inte staten låna så mycket på den svenska kapitalmarknaden.

Dessutom anser vi i folkpartiet att man bör släppa loss företagens investeringsfonder. Företagen har där ca 10 miljarder kronor, och om de finge användas för investeringar – på det sätt företagen själva bedömer bäst – skulle investeringsverksamheten sannolikt få en rejäl skjuts uppåt.

Fru talman! Jag har hittills talat om vad som behöver göras genast, dvs. inför 1988. Därutöver krävs en rejälare reform med sänkning av marginalskatterna. Vi i folkpartiet vill sänka marginalskatten för nästan alla till 35–40 % och sätta ett högsta tak vid 50 %. Vi vill också reformera kapitalbeskattningen och företagsbeskattningen.

Finansministern har ett antal gånger talat om behovet av sänkta marginalskatter. Detta kan ju låta bra, och jag ser det som en klar framgång för de borgerliga partierna, som ju föreslagit sänkta marginalskatter under lång tid. Problemet är att alla skattereformer som Kjell-Olof Feldt medverkat till har slutat med höjt skattetryck – inte oförändrat och sannerligen inte lägre. Om skattetrycket skall röra sig i någon riktning bör det vara nedåt. Folkpartiet har i årets motioner föreslagit en sänkning av skattetrycket med 0,6 procentenheter – inte mycket, det medges, men ändå åt rätt håll.

Jag vill också kommentera det som statsministern nämnde i mörse i fråga om moderaternas skattesänkingslöfte. Vi menar från folkpartiet att den takt i vilken man vill gå fram är något orealistisk.

Fru talman! Hittills har regeringens brist på strategi dolts av tillfälligheter. Tur, brukar finansministern säga. Och om man nu en tid måste ha en socialdemokratisk finansminister, är det naturligtvis bättre att ha en med tur än en med otur. Men hur länge skall han förlita sig enbart på turen?

Under 1987 ser det ut som om tillväxten i Sverige blir lägre än i omvärlden, inflationen högre och bytesbalansen sämre än genomsnittet i Europa.

Man skall väl inte helt utesluta att någon ny internationell händelse – t. ex. fortsatt smygdevalvering gentemot D-marken eller andra utländska växelkursförändringar – hjälpligt kan rädda utvecklingen även under 1987. Men kan det verkligen vara regeringens uppriktiga mening att när det gäller den ekonomiska politiken satsa helt på något som Reagan i USA, Thatcher i England eller Kohl i Västtyskland gör? Det skulle bli en politik – eller snarare brist på politik – som folkpartiet tar bestämt avstånd från.

Anf. 18 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Verkligheten överraskar det ekonomiska livet då och då.

I går var luften över Centraleuropa 20 gånger smutsigare än vanligt. Även när den är som vanligt är den smutsig. Den smutsiga luften drog in över Sydsverige och upp längs med västkusten. Människor mådde dåligt och kunde inte gå ut. I stora delar av norra Tyskland var biltrafiken förbjuden. Det är ju ingen mening med att ha bilar om man inte får köra med dem.

Centerpartiet strävar efter en helhetssyn på förhållandet mellan natur, människa och samhälle. Marknadsekonomi sätter bara pris på en del kostnader. Kostnaden för många miljöskador och en stor del av exploateringen av ändliga naturresurser övervältras på naturen i form av miljö-

störningar och på människorna i form av hälsorisker.

Förbränning av olja och kol utgör ett stort hot. Den svaveldioxid som släpps ut och som fanns i luften i går ramlar ner och leder till försurning av mark och vatten. Skogsskadorna i Sverige är fortfarande inte så stora att de är ett hot mot produktionen. På andra håll är de det. I Sverige kan de bli det. Skogen är vår största exportråvara. Försurningen leder till döda sjöar. Det vet vi sedan länge. Försurningen leder till kostnader i jordbruket genom ytterligare behov av kalkning. Det vet vi också.

Dessutom leder fossilförbränningen till höjning av koldioxidhalten och därigenom till klimatförändringar. Fortfarande har vi inte kommit till rätta med användningen av freoner i industriella processer och i kylanläggningar. Hotet mot ozonskiktet blir alltmer överhängande.

Nu hotas även haven, en stor källa till framtida försörjning. Det är dels fråga om miljögifter från industriell verksamhet, där exempelvis små mängder dioxiner leder till stora skador, dels fråga om utsläpp av näringsämnen som leder till övergödning. Det handlar om kväve från jordbruksmarken, från avloppsreningsverken och från bilismen.

Kärnkraftens giftiga avfall utgör ett latent hot mot livet. Men det produceras dagligen i våra kärnkraftverk.

Trots allt är det fortfarande billigt att exploatera ändliga naturresurser på ett sätt som skadar miljön. Det är så billigt att en stor del av den politiska debatten i vårt land i dag handlar om hur vi skall kunna bli av med en resurs som producerar förnybara produkter, nämligen åkermarken.

Jag måste fråga finansministern varför det inte finns ett ord i finansplanen om hela detta problemkomplex. Statsministern talade nyss våltaligt om miljöfrågorna – men anser finansministern inte att miljöproblemen har någon effekt på den långsiktiga ekonomin? Eller har effekterna inte trängt in i finansdepartementets utrymmen ännu?

Eftersom jag vanligtvis i riksdagen sysslar med miljö-, resurs- och jordbruksfrågor, skulle jag gärna vilja bjuda ut finansministern på en fältvandring för att se hur det ser ut utanför finansdepartementet.

Den budget som regeringen presenterade för riksdagen för några veckor sedan har inte förmått att hålla tillbaka inflationstrycket. Finansministern gav häromdagen sig själv underbetyg. Han införde ett prisstopp. Han gjorde det strax efter det att han i budgeten hade förordat prishöjningar, t. ex. på viktiga livsmedel som mjölk.

Från LO:s håll hördes i går att man vill ha ett långt prisstopp. Jag kan dela uppfattningen att man gärna vill ha en lång period med låga prisstegringar. Men det går inte att åstadkomma genom ett tvång från samhället. Det går bara att åstadkomma genom en förändrad politik.

Nu har finansministern sagt att prisstoppet skall vara kortvarigt. Men vad är det som finansministern anser skall komma därefter?

1982 års överstora devalvering hade en del väldigt tydliga effekter. Den gav exportindustrin ökade vinster och ett ökat försprång framför andra delar av det svenska näringslivet. Denna obalans mellan olika delar av näringslivet har haft en centraliserande effekt, som saknar motstycke på senare tid.

I ekonomiska termer kan vi avläsa ett positivt resultat av detta för landet som helhet. Det innebär emellertid att vi måste bortse från de negativa

effekterna. Centraliseringen medför att människor måste flytta. Att flytta delar av befolkningen innebär att man river ner och bygger upp. Detta är resursslöseri. Detta är påfrestning på människor, både i glesbygds- och ytterområden, som människor flyttar ifrån, och i koncentrationsområden.

Bytesbalansen har förbättrats under senare år. Detta beror till huvudsaklig del på att oljenotan blivit billigare, framför allt på grund av sänkt pris men också på grund av besparingar. I dag mörknar bilden. Oljan är redan betydligt dyrare än när budgeten författades före jul.

Sverige tillhör världens mest utrikeshandlande länder. Vi måste ställa oss frågan om vi skall förstärka denna situation ytterligare, och därmed göra en ytterligare specialisering av vår produktion, eller om vi *också* skall sträva efter att på ett bättre sätt tillgodose hemmamarknaden genom en decentraliserad industri och en utbyggd privat tjänstesektor.

Svenskt stål och Svenskt Stål AB är exempel på en svensk specialitet. Svenskt stål är i en ny kris. Det är farligt att lägga för mycket stål i samma korg – eller hur ordspråket nu lyder.

Som bonde skulle jag kunna säga att det är viktigt att variera växtföljden. Det lärde sig bönderna redan på 1800-talet. Socialdemokraterna genomdrev på 1960-talet specialiserad spannmålsodling. Det är den specialiseringen som i dag är vårt största jordbruksproblem.

Världen blir mindre och mindre. Det finns mycket positivt i internationaliseringen. Världshandeln ökar mer än den genomsnittliga bruttonationalprodukten.

Från svensk sida är det angeläget att ta del i den internationella utvecklingen. Sverige är ett litet land som är beroende av omvärlden, inte minst av vad som händer i EG. En förhoppning är att GATT-förhandlingarna på livsmedelsområdet skall leda till en bättre ordning, så att prisnivån mera avspeglar produktionskostnaderna i de flesta länder.

Skatterna håller också på att internationaliseras. Jag vet att Kjell-Olof Feldt med intresse har följt skattedebatten i USA. Liknande diskussioner pågår i andra länder, t. ex. Västtyskland.

Den största internationaliseringen är emellertid de negativa effekterna av mänsklig verksamhet. Det är de problem som jag nämnde inledningsvis: försurningen, klimatet, ozonskiktet, haven.

I centerns budgetalternativ tar vi upp dessa frågor. Vi försöker att tillämpa helhetssynen på natur, människa och samhälle. Vi försöker låta miljöaspekten få en effekt i ekonomin.

När det gäller utsläpp av exempelvis svavel, som fortfarande är den största källan till försurning, är Sverige inte längre i täten i fråga om att begränsa utsläppen. En del av våra utsläpp blåser bort, men det är ingen ursäkt. Att vi har lagstiftning och koncessioner för att lägga fast maximala utsläppsgränser för industrier och energianläggningar är nödvändigt. Man skall inte kunna köpa sig fri från utsläppsbegränsningar. Men det är något fel när det inte finns incitament för det enskilda företaget att komma under den tillåtna utsläppsnivån, trots att det finns tillgång till billig reningsteknik, som gör det ekonomiskt möjligt att begränsa utsläppen ytterligare.

Utsläppen av svavel kostar. Viktigast är effekterna på skogen, åkermarken, sjöar och vattendrag, korrosion på anläggningar, byggnader och

kulturminnesmärken samt effekter på hälsan. Det har gjorts beräkningar som visar att de mätbara effekterna ligger i storleksordningen 10 000–15 000 kr. per ton svavelutsläpp. Det finns inget skäl för att den som släpper ut detta svavel och som nyttiggör sig produktionen inte skulle betala denna kostnad.

Centern föreslår därför en miljöavgift på svavel för industrier och energianläggningar. Vi tror inte att man kan ta ut allt på en gång, men man kan börja. Även vid ett uttag som är mindre än en tredjedel av det jag nyss nämnde skulle effekten av en sådan svavelavgift bli ungefär 500 milj. kr.

Helhetssynen på förhållandet mellan natur, människa och samhälle måste också vara vägledande för en större skattereform.

Skatten på arbete leder naturligtvis till en produktivitetshöjning. Detta är en positiv effekt av fördyrat arbete. Om det går för långt – det är uppenbart att det i Sverige har gått längre än på de flesta andra håll – leder en alltför hög arbetsskatt till konkurrensproblem, till utslagning och i förlängningen till arbetslöshet.

Om en del av beskattningen överförs på råvaror, måste man sträva efter en effektivare användning av råvarorna. Detta leder på samma sätt som det har gjorts beträffande arbetskraften till en minskad total användning. Detta är då inte ett problem utan en fördel av hushållningsskäl och av miljöskäl.

Vi föreslår att synpunkterna på råvarubeskattning skall tas till vara i en kommande skatteutredning. Man skall börja med energin, och då med el från stamlinjenätet och importerade miljöskadliga fossilbränslen. Skatterna på dessa områden skall inte innebära ett höjt skattetryck. Syftet är i stället att en sådan skatt skall kunna medge en sänkning av inkomstskatten och andra skatter på arbete och arbetande kapital.

I motionen redovisar vi ett exempel där en skatt på 10 öre/kWh på de nämnda energislagen skulle inbringa intäkter som motsvarar en sänkning av den statliga inkomstskatten med en tredjedel och en sänkning av arbetsgivaravgiften med ca sex procentenheter. Det innebär bl. a. att hela den allmänna löneavgiften kan avskaffas.

Eftersom en energiskatt syftar till att dels inbringa medel till statskassan, dels minska användningen av beskattade energislag, kommer skatteunderlaget successivt att minska. På så sätt sänks det totala skattetrycket. Detta kompenseras emellertid av att användandet av miljövänliga, inhemska energikällor stimuleras. Tillväxt och sysselsättning inom landet liksom bytesbalansen påverkas därför positivt. Vi tror att råvaruskatt är ett bra sätt att utnyttja de positiva delarna i en miljömässigt anpassad marknadsekonomi.

Jag noterade att den kände prästen Lennart Koskinen i går på Aftonbladets kultursida diskuterade biskop Stendahls funderingar kring det eviga livet. Utan att ge mig in på det teologiska området vill jag ändå papeka sambandet mellan den diskussionen och diskussionen om människans ansvar för livets överlevnad.

Lika väl som det känns angeläget att media har plats för en diskussion om de teologiska aspekterna på ett evigt liv, känns det för mig angeläget att riksdagen har plats för en diskussion om människans och politikernas ansvar för överlevnaden just i de sammanhang där vi diskuterar ekonomi, sysselsättning och produktion.

Anf. 19 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Landets ministrar behärskas av en tro på den kapitalistiska formen av masstillväxt, som för allt fler är verklighetsfrämmande. Vi ser att våra liv, tankar och vår vardag inte rymms i den sifferexercis som handlar om inflationstakt, BNP och handelsbalans. Det som händer eller inte händer i börshuset och de randiga figurer som där cirkulerar upphöjs i massmedia till nationens centrum, som tillåts styra människors öden. Borgerligheten odlar ömsint denna myt.

Så odlar också TV en speciell syn på ära och berömmelse som skapar ett ökat främlingskap hos de maktlösa; arbetande människor som slits ut i förtid av stress och hårt arbete, som med sina låga löner är förutsättningarna för det ekonomiska maktspelet, de arbetslösa och de bostadslösa.

Av intet skapade Gud världen. TV tillverkar berömdheter av samma material, sade Vilhelm Moberg 1973.

Det skapas en kult som har behov av undersåtar. I stället för arbetets hjältar och hjältinnor som i öst har vi i Sverige fått arbetsfria helgon. De dumdrygaste och mest aningslösa uttalanden citeras som viktiga sanningar, om bara upphovsmännen sitter inne med snygga titlar.

En docent i psykologi vid Göteborgs universitet kommer på detta sätt till tals i en ansedd affärstidskrift: Pengar gör det på många sätt lättare att fly undan olyckan och ge livet guldkant. Pengar ger helt enkelt fler valmöjligheter. Sambandet mellan pengar och lycka är faktiskt så intimt att lyckokurvan och inkomstkurvan i stort sett är parallella, visar flera undersökningar. Ju mera pengar, ju fler lyckoupplevelser, utropar Veckans Affärer hänfört. I samma nummer korar också det nya portföljbärgardet Sveriges meste Lyckoper, och det är Pehr Gyllenhammar. I tabellform visas att han har den makt läsarna anser att han förtjänar. Kjell-Olof Feldt hamnar först på tredje plats i tabellen.

Samtidigt som detta skådespel pågår kretsar debatten i samhället kring ungdomar som ett problem. Ungdomsväld, arbetslöshet och disciplinproblem bland ungdom är begrepp som avslöjar att etablissemangent uppfattar ungdomar som en belastning. De ställer till problem som kostar samhället pengar. De flesta ungdomar upplever i stället att de inte har någon plats i samhället, ingen viktig funktion att fylla. Möjligheten för dem att påverka sin situation är liten, och de svar som ges är att de skall satsa på sig själva, och om de misslyckas är det deras eget fel.

Många barn och ungdomar upplever hoten mot vår existens mycket starkt. Risken för kärnvapenkrig, kärnkraftshaverier och miljökatastrofer påverkar dem så starkt att många inte vågar tro att de skall få leva tills de blir vuxna. Med Gunnar Edmans ord: Tusen rädslor styr oss. En ångestsmog ligger över landet. Själens motsvarighet till den osynliga förgiftningen av vår miljö.

Den smutsigaste smogen hittills är redan över befolkningen i Sverige, liksom under gårdagen över människorna i Hamburg och Berlin. I Västtyskland bötfälls de som bryter mot ordern att låta bilen stå. Känsliga personer, som det heter, anbefalls att stanna inne även i Stockholm och Göteborg. Miljökrisen är akut, och den behöver inte utredas mera, herr finansminister.

På Hisingen i Göteborg – ett av landets mest förorenade områden – tvingas människorna att leva och bo med en insikt om att barnen förgiftas redan

innan de föds. Jag måste låna Edmans tankar igen: Vi lider alla av ett tyst raseri inom oss i det minuternas krig som vår tillvaro är.

Vad gör då den svenska regeringen? Den bara pratar om miljön. Ännu finns inte minsta lilla bevis på att den tänker ta hårdare tag mot miljömärkodörrerna. Inget tyder heller på att man tänker starta kärnkraftsavvecklingen nu i år. Är det underligt att ungdomar låter ett tyst raseri av otrygghet gå ut över omgivningen? Jag tror att spänningen och våldsamheten är människornas sätt att i maktlöshet motverka och föregripa verklighetens hot och påfrestningar. Man försöker avvärja faran genom symboliska upplevelser, som uppstår av att man inte kommer på något annat och meningsfullare sätt att revoltera mot de vuxnas vansinne.

Som en hyllning till de ungdomar som inte vill ge upp, och som en påminnelse från mina egna och många andras barn till etablissemangen vill jag förmedla den unga tjejen Lilian Galins erfarenheter från Sverige och Europa:

Jag frågar mig ofta: Vilka är de egentliga terroristerna; de etablerade, som camouflerade i demokratins urholkade skepnad driver oss mot historiens sista kapitel, de som håller hela världen som gisslan genom sina hot om ett kärnvapenkrig, de som med våld och förtryck tjänar miljoner på imperialismen och som ger oss döende skogar, svältande barn, tortyr och slaveri, de som tar ifrån oss rätten till ett värdigt liv? Detta välsminskade förtryckarsamhälle, som med falska ord och korrumperade media låter oss stirra oss blinda på osanningar, invagar oss i en falsk Törnrosasömn. Jag hatar att vara bränsle till den multinationella utrotningspolitiken, att mot min vilja vara deras hantlangare. Rädd för tystnadens medvind, att ingenting sägs, att ingenting görs. Trött på denna uttjatade och falska objektivitet, dessa sammetslena, samhällsvänliga föreningar. Samvetsterapi för dyra medlemsavgifter, fina människor och vårt generösa samhälle som låter oss sitta där. Mitt i smeten skall det pratas om fred och solidaritet, hycklas om att förändra världen, givetvis inom deras lagar och ramar, lagar som bara skyddar dem. Det är så förödande tröttsamt med alla dessa väluppföstrade anpassningar som ständigt och jämt följer minsta lilla givna lag och förhållningsorder och formar sig i de givna leden. Kvar finns en evig längtan att få brinna, att fortsätta elda under vreden, att inte slockna, att inte ge upp, inte bli en spillra av brustna visioner, fortfarande och för alltid kräva det omöjliga. I vår frustration ser ni bara frustrationen, inte anledningen till att vi känner oss rotlösa. I vårt tvivel ser ni bara tvivlet, inte att det är berättigat. I vårt hat ser ni bara hatet, inte att ni svikit oss. I vår misstro ser ni bara misstron, inte att vi genomskådat er. Genom vår kamp för ett värdigt liv skrämmer vi er, och ni skickar polisen på oss. När sedan apatin lägger sig som en skugga över oss ser ni bara apatin, inte att det är lätt att bli uppgiven, att vi inte orkar axla konsekvenserna av er dårskap. För i vår envisa strävan till förändring, till förståelse vägras vi gensvar.

Fru talman! Många med mig måtté undra över Kjell-Olof Feldts känsla för det minuternas krig som dominerar människors tankar. Hur kan frågan om inflationsprocenten upphöjas till en lag som står över allt? Hur är det möjligt att använda den kapitalistiska tillväxtfilosofin som ledstjärna när den ekologiska grunden för samhället håller på att rasa samman? Visst är det

viktigt att hålla tillbaka inflationen. Prisstoppet är också bra. Men beredskapen inför framtiden handlar om så oändligt mycket mer.

Jag har gått tillbaka i skrifterna några månader för att se vad Kjell-Olof Feldt hade att säga i den allmänpolitiska debatten förra hösten. Finansministern säger i polemik mot de borgerliga:

”Det finns dock en ljusning. Man har frågat vilken beredskap vi har inför framtiden. Jag tror att den allra viktigaste beredskap som vi skall ha — — är att vi nu under 1987 har en klar chans att fullborda kampen mot inflationen.”

Regeringens taktik att särskilja samhällsekonomi, miljöproblem och åtgärder är påfallande och verkar medveten. Medan energi- och miljöminister Birgitta Dahl i tal efter tal ägnar sig åt ett löftesrikt samspråkande med miljöopinionen och kärnkraftsmotståndarna trampar finansministern på i ullstrumporna på den tredje vägen: exportledd, EG-anstruken och i hjulspåren efter Volvo och Gyllenhammar. Detta är just vad högern i Europa önskar.

Skall Volvo få sin vilja fram, frågar tidningen *Metallarbetaren* den svenska regeringen. Tidningen vidarebefordrar också miljörörelsens påminnelse om att regeringen bundit upp sig till Volvo genom löftet att bygga den motorväg som Gyllenhammar vill ha till Uddevalla. I årets budget finns också bekräftelsen på Kjell-Olof Feldts aktiva medverkan i Scandinavian Link-projektet. I år beviljas hela 675 milj. kr. till en liten bit motorväg. Det är Gyllenhammar som har krävt vägen, sade Kjell-Olof Feldt till tidningen *Ny Teknik* 1985.

Det mest absurda i den här historien är ändå att motorvägsstumpen inte behövs. Den har aldrig funnits med i vägverkets planer för 1984–1993. Vägverket ville i likhet med bohuslänningar och miljöopinionen i stället rusta upp vägen genom hela Bohuslän på ett halvdussin ställen för bara 400 milj. kr. I nuvarande skick är vägen trafikfarlig, och någonting måste göras åt den. Men en motorväg leder ju till ökad trafik, höjda farter och fler trafikoffer. Och avgaserna, herr finansminister, är redan med nuvarande transporter på väg att knäcka den svenska skogen. I Västsverige är situationen mycket allvarlig.

Jag vill fråga Kjell-Olof Feldt om han inte har den minsta respekt för de här argumenten. Får en företrädare för regeringen ta sig rätten att både sabotera miljön och statsfinanserna så snart bilindustrin och Europas runda-bords-herrar presenterar ett projekt? Med tanke på miljön, Birgitta Dahls löften och järnvägens möjligheter att fungera som ett renare och billigare transportalternativ vore en upprustning av västkustbanan mycket bättre, eller hur?

Kjell-Olof Feldt har ännu tid till besinning. Vpk har bl. a. i en motion om trafikpolitiken och samhälls ekonomin konkreta förslag till ett alternativ, där vi också efterlyser en helt ny modell för trafikstrukturen i Sverige. Beträffande motorvägen i Bohuslän har kommunikationsdepartementet fått in över 300 överklaganden och skrivelser som Kjell-Olof Feldt kan titta närmare på. Detta blir, som organisationen Motlänken, som jag själv tillhör, menar, ett eldprov för allvaret bakom regeringens miljöpolitik och dess hållning till demokratiska spelregler. Det behövs en kursändring bort från den tredje vägen innan riksdagen skall avgöra frågan om en Öresundsbro, nyckelbiten i Scandinavian Link-projektet. Kommer regeringen att satsa på en samhällsekonomisk trafik- och transportpolitik inför 90-talet?

Anf. 20 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Debatten om Sveriges ekonomi har under den senaste månaden haft några besynnerliga inslag.

Det har påståtts att den svenska ekonomin försvagades under 1987. Det påståendet är besynnerligt därför att den ekonomiska tillväxten ökar i år. Investeringarna vänder uppåt. Ytterligare 30 000 jobb väntas komma till. Vi har balans i utrikesaffärerna och en fortsatt minskning av budgetunderskottet. Det är möjligt att man känner att denna utveckling fortfarande är för svag, men den är definitivt inte svagare än den vi har haft 1986. Den är starkare.

Det andra påståendet är att den privata konsumtionen ökar för snabbt. Det är besynnerligt för det första för att man i årtal, inte minst från borgerligt håll, har hävdad att felet med Sverige är att den privata konsumtionen hålls tillbaka. Svängremmen skulle i stället sättas runt politiker, sade alltid Ulf Adelsohn. För det andra är det besynnerligt för att man tydligen inte har observerat att den privata konsumtionen kan öka just för att den offentliga konsumtionens tillväxt har pressats ned till ungefär 1 %. För några år sedan hade vi en tillväxt av den offentliga konsumtionen på uppåt 4 %. Därför är konsumtionstillväxten inget stabiliseringspolitiskt problem. Anne Wibble har däremot rätt i att det är ett långsiktigt problem om vi har en alltför låg kapitalbildning. Då riskerar vi den framtida tillväxten och sysselsättningen och realinkomsterna.

Det är litet lustigt att höra Anne Wibble beskriva åren 1983 och 1984 som föredömen för den ekonomiska politiken. Då angreps regeringen för att vi inte släppte fram konsumtionen och inte sänkte skatterna utan drev den hårda svängremspolitik som ledde fram till dessa resultat.

Vad är nu folkpartiets lösning på kapitalbildningsproblemet? Vad jag förstår är det sänkta marginalskatter och ökat sparande genom ökad avkastning. Jag skall återkomma till skattepolitiken. Låt mig bara säga att det är möjligt att det vore bra också för sparat att få lägre skattesatser. Sanningen om hushållens sparande i dag är att det inte på mycket länge varit så gynnsamt att spara och så ogynnsamt att låna. Men det som sker nu är inte att hushållens sparande går ner, utan att deras upplåning ökar. Man sparar mycket, men man lånar ännu mera. Antingen har hushållen ännu inte upptäckt att det är väldigt dyrt att låna, eller också struntar de i det. Det intresserar mig att höra Anne Wibbles synpunkt på vad man skall göra i det senare fallet.

Det tredje påståendet är att budgeten är för svag. Nu är det oklart vad man menar. Kräver man ett lägre budgetunderskott? Eller kräver man att vi skall strama åt de offentliga utgifterna mera? Jag har studerat de borgerliga partiernas motioner, för att inte tala om vpk:s. Jag finner inget spår av den debatten i motionerna. En del partier ökar utgiftstakten, andra påstår sig minska den. För alla partierna gäller att de definitivt inte åstadkommer någon minskning av budgetunderskottet.

Sedan sade Anne Wibble att det efter det att budgetpropositionen presenterats utbrutit en stor oro i landet. Det avspeglades i stigande räntor och kapitalutflöden. Men Anne Wibble måste väl ändå ha observerat att det har hänt något också i vår omvärld den senaste månaden. Det låter på henne

som om det runt omkring oss har varit lugnt och stabilt, det är bara i Sverige det har varit oroligt. Har inte Anne Wibble observerat vad som har hänt i våra nordiska grannländer, i Norge, i Finland, i Danmark? Har hon inte observerat valutaoron som har rått på de internationella marknaderna och framtvingat en omläggning av valutakurserna i det europeiska monetära systemet, osv? Oron på de svenska marknaderna är i hög grad en reflex av vad som hänt utomlands. Dessutom kan läggas till att oron nu håller på att lägga sig, i varje fall i Sverige.

Fru talman! Gör man en internationell jämförelse kan man inte komma till någon annan slutsats än att den svenska ekonomin hävdar sig väl även 1987. Vi har en tillväxt som i stort sett ligger på industriländernas nivå. Vi har en arbetslöshet som är fjärdedelen av vad man har i den industrialiserade västvärlden. Vår inflation ligger något högre – den är 4 % i Sverige, tror vi. Den är 3 % i OECD-området. Den offentliga sektorn visar i Sverige i år ett visst överskott, medan den i OECD-området i dess helhet har ett sammanlagt underskott som motsvarar 3 % av den samlade produktionen.

Särskilt intressant är det att göra en jämförelse med Danmark. I debatterna i kammaren för ett år sedan och för två år sedan var den danska ekonomiska politiken ett stort föredöme. Där fördes riktig borgerlig politik med hård åtstramning, sänkta skatter och hårda tag mot fackföreningsrörelsen. Man har sagt om Sverige att våra framgångar bara är tur. Sänkta oljepriser, fallande internationella räntor. Men samma tur måste väl ha drabbat den danska nationen? Även Danmark måste väl ha gynnats av fallande oljepriser? Landet är ju en mycket stor oljeimportör, och man måste väl också ha gynnats av sänkta internationella räntor. Men vad har den danska borgerliga regeringen sysslat med det senaste året? Man har fört en stenhård inkomstpolitik, lagstiftat om lönerna. Man har haft tre åtstramningspaket; det senaste lär ha handlat om potatis, enligt översättningar från danska språket. Men resultatet är att underskottet i utrikesaffärerna för dansk del ligger kvar på över 30 miljarder, vilket i Sverige skulle motsvara ett bytesbalansunderskott på över 50 miljarder.

Förklara för mig, Anne Wibble och Lars Tobisson, vad det är som skiljer Danmark och Sverige åt annat än att man har en borgerlig regering i Danmark och en socialdemokratisk regering i Sverige! Vad är det som gör att man i Danmark, trots att man har gynnats av dessa fantastiska förbättringar i den internationella ekonomin, tvingas föra en ur borgerlig synpunkt vansinnig politik, där man varje gång man gör ett åtstramningspaket höjer skatterna? Förklara också varför borgerlig politik i Danmark handlar om höjda skatter, medan den i Sverige påstås *skola* handla om – om ni kommer till makten – bara sänkta skatter.

Den tredje vägens politik har, enligt min mening, haft som sin största framgång att vi har kunnat minska de finansiella obalanserna kraftigt utan att skapa arbetslöshet. Jag hörde att Olof Johansson talade om att arbetslösheten skulle vara större nu än under de borgerliga åren. Det är möjligt att den är det. Men den avgörande skillnaden är att under de borgerliga åren ökade arbetslösheten och underskotten samtidigt.

Fru talman! Jag tror att jag kan försäkra att på kort sikt skulle en socialdemokratisk regering kunna utplåna all arbetslöshet om vi var beredda

att öka budgetunderskottet fem gånger. Det är ungefär vad ni åstadkom under er tid i regeringsställning. Men ni åstadkom ingen förbättring av arbetsmarknadsläget. Det försämrades tvärtom under den tiden. Det är resultatet av detta som vi har haft att ta hand om. Vi skulle både minska budgetunderskottet och klara sysselsättningen. Vi har lyckats bättre med den politiken än något annat jämförbart land, vill jag påstå. Den avgörande faktorn bakom detta var att devalveringen och den häpnadsväckande stora förmågan till anpassning och förnyelse i svenskt näringsliv och i det svenska samhället har gett oss fem år av obruten ekonomisk tillväxt. Det har gjort det möjligt att föra en stram, för att inte säga hård, finanspolitik och den vägen ta ner budgetunderskottet utan att skapa arbetslöshet.

Det är själva kvintessensen i den tredje vägens politik, att vi har lyckats hålla uppe tillväxten så att vi fick utrymme för en finanspolitisk sanering utan att det blev arbetslöshet som enda resultat, vilket en rad andra länder har fått erfaras.

För att kunna fortsätta framåt krävs det nu att vi får större investeringar än vi har i dag, en god konkurrenskraft och en bättre regional balans. Det är de tre huvudmålen för att den ekonomiska politiken skall nå de övergripande målen som är full sysselsättning och fortsatt förstärkt välfärd för det svenska folket.

Huvudproblemet är då att förena hög eller full sysselsättning med låg inflation. För den som frågar sig varför det är viktigt för Sverige att ha låg inflation är det enkla svaret att om vi skall bevara konkurrenskraften och därmed sysselsättningen måste vi klara oss i konkurrensen med länder som har betalat ett mycket högt pris i form av hög arbetslöshet för att få ner inflationen.

Där ligger en avgörande fråga. Är det möjligt för ett litet industriland med en öppen ekonomi och fri utrikeshandel att lyckas förena låg arbetslöshet med låg inflation i en värld där de flesta länder har gett upp den fulla sysselsättningen och accepterat en arbetslöshet som i Västeuropa i dag uppgår till 11 % och antagligen fortsätter att stiga?

Ett andra skäl för att försöka få ned inflationen har att göra med räntorna och investeringarna. Jag delar den uppfattning som har anförts av alla, att det vore en välsignelse om räntorna i Sverige kunde sjunka som ett resultat av en framgångsrik anti-inflationspolitik och om det i sin tur ledde till en uppgång i investeringarna.

Ett tredje skäl är att vi måste ge oss i kast med den regionala obalansen, inte bara av rättviseskäl – den är i dag ett hot mot både prisstabiliteten och sysselsättningen. Vi har överhettade regioner i Sverige där tendenserna till kraftig löneglidning, kostnadsupptrivning och inflation är uppenbara. I andra delar av Sverige är den ekonomiska aktiviteten alldeles för låg, sysselsättningen för svag och framtiden hotad. Därifrån får vi då impulserna till ökad arbetslöshet.

Kampen mot inflationen borde alltså vara en central uppgift för både regering och riksdag. Den linje vi har drivit är att vi skall minska inflationen och samtidigt nå full sysselsättning. Då är det tre inslag i politiken som ter sig alldeles avgörande.

Det första är att lönekostnaderna måste hållas inom det samhällsekono-

miska utrymmet. Det kräver bl. a. balans på arbetsmarknaden, och det är därför en regionalpolitik inriktad på att motverka både överhettning och underskott på sysselsättning är så viktig.

Det andra är att vi måste få en rättvis fördelning av det utrymme som finns.

Det tredje är att vi måste kunna göra direkta ingripanden mot excesser i fråga om vinster och prissättning.

För den här inriktningen av politiken har regeringen förhånats och kritiserats. Jag vill bara säga att resultatet ändå börjar tala för sig självt. 1982, det år då vi tillträdde, var inflationstakten i Sverige 14 %. 1984 hade den pressats ned till 10 %. För två år sedan, 1985, var den nere i 8 %. I år beräknar vi att den skall bli 4 %. Det har varit segt, och det har varit många stötestenar på vägen, men jag menar att det är fullständigt orimligt att säga att vi inte har nått resultat när vi har bringat ned inflationstakten från 14 till 4 % på fem år. Vi är nu visserligen ett stycke ifrån men ändå på ett helt annat sätt i takt med den internationella utvecklingen.

Jag tycker att reaktionen på den senaste åtgärden, det allmänna prisstoppet, är ganska typisk för oppositionens sätt att agera. Man säger att prisstoppet är meningslöst, ett slag i luften. Olof Johansson sade i den föregående debattrundan att vi bara vill lura folk med prisstoppet. Tvärtom; vi vill inte lura någon att tro att vi kan stoppa en kostnadsinflation med prisstoppet – det har vi aldrig hävdat. Stiger kostnaderna, bemästrar vi inte kostnadsutvecklingen – när det gäller löner, skatter, räntor eller någonting annat – är ett prisstopp verkningslöst. Men det är inte den situationen vi är i nu. Vi är i den situationen att det faktiskt finns en otvetydig chans att bromsa upp kostnadsutvecklingen genom tvåårsavtalen på arbetsmarknaden, som enligt våra beräkningar kan leda till att kostnadsökningen inom näringslivet och på lönesidan inom den svenska ekonomin går ned från 7-8 % i fjol till högst 5 % i år. Det är ett så stort framsteg jämfört med tidigare att vi måste ta den chansen.

Det har visat sig att det prisstopp som införts lett till att tvåårsavtalen såvitt vi kan bedöma håller, alltså inte kommer att rivas upp och omförhandlas. Jämfört med alternativet – en ny kaotisk omgång på löne marknaden – ser vi det som ett stort framsteg för den ekonomiska politiken, och till det har prisstoppet medverkat.

Oppositionen säger att det här var ett slag i luften. Men den där marknaden, som ni i oppositionen tillber, hyllar och tror på, reagerar nu som om man där skulle föreställa sig att prisstoppet tillsammans med stabiliteten på lönesidan leder till en bättre utveckling. Därför har hela denna vecka aktiekurserna stigit och marknadsräntorna sjunkit. Eftersom ni brukar tilltro "marknaden" om att veta bättre än andra – lyssna då ett ögonblick till "marknaden" innan ni fortsätter fördömandet av regeringens politik!

Vad har då oppositionen för alternativ? Såvitt jag förstår är det två linjer som drivs, trots att de inte precis hänger ihop. Den ena är att vi borde bedriva en kraftfullare finanspolitik, och ett särskilt skötebarn för folkpartiet är att facket skall bära de ökade kostnaderna för arbetslösheten. Jag tycker att man här skall tala klarspråk. Om man skall driva en hårdare ekonomisk politik än regeringen gör i syfte att bekämpa inflationen får man också ta konsekvensen, och den heter ökad arbetslöshet.

Men låt mig då förklara att innan man med en sådan politik når resultat när det gäller inflationen handlar det om en mycket större arbetslöshet än den vi har i Sverige. Erfarenheterna från Västeuropa under 1980-talet visar att det är först när arbetslösheten kommer upp i nivåer kring 10 % som det börjar bita på inflationen. Jag håller med om att det skulle göra det också i Sverige.

Antag att vi hade västeuropeisk standard när det gäller arbetslösheten i Sverige! Det skulle betyda att ungefär 450 000 människor gick utan arbete i Sverige i dag. Jag är helt på det klara med – jag behöver inte använda så mycket av min begränsade fantasi för att inse det – att läget skulle vara ett helt annat när det gäller kraven på höjda löner, viljan och behovet att bestå med löneglidning eller företagens tro på att de kunde övervältra ökade kostnader på konsumenterna i form av prishöjningar, om det stod 450 000 människor och trängdes för att få jobb som inte fanns. Det är klart att utsikterna att bekämpa inflationen skulle vara helt andra i ett sådant läge.

Om det är detta ni äsnyftar, så tala då om det! Talet om kraftfullare finanspolitik blir fullständigt innehållslöst om ni inte kommer fram med vad det konkret skall innebära.

Den andra linjen – den är naturligtvis angenämare att driva – är att vi skall ha lägre skatter, framför allt lägre marginalskatter. Jag tror att det ligger någonting i det i ett avseende – det skulle minska inflationseffekterna av en given löneökning. Eller, annorlunda uttryckt: Med lägre skattesatser ger en och samma löneökning större utbyte när det gäller den enskilde löntagarens inkomst efter skatt. Det är helt uppenbart.

Men frågan är då hur man för denna skattepolitik? Man måste tänka sig för innan man säger: Vi sänker skatterna bara för vissa. Eller: Vi sänker skatterna mycket mer för några få grupper, vilkas värde i det här sammanhanget anses vara särskilt stort. Det kan man göra om man bortser från hur de grupper reagerar som känner sig missgynnade av en sådan fördelningspolitik. Struntar man i vad de grupperna gör på arbetsmarknaden, kan man naturligtvis fortsätta med en sådan skattepolitik, men då kan man inte hävda att den är något bidrag till kampen mot inflationen.

Jag skall anföra ett exempel på hur borgerligheten resonerar. Folkpartiet går emot förslaget om höjd arbetsgivaravgift 1988. Jag håller med om att kunde man avstå från att höja arbetsgivaravgifterna 1988 skulle det antagligen underlätta lönerörelsen. Jag sticker inte under stol med att det här gör avtalsrörelsen svårare. Men förutsättningen för att man inte skall höja arbetsgivaravgiften 1988 är bl. a. att man säger nej till den reformering av sjukförsäkringen som LO och Arbetsgivarförbundet har kommit överens om. Har inte folkpartiet – och för den delen även moderaterna, som också går emot – ett ögonblick tänkt på hur LO skulle reagera inför avtalsrörelsen 1988 om man fick veta att riksdagen säger nej till en reform av sjukförsäkringen som LO har kämpat för i 20 år och som äntligen skulle ge arbetarna sjukförmåner som är någorlunda likvärdiga andra gruppers?

Här finns en obegriplig aningslöshet i borgerlig politik. Ni är pigga på att kräva av fackföreningarna att de skall visa ett övergripande samhällsansvar, men ni förnekar deras rätt att engagera sig också utöver medlemmarnas kortsiktiga lönepolitiska intressen – att fackföreningsrörelsen skulle kunna ha några synpunkter på fördelningspolitik och skattepolitik, att regeringen

borde ta hänsyn till sådana frågor när man avgör hur skatterna läggs ut. Därför skulle det vara ett enormt misstag av riksdagen att följa den borgerliga linjen att på centrala punkter underkänna löntagarnas rätt till större social trygghet och rättvis fördelning. Det skulle vara ett enormt misstag också ur synpunkten att vi behöver ta ett gemensamt ansvar och gemensamma tag för att bekämpa inflationen. När ni säger nej till timsjukpenningen, nej till höjd deltidspension och inte vill förbättra ersättningen till de arbetslösa, då lägger ni i själva verket ved på inflationsbrasan.

Karl Erik Olsson höll ett sympatiskt anförande om miljöpolitiken. Han påpekade att det inte sägs något alls om miljöpolitiken i finansplanen. Det är bara det att vi har en hel huvudtitel som handlar om miljöpolitiken. Han inbjöd mig att göra en fältvandring för att studera miljöfrågor. Ja, gärna. Låt oss göra en vandring över de åkrar i Sverige som övergödslas, överbekämpas med ogräs- och insektsgifter samt producerar ett för både landet och jordbruksnäringen förödande spannmålsöverskott. Under en sådan vandring skulle Karl Erik Olsson och jag ha en hel del att resonera om. Men det gäller att ta på sig ordentliga stövlar när man vandrar omkring bland alla föreningar.

Däremot sade Karl Erik Olsson inte ett ljud om kärnkraften. Hörde han inte vad Lars Tobisson sade om det meningslösa och farliga i att avveckla kärnkraften? Har Karl Erik Olsson inga kommentarer till Lars Tobissons utläggningar om kärnkraften?

Det vore, Viola Claesson, ytterligt olyckligt t. o. m. för vänsterpartiet kommunisterna om man försökte skapa en motsättning mellan strävandena till ekonomisk utveckling, tillväxt och miljöpolitik. Kom ihåg att det inte finns något parti som så ofta och så gärna talar om nödvändigheten av att nå full sysselsättning och ökade reallöner som vänsterpartiet kommunisterna. Om ni säger nej till den ekonomiska tillväxten i tron att den står i motsats till en bättre miljö, då skadar ni framför allt de grupper som varken skulle få glädje av att vi har resurser för att förbättra miljön eller resurser för att ge människor jobb, trygghet och högre realinkomster.

De borgerliga partierna försöker tala så litet som möjligt om budgetpolitiken och budgetunderskottet, och jag kan förstå dem. De gör i sina motioner egentligen inget allvarligt menat försök att uppnå ett statsfinansiellt resultat. De gör olika påståenden om vad deras alternativ leder till, men dessa håller knappast för en närmare granskning. Dessutom har de valt metoder för att skaffa pengar som egentligen gör ont värre, nämligen att sälja ut statliga företag som faktiskt ger staten inkomster. De vill helt enkelt realisera kapitaltillgångar och förvandla dem till konsumtion. I den utsträckning detta har skett i t. ex. Storbritannien har det bara förvärrat budgetsituationen och den ekonomiska situationen. I stället för att försöka föra en distinkt och annorlunda finanspolitik än regeringen har varje parti sysslat med att snickra ihop sina egna profiler. De har lyckats i den meningen att det har blivit en snårskog av förslag, som i hög grad slår ihjäl varandra, om man skall försöka realisera dem samtidigt. Det finns knappast någon besparing om vilken man är ense, och det finns knappast en linje på något område som skulle kunna kallas för borgerlig politik. Däremot trängs en mängd löften om skattesänkningar i dessa motioner. En undran har inställt sig hos många: Hur skulle en

regeringspolitik byggd på detta sätt se ut? Finns det någon annan upplösning av den borgerliga härvan i den ekonomiska politiken än att Sverige på nytt kastas ut i ett statsfinansiellt moras? När nu de borgerliga företrädarna i denna debatt har en chans att redovisa var den gemensamma linjen finns och var det finns som skulle skapa tilltro till borgerlig, ekonomisk politik i Sverige, så ta då den chansen inför åhörarna här i Sveriges riksdag!

Däremot får vi höra mycket om hur gärna man vill sänka skatterna. Carl Bildt ville ha besked om var regeringen står i den frågan. Vi har inbjudit oppositionspartierna till överläggningar om den långsiktiga skattepolitiken. Före dessa överläggningar har vi inte velat binda upp regeringen, än mindre det socialdemokratiska partiet, till en viss hållning i de grundläggande frågorna. Men några ting måste ändå klaras ut för att få vetskap om sådana överläggningar är meningsfulla.

Anne Wibble säger att vi måste sänka marginalskatterna också för 1988. Annars har vi ingen chans att klara avtalsrörelsen, menar hon. Men Anne Wibble måste väl vara medveten om att marginalskatterna sänks 1988. I fjol vår var ni ju själv med om att här i riksdagen fatta beslut om skatteskalorna både för 1987 och 1988. Vi har därmed en framförhållning i skattepolitiken, något som aldrig fanns under den borgerliga regeringstiden.

Låt oss se på situationen på litet längre sikt. Vilken är egentligen den borgerliga linjen? Moderaterna säger klart och utan omsvep att det samlade skattetrycket måste sänkas. Det skall såvitt jag förstår uppnås på två sätt. Det ena är att ha nolltillväxt i landets kommuner, dvs. förbrukningen i kommunerna får över huvud taget inte öka under resten av 1980-talet. Det betyder att de kommunala utgifterna måste sänkas per invånare. Även om antalet barn ökar måste man spendera mindre per barn. Även om antalet åldringar växer måste man satsa mindre på äldreomsorgen. Även om operationsköerna växer – landstingen har ju hand om sjukvården – så skall det bli mindre pengar till sjukvården. Det är innebörden i moderaternas linje, och den linjen anser vi vara ett generalangrepp på den generella välfärdspolitiken.

Nu hörde jag Anne Wibble säga att moderaternas skattepolitik är "något" orealistisk. Vad betyder det? Antingen är en politik realistisk eller orealistisk. Eller vilken förfinad nyans ligger i att den är något orealistisk?

Ni utlovar eget rum åt var och en i långvården, och ni utlovar en snabb avveckling av sjukvårdsköerna. Ni utlovar också en snabb förbättring av situationen på barnomsorgens område. Skall ni förverkliga allt detta under nolltillväxt i kommunerna för att tillsammans med moderaterna åstadkomma ett sänkt skattetryck?

Carl Bildt och Lars Tobisson låter som en något provinsial upplaga av Ronald Reagan. Bara vi sänker skatterna, menar de, börjar folk spara och arbeta så förtvivlat mycket att statsinkomsterna växer på ett sätt som gör att vi aldrig behöver bekymra oss för något budgetunderskott. Ronald Reagan fick faktiskt hela det amerikanska folket att tro detta. Nu gäller det att förhindra att svenska folket börjar tro samma sak. För vad Ronald Reagans politik med kraftiga skattesänkningar har åstadkommit är att ha fört USA in i en fullständigt omöjlig statsfinansiell situation. Därför är frågan: Tror folkpartiet och centerpartiet att ni kan föra Ronald Reagans skattepolitik i

Sverige? Tror ni att sänkta skatter leder till ökade statsinkomster? Om detta är den borgerliga utgångspunkten för samtal om skatterna, då tror jag – för att använda Anne Wibbles uttryck – att samtal om skatter är något orealistiska.

Anf. 21 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om detta sammanträdes fortsättande efter kl. 19.00 nu har satts upp.

Anf. 22 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Finansministern var som vanligt, frestas man säga, mycket nöjd med den tredje vägens politik och överraskande obekymrad om de negativa effekter som den svaga finansplanen har framkallat på olika marknader. Han mälade upp hur socialdemokraterna hade lyckats vandra den smala stigen mellan ensidig åtstramning och inflationsdrivande expansion samt kommit fram till målet: en exportledd utbyggnad av näringslivet.

Detta var någonting som omedelbart efter den jättelika devalveringen fungerade nödtorftigt. Men efter hand har kostnadsläget i Sverige förstörts, och vi kan nu se i finansplanen hur den låga tillväxt vi har – Sverige hör till de länder som ligger lägst i den internationella tillväxtligan – nästan i sin helhet under senare år har gått till konsumtion. Vi har alltså inte fått till stånd den kapitalbildning som vi alla var överens om skulle krävas för att rätta till obalanserna i vår ekonomi.

Jag måste fråga: Ser inte finansministern att han är på väg till utgångspunkten – att tredje vägen, som jag sade tidigare, leder i en cirkel – och att han åter står inför bekymret med tendenser till stigande underskott i bytesbalansen? Det är någonting som inte minst avtecknades i förra finansplanen, men finansministern räddades så att säga av det gångna årets gynnsamma förändringar inom den internationella ekonomin.

Vi kan se tillbaka på snart fem år. Först fylldes den lediga kapaciteten ut, men det kom inte några investeringar för en expansion. Orsakerna ligger naturligtvis i kostnadsnivån, som kom till uttryck i den höga räntan, och i de farhågor man hyser för den kommande löneutvecklingen och prisutvecklingen. Inte minst sammanhänger det med bristen på fasta spelregler i vår ekonomi.

Finansministern gör anspråk på att bekämpa inflationen, men det är bara tomt prat och tomma demonstrationer. Regelbundet har det varit så under de här åren att prognoser som finansministern har ställt upp har överträffats med det dubbla, med undantag för det just gångna året – men, återigen, förtjänsten låg inte i den svenska politiken. Framför allt är ju bekymret att inflationstakten hela tiden är högre än i våra konkurrentländer.

I finansplanen sade finansministern att inflationen i år skall bli bara 4 %. På 14 dagar steg priserna med nästan 1 %, och sedan var regeringen raskt ute igen med prisstopp, någonting som finansministern vet är verkningslöst. Man behöver inte gå till andra experter, utan man kan gå till finansministern själv. Jag skulle kunna citera vad finansministern har sagt i en tidigare debatt, men jag återkommer till det, så att finansministern får begrunda sina tankar en stund till.

Anf. 23 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Fru talman! Finansministerns anförande gick i stort sett ut på att det går ganska bra nu, men han är ändå litet orolig inför 1988. Han gjorde ett stort nummer av att oron just precis nu är mera internationellt betnad. För min del skulle jag då dra den slutsatsen att kraven på vår svenska ekonomiska politik blir än större, att vi kan lösa problemen på egen hand.

Det föreföll som om finansministern helt delade den uppfattning som jag gav uttryck för om vikten av att få ner pris- och lönekostnadstakten. Jag tyckte också att det verkade som om han gav mig i stort sett rätt när jag förklarade att man inte bör höja arbetsgivaravgifterna. Ändå vill han göra det. Han menade, såvitt jag kunde förstå, att riksdagen måste verkställa vad LO vill ha, nämligen en bättre sjukpenningreform för de deltidsarbetande.

Låt mig påminna om att folkpartiet i sitt budgetförslag har lagt in medel för en sjukpenningreform, men vi tycker att det är en ovanligt krånglig och dålig lösning som regeringen har föreslagit. Om parterna i en förhandling vill fördela utrymmet på ett visst sätt, är det självfallet tillåtet, men riksdag och regering bör inte i förväg in-teckna en stor del av det lilla utrymme som kan finnas.

I fråga om marginalskattesänkningarna verkade han också ge mig rätt. Det behövs en marginalskattesänkning för att löntagarna skall få någonting kvar i lönekuvertet. Det beslut som fattades 1986 gick i första hand ut på att höja grundavdraget, vilket var en helt annan typ av skatteförändring. Fortfarande har nästan alla heltidsarbetande högre marginalskatt än 50 %. Det finns alltså stort behov av sänkningar.

Finansministern nämnde ingenting om andel i vinst. Kan jag möjligen tolka det som att han ändå kan tänka sig att överväga att undvika att lägga fram förslag som skulle försämra utsiktorna för anställdas vinstandelar?

Till de problem som kommer 1988 kan också läggas att när prisstoppet väl hävs, vare sig det nu blir förr eller senare, finns med stor sannolikhet ett uppdämt behov av prisförändringar. Därtill kommer de uppdämda behov av prishöjningar på livsmedelsprodukter som måste komma den 1 juli 1987, om inte regeringen lägger ut ytterligare budgetmedel på detta.

Det är klart att förutsättningarna för lönerörelsen 1988 blir med alla de här förändringarna inte de bästa. Jag tycker att finansministern kunde ha något större ambition att underlätta en utveckling som man nu säger ändå går i rätt riktning. Risken är nämligen stor att den annars börjar gå i fel riktning igen 1988, och det vore utomordentligt beklagligt.

Anf. 24 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Finansministern tyckte att jag pratade för mycket miljöpolitik, om jag förstod det rätt. Låt mig då kommentera något som inte är miljöpolitik.

När det gäller kapitalbildningen uttryckte också finansministern oro för att hushållssparandet är så lågt och t. o. m. negativt, men han kunde inte riktigt förstå vad det berodde på. Han kunde heller inte redovisa några förslag om hur det skall förändras.

Från centerpartiets sida har vi i en motion i år kommit tillbaka till ett förslag som vi har fört fram tidigare om privata investeringskonton som skall

användas för investeringar i rörelser och i bostäder, för att stimulera hushållssparandet. Jag tror att det är nödvändigt, för uppenbarligen har hushållen inte förtroende för sparandet som idé.

Historieskrivning är alltid svårt. Finansministern startade debatten om inflation med att beskriva hur eländigt det var 1982. Då skall man komma ihåg att när den borgerliga regeringen avgick var takten i inflationen, om jag minns rätt, någonting på 6 %. Sedan kom den stora puffen genom att man devalverade, så att inflationen på helår räknat var uppe i de 14 % som finansministern angav.

Finansministern anförde också begreppet regional balans som ett mål. Han redovisade nyss ganska många vackra siffror för den ekonomiska utvecklingen, men vem är det egentligen som har fått betala de positiva delsiffrorna i den svenska ekonomin? Jag vill hävda att det är miljön, det är glesbygden och skogslänen och det är fördelningspolitiken. Det är uppenbart att socialdemokraterna för en politik för koncentrationsorterna och för de stora företagen.

Jag ser att miljöministern har gått ut ur kammaren. För en tid sedan sade hon att hennes uppgift i regeringen var att stimulera de andra ministrarna och departementen till större miljömedvetande. Jag vet att det är en svår uppgift, och jag avsåg att hjälpa henne litet grand med det inlägg som jag gjorde inledningsvis.

Nu säger finansministern att det finns ett helt departement som sysslar med miljöfrågor. Ja, det är detta som oroar mig en del, att det finns en så skarp gräns. Det var därför jag använde en tredjedel av mitt anförande till att försöka lägga fram förslag om hur man skulle kunna koppla ihop de här sakerna, bl. a. i skattepolitiken.

Sedan är det ju trevligt om vi kan komma ut inte bara på åkrarna utan också någon annanstans och diskutera. Finansministern rekommenderade stövlar. Jag hade tänkt att vi skulle slopa stråförkortningsmedlen, men det slog mig när finansministern stod i talarstolen att vi kanske skall ha dem kvar ett tag till för överblickens skull när vi kommer ut.

Anf. 25 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Några små ord fick jag som vägledning av Kjell-Olof Feldt, men jag skall försöka visa att riktigt så enkelt som han tror eller låtsas tro är det inte.

Varför skapa motsättning mellan strävan efter tillväxt och bättre miljö? frågar finansministern. Men, Kjell-Olof Feldt, det är ju precis det regeringen håller på med. Den typ av tillväxt som man satsar på är på kollisionkurs med möjligheterna att skapa en bättre miljö. Det är så att säga inbyggt, eftersom det är en rent kapitalistisk ekonomi som byggs upp – till stor förnöjelse för såväl EG-krafter, som jag nämnde, som rundabordsherrarna och moderater-na här i Sverige.

Tillväxten kan ju ske på olika sätt. Det handlar naturligtvis om hur tillväxten skall se ut. Därför tog jag bl. a. upp transportpolitiken i landet. Den har nämligen ett nära samband med våra möjligheter att rädda skogen liksom med risken att föröda skogen. Det finns två vägar. Man kan göra som i dag och satsa på fortsatt massbilism och tunga landsvägstransporter i stället

för att satsa på statens järnvägar, spårbunden trafik och mycket bättre kollektivtrafik än i dagens läge, vilket också skulle betyda en mycket bättre regional rättvisa. Man kan satsa på lyxbroprojekt typ Öresundsbron och motorvägssystem typ motorvägen i Bohuslän i stället för på många mindre, regionalt rättvisa bro- och vägupprustningar. Man kan välja att satsa på en svensk handelsflotta och på kust- och insjöfart eller som hittills att fortsätta med att sälja eller flagga ut den svenska handelsflottan. Detta är förödande, om man ser till tillväxtens innehåll. Det är en mycket farlig väg, i varje fall om man vill värna om miljön. Jag förstår inte varför man har inrättat ett miljödepartement i det här landet och tillsatt en miljöminister, om det bara är för de vackra orden som Birgitta Dahl får framföra medan Kjell-Olof Feldt råder.

Till sist vill jag fråga Kjell-Olof Feldt: Varför satsar man 675 miljoner på en bit motorväg, medan man anser att de svenska pensionärerna inte skall få fortsätta att ha den pensionsrabatt som de har fått och som har glatt många av dem som reser mycket? Pensionärer reser nämligen mycket tack vare rabatten. 26 miljoner har plockats bort ur budgeten som SJ hade behövt, medan man satsar 675 miljoner på en motorväg. Vad är detta för politik? Den visar dock litet av tillväxtens kapitalistiska innehåll.

Anf. 26 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Låt mig börja med prisstoppet, som numera är så fördömligt, meningslöst och farligt.

Under den borgerliga regeringstiden hann man med fyra allmänna prisstopp. Under 1977 var det två stycken och ytterligare ett kom 1980. Då infördes det uttryckligen för att underlätta avtalsrörelsen, och det skulle förlängas om det blev låga avtal, sade man. Nu blev det inte så låga avtal, så man fick upphäva prisstoppet. Man kom igen 1981.

Det som var fullständigt legitimt och riktigt att göra 1980 är alltså nu nästan livsfarligt för Sveriges ekonomi eller i varje fall fullständigt gagnlöst. Men det räcker inte med detta. Under den borgerliga regeringsperioden kvarlåg det selektiva prisstoppet hela tiden. Dessutom hade man prisreglering oavbrutet i form av obligatorisk förhandsanmälan på ungefär halva konsumtionsvaruområdet hela perioden från början av 1978 fram till 1982. Mer reglerande på den svenska marknaden när det gäller priser än under den borgerliga tiden har vi inte haft. Om jag någonstans hittar argument för att vara försiktig med prisstopp och prisregleringar är det i erfarenheterna från den tid ni höll på med sådant.

För att visa de exakta talen för prisutvecklingen vill jag säga Karl Erik Olsson att decembertakten för konsumentprisindex 1981 var 9,4 %, 1982 9,9 %, 1983 9,3 %, 1984 8,1 %, 1985 5,8 % och 1986 3,3 %. Så har det gått med priserna i Sverige.

Lars Tobisson säger nu – och det tyder kanske på en gryende insikt – att den tredje vägen om den misslyckas leder tillbaka till utgångspunkten. Vad var utgångspunkten? Jo, vad vi övertog efter de borgerliga regeringarna: våldsamma underskott, växande arbetslöshet, industrikris och stora underskott i utrikeshandeln. Vad jag försöker visa och vad jag tror att den ekonomiska verkligheten visar är att vi lyckligtvis avlägsnar oss från

utgångspunkten, från de borgerliga åren. Det är väldigt litet i Sverige i dag som påminner om det ekonomiska tillståndet under den tid då moderata samlingspartiet härjade i regeringskansliet. Jag tror att med en klok uppläggning går vi vidare.

Lars Tobisson måste begå starkt våld på verkligheten för att kunna beskriva situationen som han gör när han säger att vi har stagnation i investeringsutvecklingen. Industriförbundet, som absolut inte kan anklagas för att gå regeringens ärenden, förutspår en ökning av investeringarna i landets industri på 10 %. Lars Tobisson får allt avrunda ganska duktigt för att få det till 0. Om den investeringsökningen kommer till stånd betyder det att svensk industri på de sex åren sedan devalveringen ägde rum 1982 har ökat sina investeringar med nästan 60 %. Byggnadsinvesteringarna har fördubblats, och om någonting brukar vara ett uttryck för att man bygger ut kapaciteten är det att man bygger ut lokaler för att ta in fler maskiner i och ha fler människor som jobbar i. Det har alltså inte alls gått så illa med våra investeringar som Lars Tobisson försöker beskriva det.

Att vi däremot kan säga att vi behöver hålla investeringstakten hög med de ambitioner vi har när det gäller sysselsättning och reallöner är en annan sak än att påstå att vi har haft en period med stagnation.

Det är inte heller sant att Sverige tillhör dem med den lägsta tillväxten bland industriländerna. Skulle vi titta på tillväxten per invånare – den har nämligen i hög grad att göra med hur snabbt arbetskraften ökar i de olika länderna – ser vi att tillväxten i Sverige är i nivå med genomsnittet i OECD-länderna.

Sedan återstår min fråga till Lars Tobisson: Vad är skillnaden mellan Danmark och Sverige? Varför måste Danmark, som har gynnats på samma sätt som Sverige av sänkta oljepriser och sänkta räntor, ha tre åtstramningspaket och lagstifta om lönerna?

Anne Wibble tror jag inte begriper riktigt vad jag sade. I och för sig kan man tycka att det är krånglig teknisk lösning för att åstadkomma timsjukpenning, men det var inte poängen. Poängen med min fråga var: Vad tror Anne Wibble att Landsorganisationens privatanställda medlemmar gör i nästa avtalsrörelse, om de får höra att den reform de har väntat på i 20 år har stoppats i riksdagen, att de fortfarande skall ha sämre sjukförmåner än andra anställda? Vi brukar ju säga i denna riksdag att vi skall gynna industrin. Den måste ha goda villkor och kunna rekrytera bra folk. Men när äntligen också arbetsgivarna har insett detta på det sociala området skall riksdagen säga nej. Vad tror Anne Wibble händer? Går det inte att beskriva det härifrån talarstolen – Anne Wibble brukar ju vara ganska talför?

Sedan påstår Anne Wibble att vi behöver en ny skattereform 1988, eftersom fortfarande nästan alla heltidsarbetande har marginalsatser på över 50 %. Sanningen är att marginalsatserna 1988 kommer att vara högst 50 % upp till inkomst på 155 000 kr. Menar Anne Wibble verkligen att nästan alla heltidsarbetande har högre inkomst än 155 000 kr. om året? I så fall är Sverige mycket rikare och mycket duktigare än vad jag har trott. Det är alltså omvänt. Nästan alla heltidsarbetande kommer att ha en marginalsatt på högst 50 % år 1988.

Så återstår min fråga till folkpartiet och centern: Anser ni liksom

moderaterna att ett sänkt skattetryck är möjligt i Sverige, och skall det genomföras med moderaternas metoder – nolltillväxt i den kommunala sektorn och sedan tro på Reagan? Kan jag få ett svar på den frågan? – det skulle underlätta formuleringen av inbjudan till de skattepolitiska överläggningar som vi eventuellt skall ha.

Jag tyckte inte att Karl Erik Olsson talade för mycket om miljöpolitiken. Däremot förvånade det mig att det mitt i all miljöpolitik inte kom ett ljud om kärnkraften. Det gjorde det inte nu heller, trots att han inviterades till att kommentera Lars Tobissons utläggning om att en avveckling av kärnkraften inte är möjlig i Sverige. Tror ni att ni kan hålla på att lura folk genom att tiga om så uppenbara motsättningar mellan två broderpartier inom borgerligheten?

Jag måste fråga centerpartiet om inte centerns skattepolitik har gått litet vilse. Dels säger man att man skall sänka marginalskatterna för alla, dels vill man sänka skatterna mest för dem som har de lägsta inkomsterna. Det går inte att göra samtidigt och i samma land. Olof Johansson sade att ni vill sänka skatten på arbetande kapital men skärpa skatten på konsumtionskapital. Jag undrar vad som är konsumtionskapital, som ni skall skärpa skatten på.

Jag har en tredje fråga. Ni vill höja skatten på energi och vissa råvaror. Med det vill ni finansiera skattesänkningar på andra områden. Men syftet med de höjda skatterna på råvaror och energi är ju att minska energiförbrukningen, minska användningen av miljöfarliga bränslen osv. Då skall ni ju få in mindre skatt, om det hela fungerar. Men då har ni väl inga pengar att använda för att sänka skatterna på andra områden!

Jag undrar, Karl Erik Olsson, med all respekt, om inte centerpartiet borde utnyttja en tid till studium av elementa i skattepolitiken, eventuellt med hjälp av skatteutskottets kansli. Jag tror att de ställer upp med en grundkurs. Så virrigt får det inte gärna vara, om ni skall delta i den seriösa skattedebatten. att ni har så många oförenliga linjer samtidigt. I och för sig representerar centerpartiet väl den borgerliga ekonomiska politiken, men det blir alltför ostentativt när ett parti inom sig driver tre fyra olika linjer. Det räcker med att ni är tre partier med tre, fyra eller fem olika linjer i nästan varje fråga.

Fru talman! Jag hade hoppats på att det skulle skapas någon klarhet i vad en borgerlig ekonomisk politik består av. Hittills har jag inte fått svar ens på någon av de relativt enkla frågor jag har ställt.

Anf. 27 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Jag lovade återkomma till finansministerns egen syn på prisstopp. Vid ett sammanträde med Nationalekonomiska föreningen, som Olof Johansson tidigare har påmint om, sade finansministern att prisstopp lurar väldigt få. Och han tillade att som metod att eliminera inflation är den verkningslös. Liksom beträffande inflationen har finansministern gång på gång förutsett ett trenderbrott på löneutvecklingens område. Varje gång har dessa förutsägelser kommit på skam.

Låt mig påminna om hur det var förra året. I finansplanen 1986 – alltså för drygt ett år sedan – sade Kjell-Olof Feldt att lönerna stiger i år med 5,5 %. Vid den sedvanliga debatten i Nationalekonomiska föreningen gick Kjell-Olof Feldt sedan till angrepp på den socialdemokratiske ekonomen Nils

Lundgren, som hade vågat betvivla denna prognos, och sade: Nils Lundgren är något lättsinnig i sin prognos beträffande löneutvecklingen: han hugger till med 8 % lönestegring, något som verkar helt och hållet taget ur luften.

Även vi moderater sade i vår motion att det skulle komma att bli omkring 8 %. I den reviderade finansplanen var man uppe i 6 %. I årets finansplan, då större delen av 1986 kunde överblickas, var procenttalet 7,9, och det var ju ganska nära. Nu har vi fått siffror för löneglidning mot slutet av förra året, och nu vet vi att det t. o. m. blir mer än 8 %.

Därmed har alltså den tredje vägens politik misslyckats på den här punkten. Men finansministern ger sig inte. Det skall bli nya överläggningar. Nu hugger man till med prisstopp, och han säger att i utbyte har han fått det dithän att det inte blir några omförhandlingar. Men det hjälper inte, för löneutvecklingen fortgår alldeles oavsett vad som står i avtalet. Den beror på mycket starka krafter – i det här sammanhanget på den valutapolitik Sverige för. I och med att vi nu smygdevalverar hela tiden skapas ett utrymme, särskilt i exportföretagen, som – om det inte skall komma fram helt och hållet i ökad vinst – måste leda till löneglidning. Det betyder att om finansministern verkligen vill göra någonting åt det här problemet, skall han inskrida mot den valutaregim vi har. I vår motion i år har vi förordat en anslutning till det europeiska monetära samarbetet.

Detta ger anledning att något ytterligare ta upp problemen med valutaregleringen. Vi var glatt överraskade när regeringen i den reviderade finansplanen förra året plötsligt hade nått den goda insikten att det här med valutareglering inte var bra. I år sägs det inte ett ord om detta, och det tycker vi är illavarslande. Vi menar att det inte går att stanna vid en halvmesyr, som regeringen tycks vilja. Man måste göra en snabb och fullständig avveckling av valutaregleringen, och då också ta med portföljinvesteringarna.

Finansministern har frågat mig vad det är som är så bra i Danmark och inte här. Låt mig ge ett exempel. I Danmark tog man bort de restriktioner som gäller försäljning av statsobligationer. Därigenom har man i Danmark också kunnat få ner ränteläget, trots att statsskulden där är större än i Sverige. På samma sätt har man i Danmark faktiskt fått ned inflationsutvecklingen jämfört med den svenska utvecklingen. Vi förordar att man följer det här exemplet och hoppas att finansministern kan ansluta sig till det.

Jag återkommer till min slutsats: Den tredje vägens politik går i cirkel, och vi står inför en lång rad olösta problem. Det som har åstadkommit är bara att det har gått mycket tid, att man har försuttit utrymme under en internationell konjunkturuppgång som vi hade kunnat använda för att göra någonting åt problemen.

Vi har i motioner till riksdagen i vår skisserat vad som i verkligheten behövs. Det behövs en moderat politik med sänkta offentliga utgifter. Vi får lägre skatter men ändå ett mindre budgetunderskott, för att kunna åstadkomma en starkare finanspolitik, och kanske framför allt en avreglering som främjar arbete, sparande och satsningar för framtiden.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 28 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag skall svara på några av finansministerns frågor i hopp om att han skall svara på några av mina i sin nästa replik.

Angående skattetrycket har jag sagt flera gånger och kan gärna upprepa – det står också att läsa i vår skattepolitiska motion – att vi anser att moderaterna ställer ut något orealistiska löften om hur snabbt man kan åstadkomma sänkningar av det totala skattetrycket. Det står också att läsa att vi menar att ambitionen bör vara att det skall gå nedåt, inte uppåt – som det blir med socialdemokratisk skattepolitik.

Sedan måste någon ha missförstått den andre, eftersom finansministern föreföll helt omedveten om vad jag sade när det gällde timsjukpenningen. Jag talade om – och det står också att läsa i vår ekonomisk-politiska motion och i den motion som vi har avlämnat med anledning av den speciella propositionen om denna reform – att vi vill ha en reform och att vi här avsatt pengar i vår budget fr. o. m. den 1 januari 1988. Jag kan inte tänka mig annat än att alla berörda människor måste vara mycket nöjda med detta.

Får jag sedan återkomma till problemen i ekonomin på litet längre sikt vad gäller arbetslöshet och investeringar. Det är ändå så, att den fulla sysselsättningen är ett mycket viktigt mål – för att inte säga det viktigaste målet – för den ekonomiska politiken. Det trodde jag att vi var ganska överens om i Sverige. Jag blev litet överraskad över att statsministern i morse föreföll anklaga de borgerliga partierna för att medvetet vilja öka arbetslösheten. För min del skall jag inte anklaga någon för att medvetet vilja göra detta, men det är ändå ett faktum att arbetslösheten för närvarande är för hög. Skall man åstadkomma en minskning måste man få en högre tillväxt i ekonomin. Många beräkningar visar att det enda sättet att skapa flera arbeten i landet än vad man nu kan räkna med är att åstadkomma en högre ekonomisk tillväxt. För att få en högre tillväxt måste man göra ett par olika saker. Bl. a. gäller det att få kontroll över priser och löner och att öka investeringarna. Flera saker kan man göra omedelbart. Man kan sänka marginalskatterna, men det vill finansministern av något skäl inte göra nu. Vidare kan man stimulera vinstandelssystem, men det vill han inte heller göra. Sedan kan man frisläppa företagens investeringsfonder. Det har han inte sagt någonting om, så det vill han kanske göra. Sedan finns det ett par saker som man inte bör göra. Först och främst bör man inte höja arbetsgivaravgifterna, eftersom en höjning skulle försämra kostnadsläget och försvåra avtalsrörelsen nästa år. Det vill finansministern ändå göra. Jag tycker att detta är en mycket egendomlig, för att inte säga ganska dålig, ekonomisk politik.

Anf. 29 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det gläder mig att finansministern i sin replik tog upp frågan om en viss förändring av skattetrycket. När han får höra förslag som är litet olika de vanliga och som innehåller litet nya idéer blir kommentaren att det är virrigt, men jag blev inte särskilt förvånad över att höra detta. Det är det traditionella sättet att komma undan en saklig debatt på det här området.

Jag tror inte att någon förväntar sig att vi fullständigt skall kunna avvara den energi som vi föreslår för beskattning. Under en ganska lång tid kommer den ifrågasvarande energin att finnas kvar, men i mindre mängd. I mitt första

anförande sade jag också att man, om man följde vårt förslag, skulle stimulera en alternativ energianvändning, vilket är positivt med tanke på sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten, som i viss mån skulle utgöra en kompensation och bidra till en sänkning av det totala skattetrycket. Det har också funnits en statlig utredning som diskuterat skillnaden mellan arbetande kapital och konsumtionskapital. Småföretagen har ett arbetande kapital som är beskattat. Hushållen lånar sannolikt kapital för sin konsumtion i dag, vilket kommenterades av finansministern. Det finns alltså en skillnad. Problemet är svårt, men vi kan inte vara förhindrade att ta upp det bara därför att det är svårt.

Sedan noterade jag med tillfredsställelse att inflationstalen hyfsades, så att vi fick de riktiga uppgifterna. Beträffande de två första nio procentiga talen kan man naturligtvis lägga in devalveringseffekten, vilket skulle reducera de båda talen ytterligare.

Jag nämnde kärnkraften i mitt första anförande. Jag var kritisk, men sade inte särskilt mycket. Senare tog jag inte upp kärnkraften. Skälen är två. Dels rör det sig nog om den mest etablerade centerståndpunkten, dels sade Olof Johansson i sitt anförande en hel del i frågan, och jag tycker inte att man behöver uttrycka sig tydligare.

Avslutningsvis vill jag säga att jag tycker att det väsentliga är att veta om finansministern anser att det finns anledning att ta ekologiska hänsyn i ekonomin eller om alla ekologiska frågor och miljöfrågor skall vara hänvisade till ett enda departement.

Anf. 30 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag väntar också på svar från finansministern, men det tycks som om det är alltför seriöst för en finansminister att i ett sammanhang greppa frågor som har med ekologi, miljö och ekonomi att göra. Det är liksom inte vanligt att Kjell-Olof Feldt behöver göra det. Men jag skulle ändå vilja veta litet grand om hur Kjell-Olof Feldt – och kanske också övriga i regeringen – ser på det här med tillväxtens innehåll. Jag skulle också vilja veta vad Kjell-Olof Feldt har att säga till de pensionärer som kommer att bli av med SJ-rabatten för sina resor. Jag hörde inte ett endaste ord om detta.

Vidare vill jag ta upp frågan om EG, för Kjell-Olof Feldt – som i varje fall på det området borde veta ganska mycket – har hittills inte kommit med någon kommentar alls i det hänseendet. Men det finns ju en möjlighet till!

EG-debatten har nästan helt uteblivit, trots att det – enligt vad jag anser – på odemokratiska vägar och bakom kulisserna länge pågått försök att driva Sverige in i EG. På den tiden det begav sig i EEC-debatten på 1960-talet och 1970-talet stod det nog klart för ganska många människor, eftersom det var en öppen debatt, att det här inte rörde sig om någon vanlig internationalism eller om t. ex. frihandel, utan det handlade om kassaskåpens internationalism. Jag anser nog att det fortfarande till stor del förhåller sig så, med tanke på vilka inflytelserika personer och koncerner som finns i ledningen för lobbyverksamheten då det gäller att hävda att Sverige skall anpassa sig alltmer till EG.

Det märkliga är att regeringen här har bedrivit en väldigt offensiv politik. Det gjorde också Kjell-Olof Feldt när han tillsammans med dåvarande

utrikeshandelsministern Hellström var nere hos OECD-ministrar och drev just de krav på trafik- och transportområdet som nu börjar vinna insteg i Sverige. Vi har sett en del av detta i budgeten genom satsningarna på motorvägar. Vidare vet vi att Öresundsbrofrågan o. d. är på tapeten.

År 1985 talades det klarspråk. Jag har kvar ett pressmeddelande där det står att Kjell-Olof Feldt reste runt i Europa och hoppades kunna "sälja" Volvochefen Gyllenhammars Scandinavian Link-visioner till olika ministrar och olika länder i Europa. Han har väl "lyckats" rätt bra, får man säga. De stora rundabordsherrarna – storfinanserna i Europa – hade redan jobbat ganska hårt, så det var kanske inte så mycket kvar att göra för Kjell-Olof Feldt. Men nu håller man på att försöka förverkliga de här idéerna i Sverige. Det är allt i enlighet med EG:s vitbok om framtiden – detta passar mycket väl in i bilden av Kjell-Olof Feldts agerande å den svenska regeringens vägnar.

Ändå har jag i ett och ett halvt års tid när det gäller Scandinavian Link-projektet och anpassningen till Europa endast fått till svar att regeringen aldrig har lagt sig i frågorna. Går det, Kjell-Olof Feldt, att få ett konkret svar? Tänker regeringen stoppa Scandinavian Link?

Anf. 31 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Prisstopp lurar väldigt få, säger Lars Tobisson. Ja, det lurade i varje fall fyra borgerliga regeringar, som höll i gång med prisstopp och prisregleringar i sex år.

Jag tycker det är ojust att kalla det för smygdevalvering när dollarn sjunker och D-Marken stiger i värde. Det smusslas ju inte med detta. Vi tillämpar den valutapolitik som faktiskt infördes under den borgerliga tiden. Och framför allt var det ingen som talade om smygrevalvering under de år då dollarn steg och D-Marken och yenen sjönk i värde. Då sade ingen att kronan smygrevalverades.

Lars Tobisson sitter ju i riksgäldsfullmäktige och borde ändå veta att användande av den här typen av ord kan, låt mig säga i mindre upplysta kretsar, skapa intrycket att Sverige håller på att smygdevalvera – när det ändå måste stå klart för envar hur vår valutapolitik är konstruerad och att det är först nu i dag som moderaterna påstår att de vill byta valutapolitik. Det kan man i och för sig diskutera, men var vänlig och använd en korrekt benämning på den valutapolitik som vi har bedrivit i snart tio år.

Lars Tobisson formulerar om min fråga till honom och påstår att jag har frågat vad som är så bra i landet. Det har jag definitivt inte frågat om. Jag har frågat varför Danmark behöver tre åtstramningspaket under loppet av ett år, när landet beskrevs som ett mönsterland när det gäller den ekonomiska politiken.

Jag kan svara på Lars Tobissons fråga om varför man kan ha lägre räntor i Danmark. Det kan man ha därför att man importerar kapital för brinnande livet. Man emitterar danska statsobligationer som köps av västtyska kapitalister, eller vilka det nu är. Visst skulle vi få ned räntorna i Sverige också om vi började låna utomlands igen, som man gjorde på er tid. Men det är detta som vi har bestämt oss för att inte göra. Då kommer de obalanser vi har att synas på räntenivån. Det är vår egen uppgift att ta bort dessa obalanser. Vi skall inte anlita andra sparare. Jag förstår över huvud taget inte hur ni kan hävda

att vi, samtidigt som vi skall göra allt för att öka det inhemska sparatet, skall lura oss själva genom att låta andra människor spara åt oss och genom att börja importera kapital igen. Vi säger nej till denna politik. Jag tycker dessutom att det är oerhört riskfyllt att ha mängder av statsobligationer nominerade i det egna landets valuta liggande i utländska händer. Jag tror att man i Köpenhamn ibland är ganska nervös för vad som kan hända om förtroendet för den danska kronan skulle svikta.

Jag vet vilka frågor som Anne Wibble ställde till mig. Möjligen undrar hon varför vi inte går med på att sänka marginalskatterna redan 1988. Det är bra att Anne Wibble inte håller fast vid sin ursprungliga uppgift om att nästan alla heltidsarbetande skulle ha mer än 50 % marginalskatt, eftersom de inte har det. Vi anser att en isolerad sänkning av marginalskatten 1988, utöver det som redan har gjorts, inte skulle fylla något vettigt syfte om vi inte – jag kommer att vara envis på den punkten – kan ta ett större och mer samlat grepp över inkomstbeskattningen. Det måste ge intrycket att vi inte vill bara en enda sak, nämligen sänka skatterna för dem som redan har höga inkomster – eftersom det betyder sänkta marginalskatter ovanpå de 50 procenten – utan att vi också vill göra något åt de orättvisor och det krångel som finns i skattesystemet. Det är svårt för vanligt folk att tycka att det är rimligt att nolltaxering fortfarande är möjlig i Sverige. Vi bör fortsätta på den väg vi tillsammans började på 1981. Då är vi gärna med och diskuterar en skattereform.

Vi fick ändå ett besked från centerpartiet. Jag förstår att Karl Erik Olsson menar att man skall fördyra hushållens lån till konsumtion. Det handlar i praktiken alltså om en begränsning av avdragen. Det var ett reellt besked från centerpartiet. Det är åtminstone ett underlag för de fortsatta resonemangen på skatteområdet.

Det är möjligt att Karl Erik Olsson har nämnt kärnkraften, men han undvek Lars Tobisson. Karl Erik Olsson gjorde en stor sväng kring moderaternas kärnkraftspolitik. Jag undrar vad det egentligen kan betyda för framtiden.

Låt mig till Viola Claesson säga några ord om miljö och tillväxt. Jag försökte tidigare säga till Viola Claesson: Förväxla inte de enklare slagorden och tro inte att nolltillväxt i ekonomin betyder bättre miljö. Förväxla inte heller frågan om vad vi skall göra åt bilismen med behovet av hyggliga vägar att köra på. Det är möjligt att man på västkusten av miljökäl, på grund av att det byggs en väg, angriper vägbygget mellan Göteborg och Uddevalla. Men blanda inte ihop detta problem med problemet att vi har en bilism som fördärvar miljön. Jag ser ingen poäng med att vi har bilar som fördärvar miljön men som måste köra på så dåliga vägar att vi har ständiga olycksrisker och förstöring av kapital. Det är helt olika saker. Vår strävan att bygga bättre vägar står inte alls i motsatsställning till att vi vill göra bilismen mindre miljöfarlig, och eventuellt begränsa den om det visar sig möjligt och nödvändigt.

Att det nu skall byggas en motorväg mellan Göteborg och Uddevalla har ett direkt samband med att det håller på att byggas en stor bilfabrik i Uddevalla. Det är nödvändigt med hyggliga vägförbindelser med tanke på de enorma transporter inom samma företag som kommer att ske mellan

Göteborg och Uddevalla. Det har ingenting att göra med Scandinavian Link. Det var en direkt lögn att jag någonsin skulle ha varit ute i Europa eller ens i Söderköping för att propagera för Scandinavian Link, ett begrepp som jag hållit mig ganska reserverad till. Det har emellertid ingenting att göra med regeringens vägbyggande och regeringens planer på järnvägsbyggande att man inom en grupp av europeiska näringslivsföreträdare har präntat uttrycket Scandinavian Link. Det har ingenting att göra med statens väg- och järnvägspolitik. Däremot är naturligtvis följande tanke mycket riktig: Varför skall vi inte kunna ha bra järnvägs- och vägförbindelser Oslo–Malmö–Köpenhamn? T. o. m. en vägförbindelse över till Köpenhamn vore tänkbar utan att vi raserar det ekologiska systemet i Norden. Tvärtom bidrar vi till en positiv utveckling av Sveriges ekonomi genom att öka våra möjligheter till kontakter med omvärlden.

Syssla mindre med symbolfrågorna när det gäller miljöpolitiken och mera med de reella hoten. Bra vägar utgör i sig inget miljöhot. För mycket bilar och dåligt renade bilar utgör däremot ett hot.

Nu har Viola Claesson inte någon ytterligare replik i denna debatt, men jag vill ändå säga följande. Om Viola Claesson menar, mot bakgrund av hennes angrepp mot vägbygget, att vi skulle lägga ned företaget Volvo, därför att det producerar något så förhatligt som bilar, så tycker jag att hon skall tala om det för oss. Då blir det lättare att förstå vad diskussionen handlar om.

Herr talman! Lars Tobisson inledde denna debatt med en helt magnifik uppräknings av eländet i Sverige – socialbidragen, analfabeterna i våra skolor, vårdköerna och t. o. m. ubåtarna. Allt visade på det jämmer och elände som råder, och här krävs det krafttag, och här krävs det moderater som skall ut och sänka ubåtar och avskaffa analfabetismen i Sverige. Men jag tycker att man i debatten har visat att vad det egentligen handlar om är att vår inflation är för hög. Jag har pekat på svårigheterna. Men det grundläggande är att när vi skall ha en hög sysselsättning och låg inflation, får vi tänka oss helt andra grepp än dem som förekommer i de länder som har offrat den fulla sysselsättningen och som accepterar hög arbetslöshet.

Jag noterar att talet om hårdare finanspolitik inte återkom i denna debatt. Nu handlar det om lägre skatter och ökad privat konsumtion. Om det är denna politik som ni vill driva riskerar vi ett annat misslyckande, nämligen att bytesbalansen på nytt börjar visa underskott. Om ni tänker er att strama åt den offentliga konsumtionen men släppa loss den privata tycker jag att det är konstigt att ni inte begriper vad det kommer att betyda för importen till Sverige om man lägger om politiken på det sättet.

Slutligen, herr talman, hyllade Lars Tobisson privatkapitalismen och den fria marknaden. Det får han gärna göra. Men han säger att individen sätts före staten i de länder som driver den rena privatkapitalistiska linjen. Säg då det till de 33 miljonerna arbetslösa i de rika industriländerna. Lars Tobisson! Säg det till de 15 miljoner som är riktigt fattiga i USA! Förklara varför det land som har satsat hårdast på privatkapitalets frihet faktiskt har den högsta dödligheten bland spädbarn i de industrialiserade länderna! Det säger mig, herr talman, att situationen i vår blandekonomi, med den inblandning av socialism som vi faktiskt har, har lett till ett samhälle som hävdar sig väl vad gäller ekonomi, välfärd och frihet.

Andre vice talmannen anmälde att Viola Claesson, Lars Tobisson, Karl Erik Olsson och Anne Wibble anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 32 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Vi har världens hårdaste skattetryck. Men detta har inte bidragit till en större trygghet eller en rättvisare fördelning. Tvärtom är det faktiskt så att ju hårdare skattetrycket blir, desto hårdare drabbar det också ekonomiskt svagare grupper, dels direkt, dels genom att tillväxten förtvinar.

Det blir allt tydligare att vi i Sverige inte lever i den bästa av världar vad den sociala tryggheten beträffar. I andra länder tror man inte sina öron, när man får höra om våra långa väntetider till viktiga operationer och behandlingar. En stor offentlig sektor är ingen garanti för god vård och vård i rätt tid. När landstingsmonopolet fallerar blir det tvärtom ofta så att bara de rika kan skaffa sig erforderlig vård.

Vårt höga skattetryck har också försvagat de skyddsnät den enskilde själv kan stå för. Allt fler saknar i dag en buffert mot ekonomiska påfrestningar. Allt fler har fått det svårt att leva på sin lön. Välfärden är också snarast ojämnare fördelad i Sverige än i länder som Västtyskland, Benelux och Japan. Till stor del beror detta på politiska beslut. EFO-gruppen i finansdepartementet har visat att stora delar av skattepengarna främst kommer redan välutbildade, välavlönade och väletablerade till godo i form av subventionerad verksamhet av olika slag. Likaså gynnar de enorma belopp som betalas ut i specialdestinerade statsbidrag främst de rika kommunerna. Men alla måste vara med och betala.

För snart halvtannat år sedan utsågs Bengt Lindqvist till biträdande socialminister. Till hans huvuduppgifter skulle höra att "värna om solidariteten med svagare grupper". Samtidigt som jag önskade Bengt Lindqvist lycka till i hans arbete hoppades jag att detta skulle innebära ett nytänkande från socialdemokraternas sida. Socialdemokratien i Sverige har nämligen alltför länge och på alltför många områden satt solidariteten med de socialistiska idealen – inte minst att allt skall ske i det allmännas regi – framför solidariteten med människor. Detta har alltför ofta gått ut just över svagare grupper, begränsat deras valmöjligheter när det gäller boende, vård, barnomsorg och urholkat deras självkänsla och trygghet.

Barnbidraget har aldrig varit så mycket värt som nu, kunde man läsa i en tidning häromveckan. Ja visst! 5 820 kr. per barn ger intryck av en imponerande barnvänlighet. Ändå har de flesta barnfamiljer sedan valet 1982 fått betala sitt s. k. ökade stöd själva genom skattehöjningar, som i regel varit mer än dubbelt så stora som det ökade stödet. Resultatet har inte bara blivit ökat bidragsberoende utan även medfört att många föräldrar tvingats öka sin arbetstid för att få ekonomin att gå ihop – stick i stäv med strävan efter mer tid över för barnen. Det har också gjort det svårare att bo i ett eget hem, något som vi vet att de allra flesta barnfamiljer drömmer om.

Många hushåll som betalar tiotusentals kronor i skatt är samtidigt beroende av inkomstprövade bostadsbidrag och kanske också socialbidrag. Detta medför inte bara orimliga marginaleffekter så att man hamnar i fattigdomsfällan. Det tär också på självförtroende och självkänsla. Många

litet äldre har svårt att förstå att dagens barnfamiljer faktiskt kan ha det rätt så besvärligt. De får ju så mycket i bidrag, sägs det.

Jag undrar om Bengt Lindqvist och socialdemokraterna i övrigt förstår att kravet runt om i landet på att man skall kunna leva på sin lön när skatten är dragen inte bara är en ekonomisk fråga. Det är i hög grad en fråga om just självkänsla, egenvärde, om tro på sig själv och om tro på framtiden.

Detta är en av anledningarna till att vi moderater fäster sådan vikt vid att steg för steg, med hjälp av det utrymme som tillväxten ger, sänka skattetrycket och minska rundgången. Vi tror också att grundavdrag för barn och en avdragsrätt för nödvändiga barntillsynskostnader skulle betyda mycket för att stärka familjerna och vidga deras självbestämmanderätt.

Vi menar samtidigt att det stöd som i dag ges måste fördelas på ett rättvisare sätt. Tyvärr, Bengt Lindqvist, har man hittills inte visat något tecken på att vilja rätta till den kanske mest flagranta orättvisan i svensk politik, nämligen den ensidiga och är efter år allt kraftigare satsningen på den kollektiva och den kommunala barnomsorgen – ungefär 22 miljarder kronor i år. Ändå är det väl känt att detta stöd främst tillfaller familjer med få barn, normal arbetstid och god utbildning i storstadsområden. Men alla är med och betalar.

Som vi ser det finns två vägar att gå.

Den ena är att låta allt vara som det är. Det betyder allt högre kostnader för att bygga i kapp allt längre köer. Men köerna blir allt längre genom att skatterna måste höjas. Detta betyder en ytterligare utslagning av allt vad alternativ heter, även om dessa alternativ i verkligheten skulle kosta mindre och passa familjerna bättre. Det betyder att allt fler tvingas in i systemet, vare sig de vill det eller inte. Detta är uppenbarligen den socialdemokratiska vägen. Man kan kalla den vad man vill, men inte kan den rosas för att vara rättvis och solidarisk.

Den andra vägen är att fördela stödet mera rättvist. Örebro är en s. k. frikommun. De tre borgerliga partierna har där gemensamt motionerat om en skattefri vårdnadsersättning på 12 000 kr. om året för varje barn från 1 t. o. m. 3 års ålder. Samtidigt skulle avgifterna inom den kommunala barnomsorgen höjas med samma belopp för dessa småbarn. Och vad skulle en sådan reform kosta? Skulle var femte eller sjätte av de kommunala småbarnsplatserna inte längre efterfrågas genom att andra alternativ blev mer konkurrenskraftiga, skulle reformen närmast gå med vinst för stat och kommun. Naturligtvis skulle det också bli en betydande välfärdsvinst för alla barnfamiljer, som då skulle få väsentligt bättre möjligheter att välja mellan att själva ta hand om barnen och olika former av barntillsyn.

Just den vägen vill vi moderater gå. Vi vill flytta en del av barnomsorgsstödet från kommunen till familjen. Och detta är för oss väsentligt: Skall en vårdnadsersättning verkligen leda till en större valfrihet och en större rättvisa, får den inte läggas som ett lager grädde ovanpå oförändrat stora daghemssubventioner. Då förblir ju klyftan i stöd mellan kommunal barnomsorg och alla andra alternativ precis lika stor som förut. En vårdnadsersättning måste åtföljas av motsvarande lägre subventioner till den kommunala barnomsorgen för att rättvisan och valfriheten skall öka och fler alternativ kunna växa fram.

Vad är det för fel, Bengt Lindqvist, med att ge familjerna större valfrihet? Är socialdemokraterna rädda för att föräldrarna skulle välja andra alternativ än dem socialdemokraterna tycker är bäst? Eller bryr ni er över huvud taget inte om vad föräldrarna själva önskar?

Inför partikongressen i höst har socialdemokraterna satt i gång en rådslagsverksamhet, kallad *Offensiv för rättvisa*. Och det kan nog behövas.

Ändå tycks det vara illa beställt med rättvisan. På socialdepartementets område föreslås bl. a. full ekonomisk ersättning för inkomstbortfall också under tionde till tolfte månaden av föräldraförsäkringen. Detta kan i förstone låta bra. Men de kvinnor som, när de blir gravida, saknar arbete, studerar eller under några år skött egna små barn skulle inte få någon glädje av förslaget. Desto större skulle förbättringen bli för de vävlönade, ända upp till 35 000 kr. för dessa tre månader. Kostnaden måste naturligtvis betalas av alla. Det skulle vara intressant att höra om Bengt Lindqvist tycker att detta är att värna om solidariteten med svagare grupper. För samma kostnad skulle man nämligen kunna höja garantivån under dessa tre månader med tillsammans 15 000 kr. Det skulle vara till fördel för alla barnfamiljer.

Jag är tacksam för ett svar från Bengt Lindqvist på min fråga, eftersom rådslaget innehåller t. o. m. värre förslag av denna art.

Slutligen, Bengt Lindqvist: Är ni äntligen beredda att jämställa vård av egna barn med motsvarande förvärsarbete när det gäller sådana skyddsnet som socialbidrag eller avdrag för existensminimum? Eller skall en hemarbetande förälder med flera småbarn fortfarande fram emot år 2000 tvingas höra att hon "frivilligt avhåller sig från att arbeta" och att familjen därför inte har rätt till avdrag för existensminimum och ej heller till socialbidrag?

Herr talman! Välfärd måste bygga på respekt för att människor är olika med olika behov, önskemål och drömmar. Att stärka människorna, att ge dem självkänsla och egenvärde, att ge också dem som har låga och vanliga inkomster möjlighet att leva på sin lön och forma sin tillvaro är mycket viktiga mål för den moderata politiken.

Anf. 33 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! För några veckor sedan kidnappades Maja Tjällström. Kidnappningen var av det godartade slag som av och till utförs av Lasse Holmqvist för programmet *Här är ditt liv*. Jag hoppas att många såg det programmet, för det artade sig till en intressant och lärorik beskrivning av en rikt begåvad och i bästa mening humanistisk människa. Maja Tjällström, som nu är 87 år, arbetar fortfarande, nu som volontär, bland utvecklingsstörda arabiska barn i Betania utanför Jerusalem. "Har man fått en god hälsa måste det vara meningen att man skall använda den, och att vara gammal betyder inte detsamma som att man inte duger något till", säger Maja Tjällström i en tidningsintervju efter TV-programmet. Viljan att ständigt finnas till hands och att ställa upp för den som behöver hjälp och som är svagare har uppenbarligen varit Maja Tjällströms livsinställning.

Varför tar jag upp det här? Jo, därför att programmet om Maja Tjällström också hade ett budskap till oss politiker. Hur mycket fattigare vore inte världen, hur mycket arbete till människors fromma skulle inte ha varit ogjort,

om människor som Maja Tjällström inte funnes! Slutsatsen av denna insikt bör inte bara bli en suck av tacksamhet. Som politiker borde vi i stället med stor iver söka sörja för att människor med den livsinställningen stimuleras att fortsätta och få många efterföljare.

Människor som vill uträtta saker blir ofta irriterade av hinder som reses i deras väg. De går till storms mot byråkrati, okunnighet och ovilja, som står i vägen för deras önskan att ändra på orättvisor och rätta till skevheter. De vill ha mer frihet, större svängrum och bättre utrymme för flexibilitet och improvisationer.

De vill ha den ökade friheten för att kunna uträtta saker, inte för att bygga sig själva allt högre boningar, utan för att göra något för andra människor. Man önskar sig friheten för att kunna bistå andra. Kan man som ansvarig politiker önska sig något bättre? Och kan man någonsin ta på sitt ansvar att hindra eller försvåra för människor med denna livsinställning?

Maja Tjällström valde att under senare delen av sitt liv ställa sitt kunnande till förfogande för biståndsarbete i andra länder. Hon har många kolleger, som i statens och i enskilda organisationers tjänst drivits av lust att uträtta någonting meningsfullt för människor som har det riktigt svårt i de verkligt fattiga delarna av världen. De insatser som gjorts och görs i organisationer som Röda korset, Rädda barnen, Diakonia och Lutherhjälpen – för att nämna några – är ett ovärderligt komplement till det bistånd som genom statens försorg kommer dessa människor till del. Det borde därför finnas alla skäl att uppmuntra, stödja och stimulera det arbetet och den inställningen.

Socialministern, som väl kommer upp i talarstolen här så småningom, har ju också ett förflutet som ansvarig för biståndsfrågor. Hon är alltså väl förtrogen med det arbetet. Jag vill därför passa på att fråga statsrådet Sigurdson om det nu inte är dags att ge också det ideella arbete som jag här har talat om fullt stöd från statens sida. Är det inte dags att ge de ideella organisationerna och de tusentals människor som arbetar inom dessa organisationer ansvar för mer av det bistånd som vi vill kanalisera till de fattiga människorna i andra länder, och är det inte dags att ge den uppmuntran till ideellt arbete som en avdragsrätt för gåvor till sådana ändamål skulle innebära?

Den inställning till sitt arbete och sina medmänniskor som jag här låtit Maja Tjällström representera möter vi dess bättre också på många andra områden i vårt samhälle. I sjukvården, i undervisningen, i missbruksvården finns det gott om exempel på hängivna, kunniga människor – i offentlig såväl som i enskild regi – som drivs av en obändig lust att göra tillvaron dragligare för andra människor. Jag vågar säga att liknande inställning också finns hos många hantverkare och småföretagare. De vill ha mer frihet, mer svängrum för att få uträtta saker som de är övertygade om är bra för andra människor. Men när regler och bestämmelser, avoghet och dumhet reser sig i deras väg orkar inte alla kämpa emot och fortsätta.

Vi behöver alla goda krafter och all uppfinningsrikedom för att rå på brister som är uppenbara också i vårt land. Bland de områden som kunde tjäna som exempel väljer jag sjukvården. I sjukvården har vi hamnat i något som mycket påminner om 1960-talets kösamhälle. Köerna är långa till operationer för höftleder, starr och kranskärl. Många människor är dömda

till överksamhet och passivitet därför att synen försämrats. Många har blivit sittande eller plågas dag och natt därför att höftlederna är utslitna. I många av dessa fall finns det bot att få. Det finns också människor som både kan och vill komma till hjälp, men hinder reses i deras väg. Några av dessa hinder är sådana att de kan undanröjas.

En av orsakerna till de onödigt långa värdköerna är svårigheten för privatpraktiserande läkare att kunna fungera. Den s. k. Dagmarreformen har försvårat för patienter att välja privatpraktiserande läkare och få vården ersatt via sjukförsäkringen. Mer än 2 000 fritidspraktiker har slutat, och signaler höjs från socialdemokraterna att de 1 500 som finns kvar också borde tvingas upphöra. Möjligheten för sjuka att få hembesök av den läkare de själva föredrar har minskat på motsvarande sätt.

Det här är till skada för god sjukvård. Alla goda krafter tas inte till vara. Hinder för läkare och sjukgymnaster att etablera sig och erbjuda vård inom ramen för sjukförsäkringen är ett exempel på ett sådant hinder. Det borde vara självklart att vården skall ordnas från patienternas och de vårdbehövandes utgångspunkter. De borde ha rätt att själva välja var och av vem de vill ha vården utförd och ha samma rätt att få den bekostad via sjukförsäkringen.

Att på det sättet se saken från patientens utgångspunkt och med öppna armar ta emot alla uppslag som förbättrar tillgången till vård är tydligen inte i överensstämmelse med socialdemokratisk syn på dessa frågor. Det är skada. Den hängivenhet, den kunnighet och den uppfinningsrikedom som finns hos läkare och annan vårdpersonal borde få komma till uttryck även om detta kräver ändringar i organisation och regelsystem och även om det sker utanför den offentliga vårdens ram.

Ett annat skäl till att köerna i vården är längre än de skulle behöva vara är bristen på resurser för just sjukvård. Att gå och vänta på en starr- eller höftledsoperation betyder emellertid inte att det offentliga klarar sig ifrån kostnader. Motsatsen är ofta fallet. Här i riksdagen har tidigare diskuterats det förslag från Göteborgs kommun och Bohusläns landsting som tar sikte på att komma till rätta med just det problemet. Där har man visat att utbetalningar till människor som väntar på vissa operationer är större än vad det skulle kosta att utföra dessa operationer. Man ville därför överföra 10 milj. kr. till sjukvården och därmed spara 20 miljoner för försäkringskassan. Det låter som – och är – ett lysande förslag från alla utgångspunkter. Men regeringen säger nej. Inga nya kanaler för pengar till sjukvården, var socialministerns svar.

Ett försök av det här slaget skulle kunna ge värdefulla erfarenheter för hur vi i framtiden skall ge allt bättre sjukvård och komma till rätta med köerna inom sjukvården. Om vi skall få ekonomiska möjligheter att både beta av köerna och fortsätta att höja kvaliteten, måste vi vara öppna för idéer som ger mer och bättre sjukvård för de pengar vi redan har till förfogande. Det borde då vara en rimlig princip att det är bättre att använda pengar för att hela och rehabilitera än att bara fortsätta att passivt betala ut ersättning för den som plågas i värdköerna.

Kritiken mot dessa brister i sjukvården har så småningom fått regeringen att agera. Nyligen lanserade socialministern som sitt förslag till lösning, att extra pengar skulle betalas ut från staten till de landsting, där man kan och vill

ta emot fler patienter och att alla olika köer i landet skulle inordnas i en enda ridskö. Det här är kanske en väg att göra något åt krisen. Det innebär emellertid, såvitt jag förstår, att socialministern nu är beredd att öppna en ny kanal för resursöverföring som hon förut varit emot. Skälen för att motsätta sig det försök som man ville göra i Göteborg och Bohuslän med att föra över pengar från sjukförsäkringen blir då ännu mer obegripliga. Förslaget om en enda kö kan kanske också ha sina förtjänster. Det är naturligtvis bättre att åka tvärs över landet för att få en operation utförd än att inte få den utförd alls. Detta har socialministern kallat för ökad valfrihet. Och det är naturligtvis en viss ökning av valfriheten att få åka lång väg än att inte få operationen utförd på hemmaplan. Men en viktigare valfrihet är naturligtvis att få välja den läkare på sin hemort som man har förtroende för och som kan utföra operationen. En sådan valfrihet försvaras i dag på grund av de monopol det s. k. Dagmarsystemet har tillerkänt landstingen.

Kreativitet kan väl sägas vara förmågan att hitta lösningar på gamla och nya problem. Det är den kraft som driver samhället framåt. Den kreativitet som vilar på en humanistisk människosyn har vi som politiker all anledning att stödja och stimulera. Det är en ömtålig planta. Vår uppgift bör vara att vårda den och söka bereda jordmånen för dess existens och utbredning. För vi kan aldrig kommendera fram kreativitet. Inom näringslivet, inom förvaltningen, i undervisning och forskning, i det sociala arbetet, i sjukvården, i biståndet till människor i de fattigaste delarna av världen: överallt behövs människor med kreativ läggning. Oftare än vad socialdemokrater och socialister i allmänhet vill tro drivs människor av en lust att komma andra människor till hjälp. Många människor kräver mera frihet för att få utlopp för en kreativitet som löser problem för andra. För många är det arbetets och livets mening att de skall komma till användning och bli till glädje för andra människor.

Socialdemokraterna i Sverige har gjort mycket för att fördela ett välstånd på ett mera rättvist sätt. Hur detta välstånd skall skapas, hur kreativiteten skall stimuleras, hur människors inneboende resurser skall lyftas fram har man ofta haft sämre förståelse för. Rädslan för det avvikande, för det som bryter mot de stora systemen, för det som inte förhandlats fram i enlighet med alla regler och bestämmelser, mot det känner socialdemokrater ofta ovilja. På annat sätt kan man inte förklara den ogenerösa inställningen till människor, som vill förverkliga egna idéer. Vi har mött denna inställning till privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster, till forskollärare som vill starta förskola, till föräldrar som vill driva en egen skola, till dem som vill driva flyktingmottagning i egen regi och på många andra håll. I samtliga fall är man beredd att underkasta sig den tillsyn över verksamheten som staten utövar men man vill pröva sina egna idéer att komma fram till målet. Men ofta möts man av motstånd, oförståelse, ovilja och misstänksamhet.

Vi behöver mobilisera alla goda krafter som vill hjälpa till för att bota, hela, laga och förbättra, utveckla och skapa nytt. För det krävs att människor möts av förtroende i stället för misstroende, ges frihet och ansvar i stället för att bli snärjda i regler. Det borde vara vår uppgift som politiker att skapa ett samhälle där människor med livinställningen att komma andra till hjälp känner sig uppmuntrade. Det skulle göra samhället bättre att leva i för alla.

Anf. 34 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Var finns det heta sociala engagemanget i regeringspolitiken? Var finns viljan att se människors tillvaro som en helhet?

Vi saknar regeringens strävan att använda samhällets resurser till att förbättra för de människor som verkligen har det svårt. Vi saknar djärvheten från regeringens sida att ta tag i även besvärliga frågor och vara pådrivande där.

Denna brist på engagemang gör oss centerpartister oroliga. När den sociala och fördelningspolitiska motorn saknas i regeringsarbetet blir vi oroad. Oron märks inte bara hos oss. Den är mycket tydlig bland de grupper som lämnas utanför i den jakt på inflationsmål som så här hanterad bäddar för social nedrustning.

I årets motionsflod återfinns centeralternativen. Vi tar i våra förslag fram område efter område för rättvisa, för jämlikhet och för socialt trygga miljöer. Vi gör det utifrån vår decentralistiska helhetssyn.

Grundläggande är att vi genom regionalpolitiken vill skapa trygga stabila miljöer. Människor måste våga tro på en framtid i sin egen bygd. Storstadsbor måste känna att de fortfarande ryms i sin storstad och glesbygdsbor måste finna utkomst i sin hembygd.

Sociala mönster och relationer skall ses som en tillgång att värna om. Vi måste ha en fungerande skattutjämning mellan kommunerna så att alla kommuner har ekonomiska möjligheter att ge människor godtagbar service och nödvändiga insatser i svåra situationer.

Pensionssystemet måste utformas så att nya resurser kommer dem med de lägsta pensionerna till del. Jag förstår inte den fördelningspolitiska tanken hos socialdemokraterna, när man höjer vårdavgiften för sjuka pensionärer drastiskt och ger merparten av pengarna till dem som har den högsta pensionen.

Centerpartiet går emot regeringens förslag om att ta bort friåret i sjukvården. Vi slår vakt om friåret i sjukvården för pensionärer. Vi skapar ändå ekonomiskt utrymme att höja pensionerna för de drygt 600 000 pensionärer som enbart har folkpension och pensionstillskott. För alla andra höjs pensionen i vårt alternativ något mer än vad som motiveras av prisutvecklingen under 1986. Stöd oss i vårt förslag om att rätta till den uppenbara orättvisan mot undantagandepensionärerna!

Herr talman! Centerpartiet vill förstärka familjernas ekonomi genom en politik som ger valfrihet för föräldrarna. Vi märker med glädje hur en vårdnadsersättningsreform växer fram ur debatten också inom socialdemokratin. Senast var det en arbetsgrupp inom partistyrelsen som presenterade ett utkast. I fjol kunde vi notera Bengt Lindqvists positiva skrivelser.

Valfrihet finns först när familjerna får ett reellt val att även kunna vårda sina egna barn likaväl som att kunna yrkesarbeta och erhålla kvalitativt god barnomsorg. Den valfriheten finns ej i dag och de framtida satsningarna går alltför ensidigt till en omsorgsform. Lyssna därför på rörelsen och inse att det ligger allvar bakom kravet på vårdnadsersättning. Jag tror att vi snabbt kommer att ha politiska förutsättningar att genomföra denna viktiga rättvisereform på familjepolitikens område. Det är viktigt för barnen och för familjerna.

Vi kan inte heller gå med på regeringens förslag att införa BB-avgift på föräldrapenningen. Detta var omöjligt för regeringen i förhandlingarna med landstingen före jul. Nu är det fullt möjligt. Finns det inga gränser när det gäller att plocka barnfamiljerna på pengar? Eller finns det något ideologiskt skäl till BB-avgiften?

Centerpartiet vill förstärka familjepolitiken. Vi gör det inte genom att börja med att fördyra mjölken. Vad är det för rättvisepolitik? Vi har slagit vakt om mjölksubventionerna och ser gärna en utveckling mot differentierad moms.

Mitt under allmänna motionstiden har regeringen lämnat en proposition med förslag till timsjukpenning m. m. Var meningen att den obemärkt skulle slinka med i det jäkt som präglar dessa veckor, eller är det andra skäl som gör detta förfaringsätt nödvändigt?

Centerpartiet säger nej till propositionens förslag. Vi gör det inte för att vi ogillar målsättningen. Tvärtom har vi från centerns sida i många år krävt att den orättvisan borde undanröjas som gäller deltidsarbetandes sjukförmåner. Nu är förslaget så märkligt och så administrativt krångligt att vi har svårt att se det som rimligt att genomföra detsamma.

Vi har ju alla en allmän målsättning att avbyråkratisera. Gäller det inte socialdepartementet? I samma veva som man avrustar försäkringskassornas organisation lägger man på nya krångliga uppgifter, som kräver ytterligt stora personalinsatser. Var finns helhetssynen? Den vänstra handen vet inte vad den högra gör, och ingen av dem bryr sig om givna direktiv när det gäller byråkrati. Vi skall inte krångla till våra försäkringssystem ytterligare. Försäkringskassorna håller på att lära sig använda sunt förnuft. Det borde även gälla regeringen – ännu mer.

Vi måste försöka hitta enkla och rätlinjiga system i samhällets relationer till enskilda; annars får vi aldrig det hela att fungera. Därför yrkar vi avslag på propositionen, men vi är beredda till resonemang om andra lösningar. Detta framgår av vår motion. Vi anslår även medel för reformen.

Andra förslag i propositionen om timsjukpenningen berör egenföretagarna. Deras ökade avgifter motsvarar ej de fördelar de föreslås få genom reformen. Detta kan vi inte acceptera. Det kan inte vara rimligt att de skall betala en reform som de knappast alls blir delaktiga av.

Herr talman! Regeringens alkoholpolitiska arbete är ett mycket sorgligt kapitel. Det verkar som om man tagit intryck av jordbruksdepartementets politiska metoder och rekommenderat träda för hela området. Detta är mer än beklagligt. Det finns inget område där opinionsbildningen är så viktig som just det alkoholpolitiska. Här har socialministern ett utomordentligt stort ansvar. Gertrud Sigurdsen har inte tagit detta ansvar i lika hög grad som Karin Söder eller Rune Gustavsson gjorde. Det är först nu när det börjat gå snett och våldstendenserna brer ut sig som man tycks vakna ur sin tönnrosasömn.

Prisinstrumentet med plötsliga skattehöjningar på alkohol får inte längre användas. Det skapar hamstringsvågor med svåra tragedier som följd. Våra kvinnojourer har många erfarenheter av det. Informationsinsatser måste byggas ut. Det är ett bra sätt att arbeta på. När det gäller alkohol och gravida kvinnor kan man nu konstatera att antalet barn födda av missbrukande

mödrar sjunker på grund av de informationsinsatser som gjorts.

Mycket återstår att göra, då mycket ogräs har växt under den tid som detta område har legat i träda. Jag vill bara påminna socialministern om det ansvar som vilar på henne för att förebygga och förhindra alkoholmissbruk, för att ge vård och för att kunna skapa alkoholfria miljöer.

Herr talman! Vården av missbrukare är svårt eftersatt. Det finns många socialarbetare som kan vittna om den maktlöshet de känner. Vårderfarenheter saknas i stort sett helt när det gäller den snabbt växande skaran kvinnliga alkoholister, de flesta offer för den alltmer utbredda vinkulturen. Varför skall dessa kvinnor och deras familjer offras? Vad gör socialministern för denna grupp? Det finns inte någon hjälp att hämta för dessa i årets nådiga lunta.

Köerna i vården har skapat berättigad debatt. Vad håller på att hända när det gäller tillgänglighet och utnyttjande av de resurser som ställts till sjukvårdens förfogande? Det är inte bra när höftledsoperationer inte kan ske i rimlig tid, när starroperationer inte kan utföras, när thoraxkirurgiska ingrepp inte hinner ske förrän patienterna fått sin hjärtinfarkt och prognosen inför operationsresultatet blir allt sämre.

Utnyttjas rätt resurs på rätt sätt? Varför inte försöka beta av köerna? Lokala försök visar att man kan lyckas, men det saknas morötter som belöning för det utförda arbetet. Enskilda människors lidande måste tas på allvar. Kostnaderna för samhället är betydande för dessa väntetider. Före jul fanns det inga resurser för ytterligare åtgärder. Men förra veckan kunde plötsligt just indragna resurser delas ut för att komma till rätta med köproblemen. Detta är märkligt. Nog liknar det trolleri, och det är möjligt att en och annan kommer att tro på konsterna.

Vi får väl bara tacksamt notera att åtgärder är på gång. Trots nu anvisade pengar till dessa åtgärder anser vi i centern att det finns anledning att se över angränsande system som får stora kostnader på grund av långa sjukskrivningar, dvs. sjukförsäkringssystemet. Vi har i en enskild motion pekat på möjliga vägar att prova nya infallsvinklar för att bättre utnyttja befintliga resurser och göra det så nära patienten som möjligt.

Ökade kostnader för den enskilde för sjukvård och läkemedel kommer att hårt tära på redan utsatta människors ekonomi. Resor till och från läkare eller sjukgymnast kostar dessutom stora belopp. Det finns exempel på patienter som inte har ansett sig ha råd att fullfölja viktiga behandlingsserier därför att resekostnaderna varit för höga. Detta måste vara dålig ekonomi på sikt, och det talar för att man även borde ta med resor i underlaget för högkostnadsskyddet.

Herr talman! Vård av och omsorg om våra äldre kommer under de närmaste åren att kräva speciella insatser om denna omvårdnad skall kunna ske på ett mänskligt och värdigt sätt. Vi får inte bara överge en vårdform för att i trendvägen föra över all omsorg i ny skepnad. Oron hos dem som är gamla och dem som åldras är stor när debatten bara handlar om vård i eget boende. Målsättningen är utomordentligt god, bara det också följde med resurser och personal! Det största sveket i den debatten är dock avsaknaden av valfrihet.

50 000 personer bor i dag på ålderdomshem. Ålderdomshemmen är deras

hem och är en boendeform som de känner trygghet i. För dem är det ofattbart att deras vårdpersonal inte skall vara berättigad till samma samhällsstöd som den personal som arbetar på servicehus eller i hemtjänsten. Och varför skall ålderdomshemmen inte kunna användas och byggas om utan alltför strikta krav på boendeyta? Vi kan i dag bygga daghem utan dessa strikta krav. Varför kan inte krånglet avskaffas när det gäller äldres boende? Vi begär att den byråkratin skall avskaffas.

Att bryta institutionsboende är fördömligt, men det finns och kommer att finnas grupper av människor som behöver ett extra stöd. Det kan inte ha varit meningen att patienter från våra stängda mentalsjukhus skulle bli de som bor på våra ålderdomshem. Vi måste vara realistiska när det gäller vård och omsorg.

Samhället skall ge vårdalternativ. Först då kan alla enskilda känna förtroende för vården. Behåll våra ålderdomshem, modernisera dem, men låt dem bli och förbli ett hem för dem som så önskar och har behov av den omsorgsgraden!

Personalproblemen är stora ute i kommunerna när det gäller hemtjänsten. Rekryteringen är svår då arbetet är tungt med oregelbunden arbetstid, mycket ensamarbete och låg betalning. Utslitningsfrekvensen är oroväckande hög. Avgångarna är stora och bristerna är uppenbara och borde väcka mer debatt än vad som sker. Det här är ett kvinnoyrke till vilket inte nya grupper av kvinnor lockas att utbilda sig. Få män deltar i hemtjänsten; de flesta finns med som anhörigvårdare.

Huvudmannansvaret för äldreomsorgen delas mellan landstingen och kommunerna. Här uppstår ofta konflikter, som innebär att den gamle inte får den vårdinsats som krävs. Det innebär dessutom att alltför många personal-kategorier passerar genom den gamles hem, alla med sin speciella arbetsupp-gift.

Huvudmannaskapsfrågan måste lösas innan vi kan bygga ut äldreomsorgen och hemsjukvården. Personalproblemen måste analyseras och åtgärdas. Vi behöver de bästa och mest utbildade för att klara en helhetsomsorg i hemmiljö.

Detta är ett försummat område. Det är bara att hoppas att äldreberedningens förslag skall leda till adekvata åtgärder som gagnar verksamheten.

Herr talman! Barnfamiljernas ekonomiska svårigheter speglar att regering har misslyckats med sin familjepolitik. Ökningarna av socialbidragen pekar på problemområden som visar att den sociala nedrustningen pågår för fullt. Valfrihet i barnomsorgen saknas, och de alltmer begränsade ekonomiska resurserna tärs av när nu matkostnaderna stiger i och med att mjölksubventionerna tas bort.

BB-avgiften läggs på bördan tillsammans med kostnaderna för taxeökningar och boende. Detta är en politik som leder till social nedrustning.

På område efter område upplever vi detta. Pensionärerna upplever det påtagligt i den folkpension de erhåller. Långvårdspatienterna upplever det när kliniker stängs. Mannen med behov av höftledsplastik upplever det påtagligt när han väntar i årtal på sin operation. Den gamle upplever det när köerna till ålderdomshemmen och servicehusen inte ger valfrihet i vårdutbytet, eller när den som vill vårdas hemma inte kan få sin dagliga tillsyn ordnad

genom hemtjänsten. Den anhörige känner det när vårdansvaret blir tungt och avlastning inte går att få eller ekonomin inte klarar påfrestningarna.

Den sociala nedrustningen smyger sig över oss, och vi får inte möjligheter att pröva nya vägar för att bättre klara vård och omsorg med nya inslag av självbestämmande och privata lösningar. Detta visar att regeringen inte tagit sitt sociala ansvar och inte klarat omfördelningen till de sämst ställda. Det är att beklaga.

Anf. 35 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Så gott som varje dag reser jag med buss och tunnelbana in till riksdagshuset. Nästan varje dag ser jag mer eller mindre nerklottrade tunnelbanevagnar och sönderskurna bussäten. Och varje dag blir jag ledsen och arg. Jag tror de flesta som reser på samma sätt som jag reagerar som jag gör.

Som man sår får man skörda, heter det, och det är det vi gör nu. Nu skördar vi frukterna av de dåliga beslut vi fattat för många år sedan, som i sig bäddade för det som vi i dag upplever som besvärligt och fel.

Någon gång – det måste väl ha varit på 1950-talet – så beslöts det om en ny typ av bussar där ingen konduktör skulle finnas. Chauffören skulle vara både förare och biljettförsäljare och dessutom hålla reda på både ordningen och turlistan. Ett finare ord för att konduktören kom bort var rationalisering. Det skulle bli bättre och billigare, men det blev sämre och dyrare – för alla. På tunnelbanan finns bara föraren, och han eller hon skall ensam svara för hela tåget. Det finns knappt några spärrvakter längre – man har automatiserat spärrarna också.

De mänskliga mötena blir allt sällsyntare i vårt datoriserade samhälle. Vi övervakas av datorer och TV-kameror. I stället ser vi ABAB-vakter och ibland poliser som patrullerar. Det här är en förödande utveckling.

Vi betalar i dag ett pris för de beslut som fattades för länge sedan. Anonymiteten i vårt samhälle kostar, bl. a. i form av nerklottrade säten och väggar i tunnelbanan.

Varje streck, varje klotter och varje uppskrining av ett säte är ett rop från människor som vill synas, som vill synliggöra sig, som vill få bekräftat att han eller hon finns. Helst vill man förstås betyda något positivt. Det är inte så lätt i det samhälle vi har i dag, där anonymiteten härskar, där vi övervakas på långdistans av olika tekniska apparater och där människor lever efter principen: sköt dig själv och skit i andra. Eller än mer cyniskt uttryckt: satsa bara på dig själv.

Jag vill läsa en dikt av Hjalmar Söderberg. Den är hämtad ur Doktor Glas.

”Man vill bli älskad,
i brist därpå beundrad,
i brist därpå fruktad,
i brist därpå avskydd och föraktad.

Man vill ingiva människorna någon slags känsla.

Själens ryser för tomrummet och vill kontakt till vad pris som helst.”

Vad jag vill säga är att det finns ett samband mellan beslut vi fattar på olika nivåer och effekterna av dessa beslut. En effekt är den vandalisering som vi

just nu – med all rätt – tycker är jobbig att stå ut med.

Vårt samhälle i dag är de starkas samhälle. Alltför många människor står i dag utanför samhället. Det gäller ungdomar, det gäller de handikappade och det gäller de arbetslösa. Inom dessa grupper är ofta kvinnorna de sämst ställda.

Många ungdomar upplever att de inte har någon plats i samhället i dag. De har ingen funktion att fylla. Många unga saknar framtidstro. Ett samhälle som inte klarar av att ge den unga generationen en framtid och en tro på framtiden är ett sjukt samhälle.

Också ur många andra aspekter har vi i dag ett sjukt samhälle. Jag skall ta några exempel på denna sjuklighet.

Det finns i dag 38 000 ungdomar under 25 år som är öppet arbetslösa. Dessutom finns det 27 000 ungdomar i ungdomslag med arbete fyra timmar om dagen. Det finns också några tusen ungdomar i beredskapsarbete. Till detta skall läggas alla de ungdomar som går i skolan fast de egentligen hellre skulle vilja arbeta – om det fanns arbete. Under 1986 har de öppet arbetslösa ungdomarna ökat med 7 000. Det innebär att 19 ungdomar blir arbetslösa varje dag.

För ett tiotal år sedan var det otänkbart att förtidspensionera ungdomar av arbetsmarknadsskäl. I dag är det vanligt. Över 10 000 under 25 år är i dag pensionärer. Varje år ökar antalet pensionerade ungdomar med 2 000. Unga människor som pensioneras förlorar greppet om livet. Och 99 % av förtidspensionärerna blir pensionärer för hela livet. Varje dag pensioneras 5 ungdomar.

Bland socialhjälpstagarna har ungdomarna ökat kraftigt. 60 % av socialhjälpstagarna är människor under 30 år. Det innebär att gruppen mellan 19 och 29 år har ökat med 90 % under 1980-talet.

Ungdomar saknar arbete och är tvingade att begära socialhjälp i stor utsträckning. Vad ungdomar också saknar är en egen bostad. Bostadsbristen slår hårt just mot unga människor. Det finns förstas bostäder att köpa – om man har kapital. Marknadspiset för en liten tvårumslägenhet ligger i dag i Stockholm på 500 000 kr. För att klara finansieringen av en sådan lägenhet, om man lyckas få ett lån, måste man ha en årsinkomst på minst 200 000 kr. Piset på de små ungdomslägenheterna stiger dessutom med 1 000 kr. om dagen.

Så som situationen utvecklats på bostadsmarknaden är det en katastrof för vanliga människor – och i synnerhet för ungdomar. För ungdomar utanför storstadsregionerna kan läget på bostadsmarknaden vara något ljusare, men då är läget på arbetsmarknaden desto kärvare.

De stora förlorarna i dagens Sverige är faktiskt ungdomarna!

Samtidigt med denna situation ökar hotet mot hela vår existens. Oron för miljökatastrofer och kärnvapenhot är stor bland ungdomen. Världens befolkning ökar med 200 000 nya invånare varje dygn. Under samma tid skövlas 36 000 hektar regnskog. 27 000 hektar matjord förstörs och 14 000 hektar förvandlas till ren öken. Havsfisket minskar. Städerna växer okontrollerat. Luftföroreningar och bilavgaser dödar skog. Allt större gödselgivor i jordbruket kväver sjöar och vattendrag. Miljön – ekologin – går med stora underskott. Och detta underskott hotar hela vår framtid för alla människor

på jorden. De som oroas mest är de unga människorna.

Så till en annan svag grupp: pensionärerna. Statsminister Ingvar Carlsson sade i regeringsdeklarationen i oktober förra året att avkastningen från engångsskatten oavkortad skulle tillfalla de sämst ställda pensionärerna. Detta var ett klart löfte som inte kunde misstolkas. Det förslag som regeringen nu har lagt fram i budgetpropositionen, enligt vilket 1,7 miljarder kronor skall användas till att höja basbeloppet, är därför ett löftesbrott. De sämst ställda får minst. De som får mest är de som redan har mest. Det är motsatsen till en rättvis fördelning!

Det sammanlagda resultatet av regeringens fördelningsprinciper för pensionärerna blir att hälsan och bostadsorten avgör om den enskilde pensionären skall få vinst eller förlust.

Det finns fler löften till pensionärerna som måste infrias. 1982 lovade regeringen att värdesäkra pensionerna. När sedan pensionärerna fick vara med och betala devalveringen, sveks det löftet. Regeringen måste nu fastställa en plan för hur kompensationen för devalveringen skall genomföras.

Det fria året på sjukhus för pensionärer är en omistlig grundtrygghet. Genom att detta fria år har funnits har ingen pensionär behövt känna oro för att en vistelse på sjukhus skulle medföra så stora kostnader att han eller hon inte skulle ha råd att behålla sin bostad. Nu kommer det att bli annorlunda. När nu regeringen föreslår att det avgiftsfria året skall avskaffas får en pensionär räkna med att en kortare sjukhusvistelse kan medföra att han eller hon måste be om socialhjälp. För den som bara har folkpension och låg eller ingen ATP är dagsinkomsten 96 kr. Då finns det inget ekonomiskt utrymme för att betala 55 kr. per dag i sjukhusavgift ens under kortare perioder. Om det avgiftsfria året avskaffas tvingas lågavlönade pensionärer att välja mellan att anhålla om nedsatt avgift eller socialhjälp.

Avgiften för sjukhusvård för pensionärer fr. o. m. första dagen motiveras, precis som BB-avgifterna, med att alla andra betalar och att avgiften avser enbart matkostnader. Men den som bara har en inkomst på 96 kr. om dagen kan inte tillåta sig att äta för 55 kr. varje dag.

Vpk har i ett flertal motioner kritiserat de orättvisor som finns inbyggda i ATP-systemet. Med löneförhållanden och yrkesverksam tid som underlag permanentas inkomstklyftorna även för pensionärer. Den som har låg inkomst under sitt yrkesverksamma liv får också låg pension att leva på efter pensioneringen och klasskillnaderna permanentas. Samhällets klasskillnader, såsom de uttrycks i inkomster kvarstår därmed livet ut. Och här liksom i nästan alla sammanhang drabbas kvinnorna hårdast – framför allt de deltidsarbetande kvinnorna.

Anf. 36 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Ekonomin är oerhört viktig för ett land, precis som för den enskilde, för en kommun och för ett landsting. Det är den grund som vi står på när vi utformar vår övriga politik.

Men även om ekonomin är viktig, måste man ha klart för sig att målen är sociala och kulturella. Ekonomin skall alltså tjäna sociala och kulturella mål. Det är därför det här avsnittet i den allmänpolitiska debatten är ett av de allra viktigaste.

Jag tänker i mitt inlägg koncentrera mig på familjepolitiken.

När vi fick regeringsmakten 1982 hade det blivit besvärligt för barnfamiljerna. Det första vi gjorde i riksdagens socialutskott var att påpeka detta och säga: Nu är det barnfamiljernas tur. Men vi kämpade också med de stora ekonomiska svårigheter som vårt land hade, och vi fick alltså ta ett steg i taget. Men jag tycker inte att vi kan säga att regering och riksdag på den här punkten har gjort dåligt ifrån sig. Det som vi framför allt koncentrerade oss på – fastän det också fanns andra saker, exempelvis att förbättra förhållandena för ungdomarna, framför allt under studietiden – var barnbidragen. När vi nu ser på hur barnbidragen har höjts fr. o. m. den 1 januari i år och på flerbarnstillägget, vet vi att bidragen nästan har fördubblats – och detta under en tid när inflationen sammanlagt har uppgått till 30–35 %. Det har således blivit en god uppräknings i detta avseende.

Vi sysslade i socialutskottet för några år sedan med frågan om barnafödandet i vårt land. Vi kom till det resultatet att det fanns en tröskel innan människor skaffade sig det tredje barnet. Men vi tyckte att det i övrigt var svårt – och jag tror att alla är överens om det – att få fram vad som är de egentliga orsakerna till att det föds färre barn nu för tiden än förr. Detta är inte bara en svensk utan också en internationell företeelse, som kan iakttas inte minst i Europa. Exempelvis ligger Danmark mycket lågt.

Jag understryker att jag inte vill dra för stora växlar på det förhållandet att vi nu faktiskt kan glädja oss åt att födelsetalet har ökat. Det kan vara olika omständigheter som gör detta. Men jag noterar att vi 1983 hade ett födelsetal på 1,61, 1984 på 1,65 och 1985 på 1,73 per fertil kvinna. Som ni vet skall man komma upp till 2,1 för att det skall ske en reell ersättning i detta avseende.

Kanske vi ändå kan säga att det har blivit bättre för barnfamiljerna. I varje fall får jag vittnesbörd om detta, och vi kan alltså glädja oss åt det.

Vi har således lyckats höja barnbidragen. Vi vet att moderaterna inte är så glada åt det. De har sitt gamla, evigt återkommande krav på att man skall få göra avdrag vid beskattningen. De anför i årets motion att de i varje fall inte vill vara med om några höjningar. Det är litet oklart uttryckt hur de vill göra med de barnbidrag som finns nu, men detta är ett gammalt krav från moderaterna, och på den punkten är de isolerade.

Vi använder barnbidragen till att skapa en utjämning mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer. Men jag vill också påpeka att man bör ha redskap för en annan utjämning, nämligen mellan hög- och låginkomsttagare. Det sker nu vissa förbättringar när det gäller bostadsbidragen. Men på den punkten vet vi att vi har ett motstånd från de borgerliga i riksdagen. Bostadsbidragen borde egentligen bort, sägs det på vissa håll. Det är viktigt att bostadsbidraget finns kvar och höjs, för att det skall ske en sådan utjämning.

Herr talman! Det som nu står i tur är föräldraförsäkringens utbyggnad. Föräldraförsäkringen bör komma upp till att täcka ett och ett halvt år efter barnets födelse, som en medeldistans i detta lopp. Därmed möter föräldraförsäkringen barnomsorgen, som skall gälla från ett och ett halvt år. Det är fråga om stora kostnader, men i första omgången skulle den fulla dagpenningen kunna höjas från nio månader till ett år och garantibidraget till att gälla till ett och ett halvt år. Inriktningen skall sedan vara att den fulla

föräldrapenningen gäller upp till ett och ett halvt år. Helst bör detta ske inom en tidsram fram till 1991.

Det har under senare tid diskuterats huruvida sex veckors semester eller kortare arbetsvecka skall införas. Frågan gäller hur arbetstiden skall förkortas och hur den skall förläggas. På vissa håll har det gjorts propåer om att semestern skall ökas eller att arbetsveckan skall förkortas. Jag vill säga att det är fullständigt nödvändigt att hålla fast vid den kortare arbetsdagen, för familjernas skull. Familjerna måste kunna fungera i det moderna industrisamhället, och då kräver de en kortare arbetsdag.

Detta är en dyrbar reform, herr talman, men ingen har föreslagit att den skall genomföras med detsamma. Det kan dock ta alltför lång tid för dem som det gäller, nämligen barnfamiljerna. Jag liksom många andra anser att barnfamiljerna bör prioriteras. Var tidsgränsen i det avseendet skall gå vill jag inte uttala mig om, men barn behöver sina föräldrar ganska högt upp i åldrarna. Det måste vara klart att den förkortade arbetsdagen har företräde före kortare arbetsvecka och förlängd semester.

Det har också uppkommit en annan debatt, nämligen om tidigare skolstart. Den sociala fostran som sker i förskolan är viktig, och det finns möjligheter att kombinera önskemålen om att lågstadiet i den vanliga skolan skall börja tidigare samt om en social fostran och ett pedagogiskt arbete inom förskolans ram. Vi har många gånger i socialutskottet sagt att det är viktigt att i förskolan förbereda barnen för skolan.

Mitt anförande innehåller inte så mycket polemik, men det finns mycket att säga om den familjepolitik som de andra partierna vill föra.

Jag vill till slut säga att barnen skall ställas i centrum när familjepolitiken utformas och över huvud taget i samhället. Barnen är beroende av hur föräldrarna mår och hur de har det i största allmänhet – kulturellt, socialt och ekonomiskt. Familjen utgör en enhet – den är den minsta primärgruppen i samhället – där barnen och de vuxna utgör olika delar. De är var för sig unika. De skall dels kunna hävda sin identitet, dels lära sig den svåra konsten att leva tillsammans.

Samtidigt utgör denna primärgrupp en del av ett större sammanhang. Det handlar om föräldrarnas arbetssituation, släkten, grannarna och den övriga omgivningen. Daghemmet, förskolan, grundskolan och övrig utbildning är delar av denna omgivning, liksom det vittförgrenade föreningslivet, där vi måste lära oss att leva i solidaritet och gemenskap. Det är också en del av deras fostran, utbildning och bildning – ja, allt påverkar familjen och barnens uppväxt. Man kan säga att ingen lever för sig själv.

Samhället, dvs. vi alla, lägger ut stora summor till åtgärder för barnens och familjens behov. En tvåbarnsfamilj med barn i grundskolan kostar skattebetalarna 70 000 kr. per år för enbart skolan. En familj där mannen är industriarbetare och kvinnan arbetar deltid betalar omkring 60 000 kr. i skatt per år. Sammanlagt är statens kostnader för barnen i vårt samhälle omkring 60 miljarder, varav grundskolan och gymnasiet tar 25 miljarder. Utslaget per barn blir det ca 50 000 kr., och detta belopp inkluderar skolans kostnader – för grundskola och gymnasium – barnbidrag, bostadsbidrag, föräldrapenning, vårdbidrag för handikappade barn, bidragsförskott, barnpensioner samt statens bidrag till barnomsorgen. Till detta kommer kommunernas kostnader.

Jag tror att man kan säga, herr talman, att detta är uttryck för att det i vårt samhälle finns en stor omsorg om familjen och om barnen. Vi skall dock vara klara över att det finns mycket mer att göra, att familjen i dagens industrisamhälle har stora svårigheter och att det är vår uppgift som politiker att vara med och lösa problemen.

Anf. 37 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Statsrådet Bengt Lindqvist kommer visserligen att gå upp senare i debatten, men jag måste ändå bemöta Evert Svensson.

Låt oss säga att Evert Svensson får en bidragsökning på 5 000 kr. samtidigt som hans skatter ökar med 10 000. Skulle Evert Svensson då vara nöjd och tacksam och tycka att han fått det bättre? Jag tvivlar starkt på detta.

Jag vill med detta säga att man inte kan skilja bidrag och skatter åt. Sedan 1982 har barnfamiljerna drabbats av hårdare skattehöjningar än barnlösa hushåll med samma inkomster. De har mist förvärvsavdraget, drabbats hårdare av elskattehöjningar eftersom de tvingas köra flera tvättmaskiner och ofta bor i eluppvärmda småhus osv.

En industriarbetarfamilj med deltidsarbetande make och två barn har drabbats av skattehöjningar på ungefär 10 000 kr. sedan 1982. Den har sedan fått tillbaka ungefär hälften i form av höjda barnbidrag. Jag undrar om den familjen egentligen tycker att det är så fantastiskt bra att få sitt stöd ökat på egen bekostnad och till dubbla priset. Det är detta, Evert Svensson, som gör att vi tror att om man varaktigt skall förbättra barnfamiljernas situation måste det ske skattevägen. Då måste man ta hänsyn till att de har lägre skatteförmåga, lägre ju fler barn de har. Däremot är det bra, låt mig säga det, att socialdemokraterna har accepterat och byggt ut flerbarnsstödet.

I föräldraförsäkringen vill Evert Svensson ha full kompensation för inkomstbortfall, allra helst i 18 månader. Det låter jättebra. Men det om något skulle vidga klyftorna i stöd. De bäst ställda skulle få en kvarts miljon under dessa 18 månader, den sämst ställda, som inte hade jobb, som studerade eller kanske var hemma och tog hand om äldre barn, skulle bara få ungefär 33 000. Men alla måste vara med och betala.

Evert Svensson, tänk igenom de här frågorna! Menar ni allvar med en offensiv för rättvisa, låt det då gälla i stort som i smått. Låt det innebära offensiv för rättvisa. Gå inte in för vidgade orättvisor och vidgade klyftor, för det är verkligen något som det aktuella förslaget skulle innebära.

Anf. 38 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag blev litet intresserad av det resonemang som Evert Svensson förde om sambandet mellan familjepolitiskt stöd och barnafödande. Jag är inte alldeles säker på att jag uppfattade vad Evert Svensson menade. Men det lät åtminstone som om han tyckte sig redan kunna utläsa resultat av de höjda barnbidragen i ett ökat barnafödande.

Jag måste för min del säga att jag inte har sett barnbidraget så omedelbart prestationsrelaterat, utan snarare som en utjämning mellan familjer med barn och familjer utan barn. I första hand har det handlat om att hjälpa de familjer som redan har många barn och därför behöver få en extra hjälp. Jag skulle nog vilja varna för att se en framgång i det familjepolitiska stödet

genom att avläsa tiondelar i förändrat barnafödande. Jag tycker att man med varm hand kan överlåta till föräldrarna att bestämma hur stor familjen skall vara och se till att vi som politiker gör det lättare för familjerna att bära även det ekonomiska ansvaret.

Om nu Evert Svensson är inne på ett sådant här resonemang kan det vara intressant att höra när nästa steg i förbättringen av familjestödet kommer. Uppenbarligen är han ändå inte nöjd. Det vore återigen önskvärt med ett ökat barnafödande, om det är föräldrarnas egen mening. Han önskar sig ett större barnafödande, och då är det också dags att ställa frågan: När kommer nästa steg i en familjepolitisk reform?

En grupp av familjer som redan i dag har det mycket besvärligt är de som har svårt handikappade barn. De får ett vårdbidrag. Det är i de allra flesta fall alldeles otillräckligt för att klara den ekonomiska situation som de befinner sig i. Min precisa och konkreta fråga till Evert Svensson blir därför: Är ni på den socialdemokratiska sidan beredda att fortsätta det familjepolitiska reformarbetet med att bifalla vårt förslag om att kraftigt förstärka vårdbidraget till familjer med gravt handikappade barn?

Anf. 39 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Vad jag kunde förstå gav Evert Svensson den socialdemokratiska regeringen äran av ett ökat barnafödande. Jag tror inte att det skulle ha skadat om Evert Svensson hade läst det beställningsarbete i utredningsform som utskottet begärde om orsakerna till att det föds så få barn i Sverige. Då hade han också kunnat utläsa vad man kom underfund med, nämligen att det är en förskjutning i åldrarna i fråga om när man väljer att föda sina barn. Man har således kommit in i rätta takter nu igen, eftersom kvinnor nu som regel är 27 år när de föder sitt första barn. Ett antal år tillbaka var de 20 år när det första barnet föddes. Detta är en del av orsaken. Jag tror inte att regeringsväxlingen har lett till ett ökat barnafödande.

Jag kan meddela att i krisbygderna, uppe hos oss i glesbygderna, föds det många barn just nu. Det tror jag inte är ett resultat av att regeringens politik är positiv. Det är ett sätt att bita sig kvar i bygden när arbetstillfällen saknas.

Centerpartiet är positivt till barnbidragshöjningen. Det har vi alltid varit. Vi är också tacksamma över att socialdemokraterna har accepterat flerbarnstillägget och plussar på det. Det är vad som behövs för att barnfamiljerna skall klara ökade kostnader i konsumtionshänscende.

När det gäller föräldrapenningen är ersättningen redan i dag enhetlig i tre månader för alla barnfamiljer. Jag kan inte säga att det finns skäl att ändra på den principen, utan vi bör i stället bygga ut den delen av försäkringen. Inkomstförlustprincipen är djupt orättvis, som tidigare talare har anfört. Jag instämmer i det.

Evert Svensson slutade sitt anförande med att säga att man skulle ge familjen en chans, om jag förstod innehållet rätt. Det är det vi från centerns sida vill göra. Vi vill ge familjen mera tid, vi vill ge kvinnorna mera ork och vi vill ge familjerna en vårdnadsersättning enligt centermodellen. Det tror jag löser många av de problem som vi står inför.

Anf. 40 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det var tydligen mitt uttalande om det ökade barnafödandet som väckte de främsta gensagorna. Jag lade in väldigt många reservationer i mitt konstaterande. I själva verket är det mycket svårt att veta vad det är som gör att människor vill föda fler barn. Vi vet i alla fall att om ett land är tillräckligt fattigt föds det oerhört många barn, och den bästa preventivmetoden är enligt alla iakttagelser att ett land ökar sin ekonomiska och sociala standard.

Vi får väl analysera siffrorna framöver. Karin Israelssons synpunkt bör också noteras i sammanhanget. Jag kunde ändå inte låta bli att nämna detta, därför att det är litet skillnad mellan Sverige, Danmark och övriga länder just när det gäller den här ökningen. Om det är ett resultat av att man tycker att det har blivit lättare för familjerna är det bara bra.

Jag vill säga till Ingemar Eliasson att jag heller aldrig när det gäller barnbidragshöjningarna har använt det här argumentet. Jag tror inte att vi skall använda det. Vår familjepolitik driver vi framför allt av rättviseskäl, det är alldeles klart.

Till Ingegerd Troedsson vill jag säga att det är klart att skatten betyder en del för familjen. Vi har en skattedebatt också i vårt parti, om hur vi skall utforma skatten i framtiden. Men moderaterna hamnar alltid med sina skatteförslag i den situationen att det blir betydligt större sänkningar för höginkomsttagarna. Det är en bakvänd skattepolitik. Om de bara ville klara barnfamiljerna med låga inkomster skulle vi kunna resonera. Men på den punkten befinner sig moderaterna långt ifrån oss och även långt ifrån de andra borgerliga partierna.

Anf. 41 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tror att Evert Svensson får läsa på litet innan han blir någon skattedebattör. Evert Svensson sade att socialdemokraterna för familjepolitiken av rättviseskäl. – Ja, då har ni mycket att göra under de kommande åren. Jag nämnde en hel del av detta i mitt tidigare anförande.

Vi skulle alltså lägga fram förslag om skattesänkningar bara för höginkomsttagarna, enligt Evert Svensson. Den största skattesänkningen som vi har föreslagit under en följd av år är ju ett grundavdrag för barn, lika mycket värt för alla barn eftersom det skulle ske genom den kommunala beskattningen. Är det dessa barnfamiljer som avses med "höginkomsttagarna"? Jag börjar förstå hur snett familjepolitiken har gått under den socialdemokratiska tiden.

Vi har varit det enda parti som lagt tyngdpunkten, också i våra förslag om marginalskattelättnader, på vanliga inkomstlägen. Vissa tider har vi t. o. m. varit det enda parti som över huvud taget brytt sig om att det skall bli mer lönande att arbeta också för vanliga arbetare och tjänstemän.

Just för att skattetrycket är så tungt och så hårt drabbar dem som har begränsad skatteförmåga tycker vi att det är viktigt att man steg för steg försöker sänka skattetrycket. Annars blir det precis som den socialdemokratiska idéskissen nu visar. Man har äntligen förstått att det måste löna sig litet bättre att förvärvsarbeta också för dem som befinner sig i vanliga inkomstlägen. Men eftersom man skall ha ett oförändrat högt skattetryck, Evert

Svensson, måste man samtidigt skärpa beskattningen för deltidsarbetande, och dit hör många barnfamiljer. Man måste begränsa rätten till avdrag för småhus. Vilka är det som har höga lån och ofta bor i småhus? Det är barnfamiljerna.

Inte minst av omtanke om barnfamiljerna, Evert Svensson, tror vi att det är oerhört viktigt att försöka stegvis sänka skattetrycket och att också ta hänsyn till att just barnfamiljerna har en lägre skatteförmåga än barnlösa hushåll med samma inkomst.

Anf. 42 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson gav åtminstone ett besked. Det var att han nog helst ville att vi drar en glömskans slöja över resonemanget om ett samband mellan den socialdemokratiska familjepolitiken och det ökade barnafödandet. Låt oss därför skynda vidare till något annat.

Vi skulle kunna testa den socialdemokratiska reformviljan när det gäller familjepolitiken. Det har tagits några steg, det erkänner jag gärna. Men hur blir det i fortsättningen? En gång talade vi mycket om att familjepolitiken behöver reformeras stegvis. Men det har inte givits några besked om hur nästa steg skall tas. Kanske något statsråd som väntar på sin tur här i kammaren är beredd att svara på de frågorna. I socialutskottets arkiv ligger redan förslag från bl. a. folkpartiet om ett fortsatt reformarbete: fortsatt höjda barnbidrag, en förändring av barnbidragets konstruktion, införande av vårdnadsbidrag. Hur blir det med socialdemokraternas eget förslag om en förbättring och förlängning av föräldraförsäkringen? Hur blir det om inte Evert Svensson vill diskutera de stora stegen?

Hur ställer ni er till det mycket blygsamma men för de berörda familjerna så oerhört viktiga förslaget om att förbättra vårdbidraget till familjer med svårt handikappade barn? Om ni vill gå till storms mot orättvisor, om ni i första hand vill hjälpa dem som har det riktigt besvärligt, finns här en liten grupp i vårt samhälle som ofta hör till de glömda. Om ni vill göra en liten reform med mycket stor betydelse för en liten grupp människor, skulle det kunna vara att höja vårdbidraget till familjer med svårt handikappade barn. Den frågan har Evert Svensson att ta ställning till under vårens riksdagsarbete. Finns svaret att ge här i dag, skulle ingen bli gladare än de berörda familjerna.

Anf. 43 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag slutade mitt huvudanförande med att säga att mycket hör ihop. Familjen är ju inte ett begrepp som svävar fritt i luften. Den är en del av samhället. Mycket beror alltså på hur det förhåller sig med andra saker. Karensdagarna inom sjukförsäkringen är exempel på en sådan sak. Att ta bort bostadsbidraget är en annan åtgärd som påverkar familjerna. Om man nu går emot ersättningen för insjuknandedagen när det gäller den nya sjukförsäkringen är det en tredje sak som påverkar familjen.

Familjen lever ingalunda i ett vakuum utan är beroende av det som händer. Ingen kan väl komma ifrån att situationen för barnfamiljerna har förbättrats under de år som vi har haft regeringsmakten, och den kan ytterligare förbättras. När vi nu har höjt barnbidragen vid två tillfällen – vi har

åstadkommit en rejäl höjning under dessa år – är utbyggnaden av föräldraför-säkringen något som ligger framför oss. Jag menar att inkomstbortfallsprinci-pen är den princip som man får hålla sig till. Om man inte kan ta hela steget till ett och ett halvt år i första omgången, får man räkna upp garantibidraget månadmässigt. Det är inte så hemskt stor skillnad mellan det vårdnadsbi-drag som centern föreslår och den ersättning som utgår över garantibidraget, om Karin Israelsson förlåter mig.

Anf. 44 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Historien förtäljer ett samtal mellan Tage Erlander och hans mor. Samtalet gällde den svenska välfärden. Under samtalets gång frågade modern: Men vem är det som betalar allt detta? Tage Erlander svarade: Det har mor gjort.

Frågan var naturlig och svaret var riktigt. Det är säkert många som skulle kunna instämma i det svaret. Det är den äldre generationen som har byggt upp det svenska välfärdssamhället med de olika trygghetssystem som finns i vårt svenska samhälle. Det är tidigare generationer som har byggt upp och strävat ihop tryggheten som vi har i dag.

Men när svaret är givet på den frågan, borde då inte svaret vara lika givet på nästa fråga? Vem skall bestämma över inriktningen av vården för bl. a. de äldre? Om mor och far har varit med och strävat ihop tryggheten, är det då inte naturligt att också de får bestämma innehållet när det gäller att kunna utnyttja tryggheten när man blir gammal?

Herr talman! Det pågår i dag en omvandling av bl. a. äldreomsorgen i vårt samhälle. Det förs en ingående debatt i dessa frågor, och det är bra. Nu säger alla att de gamla skall bo kvar hemma så länge de kan. Från moderat sida har vi drivit den tanken under flera år. Vi började för många år sedan. Det är intressant att notera att vi har fått rätt när det gäller de grundläggande synpunkterna: Man skall ha rätt att bo kvar hemma så länge man själv vill och orkar. Men när man inte längre vill eller orkar bo hemma utan i stället vill ha mer kvalificerad omvårdnad av något slag, kan det kommunala servicehuset vara bra. Men vi måste också slå vakt om ålderdomshemmen och den boendeformen.

I dag är det som ni vet så att många gamla som bor på ålderdomshem runt om i vårt land känner en stor oro över omvandlingen när det gäller äldreomsorgen och äldrevården. Från moderat sida vill vi slå fast att vi i det här sammanhanget måste ställa oss på de gamlas sida. Vi behöver den formen av boende även i framtiden. Det får inte bli så att vi i en politisk pendelpolitik kör över de gamlas egna önskemål. Det får inte bli så att en politisk pendelpolitik skapar onödig oro hos enskilda gamla. Det får inte bli så att en politisk pendelpolitik innebär sömnlösa nätter för de gamla som i dag bor på ålderdomshem och som önskar få bo kvar där därför att det är deras hem.

Många av ålderdomshemmen behöver förändras, byggas om och förbättras – rummen behöver bli större och man bör kunna få någon form av kokmöjlighet i anslutning till sitt bostadsrum. Men det är inte nödvändigt att bygga ut rummen i detta boende till fullgoda lägenheter.

I dag har vi oerhört styrande statsbidragsbestämmelser både när det gäller hemtjänsten och när det gäller bostadsfinansieringsförordningen. Statsbi-

dragsbestämmelserna är ofta mer styrande än förnuftet – även om kommunalpolitiker och gamla kan vara överens om att ålderdomshemsboendet är riktigt och bra, tvingas man ute i kommunerna av ekonomiska skäl att gå in för en annan form av service. Jag skulle vilja fråga statsrådet Sigurdson: Är det inte dags att regeringen tar initiativ till att ändra statsbidragsbestämmelserna både när det gäller hemtjänsten och när det gäller bostadsfinansieringens principer?

Det är inte bara servicehus och ålderdomshem som gamla skall kunna välja, utan även enskilda alternativ. Vi vet att vi kan få fram enskilda alternativ i olika former. Om en äldre person hellre vill bo i ett vårdhem eller sjukhem som drivs av kyrkan än i ett som drivs av kommunen, varför skall han eller hon då inte få möjlighet att välja just det alternativet?

Vi moderater säger nu att vi vill ta ett nytt steg in i välfärden, och det steget innebär att vi skall stärka den enskildes ställning inom ramen för vårt socialpolitiska ansvar. Vi har därför sagt att man bl. a. i vårdlagarna starkare måste markera valfriheten – det gäller socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Herr talman! Det är i och för sig bra att man får möjlighet att välja att få ett eget rum i långvården när man är gammal och sjuk. Från moderat sida ställer vi upp på den målinriktningen. Men vi vet samtidigt att många gamla inte vill ha ett eget rum – de delar gärna ett rum med en kamrat. Vi menar att vi här måste gå längre. Ett eget rum i en sjukhusmiljö med vitmenade väggar är inte särskilt stor standardhöjning för den gamle som är sjuk. Vi måste i stället skapa nya miljöer. Här kan enskilda mindre sjukhem utgöra alternativ till dagens långvård för många gamla och sjuka människor. På så sätt kan vi höja livskvaliteten för de gamla och sjuka människorna ute i vårt land i olika sammanhang. Varför skall man inte få välja när man har slitit ett helt liv, när man är gammal och sjuk och inte trivs i den enda vårdformen, den landstingskommunala långvården?

Ja men, säger många, det går inte – moderaterna målar upp luftslott, det här valfrihetstänkandet skulle bli alldeles för dyrt. – Det är inte så. Låt mig visa på ett exempel. Jag var nu i veckan på besök på Solhaga vårdhem i Lödöse. Det är ett vårdhem för psykiskt utvecklingsstörda. Det är ett mycket fint vårdhem. Föreståndaren, Carl Ekman, visade oss runt och informerade om hur verksamheten vid detta privata vårdhem är upplagd. Vid en jämförelse mellan landstingskommunala vårdhem och Lödöse vårdhem, som drivs på liknande sätt, visar det sig att dagkostnaderna är 400 kr. lägre på Lödöse vårdhem än i motsvarande landstingskommunal vård.

Detta är viktigt att ta fram och betona. Det visar sig att valfriheten inte blir dyrare. Det främsta motivet för moderat valfrihet är den sociala ambitionen att den gamle skall kunna välja. Och när det inte blir dyrare, varför skall då ideologiska skäl hindra den valfriheten, som är så viktig för många?

Herr talman! Inom sjukvården upplever vi i dag stora problem i vårt samhälle. Jag skulle här vilja peka på två målsättningar som vi måste dra upp. Den första är också där att stärka patientens ställning. Den andra är att vi skall få kortare väg mellan patienten och läkaren, mellan patienten och vårdgivaren.

Herr talman! Det är faktiskt så att vi från moderat sida har varnat för

utvecklingen inom hälso- och sjukvården. Vi gjorde det i samband med att riksdagen antog den nya hälso- och sjukvårdslagen, och vi gjorde det i samband med att riksdagen fattade beslut om HS 90-propositionen. Vi menade att man här överbetonar den förebyggande vården och primärvården på bekostnad av länssjukvården och annan vård. Vi var ensamma om den ståndpunkten i debatten här i kammaren för ett par tre år sedan. Vi slår oss inte för bröstet nu, utan det är snarare med smärta som vi konstaterar att vi fick rätt så snabbt. Min fråga till statsrådet är: Är det inte dags att revidera inriktningen av HS 90 och i stället starkare betona också sjukhusvårdens betydelse inom ramen för vårt svenska hälso- och sjukvårdssystem?

Vi läser dagligen i tidningarna om köerna till kranskärlsoperationer, till höftledsoperationer och till starroperationer. Vi vet att det ligger personliga tragedier bakom varje sådan redovisning.

Låt oss ta kranskärlsoperationerna som exempel. På det seminarium för några dagar sedan som statsrådet själv hade kallat till fick vi en skrämmande redovisning av att en del av de patienter som står i denna operationskö kommer att dö under tiden, beroende på att de måste vänta så länge i denna vårdkö. Detta är givetvis mycket, mycket allvarligt.

Herr talman! Som jag sade har vi från moderat sida varnat för den här utvecklingen och pekat på riskerna när det gäller inriktningen av hälso- och sjukvården sedan några år tillbaka.

Det var också beklämmande att lyssna till statsministerns inlägg här i dag, när han redovisade olika politiska partiers sociala ambitioner. När det gällde bristerna i det socialdemokratiska trygghetssystemet försökte han gömma sig bakom en engelsk Rolls Royce i stället för att själv visa på vilken lösning socialdemokratin har att föreslå i dessa vitala frågor.

Jag påstår att socialdemokratin hämmar utvecklingen inom hälso- och sjukvården. Man gör det dels inom ramen för Dagmarsystemet, dels inom ramen för sin övergripande, styrande syn i dessa frågor. När jag läser den rapport som redovisades för några dagar sedan och som skall ligga till grund för debatterna fram till den socialdemokratiska partikongressen, blir jag skrämmd. Om exempelvis privata alternativ inom vården står följande på s. 6:

”Det är alltså av yttersta vikt att sjukvården är offentligt finansierad, styrd och kontrollerad. En privatläkarkår är emellertid ett bra komplement till den offentliga vården. Den offentliga vården kan också i vissa lägen ha behov av att utnyttja privata tjänster. T. ex. om en ny behandlingsmetod introduceras så finns det ett uppdämt behov i befolkningen för denna operation.”

När inte den offentliga vården fungerar skall det alltså helt plötsligt finnas privata alternativ som kan rycka in. Varför inte planera så att dessa alternativ finns redan från början? Varför inte redan från början ge patienten denna valfrihet? Varför inte bygga upp ett socialförsäkringssystem, som gör att vem som helst kan söka sig till alternativa vårdformer oavsett inkomst?

Herr talman! Jag citerar vidare ur nämnda rapport om synen på fritidspraktiserande läkare. Där står: ”Däremot är blandningen av offentligt och privat verksamma personer en oacceptabel kombination. Lojaliteten skall vara entydig varför fritidspraktik normalt inte bör accepteras.” Nya förbud!

I ett läge när vi i Sverige har en sjukvårdskris skriver regeringspartiet promemorior om nya förbud i stället för att ta till vara de resurser som finns

hos den svenska läkarkåren och över huvud taget inom den svenska sjukvården. Är det inte i stället, statsrådet Gertrud Sigurdsen, dags att släppa på restriktionerna?

Vi moderater kräver i en partimotion att man genom lagstiftning skall ge patienterna rätt och möjligheter att själva uppsöka den vårdgivare som han eller hon vill ha, om inte landstinget kan erbjuda vård inom rimlig tid. Det egna landstinget skall bli skyldigt att betala kostnaderna för vården. Vi anser också att man skall kunna låta läkare och annan sjukvårdspersonal i större utsträckning utnyttja befintliga sjukvårdsresurser och på så sätt komma till rätta med vårdköerna. Det är inte förbud utan tilltro som skall lösa vårdkrisen.

Anf. 45 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! "Ge barnen ett ombud, Carlsson", var en rubrik som mötte oss i Expressen den 28 november 1986. Det var Ingvar Carlssons partikamrat, riksdagsledamoten och tillika ordföranden i Barnmiljörådet, Margareta Persson, som i en artikel med den här rubriken beskrev hur viktigt det är att vi äntligen på ett rationellt sätt tar itu med barnolycksfallen. Det hela mynnade i att även barn behöver skyddsombud.

Drygt 200 000 av våra barn under 15 år skadas varje år så svårt att sjukhusbesök eller motsvarande är nödvändigt. Olycksfallen svarar för nästan hälften av den totala dödligheten bland barnen. Undersökningar har visat att de flesta av olyckorna hade kunnat förebyggas med enkla medel utan större kostnad. Lika många barn dör genom olycksfall som det dör människor genom olycksfall i arbetslivet. Många barn blir lemlästade och får bestående handikapp.

Barn har inga skyddsombud. De har ingen som är direkt ansvarig för att deras intressen tillvaratas i samhällsplaneringen. Det finns ingen som registrerar och utreder olycksfall eller tillbud och ingen som vidtar förebyggande åtgärder mot olycksfall.

Barn är också en rättsligt eftersatt grupp när de råkat ut för olycksfall. En undersökning nyligen visade att förundersökningarna nästan genomgående läggs ned när barn har blivit skadade. Ansvarsfrågan tas sällan upp i domstol. Av 20 900 granskade mål fanns inte ett enda som behandlade barnolycksfall. Förundersökningarna hade lagts ned och berättigade åtal hade aldrig väckts.

När Margareta Persson därför skrev i Expressen att barnen behöver skyddsombud hälsade vi från folkpartiet henne med glädje välkommen över på vår sida. Ett par veckor tidigare hade hon här i kammaren röstat emot ett folkpartikrav om skyddsombud. Men hon var tydligen inte sämre människa än att hon snabbt kunde ändra sig. Vi räknar nu med hennes stöd när vi i årets motion om barnolycksfall upprepar kravet på skyddsombud för barn.

Jag ställer nu min första fråga till Gertrud Sigurdsen, nämligen om också hon är beredd att stämma in i det berättigade ropet "Ge barnen skyddsombud, Carlsson".

Herr talman! Det är dubbelt så vanligt att barn skadas i skolan som att vuxna skadas i arbetslivet. När man i Norrbotten granskade 1 200 barnolycksfall framkom att 20 % av skololyckorna, totalt 50 fall, hade orsakats av våld mellan elever. I ett yttrande till socialutskottet i våras skrev skolöversty-

relsen: "Fysiskt våld mellan eleverna förekommer ofta, även medvetet våld. Det är därför angeläget att snabbt finna former för ett arbete att höja elevernas säkerhet."

Även i rapporter från skolhälsovården har det gång på gång påtalats att ett ökat antal olyckor och skador i skolan tycks ske genom våld mellan barnen. För oss vuxna vore det fullständigt orimligt att dag efter dag gå till en arbetsplats där man riskerar att utsättas för upprepad misshandel.

År 1978 beslöt riksdagen att arbetsmiljölagen skall gälla också för elever från årskurs 7. Skolöverstyrelsen fick i uppdrag att lägga fram förslag om hur det här skulle utformas i praktiken. Arbetsmiljölagen är nämligen en ramlag. Det måste därför finnas föreskrifter för tillämpning, om lagen skall kunna få avsedd effekt. När det gäller att skydda vuxna till liv och lem har det här aldrig ifrågasatts.

Skolöverstyrelsens förslag om hur lagen bör kunna tillämpas lämnades för sju år sedan. Ärendet ligger fortfarande kvar hos utbildningsdepartementet.

Våren 1986 påpekade skolöverstyrelsen att riksdagsbeslutet om arbetsmiljölagen för skolelever inte medfört så stora förändringar, eftersom anvisningar fortfarande saknas för hur arbetsmiljölagen skall tillämpas. Det är djupt beklagligt att riksdagsbeslutet inte har fullföljts på avsett vis. Det är djupt oroande att statsrådet Bengt Göransson i en interpellationsdebatt nyligen sade att inga föreskrifter behövs för arbetsmiljölagen när det gäller skolelever. Föreställ er reaktionen på andra arbetsplatser om ett statsråd skulle säga: Visserligen är arbetsmiljölagen en ramlag, men anvisningar om hur den skall tillämpas struntar vi i!

Barnen måste få samma rättsliga skydd som det skydd som är fullkomligt självklart för oss vuxna i arbetsmiljöhänseende. Det är en grundförutsättning för att både olyckor och skador på grund av mobbning eller annat våld mellan barn skall kunna förebyggas på skolorna.

Nu kommer min andra fråga till statsrådet Gertrud Sigurdsen: Är Gertrud Sigurdsen beredd att kämpa för att skolelever äntligen får en arbetsmiljölagen som fungerar enligt riksdagens beslut för nio år sedan? Också i år har folkpartiet sett till att den frågan kommer upp både i utbildningsutskottet och i socialutskottet.

Herr talman! Socialstyrelsen presenterade häromdagen en utredning om våldet. I den fastslås att det inte är våldet på gatorna som är det mest alarmerande utan att det är våldet i familjerna som ökat och blivit grövre. Genom nyheterna i morse fick vi veta att det beräknas vara 65 000 barn per år som utsätts för grovt våld i hemmen. Undersökaren påpekade helt korrekt att när vuxna, som står för tryggheten i tillvaron, använder våld mot barnet inpräntas den grundläggande föreställningen att det är rätt och riktigt att slå den som står en allra närmast. Barn gör som man gör och inte som man säger och barn lär sig, som bekant, saker genom att titta på andra.

Det är väl känt vid det här laget att vid ca 80 % av alla våldshandlingar är alkohol en bidragande orsak. När jag började som barnläkare för 25 år sedan var i allmänhet bara pappan berusad i missbrukarfamiljer. I dag är bilden en annan. Missbruket har ökat katastrofalt bland kvinnorna, och alltför ofta är båda föräldrarna så berusade att de är oförmögna att ta hand om sina småbarn på helgerna. En tredjedel av ca 500 kvinnor som sökt för skador på

Huddinge sjukhus hade fått sina skador genom misshandel. Hälften av de misshandlade hade minderåriga barn. De flesta av barnen hade sett på när mamman misshandlades. En fjärdedel av barnen hade också själva blivit föremål för misshandel.

Det finns mycket som tyder på att det är en oerhört alarmerande situation för framför allt barnen i missbrukarfamiljer. Våldet i samhället har många orsaker. Missbruk och tidig prägling genom familjevåld är säkert en stor bidragande orsak till senare våldshandlingar. Men vi måste tyvärr konstatera att vi inte vet säkert hur det förhåller sig. Det är därför oerhört viktigt att vi får en kartläggning av vilka sociala och ekonomiska skador som missbruk medför för familjerna och för den närmaste omgivningen, och då inte minst för barnen. En stor del av riksdagen önskade en sådan kartläggning, när frågan var uppe i höstas. Intresset från socialdemokraterna var tyvärr alltför svalt.

Min tredje fråga till Gertrud Sigurdsen blir därför om hon nu är beredd att stödja kravet som framförs i en partimotion från folkpartiet angående en kartläggning av de sociala och ekonomiska konsekvenserna för missbrukares familjer och deras närmaste omgivning.

Anf. 46 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Den budget som har presenterats visar på ett mycket starkt engagemang i de sociala frågorna. Där läggs fram förslag om stora förbättringar för pensionärerna. Från den 1 juli i år föreslås en extra höjning av pensionerna. Från den 1 januari 1988 föreslås en förbättring av de kommunala bostadstilläggen.

Regeringen föreslår vidare en höjning av ersättningsnivån i delpensionen från 50 till 65 %. Senare i vår föreslår vi också att de s. k. undantagandeänkorna skall få pensionstillskott.

Regeringen har utöver detta lagt fram förslag om en ny beräkningsmetod i sjukförsäkringen. Förslaget är en stor socialpolitisk reform. Det innebär att vi får en rättvis sjukpenning – för alla medborgare. Det innebär rättvisa för de deltidsarbetande och en markant förbättring av den tillfälliga föräldrapenningen.

Det har varit intressant att studera oppositionens reaktioner på förslagen, sådana de kommit till uttryck i de motioner som nu lagts.

En analys av skillnaderna mellan regeringsförslagen och de borgerligas förslag ger ett entydigt utfall: det är två olika ideologier som präglar förslagen, en skillnad i synen på vad som skall vara samhällets roll i fördelningspolitiken.

Verkligheten är i dag denna: ungefär en fjärdedel av landets löntagare har en betydligt sämre ekonomisk ersättning vid korttidsjukdom än de övriga tre fjärdedelarna. Det är de privatanställda arbetarna, den grupp som har haft det svårast att avtalsvägen kompensera det lönebortfall som vårt nuvarande sjukpenningssystem leder till, och det är de många deltidsarbetande som har koncentrerad deltid.

Det förslag som regeringen framlagt undanröjer den orättvisan. Vi har lyssnat till rörelsen, till de många människor som kräver jämlikhet. Karensdagen försvinner, fridagsreglerna slopas, en timberäkning för de

första 14 sjukdagarna införs, resultatet blir rätt till en i princip 90-procentig kompensation vid inkomstbortfall för alla löntagare.

Moderaterna och folkpartiet är överens om att detta system är alltför krångligt. Det bör tillbakavisas av riksdagen av det skälet, hävdar folkpartiet och moderaterna, och får stöd av centerpartiet på den punkten.

Jaha, tänker kanske någon då – de borgerliga vill ha ett system som är enklare och fungerar bättre. Det låter ju bra. Men granskar man folkpartiets och moderaternas motioner mer ingående, får man klart för sig att dessa två partier i själva verket vill försämra sjukersättningen.

Gör karensdagen effektiv och sänk ersättningsnivån från 90 till 80 % under 30 dagar, säger folkpartiet. Sänk kompensationsnivån från 90 till 80 % under de 90 första sjukdagarna, föreslår moderaterna.

Men – kompensationsnivån vid korttidssjukdom är ju inte 90 %. Den är inte 80 % heller. Den är 0 % för alla de industriarbetande män och kvinnor som måste stanna hemma från jobbet en dag, kanske i samband med en enkel magåkomma. Den är 30 % eller 50 % för metallarbetaren eller affärsbiträdet när de är sjuka i två, tre eller fyra dagar.

Ackordsarbeterskorna på Abba:s fiskkonservfabrik som rensar filéer och skär sill i högt tempo drabbas hårt av en karensdag och sänkt kompensationsnivå. Livsmedelsarbetare får som bekant inte arbeta när de är förkylda eller har sår på fingrarna. Tjänstemännen har sjuklön från första sjukdagen, ofta med 100 %.

I stället för att vara med och göra sjukförsäkringen mer rättvis för dessa människor lägger nu moderaterna och folkpartiet alltså förslag som ytterligare skulle öka orättvisorna. Men de vill inte lyfta fram nedskärningen som motivering för att tillbakavisa regeringens förslag till förbättringar. De gömmer sina verkliga avsikter bakom populära fraser om krångel och hänvisar till vad en rad remissinstanser har yttrat.

Låt mig om detta säga: Innan förslaget överlämnas till riksdagen hade remissinstansernas yttranden vägts in, och många av de svårigheter som påpekats är undanröjda.

Ytterligare en sak: Ett nytt beräkningssystem kräver mer personal i försäkringskassorna. Vi har från regeringens sida varit väl medvetna om detta. Men vi har sagt oss, att det är viktigt att uppnå rättvisa i sjukförsäkringssystemet, så viktigt att administrationen får växa som en följd av detta. Det är inte så, som folkpartiet tycks tro, att all administration är onödig byråkrati. Tvärtom – en administration som garanterar medborgarna rättvisa, det är en god administration och den ställer vi upp på.

Och så något om de förslag som gäller pensionärerna.

Tre förslag har vi lagt från regeringens sida. Det är en extrahöjning av pensionerna genom ett tillägg till basbeloppet den 1 juli i år, en höjning av de kommunala bostadstilläggen den 1 januari 1988 och en höjning av ersättningsnivån i delpensionen från 50 till 65 % den 1 juli i år. Det är att ha ett socialt ansvar, Karin Israelsson, när vi lägger fram sådana förslag.

Regeringen finansierar dessa förslag bl. a. med avkastningen på engångsskatten och ett slopande av det fria året i sjukhusvården för pensionärer. Totalt tillförs pensionärerna ungefär 3 miljarder från stat och kommun med de här förslagen.

Centerpartiet går emot den extra höjningen av pensionerna från den 1 juli. En motivering är att regeringsförslaget innebär – jag citerar – en hållningslös attityd från regeringens sida. Vi har enligt centermotionen, och vi har hört det också här i dag, svikit de sämst ställda pensionärerna.

Det är inte så. Med regeringens förslag, ett tillägg till basbeloppet med 400 kr., får pensionärer med låg eller ingen ATP 48 kr. mer i månaden. Med centerns förslag, höjd grundpension och höjda pensionstillskott, blir det 60 kr. mer i månaden för de sämst ställda.

Men de sämst ställda pensionärerna är de pensionärer som har låg eller ingen ATP och som bor i kommuner med låga kommunala bostadstillägg. Här ger regeringsförslaget rejäla förstärkningar, tillskott på upp till 700 kr. i månaden. Dessa tillskott träffar exakt rätt, när just de pensionärer som har de sämsta villkoren och utjämnar de skillnader som finns i dag.

Detta bortser centern ifrån i sin partimotion. Man vill inte tvinga kommunerna att höja de kommunala bostadstilläggen. Det är inte ändamålsenligt, skriver centern i sin motion.

Det är tvärtom, naturligtvis.

Det finns i dag kommuner som betalar ut absoluta minimibelopp. Ett pensionärspar får då bara 8 640 kr. per år. I andra kommuner däremot får ett pensionärspar med samma pension och samma bostadskostnad ibland mer än 25 000 kr. per år.

Menar man något med att ett bra boende är viktigt för de äldres livskvalitet och menar man något med talet om rättvisa – då är tvingande regler i högsta grad ändamålsenliga.

Om vi inte kompletterar förslaget om en höjning av de kommunala bostadstilläggen med en regel som tvingar alla kommuner att också verkligen höja – då blir orättvisorna på många håll bestående. Och det är just detta vi måste komma bort ifrån.

Det finns också en annan svaghet i centerns förslag. När vi höjer basbeloppet innebär det en förstärkning av hela ATP-systemet. Det betyder att dagens löntagare, när de blir ATP-pensionärer, kan se fram emot rejäla, värdesäkrade pensioner.

Vi har i dag mer än 4 miljoner människor i arbete. De samlar pensionspoäng.

Centerförslaget ger dessa, dagens löntagare, 241 kr. mer per år när de blir ATP-pensionärer. Regeringens förslag ger dem 900 kr. och mer än så per år när det blir ATP-pensionärer.

Också här syns tydligt den ideologiska skillnaden. Regeringen vill göra rejäla satsningar på de sämst ställda pensionärerna med det kommunala bostadstillägget och samtidigt bygga upp ett rejält pensionssystem för alla de människor som är framtidens pensionärer, alltmedan centern, kortsiktigt, försöker framställa 12 kr. mer i månaden som en satsning på de sämst ställda.

Och så delpensionen.

Folkpartiet säger i sin kommittémotion att en ökning från 50 till 65 % ersättningsnivå, med hänsyn till skatteeffekterna, är av relativt begränsad betydelse.

Låt mig då berätta om ett telefonsamtal som kom till socialdepartementet från en man som funderade kring de här marginalerna.

– När ni höjer till 65 %, höjer ni då för dem som redan tagit delpension med 50-procentig ersättning? frågade han.

– Ja, fick han till svar.

– Bra, sade han. Då får frun ta delpension nu, så tar jag det den 1 juli 1987.

– Men du kan ju också ta delpension nu – ni får ju båda höjt från den 1 juli.

– Nej, sade han, det går inte, det har vi inte råd med. Men frun kan ta. Jag tar sedan. Då klarar vi oss. Det blir bra.

Också här, tycker jag, finns det en ideologisk skillnad mellan regeringen och oppositionen, en skillnad också i sättet att uppfatta verkligheten. Marginalerna är viktiga för många människor.

När de borgerliga partierna sänkte ersättningsnivån sjönk antalet delpensionärer drastiskt. 1981 fanns det 68 500. I år finns det 32 000 delpensionärer.

Det var inte de högavlönade som tvingades avstå från att utnyttja rätten till delpension. Det var de lågavlönade med små marginaler, ofta de människor som hade de tyngsta jobben. Nu får de tillbaka de ekonomiska möjligheterna att trappa ner efter ett tungt arbetsliv.

Här har i dag som tidigare diskuterats köerna i sjukvården. Ingemar Eliasson har hänvisat till det som jag så många gånger har diskuterat med Daniel Tarschys och andra, nämligen förslaget som kom upp om att man skulle ge extra medel till landstinget i Bohuslän för att det skulle korta köerna.

Låt mig säga att rehabiliteringsberedningens uppgift är att se hur sjukvården, försäkringskassorna och arbetsförmedlingen skall kunna samarbeta. Det här försöket i Bohuslandstinget rymmer faror. Vi får inte gå fram på en väg där vi riskerar att sätta prislappar på patienterna. Många av dem som står i sjukvårdsköerna är pensionärer. Det blir inga besparingar på sjukförsäkringen att operera dem. Vi får inte hamna i en situation där patienternas eventuella lönsamhet styr tillgången på vård.

Regeringen väljer att gå en annan väg. Vi kommer att under varen lägga fram ett förslag på riksdagens bord där landstingen kommer att få stimulansbidrag för att kunna öka antalet operationer av starr, höftleder och kranskärl. För att resurserna ute i landstingen skall kunna utnyttjas så effektivt som möjligt föreslår regeringen att hela landet skall bli ett upptagningsområde. Jag har konstaterat att folkpartiet i dag har sagt att det är ett bra förslag. Jag konstaterar också att vi är överens om målen men vi är inte alltid överens om medlen.

Karin Israelsson tog vidare upp alkoholpolitiken och sade att jag inte hade tagit det ansvar som Karin Söder och Rune Gustavsson hade tagit när de var socialministrar. Ja, Karin Israelsson, hela riksdagen står bakom 1977 års alkoholpolitiska beslut, och vi använder de medel som där är uppsatta för att minska alkoholkonsumtionen, och vi kan också visa på att den har minskat sedan 1976 med ungefär 20 %. Jag vet inte vad det är utöver vad riksdagen ställt sig bakom som Karin Israelsson vill att jag skall göra. Karin Söder stängde ju systembolagen på lördagar. Vill Karin Israelsson att jag till riksdagen skall lägga fram ett förslag om att systembolagen skall stängas på fredagar eller måndagar, eller vad är det utöver 1977 års alkoholpolitiska beslut som Karin Israelsson vill att vi skall göra?

Vi har ett alkohol- och narkotikapolitiskt råd, där Organisationsverige är

med. I detta råd arbetar man mycket intensivt med de frågor som gäller opinion och upplysning. Vi har tillsatt en speciell beredningsgrupp som skall arbeta med insatser gentemot ungdomen. Jag tror att det allra viktigaste är att satsa på ungdomarna så att de inte blir storkonsumenter eller över huvud taget konsumenter av alkohol.

De borgerliga motionerna med anledning av årets budgetproposition och de socialpolitiska reformer som är presenterade i denna, visar tydligare än någonsin att ambitionerna inte är att åstadkomma en rättvis fördelning. Det framgår kanske allra tydligast i avstyrkandena av en förbättring av sjukförsäkringen för de privatanställda arbetarna.

Regeringsförslaget bygger på ett avtal mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen. Parterna är överens om att en förbättring av sjukförsäkringen skall betalas med höjd arbetsgivaravgift. SAF och LO är alltså överens om denna jämlikhetsreform, men de borgerliga partierna i Sveriges riksdag går emot och vill i stället försämra sjukförsäkringen.

Det har varit mycket tal om de sämst ställda pensionärerna under senare tid och också under dagens debatt. Alla säger sig ömma för dem. Men jag har inte hört de borgerliga företrädarna någonsin tala om de sämst ställda löntagarna.

Här har vi nu lagt fram ett förslag som utplånar en av de sista orättvisorna på socialpolitikens område, en orättvisa som t. o. m. enligt SAF inte är förenlig med kraven på ett modernt arbetsliv. Då går de borgerliga partierna emot.

Vi erinrar oss kampen mot ATP och mot andra sociala reformer. Herr talman! Jag är trots allt förvånad och besviken över att år 1987 behöva uppleva detta motstånd mot en av våra stora rättvisereformer. Vi har bara att konstatera att borgerlig socialpolitik innebär ökade klyftor och ökad orättvisa.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Nej, statsrådet Sigurdsen, moderat politik innebär inte ökade klyftor och orättvisor. När det gäller pensionärerna tycker jag att statsrådet skall läsa igenom våra parti- och kommittémotioner riktigt ordentligt. Låt mig först tala om två utgångspunkter. Regeringen har sagt att de sämst ställda pensionärerna skall få det bättre. Det får de inte genom regeringens förslag. Ta t. ex. undantagandepensionärerna. Undantagandepensionärerna skall visserligen få en förbättring via en proposition men inte alla undantagandepensionärer.

När det sedan gäller frågan om friäret har vi från moderat sida sagt att vi inte kan acceptera ett slopande av friäret, därför att det i propositionen över huvud taget inte finns någon redovisning av hur det slår emot de svaga pensionärsgrupperna. Återigen är det vi som får slå vakt om dem. Annars hamnar vi ännu en gång i samma läge som när det gällde de differentierade vårdavgifterna, där de svaga pensionärerna inte har möjlighet att ha kvar funktioner hemma i sin bostad när de läggs in på sjukhus.

Vi har samtidigt sagt att vi måste koppla samman basbeloppshöjningen, friåret och undantagandepensionärerna och få en helhetslösning när det gäller att förbättra situationen för pensionärskollektivet med betoning på bl. a. de sämst ställda pensionärerna både inom sjukvården och inom försäkringssystemets ram – jag tänker på undantagandepensionärerna.

När det sedan gäller sjukförsäkringen är det vi moderater i riksdagen som drivit kravet på en förändring av timersättningen. Vi såg med förväntan fram mot den proposition som skulle komma. Men när vi sätter oss ned och läser igenom propositionen ser vi att den är behäftad med så oerhört många brister att vi efter moget övervägande tvingas konstatera att vi inte kan godta den. Det går inte.

När riksförsäkringsverket går ut och säger bl. a. att det finns så många brister i förslaget att det krävs en ny utredning efter det att riksdagen godkänt förslaget, hur kan statsrådet då kräva att Sveriges riksdag skall kunna ställa sig bakom förslaget?

Vi ställer oss helt bakom principen, men vi har begärt ett snabbt förbättrat förslag. Om man inom socialdepartementet jobbar lika snabbt som de som rensar fisk på Abba, får riksdagen snart tillbaka förslaget i ett bättre skick, och då kommer moderaterna att ställa sig bakom en förbättring för dessa grupper. Det är ett gammalt moderat krav.

När det gäller de sjuka vill jag fråga: Hur ser statsrådet på HS 90? Hur ser statsrådet på landstingsvård kontra privat vård i ett krisläge?

Anf. 48 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Statsrådet talade om två skilda ideologier. Låt oss se vari detta ger sig till känna när det gäller förslaget om förbättrad sjukersättning. Både socialdemokraterna och folkpartiet tycker att de deltidsanställda skall ha en bättre sjukersättning vid sjukdom. Både socialdemokraterna och folkpartiet tycker att det skall vara samma lagstadgade ersättning till alla anställda som är sjuka. Både socialdemokraterna och vi tycker att det skall vara samma ikraftträdandetidpunkt för reformen. Däri visar sig alltså inte skillnaderna.

Vår kritik har däremot riktat in sig på att det är ett krångligt system, att det förslag som lagts fram föder en ny byråkrati. Vår kritik riktar sig mot att det har dröjt för länge med reformförslaget. Vår kritik riktar sig mot sättet att finansiera reformen – det skall enligt förslaget ske genom en arbetsgivaravgift. Om socialistisk ideologi handlar om krångel, om att förslagen dröjer för länge och att allting prompt skall finansieras med arbetsgivaravgifter, så är den ideologin inte mycket att skryta med.

Hur man än bär sig åt måste löntagarna vara med och betala denna reform. Socialdemokraterna föreslår en höjning av arbetsgivaravgiften. Finansministern erkänner själv att detta kommer att komplicera avtalsrörelsen. Man måste ta hänsyn till detta när man skall träffa avtal. Hur man än bär sig åt kommer löntagarna att få betala genom att man inkräktar på deras löneutrymme.

Vi föreslår att man i stället sänker den lagstadgade ersättningen vid korttidssjukdom. Om man därefter fyller på med avtal upp till 100 % eller någon annan nivå över 80 %, får också detta tas av avtalsutrymmet. Så har

man i dag gjort på tjänstemannasidan. Man har prioriterat en bättre sjukersättning och betalat det med lägre ersättning på andra punkter. LO-kollektivet har gjort en annan prioritering. Hur man än förhandlar måste man använda det utrymme som finns för avtalsförhandlingar. Någon annan väg finns inte. Vi vill inte ockupera det utrymme som parterna har att fritt förfoga över. Vi tycker att de själva skall bestämma.

Så är det med den skillnaden. Reformerna skall träda i kraft samtidigt. Vi vill ha ett enklare system och vi vill ha reformerna finansierade på annat sätt.

Får jag, fru statsråd, också fråga om KBT och avvecklingen av det s. k. friåret? Vi stöder förslaget och sättet att finansiera det. Men varför måste det träda i kraft vid olika tidpunkter? Varför måste alltid pålagan komma före förmånen?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 49 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen sade att budgeten innebär en stor socialpolitisk reform och att det fanns stora förbättringar för pensionärerna inbakade i budgetförslaget. Jag håller inte med om det.

Jag skall ta upp några saker, först delpensionen. Sedan kompensationsnivån i delpensionsförsäkringen försämrades av den borgerliga regeringen 1981 har vpk krävt ett återställande. Trots att delpensionsfondens överskott redan 1986 hade möjliggjort en höjning av delpensionen återställer regeringen inte pensionerna förrän den 1 juli i år. Vi tycker förstås att det är bra, men vi anser att det hade varit möjligt att genomföra detta mycket tidigare.

Så till pensionerna. Vi säger förstås ja till att höja pensionerna, men vi säger nej till regeringens förslag därför att det är ett svek mot löftet att de sämst ställda pensionärerna skulle få förbättringar. Vi föreslår i stället att grundpensionen och pensionstillskottet höjs så att de sämst ställda pensionärerna får 964 kr. medan de bäst ställda får nöja sig med 500 kr. per år. Regeringen föreslår det omvända, nämligen att de bäst ställda pensionärerna får 2 000 kr. mer medan de sämst ställda får 500 kr.

Så till friåret. När nu regeringen föreslår att det avgiftsfria året skall avskaffas, får en pensionär räkna med att en kortare sjukhusvistelse kan medföra att man måste få annan ekonomisk kompensation. För den som bara har folkpension och låg eller ingen ATP är dagsinkomsten 96 kr. Då finns det faktiskt inget utrymme för att betala 55 kr. per dag i sjukhusavgift ens under kortare perioder.

Systemet med de differentierade vårdavgifterna, som nu är avskaffat, visade att en stor del av pensionärerna inte hade möjlighet att betala full avgift. Då fick de jämkning. Detta förnedrande jämningsförfarande var den direkta orsaken till att man avskaffade avgifterna. Om det avgiftsfria året kommer att införas, tvingar man lågavlönade pensionärer att antingen anhålla om nedsatt avgift eller ansöka om socialhjälp. Dessutom skall läggas till försämringar när det gäller sjukresor och fördyrade läkemedel.

Jag tycker inte att detta är en strålande reform för pensionärerna i vårt samhälle.

Anf. 50 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan möjligen förstå Gertrud Sigurdsens tveksamhet till Bohuslandstingets framställan om att man skulle föra över pengar från sjukförsäkringen till landstinget för att bygga i kapp köer. Man skall inte sätta prislappar på patienter, säger fru Sigurdsen. Jag kan alltså möjligen förstå hennes tvekan, även om jag är tveksam av annan anledning.

Nu är det ett klart problem att det finns vattentäta skott mellan försäkringskassan, som betalar sjukpenningen, och landstinget, som betalar sjukvården. Vi moderater vill ta bort dessa vattentäta skott. Vi vill låta öppenvården och sjukhemsvården betalas genom sjukförsäkringen – genom sjukkassan – i stället för av landstinget. Det skulle innebära att sjukvårdsförsäkringen följer patienten, oberoende av om man väljer landstingets vård, vård i ett annat landsting eller vård hos privatläkare eller ett enskilt sjukhem. Patienten skulle få en helt annan valfrihet än man i dag har.

Det skulle också med all sannolikhet innebära att landstingen skulle avlastas mycket av den öppna vården och av sjukhemsvården för att i stället desto bättre kunna koncentrera sig på den högspecialiserade sjukhusvården, som kanske främst måste ske i landstingets regi.

Lyssna på detta förslag, Gertrud Sigurdsen! Om Gertrud Sigurdsen vill minska klyftorna, minska orättvisorna, stärka patientens ställning, då tror jag att vårt förslag är väl värt att ta vara på.

Sedan några ord om förslaget att hela landet skulle ha en riksskö. Möjligheten finns ju redan nu, om man har brist på operationsresurser i ett landsting eller vid ett sjukhus, att föra över patienter till ett annat, som kanske har ledig kapacitet. Mycket beror ju på det enskilda landstinget. Och som Göte Jonsson sade, vill vi faktiskt ge den enskilde patienten garantier för att kunna få vård redan kortsiktigt vid ett annat landsting, om det egna landstinget inte kan ställa upp.

Men innan vi har sett hur det här förslaget ser ut, finns det nog all anledning att vara skeptisk till fru Sigurdsens förslag. För det får ju inte innebära att landsting avstår från att bygga ut, därför att man vet att de ökade resurserna skall fördelas över hela landet.

Anf. 51 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Socialministern hade läst centerpartiets motion om timsjukpenningen så pass väl att hon såg att vi var överens om behovet av den, men att vi från centerpartiets sida inte kan ställa upp när man sjösätter ett administrativt mycket krångligt och inte helt rättvist system, som det här blir. Det ges möjligheter till överkompensation för vissa grupper, och det finns också grupper som blir underkompenserade.

Än mer märkligt är det att man gör ett sådant byråkratiskt krångligt system i en situation, där försäkringskassorna inte klarar det arbete som vi har ålagt dem. Balanserna är oerhört stora, särskilt på arbetsskadesidan. Det görs ständiga neddragningar, och mängder av lokalkontor ute i landet hotas av stängning. En försämring av servicen håller på att ske, och i det läget är det inte försvarbart att införa det här nya systemet.

Vi har i vår motion accepterat att man skall förhandla om en annan modell.

Det går säkert att på ett helt annat sätt få ett rättvisare försäkringssystem för de deltidanställda.

KBT ger ett tillskott för dem som har höga hyror. Men det finns många pensionärer som inte har höga hyror, som bor under förhållanden som inte ger KBT-tillskott. Då ökar också en typ av rundgång. Vi tycker i centerpartiet att kommunerna själva skall välja nivåer. Valet skall inte vara styrt uppifrån, utan det skall ges en frihet. Det borde också stämma med frikommunsföröakens anda. Det finns faktiskt lokala skillnader i landet, och dessa lokala skillnader bör man också acceptera. Var skall kommunerna ta pengar till KBT? Är det äldreomsorgen som skall skattas på de pengarna?

När det gäller basbeloppshöjningen går vi från centerpartiet inte med på förslaget. Vi tycker att det är ett felaktigt använt system för att ge en höjning av pensionerna. Vi anvisar medel av samma storlek, men vi finansierar på ett annat sätt. Man kan undra hur basbeloppet skall beräknas i framtiden. Vilka underlag skall man räkna med? Är det regeringens välvilja som skall styra beräkningen, eller tänker man gå tillbaka till det system som vi tidigare alltid har använt?

I fråga om alkoholpolitiken är det faktiskt sant som jag sade i mitt inlägg – att det inte har hänt mycket. Det ser vi nu, när vi får statistik från försäljning, statistik över våldstendenser med alkoholinslag, misshandelstatistik osv. Det krävs tidigare insatser, och vi får hoppas att det nu börjar hända någonting på alkoholpolitikens område; det är helt nödvändigt.

Anf. 52 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det är ganska intressant att höra de borgerliga partierna ställa upp till försvar för den socialpolitik som man driver – och till försvar för att man inte stöder den förbättring av sjukersättningen som föreslås i den proposition regeringen här har lagt fram.

Jag har sagt i mitt anförande – och det har även tidigare sagts här – att vi kommer att lägga fram förslag när det gäller att se till att de s.k. undantagandeänkorna skall få pensionstillskott. Det är inte utan att man blir förundrad över envisheten hos de borgerliga partierna i fråga om den här gruppen av pensionärer. Ni hade ju sex år på er att ta bort dessa orättvisor som ni nu kräver att en socialdemokratisk regering med en gång skall undanröja. Det var tydligen inte så lätt att då i det borgerliga samarbetet klara av det.

Göte Jonsson tog upp frågan om HIS 90. Hela arbetet med den frågan var mycket genomgripande. Det förelåg många rapporter, och arbetet pågick länge. Förslaget syftar ju bl. a. till att vi skall förebygga att sjukdomar uppstår. När det gäller exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar vet vi att varannan man och var fjärde kvinna avlider i någon av dessa sjukdomar. Särskilt hårt drabbade är arbetare inom industrin. Det vore väl då konstigt om vi inte skulle anstränga oss för att förebygga att människor drabbas av dessa ofta plågsamma sjukdomar.

HIS 90 och hela den hälso- och sjukvårdspolitiska propositionen, som riksdagen ställt sig bakom, innebär ju en satsning på förebyggande insatser. Vi skall ha länssjukvård, och vi skall ha specialistvård. Det är inte fråga om något antingen-eller. Men jag är förvånad över det litet föraktfulla talet om

satsningen på förebyggande åtgärder, en satsning som jag tror är alldeles nödvändig och som ligger i linje med vad människor också önskar.

Beträffande folkpartiets motion, där man avstyrker förbättringen av sjukförsäkringen, är det faktiskt så, Ingemar Eliasson, att vad ni tycker er kunna stödja är att man skall komma till rätta med den koncentrerade deltiden. Den frågan kräver en snabb lösning, och ni avsätter resurser för detta i er budget. Däremot avsätter ni inte medel för ett införande av sjukersättning redan från första insjuknandedagen. Så var det med det stödet för LO-grupper som nu har sett fram emot att få en sjukförsäkring som är likvärdig med vad alla andra människor har.

Det är fortfarande diskussion om krängel och administration. Jag har här sagt att vi i vår proposition har tagit hänsyn till mycket av det som anförts av remissinstanserna. Och jag hoppas att ni, innan beslutet skall fattas om denna förbättring av sjukförsäkringen, verkligen läser propositionen – och då också stöder den här reformen, så att vi tillsammans kan vara med och utplåna den orättvisa som fortfarande finns.

När det gäller höjningen av arbetsgivaravgiften vet Ingemar Eliasson lika väl som jag att det mer eller mindre är en beställning från arbetsmarknadens parter. LO och Arbetsgivareföreningen är överens om att man vill ha den här reformen, och man är alltså beredd att betala den med högre arbetsgivaravgifter.

Beträffande det fria året inom sjukvården har Inga Lantz m. fl. tagit upp frågan om avgifter. Det föreslås på den punkten att alla förtidspensionärer skall undantas. Vidare föreslår vi samma möjligheter att få nedsatt avgift som numera gäller för pensionärer efter vad som hittills varit det fria året. Vi var tillsammans med om att ta bort de differentierade vårdavgifterna. Detta kan mig veterligt fungera bra i dag; jag har inte hört några klagomål i det avseendet. Då borde det också kunna fungera bra det första året när man gör den här förändringen.

Till Ingegerd Troedsson vill jag säga att det är klart att vi kan diskutera hur vi vill ha en sjukförsäkring uppbyggd. Moderata samlingspartiet har en annan modell när det gäller sjukförsäkringen. Såvitt jag vet är ni ganska ensamma om den modellen här i riksdagen. Jag tror inte att det tjänar mycket till att vi här mellan moderater och socialdemokrater diskuterar utformningen av sjukförsäkringen.

Om jag inte missminner mig står det också i en moderat motion när det gäller valfriheten, möjligheten att gå över landstingens gränser för att få en operation utförd, att ni vill gå längre än vad regeringen har angivit i sin överenskommelse med Landstingsförbundet. Ni är också inne på att vi här skall gå lagstiftningsvägen.

Till Karin Israelsson: Det är riktigt att försäkringskassorna har en besvärlig arbetssituation. Det har också uppmärksammats av regeringen. Redan för innevarande budgetår beslutade vi här att försäkringskassorna får 15 milj. kr. extra. För det budgetår som börjar den 1 juli ges ytterligare 30 milj. kr. för att man skall kunna beta av inte minst de balanser som finns när det gäller arbetsskadorna.

Det behövs också ökade resurser för den personalförstärkning som kan beräknas. Jag säger återigen: Det är angeläget att kunna genomföra den här

rättvisereformen för de privat anställda arbetarna i landet. Då är det naturligt att man också ser till personella resurser, så att kassorna kan klara detta.

Det var intressant att lyssna till vad Karin Israelsson sade om KBT – att kommunerna skall få välja vilken nivå de vill ha. Ja, det gör de i dag, och det kan skilja 20 000–30 000 kr. från den ena kommunen till den andra när det gäller hur mycket KBT man kan få. Det bör vi acceptera, säger Karin Israelsson och centern. Nej, säger regeringen, vi skall inte acceptera det, för detta berör de sämst ställda pensionärerna. Dem skall vi stödja, så att de här får en förbättring av sin situation.

Anf. 53 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har inte hållit något försvarstal när det gäller våra alternativ till regeringens förslag. Jag framhöll påtagliga brister i regeringspropositionen beträffande timersättningen i sjukförsäkringen, likaså beträffande friåret. Statsrådet kan inte mena att vi i riksdagen skall kunna ställa oss bakom förslag som är så dåliga att ansvarigt verk säger att efter det att riksdagen har antagit förslaget måste vi sätta oss ned och göra en ny utredning om hur det skall tillämpas. Dessa krav kan inte statsrådet ställa på Sveriges riksdag. Vi måste ha riktigt underbyggda förslag från regeringen. Det är vi moderater som har sagt att man bör införa en bättre sjukförsäkring för just de här människorna. Men då måste också regeringen komma med ett riktigt utarbetat förslag till riksdagen, ett förslag som vi kan ställa oss bakom utan att det blir nya problem.

Detsamma gäller friåret. Många pensionärer med låga pensioner har helt enkelt inte råd att betala 55 kr. om dagen. Frågorna måste ju övervägas från början, så att pensionärerna inte skall behöva springa och begära nedsättning av avgiften. Pensionärerna skall från början veta hur det ligger till. Det här rör sig ju om viktiga saker.

Sedan beträffande HS 90. Vi är inte motståndare till förebyggande vård. Däremot motsätter vi oss att primärvården enligt HS 90 skall byggas ut kraftigt på bekostnad av länssjukvården. Samtidigt vet vi ju att förebyggande vård får effekt först på sikt. Vi vet också att förebyggande vård medför ökande vårdbehov inom akutsjukvården. I samband med förebyggande sjukvård uppdagas ju också sjukdomar som måste behandlas aktivt. Därför har vi varit tveksamma till hela den syn som ligger till grund för HS 90. Vi menar att länssjukvården och akutsjukvården måste ha en sådan kapacitet att de svara sjukdomsfallen i landet kan klaras.

Det är beklagligt att statsrådets budskap är så motsägelsefullt. Enligt oss moderater finns det ingen motsättning mellan landstingsvård och privatvård. Här gäller det att ta till vara de resurser som finns både inom landstingssjukvården och inom privatsjukvården. Vi menar att patienten skall kunna bestämma. Det skall inte vara en ny lång rikskö, utan patienten skall ha rätt att välja. Han skall ha samhällets stöd för att kunna söka vård där han kan få sådan i en akut, svår situation.

Anf. 54 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Socialministern sade att undantagandeankorna genom en proposition kommer att få sin situation förändrad. Det tycks ha varit en

komplexerad fråga. Det gäller emellertid ett litet antal kvinnor och ett enkelt ärende, varför det inte kan ha varit nödvändigt med en så lång handläggningstid. Det fanns naturligtvis skäl att låta det hela dra ut på tiden.

Betydligt mera bråttom var det när det gällde att få fram timsjukpenningss-reformen, som är ett mycket komplexerat förslag. Man kan ju fundera över varför arbetsgivaravgiften för egenföretagare skall höjas med 0,3 %, trots att egenföretagarna får ut bara 9 milj. kr. av reformen. De får alltså tillbaka mycket litet av avgiftshöjningen. Man kan fråga sig vart de pengar som egenföretagarna skall lägga ut på timsjukpenningen tar vägen. Frågan är komplexerad och innebär egentligen mycket mer än vad allmänheten har informerats om. Alla skall under de 14 första dagarna få en timsjukpenning uträknad, vilket innebär förändringar för samtliga. I sin tur betyder detta att det blir enormt mycket merarbete för försäkringskassorna. I slutänden har man en balans på försäkringsfall som gör det nästan omöjligt att i rimlig tid få fram prejudicerande domar, som visar hur reformen skall användas. Men vi är villiga att diskutera reformen och förbättringar av förslaget. Det är möjligt att vi kan hinna med detta under vårriksdagen.

När det gäller folkpensionerna är centerns idé den att påslagen skall läggas på pensionerna och pensionstillskotten. Då går pengarna till de människor som bäst behöver dem. Påslag på ATP ger ju mest till dem som har den högsta ATP:n, och det belastar ju också AP-fonderna på ett helt annat sätt. Vi räknar upp pensionstillskotten med 50 %, om vi behåller friåret. Detta innebär faktiskt ett bra tillskott för pensionärerna. Det blir en kostnad på ungefär 1 650 kr. för en månads sjukhusvård för en pensionär.

När det nu är så viktigt att styra KBT ute i kommunerna, kan man fråga sig varför det inte är lika viktigt att styra medlemstillskottet när det gäller våra pensionärsorganisationer. Till PRO utgick 3:25 per medlem, medan Sveriges pensionärsförening fick bara 2:40 per medlem. Vad är det för rättvisa? Där kan ju staten verkligen styra. Varför skall PRO ha mer pengar än den andra organisationen? Här har ju kommunerna ingenting att säga till om utan regeringen bestämmer själv. Jag skulle vilja ha en förklaring beträffande snedfördelningen.

Anf. 55 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Ett par saker beträffande sjukförsäkringen. Vi föreslår samma lagstadgade regler för alla. Vi gör inte skillnad på löntagargrupper. Lura inte någon att det är några andra än löntagarna själva som betalar en förbättring av sjukförsäkringen, oavsett om finansieringen sker genom arbetsgivaravgifter eller med andra medel som står till förfogande i avtalsrörelsen.

De skillnader som föreligger mellan folkpartiets och socialdemokraternas förslag gäller alltså andra punkter. Det rör sig om krångel, sättet att finansiera, löntagarorganisationernas självbestämmanderätt, m. m.

Jag vill återkomma till statsrådets illustrationer beträffande skilda ideologier. Det handlar mycket ofta om vilka prioriteringar man gör med knappa resurser. Socialdemokraterna föreslår en höjning av ersättningen när det gäller delpensioneringen. Folkpartiet föreslår att detta utrymme i stället används för att förbättra villkoren för dem som finns inom långvården.

Gertrud Sigurdsen säger att man får påringningar på departementet från personer som vill ha bättre ersättning när det gäller delpensioneringen. Jag tror att det är riktigt, och jag unnar dem det. Men då måste jag fråga om ni aldrig får någon påringning från dem som ligger på långvården. Får ni inte det beror det på att de inte kan ringa. Kanske kan de inte ens tala. De orkar kanske inte höra av sig. Vår prioritering innebär att vi tycker att det är viktigare att ge de gamla och skröpliga inom långvården skäligare och mänskligare villkor. Då får annat vänta. Då får förbättring av delpensioneringen vänta. Vill man ha illustrationer till skilda ideologier, skilda prioriteringar, är detta ett utmärkt exempel. Gertrud Sigurdsen svarade inte på frågan varför avskaffandet av friåret för pensionärer måste komma före förbättringen av KBT. Varför måste bördan komma före förmånen?

Så säger Gertrud Sigurdsen att resultatet av borgerlig politik är ökade klyftor och ökade orättvisor. Ta inte munnen för full, kära socialminister! Vi har inte glömt försämringarna för pensionärerna när ni "snodde" dem på 4 % av pensionerna. Vi har inte glömt att ni har rekordet när det gäller arbetslöshet, vi har inte glömt manipulationerna med biståndet till de fattigaste människorna på vår jord, och vi har inte glömt – och har ännu inte behandlat i riksdagen – försämringarna för de sämst ställda eleverna i skolan. Ta inte munnen för full! Det är inte tillräckligt rensopat framför den socialdemokratiska dörren för att de stora orden riktigt skall passa.

Anf. 56 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON. (m) replik:

Herr talman! Att undantagandepensionärernas änkor äntligen skall få rätt till pensionstillskott var uppenbarligen en omvändelse under galgen – härtill är vi nödda och tvungna. Så är det. Socialdemokraterna är tvungna att vika sig i denna fråga. Men hur går det med undantagandepensionärerna själva? En del av dessa har i dag endast folkpension, ungefär 22 000 kr., och inget som helst pensionstillskott. Kanske får de också ett väsentligt lägre KBT än andra pensionärer. Om de sämst ställda pensionärerna nu äntligen skulle få en förbättring, får man väl inte helt tappa bort denna grupp. Vi är mycket intresserade, fru Sigurdsen, att få veta vad socialdemokraterna avser att göra med den gruppen.

Sedan till vår modell för sjukvårdsförsäkring. Modellen var tydligen ointressant, därför att vi i stort sett skulle vara ensamma om den. Glöm inte bort, fru Sigurdsen, att vi moderater många gånger har fått vara pionjärer på det sociala området. Ta t. ex. flerbarnstilläggen, där vi för inte så länge sedan stod helt ensamma. I dag är t. o. m. socialdemokraterna med på att sådana skall finnas, ja, t. o. m. öka.

Anledningen till att jag förde fram vårt förslag till sjukvårdsförsäkring var att verkligen ge fru Sigurdsen ett konkret förslag, om hon menade allvar med talet om att minska klyftor och orättvisor. Hur är det i dag? Vi vet att allt fler tecknar olika privata försäkringar för att ha garantier för att få vård men också för att kunna välja. De välbeställda har möjlighet att välja, andra har det inte. Det är väl inte det som är den socialdemokratiska solidariteten. Vill man ge vård på lika villkor, vill man att alla skall ha en rimlig valfrihet – och det är oerhört viktigt inte minst när det gäller val av läkare och sjukhem – borde nog fru Sigurdsen studera vårt förslag till sjukvårdsförsäkring litet närmare.

Anf. 57 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det är klart att det blir försämringar om man tar bort friåret, framför allt för de sämst ställda pensionärerna.

Så till undantagandepensionärerna. En enig riksdag begärde 1986, med bifall till en vpk-motion, ett förslag från regeringen om att de s. k. undantagandeänkorna skulle få pensionstillskott. Förslaget saknades i budgetpropositionen, och inte heller aviserades något förslag. Men under hand har det meddelats att förslag om pensionstillskott till undantagandeänkorna skall läggas fram i samband med propositionen om delpensioner. Därefter kommer bara de män som en gång begärde undantag från ATP att sakna pensionstillskott. Den direkta orsaken till att de inte gick med i ATP, den massiva borgerliga propagandan mot ATP-systemet eller personliga ekonomiska överväganden, är svår att finna. Det finns inte heller något underlagsmaterial som visar i vilken ekonomisk situation dessa män befinner sig i i dag. Det gäller bl. a. småföretagare, fiskare, hantverkare och jordbrukare, som inte hade ekonomiska möjligheter att teckna privata pensionsförsäkringar. Säkert har de en kärv ekonomisk situation i dag.

Så länge tillförlitliga uppgifter om undantagandepensionärerna saknas kan de borgerliga partierna fortsätta att koncentrera debatten på undantagandepensionärerna i stället för att diskutera fördelningspolitiken när det gäller alla pensionärer.

Den sittande pensionsberedningen borde, enligt min mening, genom tilläggsdirektiv få i uppgift att redovisa fakta om undantagandepensionärerna. Visar det sig då att den här gruppen pensionärer, som bara har folkpension, har försatts i en svår ekonomisk situation på grund av att den har förletts av den borgerliga propagandan, tycker jag att brottet skall anses vara preskriberat. Vi måste undersöka den här saken, och jag föreslår därför att man låter pensionsberedningen se på frågan, så att vi får den klarlagd.

Anf. 58 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Riksförsäkringsverket välkomnar att en väsentlig brist i sjukpenningförsäkringen elimineras och att skillnader som i dag finns när det gäller kompensationsnivån för olika grupper av anställda på arbetsmarknaden undanröjs. Det är vad riksförsäkringsverket tycker om det aktuella förslaget. Verket har inte sagt att det skall tillsättas en ny utredning om den s. k. timsjukpenningen. Man har gjort vissa påpekanden, som vi har tagit hänsyn till i den proposition som nu ligger – bl. a. att avtal skall slutas mellan parterna för att det skall bli en schabloniserad tillämpning för de grupper som i dag har sjuklön.

Så var det när det gäller riksförsäkringsverkets inställning, Göte Jonsson.

Vidare säger Göte Jonsson att vissa pensionärer inte har råd att betala 55 kr. Nej, då skall de inte behöva betala, för regeln är precis densamma som den som nu gäller efter 365 dagar, att de som inte har råd inte skall behöva betala.

Det är intressant att höra vad som här sägs om undantagandeänkorna. Karin Israelsson säger: När det var ett så enkelt ärende, varför har det tagit så lång tid? Nu har Ingegerd Troedsson inte rätt till ytterligare replik, men jag skulle vilja ställa frågan: Om det nu var så enkelt, varför lade inte Ingegerd

Troedsson, när hon var sjukvårdsminister, ett förslag i frågan? Hon hade ju haft alla möjligheter att lägga ett förslag härvidlag i riksdagen.

Till Ingemar Eliasson: Vi har i dag samma lagstadgade regler för alla när det gäller sjukförsäkringen. Det leder till orättvisor. Vi föreslår nu i propositionen att orättvisorna skall utplånas. Vi lurar ingen när det gäller det förhållandet att löntagarna kommer att få betala det här. Det är ju löntagarna själva som i mer än 20 års tid velat ha denna lika rättighet för alla. Man har vid olika fackliga kongresser ställt detta förslag. Och LO och Arbetsgivareföreningen är enligt ett avtal överens om att kostnaderna i detta avseende skall täckas via arbetsgivaravgifter. Det är ingen som känner sig lurad. Ingemar Eliasson. Vi har fått klart besked om att delpensionen får vänta – den anser man inte vara så angelägen.

Jag har, Ingegerd Troedsson, läst moderaternas förslag när det gäller sjukförsäkringen; de har ju funnits i ett antal år. Sjukförsäkringen skall enligt moderaterna följa patienten oavsett om han söker privat eller offentlig vård och oavsett vilket sjukhus i landet det blir fråga om. Men var och en har ju sin egen sjukförsäkring. Ingegerd Troedsson och jag kan känna oss lugna. Vi är höginkomsttagare och betalar ganska mycket till sjukförsäkringen, och förhoppningsvis får vi också vara relativt friska. Men i systemet finns även personer som betalar en låg avgift på grund av att de har låg inkomst och som kanske drabbas av *många* sjukdomar. Hur skall dessa människor kunna klara sig med en sjukförsäkring av moderaternas modell? Om jag har förstått saken rätt vill moderaterna också på sikt lägga ned landstingen.

Och sist till Ingemar Eliasson: Nej, socialdemokraterna har inte glömt de förslag till sociala nedrustningar som de borgerliga regeringarna lade under sin sexårsperiod. Vi har inte glömt det förslag som ni lade om en försämring när det gäller karensdagarna. Vi har inte glömt de förslag till försämringar i fråga om den sociala välfärden som de borgerliga regeringarna lade, och när man är ute på möten får man erfara att människorna inte har glömt detta. Därför är vi glada över att vi nu, när vi har lagt årets budgetproposition, på så många områden har kunnat förbättra det sociala trygghetssystemet för människorna i det här landet: för de sämst ställda pensionärerna och för de sämst ställda löntagarna.

Andre vice talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Göte Jonsson, Ingemar Eliasson och Karin Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

3 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 17.49 att ajournera förhandlingarna till 19.00 för middagsuppehåll.

4 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

Anf. 59 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vill i mitt inlägg ta upp några lösa trådar från den tidigare socialpolitiska debatten.

Låt mig först svara på Ingegerd Troedssons fråga till mig om hur jag vill värna om de svaga i samhället. Ja, inte är det genom att ställa upp på den politik som moderaterna i sina motioner har presenterat för denna kammare. Den politiken skulle innebära en enorm försvagning av den gemensamma sektorn och en väldigt orättfärdig omfördelning av de resurser vi förfogar över.

Efter 20 års arbete med handikappolitik ser jag den gemensamma sektorn som vår samlade förmåga till samarbete och som ett uttryck för vårt stöd till svaga och utsatta grupper i samhället. Om man har den grundsynen måste man också slå vakt om de värden som ligger i den verksamhet som den offentliga sektorn bedriver. Visst finns det otypligheter och brister inom den gemensamma sektorn. Dem skall vi enligt min bestämda mening angripa. Vi skall också på ett ansvarsfullt sätt hushålla med de resurser vi har. Men den gemensamma sektorn är och förblir den bästa garantin för ett värdigt och jämlikt liv för de grupper i samhället som har råkat ut för svårigheter av olika slag.

Jag ser därför som min uppgift i det här sammanhanget att utveckla och förbättra de insatser som vi i demokratisk ordning kommer fram till att vi skall åta oss och som vi förlägger inom den gemensamma sektorn. Därmed tvingas jag då konstatera att jag måste medverka till att söka förhindra att den politik som moderaterna skisserar blir den som vi lägger till grund för den fortsatta välfärdsutvecklingen.

Till Göte Jonsson vill jag gärna säga att min uppfattning är att äldreberedningens arbete är mycket lovande. Beredningen har nu under en lång tid samlat utomordentligt stora mängder material om äldre människors levnadsvillkor. Jag tycker mig kunna konstatera en stor enighet i denna parlamentariska beredning kring huvudlinjerna i den framtida äldreomsorgen. Det är en tillgång som vi bör slå vakt om.

Äldreberedningen ägnar mycken tid åt frågan om ålderdomshemmens framtid. Det är min övertygelse att vi skall kunna slå vakt om den trygghet och den vårdnivå som ålderdomshemmen onekligen representerar samtidigt som vi förbättrar boendestandarden också för dem som i dag finns på ålderdomshemmen. Även de har rätt till den egna bostad med skydd för frihet och integritet som riksdagen så sent som våren 1985 talade om. Äldreberedningen ger oss, när slutbetänkandet presenteras litet längre fram under våren, ett gyllene tillfälle att bygga vidare på en av vårt samhälles allra största socialpolitiska reformer för att förbättra äldres villkor – här inkluderar jag också de handikappade.

Ingrid Ronne-Björkqvist tog upp frågan om barnolycksfallen. Låt mig säga att den frågan är utomordentligt viktig. Vi skall naturligtvis allesamman med kraft arbeta för att minska och helst förhindra barnolycksfall av alla slag. Vi har ett barnmiljöråd, som enligt min uppfattning fungerar mycket bra och är mycket aktivt när det gäller att förbättra säkerheten kring våra barn. Men

givetvis finns det utrymme för att detta stöd och arbete skall kunna utvecklas ytterligare. Om det förslag som folkpartiet nu lägger fram är ett steg i denna riktning är jag för min del beredd att värdera det positivt. Men jag har ännu inte sett det, och jag måste få göra det innan jag tar ställning till det.

Därefter övergår jag till familjepolitiken. Det finns tre viktiga hörnstenar i den socialdemokratiska familjepolitiken. Den första är barnbidragen, som vi har höjt och som nu är högre och mer värda än någonsin. Den andra är barnomsorgen. Vi skall förverkliga det historiska beslutet om att bygga ut barnomsorgen så att den blir en rättighet för alla barn. Den tredje hörnstenen är föräldraförsäkringen, som skall ge tid för småbarnsföräldrar att vara tillsammans med sina barn.

När jag studerar de borgerliga motionerna beträffande familjepolitiken konstaterar jag att splittringen på olika system och förslag är lika stor denna gång som tidigare. Men, och detta tycker jag är viktigt, det finns en röd tråd, både hos er och hos oss, nämligen att vi alla strävar efter att finna förutsättningar för att öka småbarnsföräldrarnas tid för sina barn. Jag menar att vi skall göra detta till en huvudfråga i den fortsatta reformverksamheten inom det familjepolitiska området. Till grund för ett sådant fortsatt reformarbete skulle jag vilja lägga ett förbättrat faktaunderlag. Sedan vi intog de positioner vi har i dag har nämligen ganska mycket hänt, och det sker en successiv förskjutning av förhållandena. Jag tänker inte minst på kvinnors förvärvsarbete som i dag är dubbelt så stort som när de borgerliga partierna för ca 15 år sedan lade fast sin familjepolitik.

Jag vill här och nu inbjuda representanter för riksdagens samtliga partier från de närmast berörda utskotten till ett symposium om barnfamiljerna och föräldrarnas tid för sina barn. Detta symposium är avsett att redovisa en lång rad pågående forskningsinsatser och utredningar som handlar om familjernas syn på sin situation och på dagens stöd, hur stödet utnyttjas och var bristerna finns. Det handlar också om vår syn på barnen som resurs och föremål för våra omsorger och vår kärlek. Det är min förhoppning att detta symposium, som skall äga rum den 5-6 mars skall vitalisera debatten om hur vi skall utforma det framtida familjepolitiska stödet. Då tänker jag framför allt på mer tid för småbarnsföräldrarna att vara tillsammans med sina barn. Jag hoppas att detta symposium skall utgöra en plattform för fortsatta diskussioner mellan de olika partierna. Formerna för detta får vi finna längre fram. Men det är viktigt att vi tar till oss den faktaredovisning, den beskrivning av verkligheten, som faktiskt finns.

Anf. 60 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Visst behövs en betydande offentlig sektor, inte minst för att ge garantier för trygghet åt eftersatta grupper. Men bristerna och orättvisan i dagens svenska samhälle blir ju alltmer påtagliga, och jag gav en rad exempel på detta. Det skyddsnät som den enskilde själv står för har blivit allt svagare. Jag visade att barnfamiljerna själva under senare år i allmänhet har fått betala sitt ökade stöd, som det heter, dubbelt upp. LO bekräftar att barnfamiljerna under senare år har tvingats öka sin arbetstid för att klara ekonomin.

Nu inbjuds vi till ett symposium, och artigheten kräver väl att jag tackar hjärtligt för detta. Men erfarenheterna talar väl för att en annan familjepolitik behövs.

Jag ställde olika frågor om självkänsla och egenvärde. Är det rimligt, Bengt Lindqvist, att många barnfamiljer som betalar tiotusentals kronor i skatt samtidigt skall vara beroende av inkomstprövade bostadsbidrag och kanske t. o. m. socialbidrag? Är det rimligt att de som bäst behöver en inkomstökning ofta får behålla minst, därför att de mister sina bidrag? Vore det inte någonting att verkligen kämpa för att låta barnfamiljerna få behålla så mycket av sin lön att de klarar sig på det som blir över? Då kunde man i stället ge desto bättre stöd åt dem som verkligen har de största behoven.

Den ensidiga utbyggnaden av barnomsorgsstödet skall man fortsätta med, säger Bengt Lindqvist. Ändå är det den mest omfattande av alla stödformer vi har, mer än dubbelt så stor som barnbidragen, men det tillfaller bara hälften av alla barn. Och det är inte de bäst ställda hushållen som står utanför, tvärtom. Är det rimligt att två arbetarfamiljer av tre måste betala sin barnomsorg dubbelt upp, dels via skattsedeln, dels via utlägg för vård av egna barn? Är det rättvist att en tvåbarnsfamilj med kanske ett eller två extra barn från annan familj kan få en kommunalt avlönad barnvårdare enligt det s. k. trefamiljssystemet, medan en familj som har fyra egna barn och inget barn utifrån får själv bekosta sin barnflicka? Det innebär tio gånger större kostnader än med kommunala subventioner.

Det vore utomordentligt önskvärt att Bengt Lindqvist och socialdemokraterna i sin strävan efter rättvisa verkligen gjorde någonting för att underlätta för de familjer som vill eller måste ta hand om sina barn själva, som vill eller måste själva ordna för barnens vård. Där har ni ingenting att komma med.

Allra sist om den utbyggda föräldraförsäkringen: Jag visade tidigare hur utomordentligt orättvist den skulle slå. Nog finns det mera att göra på det området, Bengt Lindqvist, om man vill befrämja rättvisa och solidaritet.

Anf. 61 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Nu har vi ministerord på att ålderdomshem behövs även fortsättningsvis och att vi skall slå vakt om ålderdomshemmen. Det var skönt att höra att vi kan kalla dessa hem för ålderdomshem igen. Ett tag var det inte möjligt, utan vi hade en helt annan benämning på dem. Men då får man, Bengt Lindqvist, också förändra möjligheterna för kommunerna att bibehålla ålderdomshemmen. Man måste förändra statsbidragssystemet. Det måste vara möjligt att få statsbidrag för den personal som tjänstgör inom ålderdomshemmen. Det måste vara möjligt att få statsbidrag på rimliga villkor för ombyggnad av befintliga ålderdomshem. Det måste vara möjligt för de kommuner som så önskar att få lån för nybyggnation av ålderdomshem. Det förekommer nästan inte alls i dag i Sverige. Skall vårdformen finnas kvar, måste kommunerna ges ekonomiska möjligheter att bibehålla denna form av vård och omsorg. Det är väldigt viktigt att löftena följs av praktiska beslut.

Jag tog i mitt anförande något upp personalsituationen inom hemtjänsten och äldreomsorgen, närmare bestämt inom den öppna vården, som i dag inte är tillfredsställande. Vi har samma problem inom barnomsorgen, inte bara

inom familjedaghem utan i allra högsta grad också inom barnstugorna. En fullt utbyggd barnomsorg kommer enligt det beslut som riksdagen har fattat att innebära stora brister på personal och kvalitativt en mycket dålig barnomsorg. Här visar utvecklingen att det behövs alternativ inom barnomsorgen. Vårnadsersättning skulle kunna utgöra ett alternativ för att något avlasta den kommunala barnomsorgen.

Vi inom centern har i många år drivit frågan om möjligheterna för familjerna att få ökad tid tillsammans med sina barn. Det var väldigt skönt att höra att Bengt Lindqvist håller med centerpartiet på den punkten. Vi får hoppas att det också står sig när man tar de praktiska besluten som förändrar möjligheterna. Vi har sett i budgetpropositionen att statsbidragssystemet skall ses över under våren. Vi hoppas att man då beaktar de aspekter som vi från centerpartiet har fört fram i vår familjepolitik när det gäller förändrade möjligheter för kommunerna att använda sina statsbidrag. I många kommuner vill man genom egna initiativ skapa möjligheter för småbarnsföräldrarna att få mera tid att vara tillsammans med barnen. Det lägger samhället en spärr för genom de lagar som finns på detta område. I de fall där överklaganden skett har kommunen alltid förlorat i dessa mycket viktiga ärenden. Ändra på den lagstiftningen och gör det möjligt för kommunerna att själva bestämma över hur deras barnomsorg skall se ut – då tror jag också att föräldrarna får en bättre situation.

Anf. 62 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Först helt kortfattat om barnomsorgen: Vi behöver naturligtvis, och skall ha, en offentlig sektor. Men vi behöver också alla de privata initiativ som vi kan få i form av förskolelärare som vill starta egna verksamheter, genom Pysslingen, Svenska kyrkan osv., av den enkla anledningen att föräldrarna vill ha dessa alternativ och att de själva bör få välja vad de tycker är bäst för sina barn.

Sedan till frågan om barnolycksfallen, där Bengt Lindqvist nämnde att om barnmiljörådet tyckte att detta var bra så skulle nog även han tycka att det var bra. Jag kan då säga att vår motion var ute på remiss till barnmiljörådet, men även till socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och Chalmers, när den behandlades förra gången i utskottet, och att alla tyckte att kraven i den var berättigade. Vi hade t. ex. krav på skyddsombud och även registrering av olycksfall. Sedan dess har beslutats att en sådan skall sättas i gång. Vidare har också barnmiljörådets ordförande, som röstade emot införande av skyddsombud när det var uppe i kammaren, senare skrivit att hon tycker att denna fråga är viktig att kämpa för. Vi hoppas att vi får gehör för det.

Det jag tog upp om barns dåliga rättsskydd i domstolarnas behandling av barnolycksfall är något nytt som har kommit till i vår motion. Vi har blivit medvetna om det bl. a. genom barnmiljörådets aktiviteter. Vi hoppas på ett positivt bemötande när denna fråga kommer upp.

Anf. 63 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Visst har det skett omfördelningar och visst har klyftorna vuxit, men det är på ett annat sätt än Ingegerd Troedsson säger. Den politik som de borgerliga regeringarna förde ledde till att människor tappade i

köpkraft, och det ordentligt. Detta skedde samtidigt som inflationen omfördelade förmögenhetsförhållandena i vårt samhälle till förmån för en liten grupp kapitalägare. Det var den stora omfördelning som vi upplevde under de åren.

När det gäller barnfamiljernas ekonomi så är det självklart att det är med de generella åtgärderna, det är med en framgångsrik ekonomisk politik som leder till låg inflation och ökade reallöner som vi på ett avgörande sätt kan förbättra ekonomin för barnfamiljerna, liksom för alla andra. Nu är ekonomin på väg att vända efter de miserabla förhållanden som varat under en lång följd av år med den borgerliga politiken i centrum.

När det gäller konkreta insatser på det familjepolitiska området vill jag beröra barnomsorgen och föräldraförsäkringen. När vi planerar vår barnomsorg föregås det av en efterfrågeundersökning. Denna visar nu att de föräldrar som i dag har barnomsorg i mycket hög utsträckning har den form av barnomsorg som de vill ha. Jag vill påminna om att barnomsorgsutbudet i dag är mycket stort. Vi har stor valfrihet mellan olika former. Vi har daghem, familjedaghem, deltidsförskolor och öppna förskolor. Vi har alternativa barnomsorgsformer – barnomsorgsformer på ideell grund och som föräldra-kooperativ.

För alla som talar så mycket om valfrihet borde det vara ett viktigt memento att det inte är mer än 3 000 barn som i dag utnyttjar de alternativa barnomsorgsformerna – barnomsorg som bedrivs av föräldra-kooperativ och barnomsorg som bedrivs inom ideella föreningar. Varför är det på det sättet? Är det möjligen därför att de allra flesta tycker att den kommunala barnomsorgen är så god att det är den man eftersträvar?

Låt oss bygga ut barnomsorgen på de grunder vi har i dag! Där finns ett utrymme också för alternativ till den kommunala barnomsorgen. Vad vi har sagt nej till är barnomsorg i vinstsyfte, och det kommer vi socialdemokrater att fortsätta att göra. Där går gränsen för oss. Den viktigaste rättvisefrågan är att bygga bort köerna i barnomsorgen och ge alla som i dag efterfrågar barnomsorg i de olika former som finns möjlighet att också få barnomsorg för sina barn.

Föräldraförsäkringen är för mig ett instrument som är långt överlägset alla de olika typer av vårdnadsersättningar som har presenterats. Den är det dels därför att den just innehåller en inkomstbortfallsprincip som är viktig för att ge reella möjligheter att välja mellan att stanna hemma och att förvärvsarbeta, dels därför att den är flexibel. Den innehåller så väldigt många kombinationsmöjligheter med arbete.

Anf. 64 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Vad som inträffade i början på 1970-talet och som ledde till 1976 års djupa kris finns väl beskrivet i regeringens löntagarfondsproposition. Studera den, Bengt Lindqvist!

Reallöneökningarna i år – äntligen! – beror inte på regeringens politik, inte på dess barnomsorgspolitik. De beror på förhållanden utanför vårt land: oljeprissänkningar, sänkta räntor, sänkt dollarkurs.

När det gäller efterfrågeundersökning på barnomsorg vill jag säga att om föräldrar får välja mellan alternativ som stöds med skattemedel till 90 % och

alternativ som inte får ett öre i stöd är det inte så konstigt om allt fler tvingas välja det understödda alternativet. Men om Bengt Lindqvist är så säker på sin sak, varför inte då låta föräldrarna själva välja? Varför inte använda 1 miljard kronor, som vårt förslag till vårdnadsersättning maximalt kostar, av de 22 miljarder som satsas på den kommunala barnomsorgen till en vårdnadsersättning på 12 000 kr. per barn enligt den modell vi förespråkar? Då får vi se hur föräldrarna väljer. Kanske fortsätter alla att stå i daghemskö eller att välja daghem. Då vet vi detta – föräldrarna har haft sitt val. Men ge dem chansen!

Slutligen detta med utbyggd föräldraförsäkring som skulle vara ett bra och solidariskt sätt att förbättra för barnfamiljerna. Men en utbyggd föräldraförsäkring är ju, som jag nyss sade, djupt orättvis eftersom den som studerade, var arbetslös eller kanske skötte en egen treåring när hon blev gravid inte får någon förbättring alls, om man bygger ut föräldraförsäkringen under den tionde till tolfte försäkringsmånaden enligt inkomstbortfallsprincipen. Men den som är vävlönad kan få upp till 35 000 kr. Inte hjälper det de svagare grupperna att få mera tid över för barnen! Om man nu skall gå den vägen, så låt i stället garantibeloppet byggas ut! För samma belopp som man kan bygga ut föräldraförsäkringen under tionde till tolfte månaden enligt inkomstbortfallsprincipen skulle man kunna ge alla 15 000 kr. i förbättrad garantinivå. Då skulle det bli litet solidaritet. Då skulle det kanske bli litet större valfrihet.

Vårdnadsersättningen ger lika mycket åt alla föräldrar. Den ger dem också en rätt att själva välja. Är det därför den är så oacceptabel för socialdemokraterna?

Anf. 65 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill återupprepa mina frågor till statsrådet. De gällde statsbidragsmöjligheter till ålderdomshem, till personal och till ombyggnad. Detta måste följa med om man verkligen vill att ålderdomshemmen skall vara ett alternativ.

Det är typiskt för vår nuvarande regering att prata väl om vissa företeelser i samhället och gärna säga att de skall stödjas, men sedan följer man inte upp detta genom att ge ekonomiska möjligheter. Sedan finns det många gånger en spärr till, nämligen de socialdemokratiska kommunalråd och andra företrädare för socialdemokraterna på det kommunala planet, som tydligen har läst något gammalt partiprogram och sitter fast i tron att det inte är möjligt att ha ålderdomshem i framtiden och att det inte heller är möjligt med alternativa barnomsorgsformer. Jag tycker att socialdemokraterna bör föra ut sitt budskap också till sina egna, att pröva mer av alternativa barnomsorgsformer och mer alternativ i äldreomsorgen. Sedan bör regeringen också ge de ekonomiska möjligheterna att pröva detta.

Jag vill också tacka för inbjudan till symposiet. Det är nödvändigt att samla kunskaper, och det är helt riktigt att barnfamiljernas situation förändras. Frågan är bara vad som styr dessa förändringar. Är det för att barnfamiljerna inte har valmöjligheter som de står i den situationen eller har de gjort ett fritt val när det gäller förvärvsarbete? Den frågan är viktig att få besvarad.

Klyftorna i samhället ökar faktiskt. Vi har allt större skillnader i inkomstfördelning. Vi har allt större skillnader mellan olika yrkesgruppers

möjligheter att föra ett bra liv. Vi ser att de människovårdande yrkena i allt större utsträckning är de som får dra det tyngsta lasset, där man inte har någon yrkesidentitet och inte heller den lön som arbetsinsatsen är värd. Mycket av det vi talar om i dag är helt beroende av att denna arbetsinsats utförs. Var skulle vi stå när det gäller hemtjänst och äldreomsorg om vi inte hade duktiga hemsamariter?

När det gäller föräldraförsäkringen är vår modell till vårdnadsersättning, som Ingegerd Troedsson exemplifierade, ett bra sätt att snabbt åstadkomma en reform. Den är betydligt billigare än inkomstbortfallsprincipen, och den är mera rättvis. Jag tror det är oerhört viktigt med rättvisa, och jag upprepar därför den fråga jag ställde till socialministern. Den hör inte till barnomsorgen, men den hör till organisationsstödet. Varför skall Sveriges Pensionärsförbund, SPF, få 2:40 per medlem när PRO får 3:25? Vad är det för rättvisa?

Anf. 66 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Låt mig börja med ålderdomshemmen.

Isamband med den regeringsproposition som följde på utredningen Bo på egna villkor diskuterades frågan om ålderdomshemmen utförligt. Socialutskottet uttryckte att man ville stödja en mellanform i boendet, någonting mellan servicelägenheten och det traditionella ålderdomshemsboendet. Bostadsutskottet, som var det utskott som skulle lägga fram betänkandet till riksdagen, bad socialutskottet om ett yttrande och bad också socialutskottet precisera hur denna mellanform skulle se ut.

När socialutskottet var färdigt med den preciseringen kunde bostadsutskottet konstatera att det som utskottet ville åstadkomma var just det som jag försökte beskriva, dvs. att ålderdomshemmen skulle byggas om, så att den trygghet och den vårdnivå som de representerar finns kvar men att boendet förändras så att det blir en egen bostad i botten. – Det är den typen av förändring som jag tror och hoppas att det finns stark enighet omkring i äldreberedningen.

När det sedan gäller föräldraförsäkring och vårdnadsersättning vill jag säga några ord till Ingegerd Troedsson. Den vårdnadsersättning som moderaterna föreslår är nu dubbelt så hög som tidigare, 12 000 kr. Men det hjälper inte. Den ger inte människor den reella valmöjlighet som Ingegerd Troedsson gör gällande. Den är helt enkelt för låg för att innebära ett reellt alternativ. Valet måste ju stå mellan förvärsarbete och att avstå från att förvärsarbete och stanna hemma hos barnet.

Detsamma gäller i ännu högre grad folkpartiets förslag.

Den ersättning centern föreslår uppgår numera till 24 000 kr., men den är beskattad, och inte heller den ger enligt min uppfattning reella möjligheter för människor med normala – för att inte tala om lägre – inkomster att välja.

Föräldraförsäkringen bygger på inkomstbortfallsprincipen, och egentligen är det väl den som moderaterna vill ifrågasätta, totalt sett. Men det är den som ger den reella möjligheten att avstå från förvärsarbete – därför att nivån är så pass hög att det blir ett ekonomiskt realistiskt alternativ. Att sedan föräldraförsäkringen också innehåller en garantinivå, som i dag är så hög att den nästan mostsvarar centerns vårdnadsersättningsförslag, är också värt att notera. Därmed innehåller föräldraförsäkringen den rättvisekomponent för

dem som inte har någon inkomst att få kompensation för som Ingegerd Troedsson efterlyste.

Jag menar att föräldraförsäkringen utgör en mycket bra grund för diskussioner kring en fortsatt utbyggnad av stöd till föräldrarna i syfte att ge dem mer tid för barnen. Men jag vill samtidigt anmäla att det finns brister i konstruktionen i dag, och det finns alternativa möjligheter att bygga vidare som är värda att diskutera. Jag hoppas att vi skall kunna föra de diskussionerna när vi har avverkat det aktuella symposiet.

Anf. 67 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Naturligtvis skall en allmänpolitisk debatt handla om vårt lands ekonomi. Jag har inte inbillat mig annat än att finansplan och åtstramningar och brist på åtstramningar skall få den stora uppmärksamheten och de feta rubrikerna här i dag. Likväl tror jag, herr talman, att det för ofantligt många medborgare skulle upplevas befriande, om den allmänpolitiska debatten, de avsnitt av den som når ut, något mer hade tagit sig ur urgröpta debattjulspår och om man något mer hade försökt avhandla människors livskvalitet.

Herr talman! Jag vet att man alltid, när man resonerar så här, bemöts med franka påståenden om att livskvalitetsfrågor inte precis är politiska frågor. Politiker skall inte lägga sig i. Politiker kan inte besluta om allt. Politiker kan enbart skapa vissa förutsättningar etc. etc. Jo visst! Men visst kan Sveriges riksdag fatta beslut, som möjliggör att de föräldrar som inget högre vill än att vårda sina egna barn själva också får den ekonomisk-politiska möjligheten att göra detta. Visst har Sveriges riksdag ansvar för hur barn och ungdom har det i skolan. Visst har politiker ansvar för att våldet breder ut sig på gator och torg, i hem och skolor. Visst har politiker möjligheter, om de bara vågar och vill, att rädda familjer undan alkoholism och narkomani. Visst kan politiker slå vakt om människovärdet, skapa respekt för livets okränkbarhet, se till att lagstiftningen normativt stöttar äktenskapet som samlevnadsform för att därmed motverka den familjeupplösning som också kan karaktäriseras som samhällsupplösning.

Herr talman! Det är onekligen både spännande och intressant att ta del av alla de politiska partiernas ekonomiska analyser och förslag till åtgärder. Och fattas bara annat än att Sveriges ekonomi skulle bli föremål för all klokskap och seriös uppfinningsrikedom som partierna kan mobilisera. Men nog finns det anledning att någon gång fråga sig om vi inte lätt fastnar i en debattstruktur som egentligen tillhör gångna decennier.

Många individer, ofantligt många barn och ungdomar, vill veta vad vi politiker är beredda att göra eller vilka ansträngningar vi är beredda att göra och gå i spetsen för, för att rädda fred och frihet, för att skona miljön, för att garantera dem arbete, för att främja en ny ekonomisk världsordning, kort och gott för att ge dem tro på framtiden.

Barn och ungdom, och för övrigt var och varannan individ, har den enda logiska och rimliga inställningen, att det hjälper inte en människa om hon vinner hela världen men förlorar sig själv.

Herr talman! Jag hörde för en kort tid sedan miljöminister Birgitta Dahl tala kraftfullt för gemensamma insatser för att rädda miljön. Statsrådet

gjorde gällande att vi måste göra uppoffringar allesammans. Visst förstår vi vad Birgitta Dahl menar, men det handlar sannerligen inte om uppoffringar. Det är inga uppoffringar att skona livsbetingelser. Det är inga uppoffringar att rädda framtiden. Det är en förutsättning för att marginalskatteresone-mang, reallöneutrymme, statsskuldsräntor etc. över huvud skall bli intres-santa att debattera, att vår livsmiljö, våra livsbetingelser, gör skäl för namnet, står i livets tjänst.

Vi hör så gott som dagligdags om miljökatastrofer – kanske håller vi på att bli immuna?

100 000 kvadratkilometer av Östersjön kallas dött hav. 20 000 svenska sjöar är döda eller döende. Kall och smutsig luft från Europa kommer in över södra Sverige och Götaland, rapporterade väderlekstjänsten häromdagen, och i går låg den luften över södra Sverige. Faktum kvarstår att försurningen bara ökar i vårt land.

Det krävs inte flera ord och eleganta paroller; det krävs handling. Men i stället för att satsa pengar och åtgärder på avkemikalisering satsar regeringen på att låsa fast Sverige i kemikaliesamhället. Det sker exempelvis på jordbruksområdet.

Vi borde hålla oss med hårdare krav för att stoppa försurningen. Tekniken finns. Vi borde ställa upp för att hjälpa exempelvis Polen med reningsteknik för att därmed skona också vår egen miljö. Vi borde vara mycket mer ivriga när det gäller att minska de farliga utsläppen av bilavgaser.

Naturvårdsverket måste bli mycket mer av dirigent och inte, som nu, ett slags städpatrull som kommer efter föreställningen.

Det politiska perspektivet måste moderniseras. Ökad nationalprodukt, som uppnåtts på livsbetingelsernas bekostnad, på miljös bekostnad, är ingen ökad välfärd. En ekonomisk politik som skapar koncentration till vissa orter och utarmar andra, som försummar arbetsmiljö, fysisk miljö och godtar trasiga familjemiljöer, att drogbruk slår ut och förtidspensionerar etc., har inte människors livskvalitet som målsättning.

Herr talman! Vi vet alla att en förutsättning för att svensk ekonomi skall tillfriskna ytterligare är att pris- och kostnadsutvecklingen kommer i nivå med våra konkurrentländers. Nyligen proklamerade Kjell-Olof Feldt pris-stopp. Man behöver inte ha ett uns av siartalang för att förstå att de borgerliga partierna med en mun skall förklara åtgärden som både felaktig och verkningslös, trots att metoden onekligen använts av andra regeringar än socialdemokratiska. Det lär vara en korrekt historiebeteckning att säga att prisstopp inte löser några problem, men visst innebar åtgärden ett höjt pekfinger från regeringens sida, ett besked om att om så behövs kommer verkningsfulla åtgärder att vidtas. Man kan emellertid fråga sig om inte just pris- och kostnadsutvecklingen, denna för vår ekonomi, vår sysselsättning osv. så viktiga fråga, borde bli föremål för det bredaste samförstånd. Borde det inte vara den "försvarsuppgörelse" där partitaktiska utspel och ordvalö-rer fick stå tillbaka för gemensamma, nödvändiga tag? Jag tycker det.

Herr talman! Låt mig kortfattat få, än en gång, plädera för Sveriges mest angelägna marginalskattereform. Vi kallar den rätten att tudela inkomsten för makar med barn under 16 år. Skatteutskottet har fått för sig att förslaget har något med sambeskattning att göra. Så är det inte alls. Om man får rätt att

vid beskattningstillfället överföra upp till fyra gånger basbeloppet till maka eller make, delar man upp inkomster och sammanlägger inte. Det är nödvändigt att få slut på diskrimineringen av barnfamiljer med en förvärvsinkomst eller en förvärvsinkomst och liten deltidsinkomst. Självfallet skall också en beskattad vårdlön utgå. Kds förordar att nivån skall vara 10 % av basbeloppet per månad.

Pensionärerna har fått finna sig i att flera gånger få sina utlovade förbättringar bortdrubblade. Nu görs i budgetpropositionen en rejäl satsning. Vi hade hellre sett att regeringen låtit bli att höja basbeloppet och i stället mer satsat på de sämst ställda pensionärerna genom att höja folkpensionen och pensionstillskottet. Naturligtvis måste undantagandepensionärerna få sin situation förbättrad, och det s. k. friåret inom sjukvården vill vi i kds inte ta bort. Herr talman! Jag vill också påtala att skillnaden i dag är 8 435 kr. per år mellan pensionärspar som är gifta och pensionärspar som lever i s. k. samboförhållande. Detta är inte rimligt. Kds föreslår ett successivt utjämnande av denna skillnad.

Herr talman! Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att något uppehålla mig vid den intensiva debatten om mjölksubventionen på 500 milj. kr. Kds har i alla år ivrat för att Sverige, precis som de allra flesta västeuropeiska länder, skall hålla sig med differentierad moms, dvs. ingen moms på baslivsmedel. Men som situationen nu är ter det sig ofattbart att just mjölksubventionerna skall plockas bort. Vi har i vårt land en samhällsekonomisk kostnad på ca 70 miljarder per år för alkoholbruket. Naturligtvis handlar Sveriges största sociala problem, alkoholbruket, i första hand om mänsklig misär och mänskligt lidande och om hur man skonar och räddar människor, men nöj är det fantastiskt att inte regeringen och förresten de väletablerade oppositionspartierna här i riksdagen försöker pressa ned alkoholkostnaderna några enstaka procent. Vi vet att det är 10 % av alkoholkonsumenterna som håller i sig 50 % av alkoholen. Det handlar icke ett uns om moralism, det handlar om att rädda människor och om att minska trycket på den offentliga sektorn, vilket skulle kunna motsvara en vinst flerfaldigt större än kostnaden för mjölksubventionerna.

Herr talman! Låt oss se samhället och någon gång också forma debatten utifrån barnens perspektiv. Gör man det, kan man inte samtidigt som man vill motverka mobbning, våld och otrygghetens många följder förorda att skolan utsätts för de besparingar som regeringen nu föreslår. Nu är det tillfälle att göra klasserna mindre. Nu är det dags att inse att knappast någon nationalekonomisk förlust blir större än den som en skola i oordning, en skola med vantvisel, en skola där undervisningsmöjligheterna är minimala, skapar.

Föräldrar, barn och lärare har rätt att slippa finansministerns besparingsidéer som riktats mot skolan. Jag tror naturligtvis inte att mindre klasser löser allt. Jag vet också att massor av svenska skolor fungerar utomordentligt i dag. Men det gäller att se till att skolan inte försämras mer. Det handlar om att göra skolan bättre än vad den är i dag. Parallellt med en satsning på mindre klasser måste föräldransvar, hemmiljöer och familjestabilitet värderas på ett helt annat sätt än för närvarande. Annars tror jag att kampen mot våld och drogbruk bland ungdomar kommer att te sig ganska tafatt.

Låt mig, herr talman, med djupaste allvar få be socialministern att se till att inte svensk ungdom även fortsättningsvis behöver leva i okunnighet om sjukdomen aids. Det är obegripligt att ansvariga myndigheter ännu inte sett till att ungdomar i skolan får en personlig och grundlig information om aids. Är det något slags förvänd idé om att inte svartmåla som förorsakar dessa myndigheters åskådarmentalitet? Beskriv verkligheten, det är det som fordras. Annars riskerar massor av våra ungdomar att bli okunnighetens dödsoffer.

Herr talman! Låg mig också få anteckna till protokollet en kommentar till statsministerns attack tidigare i dag. Jag tycker att det är rent beklämmande att höra statsministern i en så stabil demokrati som vår uttala sig så hotfullt som skedde mot den valsamverkan som ägt rum mellan kds och centerpartiet. Statsministerns tonläge var verkligen upplysande och avslöjande i sig.

Anf. 68 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden läggs partiernas politik fast i ett långsiktigt perspektiv. Den inriktning av politiken som presenteras i partimotionerna sträcker sig över flera budgetår.

I en omfattande partimotion har vi moderater presenterat vår syn på utbildningspolitiken. Det är litet ledsamt att konstatera att debatten om skolan så har fokuserats till budgetförslaget och alternativen till det att idépolitiken helt har kommit bort.

Det är intressant att läsa alla vackra ord skolministern uttalar i årets budgetproposition om skolan, och vad utbildningsministern framför i den idéskrift. Lära för kunskap och delaktighet, som han presenterat nyligen och skickat ut på snabbremiss till den socialdemokratiska partiorganisationen. Jag kan konstatera att skillnaden kvarstår mellan hur socialdemokraterna vill ha skolpolitiken utformad och hur vi moderater vill se den.

I sin idéskrift skriver visserligen utbildningsministern att "individualisering skall prägla undervisningen" och att "individualisering är en nödvändig förutsättning för att den allmänna skolan skall vara en skola för alla". Men hur många gånger har man inte läst och hört uttalanden från socialdemokraterna – inte minst från Bengt Göransson – att den sammanhållna undervisningen är det enda och allena saliggörande sättet att få en jämlik skola? Och mycket riktigt, uttalandet kommer igen i idéskriften. Där står: "Grundskolan skall vara en sammanhållen skola som ger alla elever en grundutbildning som i stort sett har gemensamma drag. Alla ungdomar skall lämna skolan med goda grundkunskaper. För att detta skall ske måste skolan anpassa sitt arbetssätt till vars och ens förutsättningar."

Jag vill be skolministern att försöka förklara för oss här i kammaren hur en sammanhållen undervisning kan vara liktydig med individualisering. Har den sammanhållna skolan fullgjort sina uppgifter att skapa förutsättningar för skilda elever att verka i sin vuxna tillvaro? Hur kan ni socialdemokrater slå er för ert bröst och med bibehållen självaktning påstå att er utbildningspolitik har varit framgångsrik?

Ni tvingas ju själva konstatera, att matematikundervisningen inte gett eleverna den grund de behöver. Inte heller undervisningen i svenska har varit tillfredsställande. Utslagningen av elever på högstadiet fortsätter trots de

s. k. krafttag som regeringen aviserade skulle göras redan i budgetpropositionen 1984/85.

Vi är överens om att alla elever i grundskolan skall tillförsäkras goda baskunskaper, framför allt i svenska och matematik. Men vi är definitivt inte överens om att det målet kan uppnås genom en sammanhållen skola. Varför har ni socialdemokrater så svårt att inse att elevernas olikheter kräver att det exempelvis kan behövas längre tid för en del att inhämta dessa baskunskaper än för andra? Anser ni att den som behöver längre tid än en annan är mindre jämlik på grund av detta? Man har verkligen skäl att undra vilken människosyn ni socialdemokrater representerar.

Moderata samlingspartiet anser det vara självklart att skolan skall kombinera sin uppgift att ge alla elever baskunskaper och basfärdigheter med möjligheter att ta till vara och utveckla varje elevs personliga fallenhet och inriktning. Därför måste skolan förändras så att undervisningen kan anpassas till de behov olika elever har. Det är framför allt på lågstadiet och högstadiet organisationen måste förändras för att klara kravet på att skolan skall ta hänsyn till varje elevs förutsättningar.

I vår partimotion föreslår vi därför att skolstarten skall ske vid sex års ålder. Vi anser det viktigt att ta till vara den tid i barnens utveckling då de är särskilt receptiva och motiverade för att tillägna sig den första undervisningen i läsning, skrivning och räkning.

Men då är det viktigt att observera att eleverna har sin egen takt när det gäller att inhämta den första, grundläggande undervisningen. Därför föreslår vi att lågstadiet skall vara årskurslöst och att den sammanlagda tiden på lågstadiet skall vara flexibel. Vissa barn kan behöva tre, andra fyra år på lågstadiet.

Det är nödvändigt med en sådan flexibilitet därför att de grundläggande färdigheterna och kunskaperna skall vara grundmurade innan eleverna går över till nästa stadium, där fortsatt inläring bygger på att grunderna är väl inhämtade.

Har detta inte skett och kontrollerats är risken för att elever misslyckas i skolan uppenbar. Ett misslyckande leder i värsta fall till utslagning. Elever som inte getts möjligheten att få en stabil bas av kunskaper att bygga vidare på känner sig frågande och ser bara svårigheter. Förr eller senare – oftast senare – revolterar de. När de kommit till högstadiet och finner att de inte förstår uppgifterna och inte hänger med i undervisningen blir varje skoldag som ett berg som de ser framför sig och inser att de inte kan klättra över, fast de egentligen borde kunna göra det, eftersom så många klasskamrater kan det.

Här ser vi effekterna av den av socialdemokraterna så varmt omhuldade, alltigenom sammanhållna grundskolan, där alla elever i princip skall göra samma saker på precis lika lång tid. Det alltmer sammanhållna högstadiet har gett en effekt helt motsatt den som socialdemokraterna hoppats och trott på – den att alla elever skulle tillförsäkras god utbildning. I verkligheten har det blivit precis tvärtom. Den s. k. utslagningen på högstadiet har förstärkts och framför allt drabbat de elever som socialdemokraterna säger sig slå vakt om.

Herr talman! När eleverna kommer till högstadiet märks deras skiftande personligheter och intresseinriktningar allt tydligare. Det är viktigt att

eleverna på högstadiet får möjligheter att välja inriktning av studierna efter eget intresse. På det sättet kan man nå betydande fördelar. Eleverna får under en större del av skolveckan än nu ägna sig åt det som intresserar dem. De trivs bättre och har större chans att lyckas. Det blir lättare att klara det som för tillfället inte känns viktigt eller intressant. Elva av högstadietidens ca 100 veckotimmar kan eleverna i dag använda för fria val. Den som exempelvis vill lära sig fler främmande språk än engelska och därför väljer ett B-språk har därmed förbrukat hela sitt valutrymme.

Vi föreslår att utrymmet för egna tillval skall utökas till att omfatta ungefär en fjärdedel av högstadietiden. Tillvalen skall kunna göras inom ramen för de obligatoriska ämnena men skall också kunna gälla sådant som ligger utanför det ordinarie schemat. Är en elev speciellt intresserad av biologi och vill fördjupa sig i dithörande miljöfrågor skall inte stelbenta bestämmelser förhindra det. Den som vill fördjupa sina studier i engelska eller slöjd eller matematik skall ha möjlighet att inom ramen för det fria tillvalet göra det.

Herr talman! Låt mig, eftersom tiden är begränsad, gå över till några synpunkter på regeringens förslag till utformning av gymnasieskolan. Vi har visserligen inte fått någon proposition från regeringen med anledning av förslaget från översynsgruppen för den yrkesinriktade gymnasieutbildningen, men den tidigare nämnda idéskriften och skilda uttalanden från regeringen inger farhågor.

Det är tydligt att socialdemokraterna vill göra gymnasieskolan till en fortsättning av grundskolan. Därmed vill man uppskjuta ungdomarnas yrkesval till en senare tidpunkt i livet. Vad man då bortser från – vilket är förvånande – är att många av de ungdomar som börjar gymnasieskolan är myndiga eller näst intill myndiga.

Det är rimligt att tänka sig att de helst vill leva sitt eget liv så snart som möjligt. En allt större del av gymnasieskoleeleverna väljer en gymnasial yrkesutbildning i stället för en allmän utbildning, som sedan måste fullföljas med en yrkesutbildning i högskolan. Denna ger dem inte bättre betalt netto men desto högre studieskulder. Det är inte orimligt att tänka sig att näst intill vuxna eller "vuxna" i betydelsen myndiga ungdomar vill ha en klart yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan.

Enligt moderata samlingspartiets syn skall gymnasieskolan inte vara en förlängning av grundskolan. Tvärtom behöver de olika linjerna i gymnasieskolan ha en tydligare målinriktning mot ett bestämt yrke, en viss bransch eller fortsatta studier.

Tydligt inriktade utbildningslinjer har, som vi ser det, stora fördelar. De skapar en direkt koppling mellan utbildningen och de mål de syftar till, vilket ger eleverna en bra motivation. Att lära sig ett område riktigt grundligt är en bättre grund att stå på vid kommande fort- och vidareutbildning än ytliga kunskaper från många områden.

En utveckling av gymnasieskolan bör syfta till att göra gymnasielinjerna bättre som yrkesförberedande eller högskoleförberedande utbildning. Kombinerad med goda kompletteringsmöjligheter för den som senare vill ändra inriktning är en sådan gymnasieskola överlägsen alla försök att göra den till en likriktad allmän skola.

Herr talman! Det är utomordentligt viktigt att eleverna i grundskolan inte

luras till att tro att de utan vidare kan klara t. ex. N-linjen i gymnasiet med betyg från allmän kurs i matematik som grund. Det är verkligen att missleda elever.

Det måste i grundskolan klart anges för eleverna vilka grundkunskaper som är nödvändiga för olika gymnasielinjer. Ger man dem inte den upplysningen, bidrar man till många studiemisslyckanden och därav följande avhopp och svårigheter. Skolan skall vara ärlig i sina upplysningar till eleverna och inte uppmuntra dem till taktiska val för att få högre betyg.

I ett pressmeddelande från SCB daterat den 28 januari visas att andelen elever som valt att läsa särskild kurs i engelska och matematik fortsätter att sjunka med stigande årskurs. Andelen elever som läste särskild kurs i både engelska och matematik redovisas för årskurs 7 till 64 % men för årskurs 9 till 49 %.

Herr talman! Detta bådär inte gott för Sveriges framtid. Vi behöver välutbildade vuxna inom alla områden av det svenska samhället. Den bästa garantin för detta är att vi får ett skolsystem, som verkligen tar till vara varje elevs inneboende utvecklingsmöjligheter och därigenom också ger eleverna de bästa förutsättningarna att förverkliga dessa möjligheter.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Folkpartiet kan inte acceptera regeringens svek mot de svaga eleverna. Att spara på insatser för de elever som bäst behöver hjälp och stöd, samtidigt som anslagen till vuxenutbildningen räknas upp, är en för oss orimlig prioritering. Regeringsförslaget innebär en social nedrustning i skolan och motverkar dessutom skolans möjligheter att bekämpa oro och våldstendenser. Grundskola och gymnasium är samhällets största satsning på barn och ungdom. Folkpartiet anser därför att denna utbildning måste komma i första hand.

Trots de stora satsningar som skett på skolväsendet under senare år är alla som kommer i kontakt med dagens skola medvetna om att reformmålen inte har nåtts.

Den utmaning som vi nu står inför är att individualisera skolan. Vi i folkpartiet vill öka elevernas möjligheter att göra mer individuella val, såväl vad gäller uppläggning av studierna som val av skolform. Vi vill bryta det nuvarande mönstret, där praktiskt taget alla elever är hänvisade till att gå i den offentliga skolan, där pedagogiken huvudsakligen är densamma.

Det finns enligt vår mening en koppling mellan högre kvalitet på utbildningen och ett större utrymme för individuella val. Den svenska skolan är i dag en mycket tungrodd organisatorisk apparat. I en sådan är det svårt för nya idéer att hävda sig. Det är lätt att verksamheten stagnerar.

Det är också viktigt för skolan att den får en kvalitetskonkurrens från enskilda alternativ.

Det är mot denna bakgrund som folkpartiet i en partimotion under allmänna motionstiden presenterat ett program för att öka kvaliteten i skolan. Viktiga delar i detta program är åtgärder för att återupprätta arbetsron, stödja lärarna, öka valfriheten för eleverna och engagera föräldrarna.

De viktigaste inslagen är för det första ett nej till regeringens besparingar

på de svaga eleverna. Vidare ingår 300 milj. kr. till ett kvalitetsprogram för skolan, som innebär t. ex. fler fasta vikarier, flexibla undervisningsgrupper, möjligheter att läsa fler språk på högstadiet, ökad samverkan mellan hem och skola, medel att bevara små skolor, allt sammantaget åtgärder för att dämpa oron och bekämpa våldet. Här ingår också skolstart vid sex års ålder, generösare statsbidrag till fristående skolor, ökad frihet inom den offentliga skolan och 8 000 fler platser i gymnasieskolan samt bättre stöd till lärlingsutbildningen.

Jag skall utveckla några av dem ytterligare senare. Först vill jag dock ta upp frågan om våldet i skolan.

Våld kan aldrig accepteras, vare sig i skolan eller utanför. Under senare tid har våldet i skolan fått stor uppmärksamhet. Våldsytringar i olika skolor visar i blixtbelysning de förändrade förhållanden som skolan i dag arbetar under. Samtidigt som *alla* elever undervisas i samma klass ställs krav på att läraren skall åstadkomma en ökad individualisering av undervisningen. Detta innebär att det i en och samma klass finns normalpresterande elever, svagpresterande elever, vilka tidigare undervisades i s. k. hjälpklasser, högpresterande elever samt mycket störande elever. Man får heller inte blunda för det faktum att det i dag i klasserna också finns kriminella ungdomar. Det är uppenbart att undervisningssituationen på många håll är orimlig.

Elever kan inte undvika våld genom att stanna hemma från skolan, och för lärarna är våldet i skolan ytterst ett arbetsmiljöproblem. På ingen annan arbetsplats skulle vuxna kunna acceptera att dag efter dag bli utsatta för hotet om upprepad misshandel. Utvecklingen mot ökat och grövre våld i skolan måste brytas.

Många hävdar att alla problem skulle lösas med mindre klasser. Vi tror inte att en sådan åtgärd i sig skulle betyda att undervisningssituationen radikalt förbättrades. Fortfarande kvarstår i ett sådant läge flera av de problem som skapar oron – de mycket heterogena klasserna, bortfall av lektioner, olika vikarier från gång till gång och de mycket bråkiga eleverna.

Folkpartiet anser att insatser mot våldet i skolan måste innehålla många komponenter och också engagera alla i skolan berörda – lärare, annan personal, elever och föräldrar.

Självklara inslag i ett program för att höja kvaliteten i skolan är också viktiga åtgärder mot våldet. Stor betydelse har vad som kallas fasta vikarier, dvs. att eleverna slipper att ständigt möta nya ansikten eller att lektioner måste inställas på grund av brist på vikarier.

En annan viktig åtgärd är att inrätta flexibla undervisningsgrupper. Idén om en sammanhållen skola för alla får inte drivas så långt att det goda syftet motverkas och man i stället skapar en skola där alla är förlorare. Varnings-tecknen är tydliga och måste leda till åtgärder.

Många lärare vittnar om att ett stort antal lektioner går till spillo på grund av att en eller ett par elever ständigt saboterar undervisningen. Bakgrunden till dessa elevers uppförande kan vara olika, men konsekvensen blir att alla elever berövas sin rätt till undervisning med kvalitet. Vi anser inte att föräldrar, elever och personal skall behöva finna sig i detta. Att ge de störande eleverna separat undervisning skulle innebära att både skötsamma

och icke skötsamma elever får större förutsättningar att utnyttja sin rätt till undervisning.

Vi vill också ge förutsättningar för en ökad samverkan mellan hem och skola och för att bevara små skolor.

Sammantaget innebär dessa åtgärder ett kvalitetsprogram för skolan och därmed också ett program mot oro och våldstendenser. Åtgärderna kräver resurser från kommun och stat men också ett ökat lokalt engagemang från skolmyndigheter, skolpersonal, elever och föräldrar. Alla har sin del i ansvaret för att skolan skall vara en arbetsplats där alla verksamma finner arbetstillfredsställelse och glädje.

Regeringen har för både grundskola och gymnasium presenterat ett besparingsförslag som mycket hårt beskär möjligheterna för skolan att ge hjälp åt de svagaste eleverna. Samtidigt som man säger sig vilja arbeta för att motverka oro och våld i skolan tar man bort de resurser som ger skolorna möjligheter att bäst bekämpa sådant.

Det gläder oss att socialdemokraterna nu äntligen också har börjat inse att förutsättningarna för en tidigare skolstart är mycket goda, och då tänker jag inte främst på de yttre omständigheter som socialdemokraterna tar till intäkt för en ändrad inställning, nämligen sjunkande elevtal och tomma lokaler. Jag tänker framför allt på att barn i dag är mogna tidigare än förr och att de i vårt moderna samhälle har tillgång till TV från hela världen och är mycket tidigare motiverade att lära sig både läsa och räkna.

Folkpartiet har också i olika sammanhang krävt att föräldrarnas och elevernas valfrihet skall öka i det allmänna skolsystemet. Möjligen kan man också i denna fråga spåra en vindkantring hos socialdemokraterna, då de i sin idéskiss talar om en ökad möjlighet på det här området. Men nog är det märkligt att socialdemokraterna alltid skall komma sist när det gäller att lyssna på signaler från människor. Det gäller krav på en offentlig sektor som lyssnar på människors önskemål, det gäller krav på ökat inflytande över den kommunala demokratin och det gäller föräldrars och elevers krav att få välja skola och utbildning med kvalitet.

I alla sammanhang demonstrerar socialdemokraterna det som Bengt Westerberg tidigare i dag kallade en patriarkalisk misstro mot vanligt folks förmåga att fatta beslut i sina egna angelägenheter.

När det gäller gymnasieskolan får vi återigen ett exempel på hur socialdemokraterna säger en sak och gör en helt annan. I regeringsförklaringen sade statsministern att alla ungdomar under 20 år skulle få plats i gymnasieskolan, men i budgetpropositionen föreslår man ändå nästan 8 000 färre platser än vad skolöverstyrelsen har sagt att det behövs. Vi föreslår därför att gymnasieskolan skall få de 8 000 platser som skolöverstyrelsen anser behövs.

I dagens gymnasieskola går nästan alla ungdomar som finns i de närmast berörda årskullarna. Det innebär att det där bl. a. finns både mycket svaga elever och mycket omotiverade elever. Dessa elever behöver omfattande stöd för att orka med att genomföra sin utbildning. Att i en sådan situation skära bort 80 % av stödet till just dessa elever, som regeringen föreslår, är inte försvarbart.

Med tanke på hur oerhört viktigt det är att ha en yrkesutbildning som kan

motsvara kraven på arbetsmarknaden är det anmärkningsvärt att regeringen inte avser att lägga några förslag i denna fråga under vårriksdagen. Skolöverstyrelsen har dock föreslagit att man skall starta försöksverksamhet med en treårig yrkesutbildning, med ÖGY:s inriktning. SÖ anhöller om 500 elevplatser, och regeringen säger ja till det. Dessa platser är dock inriktade blott och bart på det typiskt manliga yrkesområdet, nämligen det verkstads-tekniska avsnittet. Mot bakgrund av den oro för flickornas utbildningsmöjligheter, deras yrkesval och deras bristande möjligheter på arbetsmarknaden – som regeringen framför på flera ställen i budgetpropositionen – är det anmärkningsvärt, att man inte satsar en enda plats i försöksverksamheten på att utveckla utbildningar inom det traditionellt kvinnliga yrkesområdet. Vi vet att det för överskådlig framtid kommer att finnas en kvinnlig och en manlig yrkessfär på arbetsmarknaden, eftersom de attitydförändrande insatserna är ett arbete på mycket lång sikt.

Det är därför angeläget att också utveckla de yrkesutbildningar som framför allt attraherar flickorna. Att bara lägga ner sådana linjer löser inga problem. I stället blir antalet utbildade och arbetslösa flickor fler. Ett exempel på sådant handlande är ÖGY:s förslag om nedläggning av konsumentlinjen, som verkligen är en utbildning som behöver utvecklas och förändras för att passa förändrade krav i arbetslivet. Folkpartiet föreslår därför att hälften av de föreslagna platserna skall reserveras till att t. ex. göra den konsumentekonomiska utbildningen mer attraktiv på arbetsmarknaden.

Herr talman! Folkpartiets krav för ungdomsskolan kan sammanfattas sålunda:

- Stopp för besparingar som drabbar de elever som bäst behöver stöd.
- Satsa på ett kvalitetsprogram för skolan som också är kraftfulla åtgärder för att bekämpa våld och oro i skolan.
- Ge alla ungdomar en plats i gymnasiet och gör undervisningen mer flexibel!
- Ge föräldrar och elever rätt att välja skola!

Anf. 70 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Regeringens budskap till svenska folket i årets budgetproposition är att det går bra för Sverige och för den svenska exportindustrin. Vi har tillväxt; bruttonationalprodukten ökar och statsbudgeten ökar i omslutning. Det är bara skolans andel som minskar.

Statens totala kostnader för utbildningsväsendet var 1981 65 miljarder kronor. Uttryckt i fast penningvärde var man 1985 nere i 61 miljarder kronor, och utförsbacken fortsätter. Skolans andel i förhållande till bruttonationalprodukten minskar, och skolans andel i förhållande till statsbudgetens omslutning minskar för vart år som går.

Varför är det på det viset, Lennart Bodström och Bengt Göransson? Är det så att statsråden i utbildningsdepartementet inte förmår att hävda sig i regeringskretsens, eller varför blir det på det här sättet?

Att satsa på utbildning är en investering för framtiden, säger allt fler. Men uppenbarligen är det ganska få som menar allvar. Om man menar allvar med

att det är en god investering, då måste man nämligen också vara beredd att satsa de resurser som behövs.

Centerpartiet prioriterar utbildningen framför annan verksamhet. Det gör vi därför att vi tycker att det är så viktigt med utbildning. Det är viktigt för den enskilda individen, för individens möjligheter att förverkliga sina drömmar och ambitioner, att delta i samhällsverksamhet av olika slag – politiskt arbete och fackligt arbete – att kunna tillgodogöra sig kulturutbudet och att ha en rik fritid. Men det är viktigt med utbildning också för landet. Om vi skall kunna fortsätta att utveckla vår välfärd, om vi skall kunna utveckla en god livskvalitet, om vi skall kunna fortsätta att vara en framgångsrik industrination som kan hävda sig, då behöver vi satsa på utbildning. Om vi skall klara språnget in i kunskaps- och informationssamhället, krävs det utbildning.

Utbildning är viktig också sett utifrån regionalpolitiska synpunkter. Om människor i alla delar av Sverige skall ha möjlighet att bo kvar och möjlighet att få arbete och utkomst, då måste vi sprida kunskande och teknik, inte minst den nya, småskaliga tekniken, som är så väl lämpad för decentralisering. Därför är utbildning det kanske allra viktigaste regionalpolitiska instrumentet.

Statsmakterna har ett stort ansvar att ge tillgång till utbildning överallt i Sverige, oavsett människors geografiska hemvist och ekonomiska och sociala bakgrund.

Eller hur, Bengt Göransson? Skall det inte vara på det sättet?

I t. ex. läroplanerna sätter regering och riksdag upp mål och drar upp riktlinjer för utbildningspolitiken. Det gör vi därför att vi vill garantera en likvärdig utbildningskvalitet och en likvärdig utbildningsstandard i hela landet. Då blir min fråga till Bengt Göransson: Kan regeringen garantera denna likvärdiga utbildningsstandard efter årets besparingar? Det är en viktig fråga, som kräver ett svar.

Jag skall göra en kort tillbakablick och konstaterar då att vi, när vi på 60-talet lämnade bakom oss 50-talets parallellskolesystem – som ju sannerligen inte var en skola som var tillgänglig för alla – och tillskapade grundskolan, då var vi överens om att det inte skulle finnas några hinder av vare sig geografisk, social eller ekonomisk karaktär för att alla skulle kunna få del av den nya grundskolan. Alla skulle få samma chans.

Men på 70-talet kunde vi, bl. a. på grundval av analyser som SIA-utredningen gjorde, konstatera att det också fanns andra problem i skolan. De hade inte med elevernas studieförutsättningar och inte heller med de andra förhållanden jag nyss pekat på att göra. Därför gick vi på 80-talet in med resurser för att kompensera de brister som fanns i de ogynnsamma yttre förutsättningarna. Det gjorde vi därför att vi ville skapa en för alla likvärdig skola, som skulle medverka till en ökad jämlikhet.

Då är min nästa fråga till Bengt Göransson: Varför överger socialdemokraterna den utbildningsideologin?

Om man läser inledningsavsnittet till utbildningsbilagorna i de senaste tio årens budgetpropositioner, finner man på många sidor ord och formuleringar som "behövsriktad resursfördelning", "kompensatorisk", "utjämna skillnader", "mest stöd till den som bäst behöver", "stöd till dem som har det svårt i

skolan". Men så är det inte i år. Besparingarna riktas mot de sämst ställda i skolan. Skolan är utsatt för en social nedrustning av stora mått. Detta händer samtidigt som vi vet, vilket bl. a. Ylva Annerstedt nyss har talat om, skolan har stora problem med våld, mobbning och övergrepp av olika slag. Samtidigt som regeringen den ena dagen driver antivåldskampanjer med hjälp av kändisar, tar man den andra dagen ifrån skolan de resurser som den skall ha för att möta våldet. Jag skall ge några exempel.

Man tar 71 milj. kr. från förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del. Det är som det har påpekats några gånger nu, Bengt Göransson, inte några rastvakter det handlar om, utan det är obligatorisk och delvis schemalagd verksamhet och mycket annat som det handlar om.

Man tar 169 milj. kr. från anslaget för särskilda åtgärder på skolområdet som är till för att utjämna skillnader mellan kommuner och för att hjälpa sådana kommuner som har särskilda besvärligheter på skolans område. Och det är, vilket också förtjänar att påpekas, pengar som till minst hälften skall användas för undervisningsändamål. Så talet från regeringens sida om att besparingarna inte drabbar undervisningen är inte sant.

Av dessa 169 milj. kr. tas 20 milj. kr. från gymnasieskolans anslag för särskilda åtgärder. Det är ett anslag som infördes för ganska precis ett år sedan. Regeringen sade att detta anslag var avsett för att ge förutsättningar för gymnasieskolan att verkligen vara en gymnasieskola för alla. Det sades att när nu nästan alla elever kommer till gymnasieskolan för detta naturligtvis med sig en hel del problem som vi känner från grundskolan. Då är det rimligt att gymnasieskolan får särskilda resurser för att kunna möta dessa problem och för att kunna vara en gymnasieskola för alla. Då inställer sig naturligtvis frågan, som kanske skall ställas till Lennart Bodström: Är det inte lika viktigt i år som det var förra året att det blir en gymnasieskola för alla, eller har förutsättningarna helt plötsligt blivit så oerhört mycket bättre?

Man för över den s. k. lågstadiesatsningen till mellanstadiet, eftersom det har varit en bra satsning som har gjort nytta. Därför skall man fortsätta på mellanstadiet. Men i samband med överföringen spar man in hälften av pengarna. De 32 miljonerna blir helt plötsligt 16.

Till detta kommer sveket mot ungdomarna i gymnasieåldern, vilket Ylva Annerstedt har kommenterat. Vi har hört, inte en gång utan i upprepade regeringsdeklarationer, att regeringen nu skall se till att alla ungdomar upp till 20 år får en plats i gymnasieskolan – alla som vill ha en plats och när de vill ha en plats. Då blir man litet förvånad när man läser årets budgetproposition och konstaterar att regeringen föreslår oförändrade 124 000 platser på den s. k. direktramen, samtidigt som man vet att ungefär 4 000 ungdomar inte fick plats förra året och samtidigt som man vet att antalet 16-åringar som har möjlighet att söka i år är 4 000 fler än förra året. Men i fråga om detta är det ett oförändrat antal platser.

På den lilla ramen, som är till för påbyggnadsutbildningar ovanpå en genomgången gymnasieutbildning och som har varit ett mycket bra och verksamt instrument för att hjälpa ungdomar ut på arbetsmarknaden, plockar man helt plötsligt bort 4 000 platser. Hur skall det här kunna leda till att alla ungdomar upp till 20 års ålder som vill söka sig till gymnasieskolan skall rymmas där, Lennart Bodström? Dessa åtgärder åtföljs i stället av

prutningar på utrustningsanslagen på gymnasieskolan.

Jag har den senaste månaden sedan budgetpropositionen framlades träffat många som är verksamma inom skolan som lärare, som skolledare, som förtroendevalda, som tjänstemän. Jag kommer i dag från en konferens med Svenska förbundet för specialpedagogik – människor som sannerligen vet vad dessa besparingar handlar om. Många av dessa människor har själva sagt sig vara socialdemokrater. Det är naturligt att många måste vara det av ett så stort antal. Jag försäkrar Bengt Göransson och Lennart Bodström att de alla ger uttryck för en mycket djup och äkta oro. De frågar sig: Vart är regeringen på väg? De ställer också följande fråga till oss, därför att de tror att vi möjligen kan veta vad regeringen håller på med: Tänker regeringen överge dem som har det svårast i skolan? Tänker regeringen överge den utbildningspolitik som man har varit med om att utforma? Tänker regeringen överge tanken på en likvärdig skola i hela landet? Var står de övriga partierna?

Det här är allvarliga frågor. Det handlar naturligtvis om kronor och ören i samband med budgetpropositionen. Men til syvende og sidst handlar det om ideologi.

Centerpartiet har gett sitt besked. Vi står fast vid målen för den svenska grundskolan som en skola för alla. Vi prioriterar utbildningen i vår ekonomiska politik, därför att en god utbildning också är ett led i en sund ekonomisk politik.

Herr talman! Jag skall sluta med några ord av socialdemokraten Göran Palm. Han lär i något sammanhang ha sagt: Det kan väl var och en förstå att inte Välfärdssverige kan ha råd med barnmorska, affär, jordbruk och skola i varje by som Fattigsverige hade.

Anf. 71 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Pablo Neruda skrev så här i en dikt:

”Från början vet barnets fot inte om att den är en fot.

Den vill vara en fjäril – eller ett äpple.

Men senare kommer stenar och glasskärvor, gator och stigar,
på den hårda jorden och lär foten att den inte kan flyga
eller svälla som frukten på grenen.

Och slutet blir tragiskt.

Den blir tillfångatagen och dömd att leva i en sko.”

Den här dikten kan vara en bra inledning till en utbildningspolitisk debatt. Skolan är Sveriges största arbetsplats. Den berör i särklass flest människor av alla verksamheter i landet. Verksamheten i skolan ger också erfarenheter som vi drar med oss livet igenom. Till alla dessa erfarenheter, positiva eller negativa eller någonting mittemellan, kan eleverna som aktiva delar i skolan själva bidra. Sambanden, växelspelen finns ju där. De är svåra att beskriva, eftersom de inte alltid följer givna mallar och eftersom vars och ens erfarenheter i och för sig kan vara likartade men upplevas olika.

Vi är komplexa varelser och mer än nio år är en stor del av vart liv. En del kan ge ord åt de upplevelser och erfarenheter som gjorts i skolan och utanför den. Andra tycker att skoltiden är något som de helst vill glömma. Avgörande för hur de erfarenhetsmässiga reaktionerna blir är hur de

kunskaper, den sociala roll, den kulturella bevakning och de politiska villkor som man har som barn och tar med sig till skolan, förvaltas där. I skolan blandas alla dessa olika erfarenheter, identiteter och reaktioner liksom i en stor kittel. Ur denna kittel ångar sedan det upp, som många gånger enskilt debatteras i massmedia och riksdagen. Det är orsaker som görs av verkansfaktorer och de kallas skolk, mobbning, skoltrötthet etc.

Det är olyckligt om den utbildningspolitiska debatten skulle tendera att handla om enskilda orsaker utan att binda dem samman och ge dem den roll de spelar i hela orsakskedjan. Får utbildningspolitiken den slagsidan så utarmas analysen och det hemfalls lätt åt enkla slagordslösningar kombinera- de med vissa honnörsord.

Barn är inte så enkla varelser att de är betjänta av den sortens diskussioner. Man kan säga att önskan om strukturering är ett inneboende behov hos varje individ. Det är särskilt stort när man är ung och så att säga inte hunnit strukturera särskilt mycket av sin tillvaro och sina intryck. Detta innebär dock inte att man behöver en förenklad form för strukturering. Det betyder snarare att en alltför förenklad och schabloniserad verksamhet och förklä- ringsmodell försämrar individens förmåga till kritiskt tänkande och handlan- de inför framtiden. Vad som däremot är nödvändigt är konsekvens. Påståenden, regler, viljeinriktningar och handlingar som finns inom skolans verksamhet måste stå i ett rimligt samband med varandra. Irrationella företeelser och inkonsekvens skapar förvirring och handlingspassivitet. Med andra ord – det tar mycket lång tid att reagera på och kanske förstå budskap av dubbel natur.

Skolan är rik på dubbla budskap som är av den naturen att man även om de är motstridiga knappast kan skapa en syntes av dem. Samarbete motarbetas av betyg. Inför ett prov övergår samarbetet till fusk. Självständigt tänkande kontras med utantill inläring av texter. Rektors makt drar upp gränser för och strukturerar demokrati och elevinflytande. Man undervisar om miljöfrå- gor samtidigt som skolmiljön tillåts förfalla. Man undervisar om arbetslivet och gör praktikperioder samtidigt som många elever vet att de aldrig kommer att få något arbete.

Vad tänker regeringen göra åt skolans motstridiga budskap? Är det med hjälp av nedskärningar man tror sig vinna resultat och bekämpa orättvisor och motstridiga budskap i skolan? Betyder ökad jämlikhet i skolan att ju fler som drabbas av samma orättvisor desto jämlikare blir skolan?

Vi tror inte att man skapar en bra skola genom att utsätta den för ständiga nedskärningar. Vore det så skulle skolan i dag fungera ypperligt eftersom skolanslagen skurits ned med nära 3 miljarder kronor under 80-talet. Vi avvisar regeringens nedskärningspolitik på skolans område. Vpk vill gå vidare i arbetet med att skapa en skola för alla. Vi vill använda utbildningspo- litiken som ett fördelningspolitiskt instrument.

Vi vill ge skolan arbetsro och möjlighet att utveckla sitt arbete i kampen mot mobbning och i försöken att uppfylla läroplanernas intentioner.

Vi vet att det finns stora utbildningsklyftor i Sverige. Därför avvisar vi borgerliga angrepp inom vuxenutbildningssektorn. Menar man allvar med att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning och teoretiska

linjer i gymnasieskolan, måste man använda vuxenutbildningen som språngbräda.

Att tala om teknik- och kunskapsspridning ur regionalpolitisk aspekt är värdelöst, om man inte ser till att man har folk som kan ta emot och använda kunskapen och tekniken.

Vi vill ta till vara den kunskapsreserv som finns hos alla de kvinnor som bor i Bergslagen, Blekinge, Norrland och andra områden som drabbats av arbetslöshet, folkutflyttning och företagsnedläggningar. Kraven om ökade insatser inom vuxenutbildningen blir inte mindre i dessa områden när SSAB lägger ner gruvor och drar ner på arbetstillfällena inom stålindustrin.

Ingen bygd kommer att överleva i Sverige i framtiden, om den inte har tillgång till utbildning. Det hänger samman med vad en del kallar informationssamhället. Riktigare är nog att kalla det för ett kunskapssamhälle. Men det är också så att tillgången till utbildning är ett villkor för den sociala tryggheten. Därför föreslår vi att det görs en särskild insats för att kunna behålla skolor i glesbygden. Det är inte bra med uppsplitande strider om skolnedläggningar. Man utvecklar inte framtidstron och fördjupar inte bildningen genom onödiga motsättningar.

Sverige har råd att också ha små skolor i våra glesbygder. Sverige har inte råd att inte ta till vara kunskapskapital. Därför vill vi göra långsiktiga investeringar inom utbildningssektorn. Och vi dristar oss att påstå att dessa investeringar betalar sig många gånger om. Vi vill också påstå att görs inte detta nu, så kommer notan att bli mycket stor i framtiden. Ett femårigt reinvesteringsprogram är vad vi förordar för skolans del. Biblioteken i skolorna måste rustas upp vad avser bokbeståndet. Läromedelssidan skall ses över enligt vad regeringen uttalat. Det räcker inte. Barnen i våra skolor måste få tillgång till egna läroböcker igen. Detta är oerhört viktigt särskilt för dem som inte hemma har tillgång till en välsorterad bokhylla med uppslagsverk och skönlitterära klassiker.

Skolan måste få en rimlig chans att ta sitt ansvar för att barn lär sig att ta vara på det tryckta ordet. Skolans lokaler och utrustning är i behov av renoveringar. Det handlar om den fysiska arbetsmiljön, ventilation, ljus, akustik etc. Det handlar också om att anpassa skolan som arbetslokal på ett sådant sätt att man kan utveckla det pedagogiska arbetet.

Vi vill främja arbetet i lärarlag, ämnesövergripande undervisning så att sammanhang ges. Vi vill lära barnen i skolan att samarbeta. Vi vill att man bättre skall kunna ta till vara de resurser man har i skolan. Ibland kan det vara bra att arbeta i mycket stora grupper, ibland i små och ibland enskilt. Men det räcker inte att säga detta, man måste också vara beredd att ta ansvar för att det går att genomföra. Därför skall skolan anpassas till vad den är till för också lokalmässigt. Jag menar: Man gjuter ju inte motorblock i mejerier, och i skolan skall man undervisa.

Herr talman! Inledningsvis talade jag om att det gäller att ge samband i skolan. Jag talade om nödvändigheten av att verkligheten inte fragmentiseras och förvrängs i undervisningen. Jag har använt begrepp som lugn och ro och helheter. Helheter måste också gälla för de beslut som fattas här i riksdagen. När riksdagen via en uppgörelse mellan socialdemokraterna, centern och vpk fattade beslut om en ny lärarutbildning för grundskolan,

tyckte vi från vpk att det var *ett* bidrag till att ge sammanhang i undervisningen.

Läroplanens övergripande målformuleringar. Det måste dock konstateras att regeringens förslag till nedskärningar inom grundskolans område undergräver läroplanens reformers effekter.

Vi står fast vid vår uppfattning att grundskolan behöver en ny läroplan. Men vi förbehåller oss rätten att också säga att effekterna av regeringens nedskärningar bör prövas mot den nya läroplanen.

När regeringen försöker ge sken av att nedskärningarna bara kommer att drabba några rastvakter, menar vi att man begår våld på verkligheten. Det vittnar också enligt vår mening om en ideologisk omorientering. Socialdemokraterna ser inte längre verksamheten i skolan som en helhet. De har i likhet med moderaterna numera en benägenhet att se undervisningen för sig och annan verksamhet och andra aktiviteter i skolan för sig. Det är tråkigt, för så enkel är varken människan eller undervisningsprocessen.

För en sådan politik kan man inte räkna med vpk:s stöd. Regeringen får vända sig dit där en sådan politik hör hemma: i högerburen. Där får man säkert också stöd för att avgiftsbelägga läromedel för handikappade, som man föreslår i budgetpropositionen.

Är det så skolan skall utvecklas, kommer inte vi att släppa våra sexåringar dit.

Anf. 72 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Skolfrågorna har fått en central plats i diskussionen om årets budget. Ett stort antal riksdagsledamöter har lämnat in enskilda motioner. Folkpartiet, moderata samlingspartiet och vänsterpartiet kommunisterna har lagt fram ambitiösa partimotioner, där man från resp. partis sida redovisar hur man önskar att ungdomsskolan skall utvecklas och också hur man i det korta perspektivet vill angelägenhetsgradera de statliga insatserna på skolans område.

Detta är i sig naturligtvis glädjande. Det visar att det bland partiernas företrädare finns ett starkt engagemang för skolan. I motionerna finns många goda idéer och uppslag som säkert kommer att bli föremål för omsorgsfull prövning i kammare och utskott.

Jag skall i mitt anförande begränsa mig till ett antal synpunkter på det omfattande material som budgetproposition och motionerna tillsammans utgör. Först vill jag redovisa de överväganden som legat till grund för regeringens budgetproposition. Därefter vill jag kommentera oppositionens förslag på skolområdet. Slutligen vill jag något diskutera årets kulturbudget, som lockat centerpartiet till en märklig sifferexercis.

Till oppositionens privilegium hör att kunna leva i ett tämligen fritt förhållande till budgetens inkomst- och utgiftssida. Risken att övertygelsen i förhållandet skall sättas på prov är ju sällan överhängande, åtminstone inte i ett kort perspektiv. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att upprepa vad som tidigare i denna debatt sagts från regeringens sida om de samhällsekonomiska konsekvenserna av oppositionens förslag, utan nöjer mig med att konstatera att man utan blygsel utnyttjat sitt privilegium.

I årets budgetproposition föreslås – det medges – vissa minskningar av de statliga bidragen till grund- och gymnasieskola. Sammantaget uppgår besparingarna till ca 450 milj. kr. Motivet för besparingarna har varit att det i dagens statsfinansiella läge måste anses rimligt att även utbildningsdepartementet, som är ett av de största fackdepartementen och vars del av de samlade statsutgifterna är dryga 43 miljarder, bidrar till finansieringen av de reformer som föreslås på andra områden. Genom omfördelning av statsutgifter har i årets budgetproposition utrymme skapats för bl. a. en kraftig satsning på regionalpolitiken. Det är möjligt att oppositionen tycker att dessa insatser är obehövliga. På de orter där näringslivet sviktar och där arbetstillfällena minskar tror jag dock att klarsyntheten är större. Där inser man att regionalpolitiska stödinsatser är en nödvändighet för att man skall kunna behålla och utveckla den egna skolan.

I debatten om årets budget har det sagts att regeringens förslag leder till en nedrustning av skolan och till att de sociala målen för skolan överges. Påståendet upprepas i inledningen till folkpartiets partimotion, där det heter: "Folkpartiet kan inte acceptera regeringens svek mot de svaga eleverna."

Det är i och för sig en belysande formulering. Folkpartiet utgår tydligen från att en liten sänkning av statliga bidrag till kommunerna oundvikligen får till följd att lärare, rektorer och skolstyrelser försämrar undervisningen för de elever som har störst behov av den. Tanken att de som är lokalt ansvariga för skolan själva kan bedöma vad som är mest angeläget och vad som är av mindre vikt tycks aldrig ha slagit motionärerna. Jag tror att de som arbetar i skolan har betydligt större omdömesförmåga.

Möjligen vill folkpartiet hävda att det inte rör sig om en liten sänkning av statsbidragen till skolorna. Men det gör det faktiskt. Samhällets kostnader för en grundskoleelev är ungefär 35 000 kr./år. Ca 17 000 täcks genom statliga bidrag, 18 000 svarar kommunerna för. Skillnaden mellan regeringen och folkpartiet är att folkpartiet föreslår att 245 kr. mer per elev och år skall utgå i statsbidrag. Det kan ju förefalla frikostigt. Men jag tror att kommunerna tycker att värdet av denna frikostighet är begränsat när de vet att folkpartiet för att betala sina räkningar totalt vill minska de statliga bidragen till kommunerna till uppåt 1 miljard. Det är faktiskt så att ni vill ta ifrån kommunerna så mycket pengar för att kunna ge tillbaka 245 kr. per elev! Det finns ett samband i budgeten, totalt sett.

Ansvar för skolan delas mellan stat och kommun. Det förhållandet utnyttjar Larz Johansson när han resonerar om skolkostnaderna och säger att de har sjunkit dramatiskt under 1980-talet. När han säger det tar han inte hänsyn till dels att elevantalet har minskat, dels att kommunerna – till följd av att de totalt har haft en bättre ekonomi än staten – har tagit över en hel del kostnader från staten. Det har kommunerna faktiskt gjort. Kostnaderna per elev har inte sjunkit, vilket Larz Johanssons resonemang kunde ge vid handen. – Han är väl räknekunnig, så han tror nog inte det, men för ordningens skull vill jag påpeka detta samband också för dem som inte omedelbart såg det.

När regeringen har tagit ställning till besparingarna i föreliggande budget har vi utgått från att det statliga åtagandet inte skall minska. Av det skälet har vi valt att lägga besparingar på områden där inte undervisningsstrukturen

bryts. För såväl grundskola och gymnasieskola som för kommunal vuxenutbildning föreslås oförändrade och i några fall uppräknade anslag för att täcka undervisningskostnaderna. Det gäller t. ex. i grundskolan förslag om ökade insatser för en förbättrad matematikundervisning. Och den riktar sig sannerligen inte exklusivt till dem som har lättast för att lära. Förbättrad matematikundervisning behöver vi för dem som har svårt att lära sig räkna – i synnerhet för dem!

Den kommunala vuxenutbildningen är viktig för att det kommunala skolväsendet i sin helhet skall kunna fungera och utvecklas. Lärare som arbetar i gymnasieskolan har ofta en del av sin tjänstgöring förlagd till den kommunala vuxenundervisningen. Skoltrötta elever som har slutat gymnasieskolan kan ta igen den utbildning de har gått miste om genom att senare gå igenom kommunal vuxenutbildning.

Jag tycker därför att det är förvånande när folkpartiet och moderaterna också i år föreslår kraftiga nedskärningar av statsbidragen till den kommunala vuxenutbildningen. Det verkar som om de tycks anse att kommunal vuxenutbildning är en fritidssysselsättning för vuxna av underordnad betydelse. Men så är det inte. Tror Ylva Annerstedt att anslaget som staten ger till kommunal vuxenutbildning är anslag till kaffe och wienerbröd på rasterna för dem som går på kurserna? Det är ju i själva verket kostnader för lärare! Det statliga anslaget till kommunal vuxenutbildning avser lärarlöner. Ni vill spara 153 milj. kr. på kommunal vuxenutbildning. Det är ungefär 750 heltidstjänster för lärare som ni vill slå ut ur undervisningssystemet, ur skolväsendet. Det har i varje fall inte jag ansett vara vettigt, rimligt och lämpligt.

Jag förstår att Lärarnas riksförbunds tidning Skolvärlden i en kritisk kommentar noterar denna attack mot lärarnas yrkeskunskap och lärarnas ställning i det svenska skolväsendet. Det är faktiskt 750 heltidstjänster för lärare som folkpartiet vill ta bort. Och en så kraftig minskning av lärarresursen i skolan leder till att skolväsendets struktur bryts – och det har vi inte velat medverka till. Jag tycker att det vore olyckligt om man tar bort yrkeskunniga lärares kunskap och erfarenhet från det samlade undervisningsväsendet.

Jag tycker alltså att folkpartimotionen i det stycket är mindre väl avvägd. Av det skälet instämmer jag inte i alla förslag som förs fram i den, men jag vill ändå gärna framhålla att motionen innehåller flera principiellt intressanta resonemang och också vittnar om att folkpartiet är berett att ta ett budgetansvar för utbildningsväsendets utveckling.

Det är intressant att jämföra folkpartiets motion med den moderata partimotionen. Medan man i den moderata partimotionen föraktfullt talar om skolans sociala fostran, som sägs stå i motsättning till skolans uppgift att förmedla kunskaper, betonas i folkpartiets partimotion att hänsyn, tolerans, arbetsglädje, social gemenskap och engagemang för dem som har det svårt – dvs. allt det som kan sammanfattas med begreppet social fostran – är viktiga mål för skolans arbete.

Låt mig säga något om kulturpolitiken. Centerpartiet har i sin motion om kulturpolitiken i år gjort ett inledande påstående som inte får förbli okommenterat. Där står följande: Ca 0,5 % av statsutgifterna går nu till kulturen mot 0,8 % i början av 1980-talet.

Jag utgår från att detta påstående i centermotionen är ett uttryck för okunnighet och inte för en medveten avsikt att vilseleda. Sanningen är nämligen den att motionsförfattarna inte har uppmärksammat att under den period som redovisas har ett stort antal anslag flyttats till andra rubriker i statsbudgeten.

Det som nu återfinns under rubriken Massmedier, främst film- och litteraturstöd, återfanns tidigare under rubriken Kulturändamål. Hur mycket anslagen till film och litteratur än ökas kommer det alltså i centerns motion att kunna bokföras som en minskning av kulturstödet. Bidrag till kulturverksamheten i folkbildningen hör numera hemma under anslaget Vuxenutbildning. Anslagen till ungdoms- och nykterhetsorganisationer återfinns under andra huvudtitlar. Centern bokför som ett nederlag för kulturen i landet att ungdomsorganisationerna fr. o. m. i år får stöd av jordbruksdepartementet genom Ulf Lönnqvist i stället för av utbildningsdepartementet. Redovisningen i motionen är inte särskilt kunnig.

Om man skall jämföra olika år skall man jämföra summan av samma anslag, och jag tar mig friheten att göra det. En sådan sammanställning gjordes första gången föregående år, och den finns tillgänglig i tryck. Jag har på grundval av den metod som använts i den redovisningen gjort en jämförelse mellan budgetåren 1980/81 och 1986/87. Med den avgränsning av kulturområdet som då kan göras – och som är den enda rimliga – uppgick anslagen i 1980/81 års statsbudget till sammanlagt 1 035 milj. kr. Anslagen 1986/87 uppgår till 1 752 milj. kr. Andelen av statsbudgetens utgifter, exkl. statsskuldräntor, var 0,55 % budgetåret 1980/81 och är 0,65 % budgetåret 1986/87. Kulturens andel av statsutgifterna har alltså ökat, inte minskat.

Det är också av intresse att konstatera att en real ökning har skett mellan de båda åren. I 1986 års penningvärde efter uppräknig enligt nettoprisindex blir 1980/81 års anslagssumma 1 604 milj. kr. Realökningen mellan de båda jämförda åren, som centerpartiet tar upp i sin motion, är alltså 148 milj. kr. eller närmare 10 %. Kulturanslagen har ökat med 10 % under denna period, och det kan vara viktigt att påpeka det som ett faktum.

Inte en siffra är alltså riktig i centerns kulturmotion. Jag har då inte tagit hänsyn till de betydande insatser för kulturverksamhet som har skett från andra departement än utbildningsdepartementet. Vi har under i synnerhet de socialdemokratiska regeringsåren efter 1982 medverkat till en mycket snabb utbyggnad av kulturens lokaler i landet. Vi har fått nya museer – såsom Framtidsmuseet i Borlänge – nya teaterhus, t. ex. i Luleå och Umeå, vars Folkets hus har inneburit en markant kulturell kraftsamling i övre Norrland. Kulturmagasinen i Sundsvall, konserthuset i Örebro, nybyggnader och upprustningar av Folkets hus, bygdegårdar och andra samlingslokaler har radikalt förbättrat kulturens möjligheter. Arbetsmarknadsinsatser har också i mycket hög grad kommit kulturlivet till del. Kommunerna har samtidigt genom en kraftfull satsning på bl. a. bibliotek och biblioteksbyggnader ytterligare ökat medborgarnas möjligheter att ta del av ett aktivt kulturliv.

13 år efter det att riksdagen tog ställning till de kulturpolitiska målen har vi nu möjlighet att göra en viss sammanfattande bedömning av vad som har hänt. Och vi kan då konstatera att vi på de allra flesta områden har gjort betydande framsteg. Regionaliseringen, dvs. etablerandet av institutioner

utanför de största städerna, har varit utomordentligt framgångsrik. Vi har nu länsteatrar i flertalet län och läns museer i alla. Svenska Rikskonserter kommer att som central institution kunna betjäna välorganiserade regioninstitutioner. Studieförbunden har fått möjlighet att utveckla kulturprogramverksamheten, och enligt en rapport från kulturrådet samlar folkbildningens organisationer varje år omkring 10 miljoner besökare på olika kulturarrangemang. Den siffran är imponerande, och det kan vara värt att påpeka att den är ungefär sex gånger så stor som besökssiffran på elitseriehockeyns och den allsvenska fotbollens matcher tillsammans. Slå samman de båda publiksiffrorna och ta dem sex gånger så har ni det besöksantal som folkbildningens organisationer har på sina kulturprogram varje år.

Kulturens ställning i skolan har stärkts under de senare åren. De fria grupperna har fått bättre resurser, vilket jag ser att moderaterna ännu en gång beklagar i sin motion i år. Vi är inne i det andra året av en treårig uppbyggnadsperiod.

Men det finns ingen anledning för oss att mot bakgrund av dessa mycket positiva slutsatser underskatta de kulturhinder som finns eller att underlåta att se de brister som finns i kultursamhället. Alltför många är det som inte är delaktiga i kulturlivet, antingen självvalt eller därför att de aldrig har fått möjlighet att välja. Oron som vi möter över den skada som grovt spekulativt underhållningsväld på video kan ha måste vi ta på allvar.

Även om regeringen i år har gjort en kraftfull satsning för att förbättra bildkonstnärernas situation genom att höja den s. k. visningsersättningen med 10 milj. kr., har bildkonstnärerna en mycket svår arbetssituation. Vi måste ägna dem uppmärksamhet och intresse.

Men även om vi beaktar det som finns kvar att göra, bör de erfarenheter som vi har vunnit under de gångna åren och de resultat vi faktiskt har uppnått inge ett visst hopp: kulturpolitiken, såsom den ursprungligen utformades under en socialdemokratisk regering och som den nu förs i enighet mellan i vart fall fyra av riksdagens fem partier, är meningsfull.

Anf. 73 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Min fråga till Bengt Göransson var varför den socialdemokratiska regeringen överger den utbildningsideologi som syftar till en likvärdig skola. Och vad fick jag till svar? En lång föreläsning om allt det som socialdemokraterna har satsat på kulturen. Tala om bröd och skådespel!

Jag förstår att Bengt Göransson gärna vill prata om kultur, men det får han spara till den kulturpolitiska debatt som kan komma så småningom. I dag är vi här för att tala om skolan och om de besparingar som regeringen har gjort.

Bengt Göransson säger att det är så blygsamma besparingar. De kan uttryckas i några hundratals kronor. Inte tror ni väl att de lokala skolpolitikerna, rektorerna och lärarna skall överge de sämst ställda eleverna? Men det är ju om just de resurser som skall användas till att kompensera de sämst ställda eleverna det handlar. Föreställer sig Bengt Göransson att man skall ta av basresurserna för dessa ändamål i fortsättningen? Kommunerna har ju skjutit till av egna pengar, säger Bengt Göransson. Javisst, men inte alla kommuner och inte lika mycket. Det är just det som är

frågan, den likvärdiga skolan. Det är den ideologiska kärnpunkten, Bengt Göransson.

Sedan tror jag mig veta att Bengt Göransson inte själv har någon lokal skolpolitisk erfarenhet av hur det fungerar i en kommun när man från skolstyrelsen kommer och säger att staten har sparat in på statsbidragen, att det kommer att fattas pengar och att det behöver skjutas till medel. Man har under de senaste åren blivit ganska van vid att få komma med sådana budskap. Det normala svaret från kommunledningen i en normal svensk kommun är: Ja visst, gör gärna det, men ni får omprioritera inom er egen verksamhet. Känns möjligen beskedet igen från regeringskretsar?

Så fungerar det i en kommun. Det innebär att när man skall kompensera de sämst ställda eleverna, när man skall göra insatser för dem, går det ut över skolskjutsar, skolmåltider, skolhälsovård och skolunderhållet. Frågan kvarstår obesvarad. Bengt Göransson: Vill regeringen också fortsättningsvis hävda att man kan garantera en likvärdig skola över hela Sverige efter dessa besparingar?

Anf. 74 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi har gjort besparingar där inte undervisningsstrukturen bryts, säger Bengt Göransson. I och med det besannades mina farhågor om att regeringen nu övergår till att se undervisningsprocessen, bildningsprocessen, som bestående av vissa möjliga men isolerade företeelser i hela skolans verksamhet. Jag anser inte att undervisningsprocessen är så enkel. Undervisningsprocessen är inte opåverkad av förslag såsom att avgiftsbelägga läromedel för handikappade. Tjänster såsom elevassistenter, skolkuratorer och skolpsykologer står inte fria från undervisningsstrukturen.

Jag försökte i mitt anförande att vidga debatten till en diskussion om vilken skola vi vill ha i framtiden, inför den förändring vi står inför med det som kallas informationshället. Men det verkar ganska hopplöst.

Är det inte så att också dubbla budskap ingår i undervisningsstrukturen? Det talas från de borgerliga partierna om vikten av kostundervisning och näringslära samtidigt som kommunerna åläggs nedskärningar så att skolmål-tiderna försämras.

Vi måste diskutera skolan som en helhet. Vi måste se sambanden mellan grundskola, social snedrekrytering till gymnasieskolans teoretiska linjer och principerna för hur vi skall försörja högskolan i framtiden med studenter.

Anf. 75 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Bengt Göransson säger att besparingarna som regeringen gör är mycket små, en liten sänkning som inte alls skall förutsättas drabba de svagaste eleverna. Men som Larz Johansson sade tidigare – det är ju precis de pengar som är avsedda för de svaga eleverna som ni tar. Vi har inte ett sådant statsbidragssystem som folkpartiet i annat sammanhang har förespråkat, nämligen att man i större utsträckning skall gå ifrån de specialdestinerade bidragen och i stället låta kommunerna bestämma mera. Då hade man kanske större möjligheter att omprioritera.

Vi är inte omedvetna om att vi måste spara, Bengt Göransson. Men för folkpartiet är valet mellan en lägre kvalitet på barnens grundläggande

obligatoriska skolgång och en utökad vuxenutbildning mycket enkelt: det är de vuxna som får avstå från utökningar. För komvux finns det fortfarande en miljard kvar.

Det finns flera skäl till att vi har ansett att komvux får finna sig i att se sin expansion dämpad. Den, som SÖ i sin anslagsframställan uttrycker det, explosionsartade utvecklingen när det gäller vuxenutbildning som är finansierad av förnyelsefonderna måste rimligen innebära en avlastning av komvux.

Vidare visar den Allénska utredningen att komvux faktiskt inte i någon vidare utsträckning nått de grupper som komvux enligt målen skall nå. Vi tycker därför att det är rimligt att komvux får pröva nya vägar innan vi plussar på med ytterligare anslag till dess verksamhet.

Bengt Göransson's exemplifiering av antalet tjänster som försvinner är ganska pikant mot bakgrund av den skrivelse som skoldirektören i Stockholm har skickat till oss alla. Regeringens besparing innebär att mellan 40 och 60 tjänster för speciallärare försvinner enbart i Stockholm. Och det, Bengt Göransson, är lärare som är avsedda uteslutande för de svagaste eleverna. Frågan kvarstår: Varför tänker socialdemokraterna spara på de allra svagaste eleverna i det obligatoriska skolsystemet?

Anf. 76 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag började mitt inledningsanförande med att beklaga att den idépolitiska debatten inte alls har fått det utrymme i skoldebatten hittills efter det att budgetpropositionen lades fram som den egentligen borde ha. Därför ägnade jag mitt anförande åt just ideologiska frågor runt skolpolitiken och inte åt budgetförslaget – budgetförslaget kommer ju att behandlas av utbildningsutskottet, och vi får tillfälle att återkomma till det vid senare tillfälle. Men eftersom Bengt Göransson nu gjort en del beskyllningar eller vad jag skall kalla det för mot oss vill jag bemöta dem.

Först och främst påstod Bengt Göransson att vi hade gjort en kraftig nedskärning av den kommunala vuxenutbildningen. Om jag minns rätt är anslaget i budgetpropositionen 1 044 milj. kr. De 44 miljonerna är årets påplussning. Den påplussningen har vi sagt nej till. Anslaget är alltså lika stort som det är i år.

Bengt Göransson sade också att vi skriftligen skulle ha beklagat oss över kulturanslaget till skolan. Jag kan inte påminna mig att vår motion innehåller någonting sådant. Vi accepterar anslaget, men vi har samtidigt velat visa på de möjligheter som finns för de ordinarie lärarna, t. ex. i svenska och historia, att medverka till kulturens främjande i skolan.

Bengt Göransson sade också att moderaterna talar föraktfullt om social fostran. Uttrycket "föraktfullt" får faktiskt stå för Bengt Göransson. Jag skall ur årets partimotion citera vad vi säger i samband med ett stort avsnitt om normer i skolan. Det står bl. a. så här: "Uppgiften att fostra barnen är förvisso inte bara skolans. Föräldrarna har huvudansvaret till dess att barnet når myndighetsåldern. Skolan kan emellertid på olika sätt stötta föräldrarna. Det är bl. a. skolans uppgift att fostra eleverna till goda arbetsvanor, att hålla tider och att hålla ordning i klassrum, kapprum, uppehållsrum m. m." Litet längre ned står det så här: "Det är hög tid att skolans del i barnens fostran

lyfts fram." Jag anhåller att Bengt Göransson tar tillbaka uttrycket föraktfullt om dessa meningar.

Prot. 1986/87:64
4 februari 1987

Allmänpolitisk debatt

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 77 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Larz Johansson påstår att jag saknar skolpolitisk erfarenhet. Jag har inte lika lång skolpolitisk erfarenhet som han, men jag har ändå under åtta år varit ordförande i styrelsen för en specialskola. Därför saknar jag inte all skolpolitisk erfarenhet.

När jag emellertid hör Larz Johansson förebrå mig för att jag talar om det jag talar om, misstänker jag att han möjligen också har varit magister. När jag i mitt inlägg kommenterade centerens kulturmotion, hade jag inte frågat Larz Johansson om lov att få göra det. Men jag hade anmält till kammarskansliet att jag avsåg att behandla både skol- och kulturfrågor. Jag förutsatte att det var tillräckligt. Jag har alltså inte tagit tillfället i akt att oanmält föra ett resonemang om kulturpolitiskt centrala frågor.

Ylva Annerstedts och Larz Johanssons resonemang om nedskärningarna på skolans område kan jag kommentera samtidigt. Det som gör att den här diskussionen om förslagen till besparingar på skolområdet blir svårgripbar och motsägelsefull är att vi har ett mycket sofistikerat system med öronmärkta resurser, som inte alltid används på avsett sätt. Jag fick t. ex. en uppgift från Stockholms kommun om att man skulle bli av med många speciallärare. Hur kunde det komma sig? Jo, det visade sig att andra medel, som möjligen hade kunnat användas till att betala speciallärarna, hade gått åt till att inrätta 80-85 fler klasser än vad man hade fått basresurser till. Det är klart att det i ett sådant läge är svårt för staten att få grepp över hur varje anslagen krona har använts. Men faktum är att staten har möjliggjort att stå fast vid sitt åtagande, som gällde antalet platser minus dessa 80-85 som redan hade inrättats.

På den s. k. förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del har man avlönat ett ganska stort antal förskollärare. Det finns alltså områden där pengarna inte alltid har använts exakt så som man hade kunnat göra för att svara upp mot det statliga åtagandet för undervisningen. Jag har därmed inte sagt att det har varit fråga om onödiga eller dåliga insatser, utan jag konstaterar bara vad regeringen konstaterar i budgetpropositionen, att det statliga åtagandet för undervisningen faktiskt gäller.

Mitt svar till Larz Johansson om socialdemokratins ställning visavi skolan är alltså att vi står fast vid vår ideologi. Vi står fast vid vår skolsyn. De skolpolitiska målen gäller. Men det är också viktigt att vi har ett samhälle och en samhälls ekonomi, som gör att det är någon mening med att ha en skola för de barn som skall leva i detta samhälle i morgon. Vi har en samlad syn på skola och samhälle.

Jag måste också kommentera vad Björn Samuelson på nytt tar upp, nämligen frågan om avgiftsbeläggning av läromedel för handikappade. Han framställde det ungefär som om de handikappade själva skulle behöva betala sina läroböcker. Det är inte alls på det sättet.

På s. 73 i bilagan till budgetpropositionen förs ett resonemang om kostnadsansvaret för läromedel. Där har jag sagt att på samma sätt som kommunen tar ansvar för läromedelskostnaden för grundskolans elever bör kommunen ta ansvar för läromedelskostnad för de handikappade eleverna, med undantag för de kostnader som är speciella. Särkostnaderna för de handikappades läromedel skall alltså staten betala för.

Vad vi föreslår är att kommunen skall vara beredd att ta exemplarkostnaden för tryckning, lagerhållning och distribution också för dem som inte ser så bra eller hör så bra, på samma sätt som kommunen tar den kostnaden för elever som både ser bra och hör bra. Jag anser att det är en ganska rimlig ordning och kan inte tycka att det är en attack mot de handikappade.

Så till Birgitta Rydle, som ber mig att ta tillbaka vad jag sade om att moderaterna uttrycker sig föraktfullt. Ja, Birgitta Rydle, jag skall då be att få läsa vad jag har hittat i den moderata motionen. Det står så här:

”Fasta kunskaper har dess värre inte uppmuntrats av dem som haft en ledande roll i skoldebatten. S. k. social fostran har ansetts viktigare. Skolledning och lärare har inte fått tillräckligt stöd för sin undervisande uppgift.”

Jag tar tillbaka det där om föraktfullt, men jag kan väl ändå få tycka att det är litet slarvigt uttryckt, det som sägs om den sociala fostrans värde.

Det lyser igenom i den här motionen – och det är det intressanta, tycker jag – att det finns en skiljelinje mellan partierna i synen på kunskapen. Det talas i motionen om ”fasta kunskaper” och det talas om att skolan skall överföra ”redan uppbyggda tankestrukturer” till eleverna.

Tänk er detta: Skolan skall överföra redan uppbyggda tankestrukturer till eleverna. För mig låter det ohyggligt auktoritärt. Det är att ställa in kunskapen som ett paket i skolsalen och säga: Det här paketet skall du ta till dig, varken mer eller mindre! Det är en kunskapssyn som ser kunskapen som något fixt och färdigt, en gång för alla givet.

Då är det lustigt att moderaterna så starkt understryker att ämnena i skolan skall ha anknytning till akademiska ämnen. Utmärkande för vetenskapligt tänkande är ju just att kunskapen aldrig betraktas som slutgiltig eller färdig. Mycket i en akademisk utbildning handlar om att uppöva elevernas förmåga att analysera, att värdera och pröva resonemang, att kritiskt ifrågasätta. Det är en fortlöpande diskussion, där det är argumentens styrka som räknas och där den som har avvikande idéer inte automatiskt anses ha fel och får bock.

Det förhållningssättet till kunskapen, som de akademiska studierna har, är också det som präglar riktig folkbildning. Vill man anknyta skolan till en akademisk värld borde man just ge eleverna möjlighet att lära sig att resonera, att ge och ta skäl, att ifrågasätta och kritiskt granska, alltså det som i grunden handlar om att uppöva ett demokratiskt förhållningssätt.

Att då säga att det viktigaste är att överföra redan uppbyggda tankestrukturer till eleverna är att behandla dem något auktoritärt, tycker jag.

Anf. 78 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Om man får ett antal besvärande frågor om besparingar på skolbudgeten och besvarar dem med ett långt inlägg om de insatser man har gjort på kulturpolitikens område, kan det nog inte hjälpas att i varje fall jag

uppfattar det som ett försök att undvika debatt om det som det egentligen handlar om och det som meddebattörerna har velat diskutera.

Bengt Göransson säger ungefär så här: Eftersom de resurser som vi har ställt till förfogande inte riktigt alltid har använts till precis det som vi hade tänkt att de skulle användas till, är det lika bra att kommunerna inte får några resurser. Det var kontentan i Bengt Göranssons resonemang. Och i sitt förra inlägg sade han: Inte tror ni väl att rektorer, lärare och skolstyrelser skall överge de svaga eleverna? De kommer säkert att hitta resurser någon annanstans.

Då är frågan: Var skall de ta pengarna? Om de tar dem på något ställe som Bengt Göransson inte tycker om, kan det ju hända att det nästa år blir ett motiv för att dra in också de pengarna, för de har ju inte använts riktigt till det som de var avsedda för.

Till sist säger Bengt Göransson: Vi har inte övergett någon ideologi, och vi har inte övergett de uppfattningar vi har om skolan. Då skall jag läsa några rader ur förra årets budgetproposition. Det var nämligen aktuellt också då, inte att dra in men väl att flytta på en del av SÅS-anslaget. Skolöverstyrelsen föreslog att man skulle överföra pengarna till förstärkningsresursen. Då sade Bengt Göransson att om man skulle göra det, skulle det innebära minskade möjligheter till utjämning mellan olika kommuner när det gäller att bedriva skolverksamhet. Och så kom det: För att garantera en så långt möjligt likvärdig utbildningsstandard för alla elever anser jag nödvändigt med resurser för en sådan utjämning.

Det är de pengarna, Bengt Göransson, som sparas in i år. Då kvarstår fortfarande den fråga som jag inte har fått entydigt besvarad: Kan Bengt Göransson nu garantera denna likvärdiga utbildningsstandard i alla kommuner, när man tar bort den resurs som förra året skulle användas just för att garantera likvärdigheten?

Anf. 79 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Statsrådet Göranssons inlägg ger ett tydligt stöd för folkpartiets krav på ett elevanknutet statsbidrag, när han redovisar hur man här i Stockholm har använt medlen för stöd för svaga elever. Det är alldeles uppenbart att kommunerna själva bäst vet var insatserna kommer bäst till pass. Om kommunerna i större utsträckning själva får avgöra var de skall placera pengarna, kanske det visar sig att somliga kommuner behöver fler speciallärare och att andra behöver pengar till små grupper. Ytterligare några behöver mer pengar till att bevara sina små skolor och ytterligare andra behöver pengar till fasta vikarier.

Jag ser fram emot ett stöd från socialdemokraterna när vi nu kräver en ökad elevanknytning av statsbidraget och en mindre specialdestinering när det gäller skolans område – och för resten en del andra områden också, vilket vi har utvecklat i en annan partimotion.

Bengt Göranssons inlägg ger också andra tydliga signaler. Han säger t. ex. ingenting om de konsekvenser för de svaga eleverna som regeringens besparingar faktiskt innebär. Han säger ingenting om konsekvenserna för hur skolan skall klara att bekämpa den oro och de våldstendenser som vi den senaste tiden också här i kammaren har diskuterat. Hur skall lärarna känna

att de har stöd från ministern för skolan, om han tar bort de medel som faktiskt är de enda man har för just den typen av möjliga, snabba insatser?

Nej, Bengt Göransson, era besparingsförslag drabbar till syvende og sidst de allra svagaste eleverna och de möjligheter skolan har att bekämpa oro och våld.

Anf. 80 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Att vi har olika uppfattning om vad som ingår i undervisningsstrukturen och vad som är villkor för undervisningsstrukturen framgår allt tydligare i denna debatt.

Bengt Göransson försöker se frågan om avgiftsbeläggning och lagerhållning av läromedel för handikappade som en jämlikhetsfråga. Jag ställer inte upp på denna typ av jämlikhetsresonemang. Eftersom kommunen har ansvar för dem som inte har något funktionshinder när det gäller läromedel, kan den väl också ta ansvar för dem som har funktionshinder. Om kommunerna slarvar med de statliga bidrag som utgår till skolorna, som Bengt Göransson redogjorde för, får vi tänka oss noga för. Vi har ju fattat övergripande beslut om en integrering och en möjlighet för handikappade att gå i skolan. Vi måste tänka oss för så att inte kommunerna struntar i de handikappade. Vi måste se till att också de handikappade får tillgång till läromedel.

Jämlikhet och lika ansvar kan mycket väl betyda att vissa får mer och vissa andra får mindre. Jag anser att vi måste se sambanden inom utbildningspolitiken. Om riksdagen fattar beslutet att det skall vara möjligt för handikappade att delta i den allmänna obligatoriska skolan, får inte riksdagen fatta beslutet på ett sådant sätt att de handikappade riskerar att inte få delta.

Jag vill erinra om SCB-rapporten Handikapp – delaktig och jämlik? I rapporten redovisas att endast 30 % av de rörelsehindrade har mer än åtta års skola. Detta kan jämföras med att närmare 60 % av hela befolkningen har mer än åtta års skola. Att nu lägga kostnadsansvaret för de handikappades läromedel och lagerhållning etc. på kommunerna minskar inte på något sätt handikappet, som ju direkt avgörs av tillgängligheten i den omgivande miljön.

Anf. 81 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Bengt Göransson kommer återigen med beskyllningar gentemot oss. Den här gången gällde det moderata samlingspartiets krav på fasta kunskaper. Genom att, som Bengt Göransson gör, dra ut en mening ur dess sammanhang går det alltid att få det att låta underligt. Det är bäst att jag redovisar hela sammanhanget så att vi får det klart för oss:

”Vilka krav som framtiden kommer att ställa på den uppväxande generationen kan vi i dag inte med säkerhet bedöma. Det bästa vi kan göra för unga människor är att till dem överföra de kunskaper som byggts upp av föregående generationer. Det är genom sin förmåga att foga in nya erfarenheter i redan uppbyggda tankestrukturer som människan ständigt förmår anpassa sig till nya förhållanden.”

På en annan sida står det att ”ämnesstudierna ger eleverna de redskap som behövs för att de systematiskt skall kunna kartlägga verkligheten så att den bit för bit blir begriplig. Människans förståelse bygger på att vi har insikt i och

kan använda oss av de begrepp som de olika vetenskapliga disciplinerna försett oss med, t. ex. vågrörelser inom fysiken, ämnen inom kemien och syntax inom språkstudierna.”

Bengt Göransson kan väl ändå inte mena att man skall underlåta att till eleverna vidarebefordra de fysikaliska lagarna? Är det meningen att man skall börja om från början, eller vad menar Bengt Göransson? Därefter vill jag konstatera att de frågor jag har ställt i mitt inledningsanförande har Bengt Göransson inte alls berört. Jag kanske får ställa dem till utbildningsministern i ett senare skede.

Anf. 82 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag ber om överseende för att några påpekanden i frågeform som Birgitta Rydle gjorde inte besvarades i tidigare replik.

Birgitta Rydle talade bl. a. om utslagningen i grundskolan. Jag vill betona att denna inte har ökat. Men det är oroande att den är så hög som den är. Ungefär 4 elever av 100 lämnar skolan utan tillräckliga kunskaper. Det är oacceptabelt. Att bekämpa det är en huvuduppgift för skolan.

Den huvudfråga som jag förmodar att Birgitta Rydle syftade på är huruvida synsättet när det gäller en sammanhållen skola kan vara liktydigt med en individualisering. Ja, det kan det faktiskt vara, Birgitta Rydle. Och det är med all sannolikhet liktydigt med en individualisering. Men den skola vars uppgift är att överföra föregående generationers erfarenheter och att bygga upp tankestrukturer hos eleverna blir egentligen inte individualiserande ens i de skikt som moderaterna gärna vill sortera skolan i. Den gamla realskolan var inte särskilt individualiserande, trots att den omfattade bara en liten del av befolkningen och ett förhoppningsvis sammanhållet begåvnings-skikt. Man kan mycket väl individualisera inom ramen för en sammanhållen skola som har till uppgift att nå alla sina elever med kunskaper och färdigheter.

Jag beskyller inte moderaterna för något – det vare mig fjärran – men jag konstaterar att vi uppenbart har skilda synsätt på skola och kunskaper. Det kan vara intressant att påpeka detta, eftersom den skolsyn som redovisas i folkpartiets partimotion är en helt annan än den som kommer till uttryck i moderata samlingspartiets motion. För de diskussioner i skolfrågor som förs i denna kammare och som förs ute i samhället kan det vara viktigt att konstatera att denna skillnad faktiskt existerar. Jag hoppas att man mot den bakgrunden inte misstycker att jag personligen har något svårt att känna entusiasm för den skolsyn och den kunskapssyn som moderaterna företräder och som tycks mig något snäv och något förstockad.

Larz Johansson ställde en fråga beträffande den likvärdiga utbildningsstandarden. Den är vi angelägna om. Men vi har tvingats konstatera att vi inte alltid lyckas enbart med de ekonomiska styrmedlen, vilket också budgetdebatterna under senare år har visat. Det är skälet till att vi nu, såsom vi tidigare har annonserat, inbjuder till en parlamentarisk beredning av skolans styrfrågor för att vi tillsammans skall diskutera hur vi skall kunna få en skola som ger en likvärdig utbildning åt alla sina elever, oavsett var de bor och oavsett vilka deras sociala förutsättningar är. Den beredningen blir mycket viktig. – Inbjudningar till partierna kommer att sändas ut endera dagen.

Ylva Annerstedt talade om anslagen och frågade om inte kommunerna vet bäst. Jo, det gör de naturligtvis i långa stycken. Jag förutsätter det. Men om man nu accepterar att kommunerna kan använda anslagen på olika sätt genom att tänja rubrikerna något, vilket de emellanåt gör, då leder det å andra sidan till att det inte finns något fog för den frontalattack som riktas mot regeringens budgetförslag i år. Då attackerar man ju de anslagsrubriker som man inser inte är helt relevanta i en del sammanhang.

Men naturligtvis skulle man kunna ha ett elevrelaterat anslag. Jag ser emellertid då en utveckling som jag personligen inte är vän av men som kan bli en konsekvens av den budgetbehandling som sker i år, och det är en total kommunalisering av skolan, inkl. en kommunalisering av lärartjänsterna. Det är en utveckling som i varje fall jag inte har varit angelägen om att påskynda eller att förespråka. Men konsekvenserna av den argumentering som Ylva Annerstedt för kan naturligtvis bli att vi får en sådan utveckling. Och man måste naturligtvis veta att även detta kan bli en konsekvens, innan man börjar diskutera förändringar i systemet. Jag tror inte att man bekämpar våld och oro i skolan med en ny anslagspost i statsbudgeten eller med upprätthållande av en viss anslagspost. Vi hade anledning att utveckla detta resonemang under föregående vecka.

Till Björn Samuelson vill jag säga följande. Förslaget om läromedlen för handikappade elever innebär faktiskt inte någon försämring för den handikappade eleven. Vi klargör i förslaget att kommunen skall ta samma ansvar för den handikappade eleven som den tar för andra elever. Det tycker jag kan vara rimligt, men det berör naturligtvis inte på något sätt den handikappade eleven. Om en ung människa som är döv har en texttelefon, är det viktiga för honom att få ha sin texttelefon. För honom är det ganska likgiltigt om televerket skulle göra upp med socialnämnden i kommunen att socialnämnden skall betala denna texttelefon åt honom i stället för att någon annan gör det. Det viktigaste för den handikappade eleven är att han har sina läromedel, och dessa garanteras honom.

Herr talman! Den häftiga kritik av budgeten som har förts fram i debatten får naturligtvis regeringen, och jag som ansvarigt statsråd, bära och stå ut med. Låt mig bara upprepa och slå fast att det finns anledning att ge den rimliga proportionen. Det finns anledning att titta på regeringens budgetförslag som helhet. Besparingen som görs på grundskolans område, bl. a. för att ge möjlighet till en aktiv regionalpolitik, kan vara värd att göra för att våra barn och ungdomar skall ha ett gott samhälle att leva i i morgon, att de skall ha en skola att gå till. För många av de kommuner som är särskilt utsatta innebär årets budget ett tillägg i fråga om resurser, för att de skall kunna göra kraftfulla insatser då det gäller att skaffa folk arbete och annat. Då kan man rimligen inte anföra den sänkta skolkostnaden som ett avgörande hinder för en sådan förändring.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt, Birgitta Rydle, Björn Samuelson och Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 83 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Flera av de närmast föregående talarna har i sin debatt med Bengt Göransson också apostroferat mig. Jag vill därför begagna tillfället för åtminstone i en replik besvara några av de frågor som har ställts.

Det är först av allt nödvändigt att erinra om att det budgetförslag som utgör underlag för den allmänpolitiska debatten inte bara är ett förslag till statens utgifter och inkomster. Det är också ett förslag som avser att upprätthålla en stabil samhällsekonomi, som är nödvändig för att sysselsättning och välfärd skall kunna bibehållas. Regeringen har fortsatt att minska det statliga budgetunderskott som ökade för varje år under sex borgerliga regeringsår. När räknan blivit statens största utgiftspost betyder det att vi med årets skatteintäkter inte bara har att betala budgetårets löpande konsumtion, utan vi betalar också en del av de borgerliga årens konsumtion, dvs. den del som finansierades genom upplåning.

Larz Johansson ställde frågan hur Bengt Göransson och jag förmått hävda oss när det i budgetarbetet gällt att tillgodose utbildningens behov. Svaret är mycket enkelt. Det kommande året blir ett år av ökad privat konsumtion för löntagare, för pensionärer och förmodligen även för företagare. Statens inkomstökning blir så måttlig att den inte ensam räcker till nödvändiga utgiftsökningar på det sociala området, t. ex. barnbidrag och studiebidrag, till regionalpolitik och till forskning. Därför har det varit nödvändigt att finansiera en del av de ökande utgifterna på dessa områden genom besparingar. En del av dessa besparingar har drabbat utbildningsbudgeten. Statens utgifter för utbildningen är, som Bengt Göransson framhållit, så stora att det ändå kunde vara rimligt om Bengt Göransson och jag skulle säga att den nödvändiga stabiliseringen av samhällsekonomin nog måste ske, men att det på utbildningssidan inte finns några utgifter som kan undvaras. Skulle vi följa centerpolitiken, som den fördes i regeringsställning eller som den från oppositionsställning föreslås bli förd, skulle vi naturligtvis kunna övergå till en lånefinansiering. Det skulle kanske göra livet behagligt för stunden men på längre sikt minska möjligheterna för fortsatt välfärdsökning, inkl. upprätthållande av en god utbildningsstandard.

Bengt Göransson och jag har utarbetat ett förslag till utbildningsbudget, där vi haft att göra avvägningar av olika behov. Vi har provat skilda alternativ innan vi stannat för det förslag som vi nyss förelagt riksdagen. Det är lätt att inse att det också är andra avvägningar som kan göras. Det framgår ju tydligt av de debattinlägg som gjorts här i kväll under den senaste timmen. Särskilt har jag fäst mig vid att företrädare för två av de borgerliga partierna föreslår minskningar av anslagen till vuxenutbildning. När man lyssnar på dessa inlägg får man till sin häpnad höra att de vuxenstudierande skulle utgöra en gynnad grupp.

De olika förslag som förs fram i folkpartiets och moderata samlingspartiets motioner gäller såväl komvux som studieförbund, bildningsförbund och folkhögskolor. Särskilt tycks man vilja komma åt den kommunala vuxenutbildningen. Men hur kan man påstå att de studerande i kommunal vuxenutbildning skulle vara gynnade? De skall läsa in samma kurser som man gör i ungdomsskolan på en studietid som är 45–50 % av vad ungdomsskolans elever har till sitt förfogande. Vuxenstudiestödet, som ju faktiskt

hopbragts genom att löntagare får avstå 0,25 % av sin lönesumma till en vuxenutbildningsavgift, räcker bara till studiestöd och till en begränsad del av dem som söker. Det finns faktiskt län där högst hälften av dem som i vuxen ålder vill studera kan räkna med att få vuxenstudiestöd. Hur kan man tala som om vuxenutbildningen vore ett passerat stadium? Hur kan man glömma de väldiga klyftor som finns mellan generationer, mellan dem som vuxit upp i glesbygd med ett ringa utbildningsutbud och dem som vuxit upp i tätorter, mellan män och kvinnor som ännu bär med sig den skillnad som familjerna tidigare gjorde då det gällde att välja om flickor eller pojkar skulle få utbildning? Alltjämt finns det stora utbildningsklyftor som genom vuxenutbildningen behöver överbryggas.

När det gäller ungdomsskolan och därvid bl. a. gymnasieskolan tycker regeringen naturligtvis inte att de ändamål är onödiga för vilka medel nu inte funnits tillgängliga. Självfallet vore det bättre om vi hade medel så att vi hade kunnat öka antalet gymnasieplatser på direktramen eller om vi kunnat avstå från att minska antalet platser i påbyggnadsutbildningen. När det gäller påbyggnadsutbildningen, som alltså avser påbyggnad på en redan erhållen gymnasieutbildning, behöver dessutom inte en nedskärning med 4 000 platser, som vi föreslår, betyda att lika många elever får avstå från påbyggnadsutbildning. Det finns nämligen många tomma platser i påbyggnadsutbildningarna, och väljer man här nedskärningen av kurserna på rätt sätt så hör antalet elever som drabbas bli betydligt mindre än 4 000. Dessutom är en del påbyggnadsutbildningar av sådant slag att de närmast är att betrakta som företagsutbildning. Det är min förhoppning att arbetsgivare, privata och offentliga, i sitt eget intresse skall vilja uppdra åt gymnasiet att ge en kompletterande utbildning.

Eftersom den s. k. ÖGY-reformen fördes på tal vill jag slutligen framhålla att förberedelserna för en reform av utbildningen fortsätter med stor intensitet i utbildningsdepartementet, och vi räknar med att förslag skall föreläggas riksdagen.

Herr talman! Statsministern har i dag i ett av sina anföranden visat på hur de olika oppositionspartierna uppträder på en rad områden. Han exemplifierade med skatte-, försvars- och energipolitik. Han hade även kunnat nämna utbildningspolitiken.

Anf. 84 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig börja med finansieringen av våra förslag. Vi har klart sagt ifrån, vilket jag sade i mitt inledningsanförande, att vi prioriterar utbildning. Vi gör det inom ramen för ett budgetsaldo som stämmer ganska väl överens med det som regeringen redovisar. Vi har inte större lånebehov än vad regeringen har, men vi har ansett att utbildning är så pass viktig att den ges en mycket hög prioritet. Det är därför vårt förslag kan rymma dessa kostnader. Vi tycker också att utbildningen är ett mycket viktigt, verksamt och effektivt medel i regionalpolitiken, och därför lyfter vi fram utbildningspolitiken i det sammanhanget.

Sedan avstod Lennart Bodström från att säga något om sin del i den sociala nedrustningen och de 20 miljonerna som försvinner från gymnasieskolans förstärkningsresurs, de som Lennart Bodström införde förra året för att

kunna skapa en gymnasieskola för alla. Är de inte angelägna i år?

Jag vet vidare inte hur många gånger jag har fört debatten om platsantalet i gymnasieskolan med socialdemokratiska utbildningsministrar. Det fungerar faktiskt så, Lennart Bodström, att om man inte ser till att ungdomarna får en plats i gymnasieskolan så får man lov att se till att de får plats i den kommunala ungdomsuppföljningen. Det kostar minst lika mycket pengar.

Samtidigt som Lennart Bodström står här och beklagar sig över att han inte har pengar nog för att kunna ta fram flera platser till direktramen så har han ett annat anslag i budgetpropositionen, där han anvisar 225 milj. kr. till 14 000 platser i ungdomsuppföljningen. De som är över 18 år blir föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder av olika slag, t. ex. verksamhet i ungdomslag – arbete fyra timmar om dagen. Det kostar också pengar, Lennart Bodström. Dessa anslag fungerar precis som kommunicerande kärl – minskar man anspråken på den ena sidan, ökar de på den andra och vice versa. Det är i varje fall min uppfattning att det är väl använda pengar att ge ungdomar chans till en avslutad utbildning i gymnasieskolan eller i en påbyggnadsutbildning, i stället för att satsa pengarna på arbetsmarknadspolitik och ungdomsuppföljning.

Anf. 85 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Utbildningsminister Bodström använder samma debatteknik som Bengt Göransson – han talar om andra saker när det börjar bli besvärligt. Bl. a. talar han om våra budgetalternativ, och jag skulle då vilja påminna utbildningsministern om att folkpartiets budgetalternativ ger klart besked om att debet och kredit går ihop för vår del. Det är bara det att vi tycker att det är viktigare med barnens obligatoriska skolgång än att vuxenutbildningen får expandera. Så enkelt är det. Socialdemokraterna och vi har olika sätt att se på saken. Vi tycker att barnens utbildning är viktigare än de vuxnas. I en vilsituation måste de vuxna få avstå något för barnens bästa. Och det tror jag faktiskt att de flesta föräldrar också är beredda att göra.

När det sedan gäller platserna i gymnasieskolan så innebär regeringens budgetalternativ 4 000 färre platser under det kommande budgetåret än i år. Samtidigt blir det 4 000 fler 16-åringar som nästa år vill ha en plats i gymnasieskolan. Varje år de senaste fem åren har regeringen återkommit med önskemål om ytterligare platser någon gång på hösten när krissignalerna varit så kraftiga att det blivit rubriker i tidningarna. Nog är det väl dåligt utnyttjande av de resurser som vi faktiskt har. Planeringen blir ryckig. Kommunerna vet inte vad de har att rätta sig efter, och nog är det väl dåligt för ungdomarna att kanske först en bra bit in på höstterminen få reda på att kommunen snabbt skall rafsas ihop och inrätta en ny plats därför att regeringen har medgett ytterligare gymnasieplatser. Det är naturligtvis bättre att man från början kan inrätta sig för en utbildning i gymnasieskolan, en utbildning som både eleven och kommunen har fått besked om i god tid.

Utbildningsministern säger vidare att det i departementet pågår arbete med de förslag som ÖGY har lämnat. Ja, det har vi förstått under ganska lång tid, men frågan är: När kommer det förslag från regeringen?

Anf. 86 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi har i dag, inte formellt men reellt, en längre skolplikt än nio år. Situationen är den att det egentligen inte finns något annat alternativ än fortsatt skolgång för dem som gått ut grundskolan. Det innebär att det kommer nya grupper av studerande till gymnasieskolan. Vi har problem med den sociala snedrekryteringen som påbörjas redan i gymnasieskolan och vid valet av linje där. Vi har en försöksverksamhet inom gymnasieskolan som inte är färdigprövad. Vi har ett nytt statsbidragssystem till lärarlönerna i gymnasieskolan som ännu inte har satts i sjön, även om det visserligen följs upp. När det gäller gymnasieskolan är det så mycket av små "dutt"-reformer som pytsats ut här och där, samtidigt som vi står inför nya utredningar om bl. a. folkhögskolan. Jag tycker att det vore på sin plats att ta ett samlat grepp om utbildningsväsendet och då inte minst gymnasieskolan. Försöken borde bli färdigprövade. Vi borde först få se effekterna av det nya systemet inom gymnasieskolan innan nya reformer sätts i sjön. Vill man ändå pröva en ny reformering av gymnasieskolan bör detta följas av en parallell utvärdering, så att man får klarlagt vilken gymnasieskola vi vill ha på 1990-talet.

Folkhögskolan tror vi kan spela en viktig roll när det gäller vuxenutbildningen. Vi har föreslagit en marginell höjning av vuxenutbildningsavgiften för att ta till vara den begåvningsreserv som finns hos bl. a. de kvinnor som bor i Bergslagen, inre Norrland och Blekinge. Vi tror att folkhögskolan i deras fall kan ha mycket stor betydelse. Därför har vi också föreslagit att översynen av folkhögskolans roll görs av en parlamentarisk utredning i stället för inom departementet.

Anf. 87 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern inledde med att säga att han och skolministern har fått göra avvägningar av olika behov inför förslagen i budgetpropositionen. Det är faktiskt precis detsamma som vi har gjort; vi har gjort andra avvägningar i vårt budgetförslag. Vi har prioriterat grundskolan, även om vi inser att vuxenutbildningen har en mycket viktig uppgift att fylla och att den kanske viktigaste uppgiften för vuxenutbildningen är att tillgodose det utbildningsbehov som uppstår genom de förändringar i arbetslivet som sker. I vår partimotion föreslår vi att det skall göras en översyn av vuxenutbildningen, och denna skall bl. a. gälla hur vuxenutbildningen bättre skall kunna anpassa sin verksamhet till kommande utbildningsbehov bland vuxna.

Medan jag ändå har utbildningsministern här i kammaren, måste jag få ställa en fråga, och jag hoppas få svar på den. Vi moderater begär i vår partimotion förslag till nya statsbidragsbestämmelser, utifrån principen att statsbidraget skall räknas per elev i grundskolan och följa elevens val av skola, oavsett om det är en fristående eller en offentlig skola. I detta sammanhang är det intressant att notera vad som står i det rådslagsmaterial utbildningsministern har skickat ut till partiorganisationen på remiss. Där framförs nämligen tankar om att det skall ges möjlighet att inom den allmänna skolans ram skapa utrymme för olika inriktningar av undervisningen vid olika skolor. Min fråga är: Anser utbildningsministern att sådana

möjligheter skall kunna tillskapas? Kan vi moderater då påräkna stöd för vårt krav att elever skall ha rätt att välja skola inom kommunen?

Anf. 88 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill i denna sena timme bara göra ett påpekande, och det riktar jag till Larz Johansson. När Larz Johansson säger att centerns budgetsaldo är ungefär detsamma som regeringens, vill jag påpeka att centerns budgetsaldo uppkommer genom att man säljer ut statens egendom. Jag kan inte se annat än att en minskning av statens förmögenhet är av ungefär samma slag som en ökning av statens skulder.

Anf. 89 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig konstatera att regeringens budgetsaldo uppstår som en följd av den engångsskatt som man drev igenom här i riksdagen strax före jul.

Här är samma debatteknik igen: Utbildningsministern vill inte diskutera gymnasieskolan, inte antalet platser och inte de regeringsdeklarationer där man har ställt ut löften om att alla under 20 år skall ha en plats i gymnasieskolan. När vi sedan får budgetpropositionen visar verkligheten att de platser som står till förfogande för ungdomarna reellt sett är färre än förra året.

Talet om att det finns tomma platser i gymnasieskolan baserar sig på ett resonemang, som skulle innebära att varenda klass skulle kunna fyllas till sista plats. Om vi skall ha en gymnasieskola i alla delar av Sverige, måste det också finnas gymnasieskola på platser där årskullarna inte är så stora, och då blir det lätt så att en och annan klass inte blir fylld. Om det fattas en elev i en 30-klass är andelen tomma platser 3 %. Fattas en elev i en halvklass, 16 elever, är andelen tomma platser 6 %. Om vi skall ha gymnasieskola överallt måste det faktiskt få vara så. Lennart Bodström, att det alltid kan komma att finnas tomma platser i gymnasieskolan.

Men detta är inte någon tröst för de elever som bor på annan ort och inte kommer in i gymnasieskolan. Och det är ingen tröst för de 4 000 fler 16-åringar som i år skall söka till gymnasieskolan och mötas av beskedet: Ni får nu slåss om samma antal gymnasieplatser som det fanns förra året. – Ni skall veta att inte ens då kom alla 16-åringar in. Och för den som är 17 eller 18 år är beskedet ännu mindre gynnsamt. De som har en genomgången gymnasieutbildning bakom sig och vill skaffa sig en påbyggnadsutbildning möts av beskedet: Det kommer att finnas 4 000 färre platser.

Vi har fått besked från en del länskolnämnder, som konstaterar att utbildningar till vilka de redan tagit in elever inte kommer att kunna genomföras om man inte åstadkommer ett påslag i utbildningsutskottet och i riksdagen. Jag hoppas sannerligen att vi skall göra det – för ungdomarnas skull.

Anf. 90 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att utbildningsministern inte säger ett ljud om när ÖGY-propositionen skall komma. I olika sammanhang har man talat om behovet av en reformerad yrkesinriktad utbildning. Jag håller med om att

det behöver göras någonting åt den utbildningen. Man talar ofta om att ÖGY:s förslag är bra, att de skall beredas osv. Det är vad vi hör månad ut och månad in – men inte i något sammanhang har vi fått ett klart besked om när propositionen skall läggas fram. Förra hösten sades det att den skulle komma till våren. När vi fick propositionslistan efter jul fanns den inte med där.

Jag tycker att utbildningsministern skulle kunna ge ett klart besked: När får vi förslag om en reformerad yrkesinriktad utbildning?

Anf. 91 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill först säga till Larz Johansson att jag talade om påbyggnadsutbildningar, där det finns många tomma platser. Jag har inte samma uppfattning när det gäller platser i den reguljära gymnasieutbildningen.

Jag vill säga till Ylva Annerstedt: Det är möjligt att vi kan bli färdiga med ett förslag till ny utformning av den yrkesinriktade utbildningen redan till våren. Jag kan inte lova det, men vi arbetar med detta.

Anf. 92 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag vill inleda mitt inlägg med att säga att vi med stort intresse har åhört diskussionen kring utbildningspolitikens problem. Vi förstår att det var viktigt att den diskussionen fick ta den tid som behövdes. Det verkar som om regeringskansliet har litet svårt att försvara sin position eftersom man måste dubblera!

Herr talman! Diskussionen om regional utveckling i Sverige växer sig starkare och starkare utifrån flera utgångspunkter. Det finns en tendens, från flera partier, att göra den politiska debatten kring regional utveckling till en traditionell regionalpolitisk diskussion om en eller annan stödform, om storleken på statens insatser och om olika avvägningar.

Från moderat sida tror vi att detta är en felaktig utgångspunkt. Vi grundar vår uppfattning på en analys av vilka faktorer som ligger bakom den mycket starka centralisering som det svenska samhället har genomgått under flera decennier. En av de här faktorerna är vanligen förekommande både i Sverige, i resten av Europa och i hela den industrialiserade världen. Den är ett resultat av strukturomvandlingen i den traditionella industrin, ett resultat av att olika produktionsfaktorer i utvecklingen kommit att väga olika mycket, vilket också ger rent geografiska effekter på produktionens placering i de utvecklade länderna. Det är en naturlig utveckling som är mycket svår att göra någonting åt.

Det är emellertid inte bara den faktorn som ligger bakom den starka centraliseringen i det svenska samhället, utan det är också det faktum att Sverige under decennier har styrts av en socialistisk majoritet och att det utifrån den socialistiska majoritetens ideologi är en självklarhet att makt och inflytande i samhället skall centraliseras. Likformighets- och jämlikhetsmålsättningar kräver att man på en lång rad områden ser till att centrala politiska beslut får styra utvecklingen.

Herr talman! I Sverige har den offentliga sektorn vuxit från 29 % av BNP för 30 år sedan till ungefär 65 % i dag. Dessa procenttal kanske inte säger så mycket, men om man talar i termer som att det i dag är politiker i riksdagen

och i olika politiska beslutande församlingar som bestämmer över 65 % av människors ihoparbetade, samlade resurser, förstår man bättre att den utvecklingen har inneburit att enskilda människors och företags möjligheter att bestämma över sin egen utveckling har minskat. Allt fler företag och enskilda styrs av beskattning samt lagar och bestämmelser, som har utfärdats under några decennier och som har gjort att makt och inflytande konsekvent har flyttats från enskilda människor och företag ute i landet till Stockholm och till Rosenbad.

Kommuner och landsting, som också är en bit av den politiska beslutsapparaten och har fått del av de växande resurser som den offentliga sektorn har tagit över från människor och företag, har möjligen en viss frihet. Den friheten begränsas emellertid av en under decennier socialistisk målsättning, nämligen att användningen av de offentliga resurser som ställts till dessa församlingars förfogande har kommit att, genom en mycket strikt statlig reglering, bestämmas av ett fåtal politiker i Stockholm. Enskilda initiativ har varit bannlysta, och varje gång de har dykt upp som tänkbara delar i ett framväxande svenskt samhälle, har en mycket bestämd socialdemokrati, ofta med hjälp av kommunisterna, beslutat att detta inte har någon plats i visionen av det socialistiska samhällsbygget. Det har det inte, därför att det faller utanför den ram inom vilken de ansér att en stark infrastruktur, en omfattande service och en mångfald i samhället skall byggas upp.

Hela systemet med statens styrning av människor, företag och kommuner är centraliserande. Om vi tittar på det sätt på vilket riksdag och regering styr t. ex. kommunerna, kan vi konstatera att grundtanken i systematiken är centraliserande. Oavsett vilka deklARATIONER som stätsråd och andra gör i olika sammanhang är verkligheten följande, herr talman.

De små betalar för de stora. De utvecklingssvaga avstår till de utvecklingsstarka. Jag kan ta ett exempel ur den stora floran av specialdestinerade bidrag.

När det gäller stödet till och finansieringen av barnomsorgen får t. ex. Stockholms stad, vars tillväxt och utveckling skall hållas tillbaka genom politiska beslut, med det system som genomförts av socialdemokratin, ett statsbidrag på 14 400 kr. per barn i barnomsorgen, medan Överkalix bara får 2 500 kr. Överkalix betalade 1984 genom barnomsorgsavgiften, som är 2,2 % på lönesumman, in 3,6 miljoner till statskassan, till oss politiker att besluta om, och kommunen fick tillbaka 1,6 miljoner. Från Stockholms stad betalades det in 737 milj. kr., men man fick tillbaka 985 milj. kr. På basis av de här siffrorna finns det liksom inget ytterligare försvar för påståendet att regleringen av de statsmedel som skapar förutsättningar inom det nuvarande systemet för att bygga social service åt människorna inte skulle vara centraliserande. Så är det, herr talman, på område efter område.

Av statens bidrag till färdtjänst går över hälften till Stockholm. Det är klart att det är bra att bo i Stockholm. Bostadssubventioneringssystemet favoriserar storstäderna, och så är det på område efter område. För i den socialdemokratiska begreppsvärlden är stort vackert, enhetligt är effektivt, och systemet har de facto byggts efter de stora välplanerade kommunernas förutsättningar. I det systemet finns det inget utrymme för variationer, för möjligheterna att med andra grundförutsättningar utföra uppgifter på bästa

sätt, utan där finns bara genomsnittets, idealstrukturens bygge. Efter det distribuerar man ut 50 miljarder kronor i s. k. specialdestinerade bidrag.

Tacka för att landet är fyllt av förtvivlade kommunalmän: socialdemokrater, centerpartister, folkpartister, moderater, kommunister, kds-are och miljöpartister, som när de märker att resurserna inte växer på samma sätt som tidigare får lov att vända på kronorna. De får försöka att fundera över hur man alternativt skulle kunna göra saker, hur man skulle kunna åstadkomma bra service för medborgarna fast på ett litet annorlunda sätt. Men det kan de inte, därför att den socialdemokratiska partikongressen har bestämt att det skall se likadant ut i Överkalix som det gör i Stockholm. Det går inte att mot bakgrund av decennier av ett sådant socialdemokratiskt samhällsbygge nu resa land och rike runt och till de människor som undrar vad de skall göra lämna budskapet: Ta chansen själva! Det är på er det vilar. Ni måste göra någonting. Men, herr talman, de kan ju inte. De har ju inga resurser kvar, för dem har högskattepolitiken lagt rabarber på.

Sedan socialdemokraterna återkom till regeringsmakten har något som kallas för skattekvoten – en mätare på hur mycket mer resurser statsmakten och den politiska makten har lagt rabarber på – vuxit från drygt 50 % till drygt 53 %. 36 nya miljarder har förts från enskilda människor och företag till Rosenbad, där man på basis av de växande resurserna lägger förslag i Sveriges riksdag om hur pengarna skall användas.

Vad innebär 36 miljarder kronor för t. ex. Bergslagen? Om man gör en grov beräkning och tar hänsyn till alla felfaktorer beroende på sammansättning av befolkning och mycket annat, kan man ändå konstatera att majoriteten i Sveriges riksdag genom beslut om höjda skatter har tagit mellan 1,5 och 2 miljarder kronor från företag och hushåll i de av riksdagen definierade bergslagskommunerna, Thage Peterson. Samtidigt skryter man över att man har givit fyrahundramiljonerspaket och tvåhundramiljonerspaket till människorna i Bergslagen. Det är klart att de är bekymrade. Thage Peterson. Det är klart att de i varje situation önskar att Thage Peterson skall komma resande så att de får tala med Thage Peterson. Thage Peterson är ju den som sitter på dessa nya pengar. Satsningarna inom regionalpolitiken har fördubblats sedan 1982 – kanske mera än det, säger Thage Peterson. Det är klart att de är intresserade av att träffa industriministern. Han har ju pengarna.

Thage Peterson sade i en intervju i Göteborgs-Posten den 15 januari: "Jag är uppväxt i det kronobergska småföretagslänet och jag minns att första gången jag besökte ett brukssamhälle i Bergslagen kände jag inte igen mig. Jag tyckte att jag kom till en helt ny verklighet där man talade om bruket och verket som skulle ge jobb och trygghet alla dagar, verks- och bruksmentaliteten. Och den har i vissa områden i Bergslagen lagt en död hand på småföretagsutvecklingen.

När man lämnade skolan skulle pojkarna gå in i bruket eller verket. De fick inte starta ens en cykelreparationsverkstad. Det har satt sina spår och det har vi ont av fortfarande i åtskilliga områden."

Så var det säkert då. Men hur är det i dag? I dag väntar de på besluten av industriministern, av regeringen, för att kunna göra något. De är i stort sett i samma beroendeförhållande. Ni lämnar ju inte något utrymme eller några

resurser kvar hos dem som de själva får bestämma över hur de skall användas.

Det är klart att barnen i skolan i Ljusnarsbergs kommun i Kopparberg ägnar dagar åt att rita fina bilder till statsministern för att han skall bli vänligt stämd mot Ljusnarsberg. De vet, och deras föräldrar vet, att deras möjlighet att få en chans ligger i att industriministern och regeringen fattar ett positivt beslut när det gäller ansökan om bidrag till Ljusnarsbergs kommun.

Jag hoppas att industriministern inte blir stött, men jag skulle vilja säga att med det goda och det onda som låg i den gamla bilden av brukspatronen som bestämde allt är industriministern något av den moderna tidens brukspatron. Jag tror dock att den gamla tidens brukspatron hade större möjligheter att lyckas i sin uppgift. Kretsen för hans ansvar räknat i antal människor var mindre.

Industriministern håller på att bli ansvarig för i stort sett hela Sveriges befolkning, förutom Stockholm, Göteborg, Malmö – storstadsområdena, vilkas tillväxt ni av någon underlig anledning inte tycker om. Detta beroendeförhållande är inte bra för Sveriges möjligheter att lösa sina problem, och inte för våra möjligheter att få litet fart på tillväxtkraften i ekonomin och hos människorna.

Det kommer inte att gå särskilt länge till, Thage Peterson, att åka land och rike runt som den nye brukspatronen och säga till människorna: Det ligger på er. Ni skall lösa det här. Vi kan inte centralt bestämma i Stockholm.

Det går inte så länge ni inte är beredda att sätta instrumenten i händerna på människorna. De instrumenten är inte flera och större paket, utan de består i att hålla fingrarna borta i större utsträckning från de resurser som företag och människor arbetar ihop.

Herr talman! Jag vet att industriministern av olika skäl inte har möjlighet att gå i svaromål. Det har jag full respekt för. Men jag ser verkligen fram emot det tillfälle i framtiden då vi kan få diskutera regional utveckling utifrån dessa utgångspunkter här i riksdagen. Regionalpolitiken håller på att bli en aktion i bidrag, och den som är beredd att ställa upp på det största bidraget är den mest ambitiösa regionalpolitikern. Det är fel väg, och jag hoppas att vi får en chans att tala om det i framtiden, Thage Peterson.

Anf. 93 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Regionalpolitiken blir med stor säkerhet de närmaste årens stora nationella politiska fråga. Vad man kan spåra i regionalpolitiken är ett nytt mönster. Från att ha varit en rörelse från norr till söder så är det nu ett "baksug" från stora delar av Norrland, Bergslagen och sydöstra Sverige, för att nämna några mycket utsatta områden. Flyttrörelserna går dessutom från flera till allt färre punkter. Därför behövs det nya grepp i regionalpolitiken. Folkpartiet har lagt ner ett omfattande arbete på den regionalpolitiska motion som nu ligger på riksdagens bord.

Regionalpolitik har bedrivits med särskilda statliga medel sedan mitten av 1960-talet. Det var då man införde lokaliseringstödet. Målet för regionalpolitiken är att alla människor oavsett var de bor i landet skall ges tillgång till arbete, service och god miljö.

Sedan 1960-talet har regionalpolitiken i stor utsträckning handlat om

lokaliseringspolitik: Genom att finna "lokaliseringsbara enheter", som sedan via statliga stimulanser kan förmås etablera sig i problemdrabbade delar av landet, skall man bidra till att de regionala målen uppfylls. Stödet har i huvudsak inriktats på företagens kostnader – det har gällt att göra det billigare att investera och etablera sig i t. ex. Norrland eller något annat "stödområde". Och de flesta stödformerna gäller traditionell industriföretagsamhet.

De regionalpolitiska stödformerna har sedan 1960-talet vuxit kraftigt. Systemet är i dag mycket komplicerat och svårt att överblicka, något som i sig är ett problem.

Vi tror att det behövs en regionalpolitik som lägger större vikt vid mobilisering av resurser än traditionell lokaliseringspolitik. Mot denna bakgrund blir områden som utbildning och kommunikationer centrala inslag i en framtida regionalpolitik.

Stödsystemet bör enligt vår mening bygga på generella principer. Bl. a. föreslås att de sänkta sociala avgifterna skall gälla all icke offentlig verksamhet i stödområde A. Vi föreslår att sysselsättningsstödet i stödområde C skall bibehållas. Beslut i stödfrågor bör dessutom decentraliseras. Därför föreslås förstärkningar av länsanslaget. Vidare föreslås att stödsystemet skall öppnas för fler verksamheter än i dag.

Jag påstod nyss att de regionala problemen är på väg att förvärras. Vi kan i dag se tendenser till överhettning i våra storstadsområden. Samtidigt ökar utflyttningen från andra delar av vårt land. Sedan socialdemokraterna övertog regeringsmakten har nettoutflyttningen från skogslänen tagit ny fart.

I Stockholmsregionen framkommer nu klara tendenser som tyder på att misstagen från 1960-talet kan komma att upprepas. Den ökning som kan väntas i denna region kommer då att ske till priset av en tillbakagång av sysselsättningen i andra delar av landet.

Det finns forskarrapporter som uttrycker farhågor om en koncentration av befolkningen till några få orter. Resten av landet skulle i stort sett dö ut, menar man. I sina allmänna grunddrag är den rapporten inte helt osannolik. Den optimism rörande möjligheterna att åstadkomma och vidmakthålla regional balans som förekom under 1970-talet har nu förbytt i mörkare hotbilder.

Kanske kan de ökade riskerna och tendenserna till regionala obalanser ses som tillväxtproblem. Men tyvärr tycks bakgrunden till dagens farhågor och utveckling vara mer sammansatt än så, något som understryks av problemen med ökad regional obalans även under högkonjunkturåren 1984–1986.

Om tidigare regionalpolitik i hög grad handlade om att möta problemen i samband med lantbrukets rationalisering och tillverkningsindustrins expansion står vi i dag inför en situation som i stora delar betingas av introduktionen av ny teknik.

Ibland beskrivs den nya tekniken med informationsbehandling och informationsöverföring som en teknik för decentralisering. Datateknik överbryggar avstånden. Men samtidigt pekades det på att denna teknik medför behov av koncentration eller närhet.

Den förändrade situation som regionalpolitiken i dag har att möta ställer nya krav. De områden som ibland räknas som liggande vid sidan om den

egentliga regionalpolitiken kommer att få en större betydelse. Det gäller t. ex. infrastruktur och utbildning. Regionalpolitik måste framöver handla om mer än central överföring genom kostnadspåverkan och i ökad utsträckning inriktas på att stödja nyskapande och kreativitet på lokal och regional nivå. Målet måste vara att ytterligare understödja miljöer för nyföretagande och egna initiativ utanför storstäderna.

Om 1960-talets regionalpolitik handlade om lokalisering måste 1980- och 1990-talens handla om mobilisering.

Många bedömare knyter kreativiteten till den stora staden. Emellertid finns exempel på nyskapande och kreativa miljöer även utanför de större städerna. En viss anda som stimulerar egna initiativ och eget företagande är förhärskande. Men en sådan anda kan inte kommenderas fram från central nivå; i hög grad måste den växa fram underifrån. Men staten och andra organ kan underlätta dess framväxt genom att skapa gynnsamma förutsättningar för den. Viktiga grundelement i en kreativ miljö är nämligen tillgång till kunskaper och goda kommunikationer.

En följd av detta omtänkande är att regionalpolitiken i högre grad än tidigare måste rikta sig mot mindre företag. Det är i mindre företag – oavsett om de är nyetablerade eller "avknoppade" från större enheter – som en stor del av de för regionalpolitiken viktiga initiativen kommer att tas.

Det är en styrka, även för ett litet land som Sverige, att upprätthålla mångfald och flexibilitet vad gäller miljöer för nytänkande. Alltför kraftig koncentration riskerar leda till sårbarhet. Överhettning leder till trängsel och miljöproblem. Men det finns ingen anledning att generellt utmåla en kraftig motsättning mellan de större orterna och andra delar av landet.

1984 års regionalpolitiska utredning låg i vissa av sina analyser nära de uppfattningar som vi här har framfört i vår motion. Utredningen föreslog också en förändring av regionalpolitiken mot en ökad användning av utvecklingsinriktade stödformer. Trots detta, och trots att utredningen slutförde sitt arbete endast för en kort tid sedan, anser vi det nödvändigt att föreslå en ny parlamentarisk utredning om regionalpolitiken.

1984 års utredning lyckades aldrig komma fram till några förslag om förenklingar i stödsystemet. Vi kan också konstatera att ett stort behov av sektorssamordning kvarstår, icke minst vad gäller politiken gentemot glesbygden. En ny regionalpolitisk utredning bör bl. a. syfta till att bättre samordna detta arbete.

Frågor om service, forskning, teknikspridning, kommunikationer, kulturfrågor och rekrytering av kvalificerad arbetskraft utanför storstäderna berördes inte i någon högre grad av 1984 års utredning. Även frågan om krispolitikens utformning – hur regionalpolitiska "paket" av olika slag skall administreras och utformas för att vinna största möjliga effektivitet – bör tas upp av en ny utredning. Dagens regionalpolitik är i hög grad riktad mot traditionell industriell verksamhet, trots att det är tjänstesektorn som är mest expansiv. En ny utredning måste därför diskutera hur såväl offentliga som privata tjänster skall inrymmas inom regionalpolitiken.

Herr talman! De regionala högskolorna kan spela en viktig roll i en framtida regionalpolitik. Dessa kan ge företag utanför storstäderna närhet till högre utbildning, kvalificerad arbetskraft och utvecklingsarbete. Detta

kan ske bl. a. genom att s. k. mellaningenjörsutbildningar läggs till dessa högskolor och att deras möjligheter till kontakt med andra högskolor och näringslivet ökar.

Alla högskolor bör få tillgång till s. k. kontaktsekreterare. De regionala högskolorna bör också få ökade resurser för att ordna vetenskapliga seminarier, temporärt anställda forskare m. m. Runt om i landet har på senare tid teknikcentra etablerats. Folkpartiet ser positivt på detta. Det är viktigt att formerna för samverkan mellan högskolan och näringslivet, i teknikcentra eller i annan form, även framöver blir en fråga för de inblandade grupperna att bestämma.

När det gäller kommunikationer stöder folkpartiet regeringens förslag om vägupprustning. Det är också viktigt att flyget utvecklas, så att det blir enklare att t. ex. flyga "på tvären" i vårt land. På längre sikt vill folkpartiet i bl. a. detta syfte avreglera flyget. På kortare sikt anser vi att ansökningar om att få starta nya flyglinjer bör tillmötesgå mer generöst än hittills.

Ett stödsystem anpassat till "mobiliseringspolitik" innebär följande:

1. Centralt givna stöd bör vara generella. De skall vara lätta att överblicka och kräva liten administration. Folkpartiet vill förstärka de generella stöden genom att nedsättningen av arbetsgivaravgifter återförs till att gälla de speciellt utsatta delarna av Norrlands inland. Detta var den gräns som ursprungligen gällde för nedsättningen. När socialdemokraterna övertog regeringsmakten ändrades denna gräns till att gälla hela Norrbotten. Stödet bör nu ändras så att det omfattar de svårast drabbade delarna av landet.

2. Stöden bör decentraliseras. När länsanslaget infördes innebar detta att besluten decentraliserades till länsnivån. Folkpartiet vill kraftigt förstärka detta anslag, från 488 till 648 miljoner.

3. Stöden bör öppnas för fler verksamhetsformer. Folkpartiet föreslår här att de sänkta arbetsgivaravgifterna skall gälla all icke-offentlig verksamhet, att persontransportstödet också skall kunna åtnjutas av egenföretagare och att stödsystemet allmänt ändras så att även "mjuka" investeringar kan stödjas.

Den socialdemokratiska regionalpolitiken har närmast gått på tvärs med dessa utgångspunkter. Regeringen vill förstärka de centralt givna selektiva stöden. Det helt "oreglerade" offertstödet föreslås räknas upp. Det nya stödet för infrastruktur skall också delas ut centralt. Några regler för hur och när detta stöd skall utgå redovisas inte – här ges mycket stor central frihet att göra bedömningar i enskilda fall.

Man vill försvaga det generella stödet. Det generella sysselsättningsstödet skall avskaffas för bl. a. Bergslagen. Och man ökar inte länsanslagen. Dessa skall ligga fast vid samma summa som tidigare. I reala termer innebär detta att länsanslagen sänks.

Folkpartiets politik för generella stöd, decentralisering och öppenhet finansieras bl. a. genom omfördelningar från andra stöd. Offertstödet skall avskaffas, menar vi, och vi säger nej till det "infrastrukturstöd" som propositionen föreslår. Dessa pengar förs i stället över till länsanslaget. Vi vill också bibehålla sysselsättningsstödet i bl. a. Bergslagen. Totalt innebär

folkpartiets regionalpolitiska förslag att 145 milj. kr. satsas på regionalpolitik utöver vad regeringen vill ge.

Herr talman! Landets regionalpolitik behöver ett stärkt decentraliserat och flexibelt stöd. En stor del av den socialdemokratiska ökningen av regionalpolitiken härrör sig från att man tillfört 300 milj. kr. i engångspengar att användas över tre år. Vi använder i stället dessa pengar till att höja länsanslaget med 100 miljoner om året. Dessutom säger folkpartiet nej till att ta bort sysselsättningsstödet för bl. a. Bergslagen. Där går vi emot de nedskärningar som socialdemokraterna vill genomföra.

Regeringen har ju sagt i propositionen att den prioriterat regionalpolitiken, och man frågar sig när man läst propositionen: Är det detta som regeringen har försökt förespegla skogslänen, när länsanslaget urholkats eller sysselsättningsstödet dragits in? Var det detta budskap regeringen vill ge till bygder som Dannemora och Grängesberg?

Folkpartiet vill att man ger till dem som har de svåraste problemen och att de skall få t. ex. en reduktion av socialförsäkringsavgifterna. Dessutom vill vi, som jag har sagt, att stödet skall gälla all icke offentlig verksamhet i samma områden. Därmed ökar möjligheterna för en mer allsidig utveckling i dessa problemdrabbade regioner.

Herr talman! Regionalpolitiken står inför en nödvändig omdaning. Därför behövs det nya begrepp som innebär en mobilisering för regional balans. Slutsatsen är att vi skall fortsätta att förändra men också förbereda och rusta oss för en ny och bättre regionalpolitik.

Anf. 94 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag har ett skriftligt anförande på sex sidor som innehåller en hel del om Thage G. Petersons fögderi, men eftersom det har blivit bekant att han inte får tillfälle att i denna allmänpolitiska debatt gå till försvar, skall jag lämna det anförandet och bara ta upp några få punkter.

Centern har en bestämd uppfattning om att det behövs planeringstal såväl för länen som inom länen och att den samlade politiken måste inriktas på att skapa regional balans. Ett program för regional balans måste enligt vår mening ha tre beståndsdelar. För det första krävs en kraftig satsning för att bygga upp och utveckla basförutsättningarna i utsatta regioner, för det andra en rad företagsstimulerande åtgärder och för det tredje återflyttning till områden som drabbats hårt av tidigare utflyttningar. Här krävs det stimulanter som tar sikte på de enskilda individerna.

Den viktigaste delen i ett program för regional balans är basinvesteringar i vägar, flyg, tågtrafik, utbildning och forskning, en rättvis kommunalskatt och en rättvis service från kommuner och landsting.

Centern slår vakt om skolan. Vi satsar hårt för att bygga ut de regionala högskolorna till spjutspetsar för varje regions utveckling. Vi föreslår därför att de små högskolorna i skogslänen och i sydöstra Sverige får ett tillskott på 50 milj. kr.

Det är väldigt viktigt för utsatta regioner att få tag i kvalificerat folk. Stödområdena A och B i Norrlands inland har ju varit de stora avfolkningsområdena från 1950-talet fram till i dag. Skall de utvecklas väl framöver, måste det bli lätt att få tag i civilekonomer och civilingenjörer och viktigt folk

inom offentlig service som läkare, sjukgymnaster osv. Därför föreslår vi att studiemedelsavgiften avskrivs år från år inom stödområdena A och B. Vi tror att vi på det sättet kan få tag i unga, kvalificerade människor till de här utsatta områdena.

Jag vill också beröra länsanslaget. Vi noterar för vår del rätt besviket att där för tredje året i rad föreslås oförändrat 488 milj. kr. Det här är ett viktigt anslag, som länen kan jobba fritt med. Det har skapat många sysselsättnings-tillfällen. Det går snabbt med besluten. Därför är det här ett bra anslag. Vi föreslår att länsanslaget nästa budgetår skall höjas till 750 miljoner.

Jag vill också ta upp stödområde C, dvs. Norrlandskusten ner över Dalarna, litet av Värmland osv. De kommuner som ligger inom stödområde C är i stort sett kommuner som har förlorat och förlorar folk. Därför tycker vi att det är felaktigt att minska det regionalpolitiska stödet till stödområde C genom att ta bort sysselsättningsstödet därifrån.

Jag vill också ta upp en liten sak som just har med dessa basinvesteringar att göra. SJ diskuterar ju för närvarande järnbanenätet för snabbtågsförbindelser. Enligt mitt sätt att se är det en för stor och allvarlig fråga för att vi som parlamentariker skall överlåta den till SJ med de snäva ramar som man där har för sin verksamhet i dag. Det är många tiotals år sedan vi i det här landet på allvar och på ett samlat sätt diskuterade järnbanenät och tågtrafiken. Vi anser att riksdagen bör tillsätta en parlamentarisk utredning som ser över hur vi skall ha det framtida järnbanenätet, inte minst snabbtågsbanenätet.

Vidare har vi fått ett förslag till kommunal skatteutjämning. Kommunal skatteutjämning är ett viktigt regionalpolitiskt medel. Det ligger inte under Thage Petersons fögderi. Men det ligger ju inom regeringens fögderi. Om man jämför länsanslaget på 488 milj. kr. med skatteutjämningen, som är i storleksordningen 12 miljarder kronor och som i stort sett kommer utsatta kommuner och landsting till del, då förstår man den regionalpolitiska betydelsen av den kommunala skatteutjämningen.

I det förslag som nu har lagts fram vill jag framför allt beröra sydöstra Sverige. Sydöstra Sverige har i många år haft en "Norrlandsutveckling", dvs. en ganska snabb befolkningsminskning och med åren en allt större andel äldre människor. Vi i centern kan inte förstå att just ett sådant område skall drabbas av indragningar i en sådan omfattning att det motsvarar en kommunal utdebitering uppemot två kronor sammanlagt för landsting och kommun. Det är inte rimligt.

Jag vill också säga några ord om det sårbara samhälle vi bygger upp. Jag tar upp detta som en försvarsfråga. Frågan är om vi inte bygger upp ett så sårbart samhälle att det skulle bli svårt att försvara om vi skulle komma i ofred. Jag tänker på energisystemet och även på det snabbt minskande Norrlandsjordbruket, som skulle vara av stor betydelse om vi skulle komma i ofred. Jag tänker på att i stora delar av vårt land finns det i stort sett endast äldre människor kvar. Det kan bli mycket besvärligt om vi skall se det ur försvarssynpunkt. Dessutom samlas allt fler människor på allt färre områden. Jag anser att om vi skall ha ett trovärdigt försvar måste vi ha en mycket ordentlig regionalpolitik som leder till att detta land utvecklas på ett mindre sårbart sätt.

I några månader har jag nu studerat Hans Gustafsson och Mats Hulth. För

var månad som går tycker jag att de ser alltmer molokna ut. Jag kan förstå att det är litet bekymmersamt att infödda Stockholmsungdomar inte kan få bostad i sin egen hembygd. Och än värre är det för de tiotusentals ungdomar som på senare tid har flyttat hit för att få arbete. Jag tycker inte att det skulle överraska socialdemokratiska statsråd att en dramatiskt ökad befolkning i Storstockholmsområdet leder till köer, trängsel, ökad trafik och dålig miljö. Den senaste tiden har det kommit flera larmrapporter om att luften i Stockholms centrala delar är svårt förorenad. När halten av cancerframkallande föroreningar är flera hundra gånger större i Stockholm än på mer glest befolkade platser, borde man inse att läget är allvarligt.

Centerpartiet har krävt – och det kanske verkar litet konstigt – i en regionalpolitisk partimotion, att det skall skapas ett åtgärdsprogram för att förbättra storstadsmiljön. Men det handlar här bara om ena sidan av något som har två sidor. Den andra sidan upplevde jag på flyget i lördags. Jag satt tillsammans med en man från Norrlands inland. Han bor vid en utbyggd älv. Han bor förtjusande vackert trots att det är vid en utbyggd älv. Den älvsträckan ger folkhushållet hundratals miljoner kronor varje år i billig elström. Hur har då samhället tackat människorna i det området? Tyvärr har samhället inte tackat alls. Mannen berättade att det fortfarande lyste i alla fönster där han bodde. Men det skulle inte komma att göra det mycket länge till. Det bor någon gammal pensionär i varje stuga, och eftersom livet inte är evigt kommer lyse efter lyse att släckas.

Centerpartiet vill se att riksdagen samlar sig till ett beslut om att en ordentlig del av de s. k. vattenkraftsvinsterna skall gå tillbaka till vattenkraftskommunerna. Det är att betala tillbaka till dessa utsatta områden. Om man gör det, löser man kanske merparten av de regionalpolitiska problemen där.

Anf. 95 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Regionalpolitik i vår tid – vilka är dess villkor och metoder?

Villkoren förändras. Mer än 20 års erfarenhet ger nu nya perspektiv på metoderna.

Vi vet att regional eftersatthet och regionala klyftor inte uppstår av subjektiva orsaker. De uppstår ur inneboende tendenser i det ekonomiska systemet. Det finns ingen tendens till utjämning eller jämvikt, som de klassiska ekonomerna trodde – och som en del märkligt nog alltjämt tycks inbilla sig i sina slutna kamrar. I systemet ligger tvärtom att hela landsdelar på ett egenartat sätt kan förvisas till utvecklingens periferi under den historiska processens gång. Detta kan präglade deras situation för mycket lång tid framöver.

Vi kan med skäl befara att dessa inneboende tendenser förstärks i nutiden. Särskilt transnationaliseringen av kapitalet är en tung faktor i denna process. Det ger en särskild aspekt på Sveriges förhållande till EG, som nu är aktuellt och diskuteras. Det påminner oss om att landet inte får ge upp sin rörelsefrihet i regionalpolitiken. Vi får inte tillåta att vår nationella suveränitet begränsas därhän, att samhälleliga insatser rubriceras som otillåtna subventioner eller s. k. handelshinder.

1965 års regionalpolitiska grundtanke var, om man så vill uttrycka det,

kommersiell. Det var kommersiella satsningar man med samhällsstöd och förmåner ville locka till eftersatta delar av landet. Samhällsinvesteringar skulle sedan följa med en sorts anpassningens automatik. Vi vet i dag hur begränsad och felaktig den synen var. Ett modernt industriellt system fungerar över huvud taget inte utan att ha en ram, en infrastruktur. Är denna infrastruktur svag och otillräcklig, infinner sig inte de kommersiella investeringarna annat än svagt och otillräckligt. Det är de icke-kommersiella faktorerna som i dag är mer avgörande än de kommersiella. Det fragmentiserade lönsamhetstänkandet, som inte ser till olika insatsers och verksamheters externa effekter, är föråldrat. 20 års erfarenhet har lärt oss vad samhälls- och infrastrukturinvesteringarna har betytt i skogslänen. Utan dem skulle arbetslösheten ha varit oerhörd, de regionala klyftorna starkt fördjupade och de kommersiella investeringarna långt svagare.

Det är därför både intressant och riktigt, när de regionalpolitiska budgetposterna i år har ett särskilt anslag för infrastrukturinvesteringar. Lika intressant, men helt felaktigt, är däremot strävan från visst borgerligt håll att sälja ut och kommersialisera statliga företag och verk som arbetar i skogslänen.

Det finns emellertid andra viktiga slutsatser. Skall en bestående regional utjämning ske, får man inte, se olika verksamheter, offentliga eller privata, separerade från varandra. Man får inte ställa så kortsiktiga och snäva lönsamhetskrav på samhälleliga aktiviteter att de styrs utan sammanhang med helheten. Man kan inte skilja vägväsen från järnvägsväsen, televäsen eller olika statliga myndigheter. De måste ges ett starkare moment av långsiktighet och samordning. Man kan inte ha det så, att man ger lokaliseringstöd till en industri och samtidigt snålar in på t. ex. järnvägsservicen på samma ort.

Man kan inte heller ha det så att automatiska framskrivningar av de beräknade trafikströmmarna skall få styra alla tunga investeringsinsatser till södra Sverige och dess mest tätbebyggda regioner. Vi måste komma ifrån både den tilltagande fragmentiseringen inom de offentliga verksamheterna och de begränsningar som ligger i att dessa verksamheter som det nu är inte kan gå i spetsen för att bygga en mer avancerad infrastruktur i eftersatta regioner. Det sistnämnda är – det skall nog betonas – inte SJ:s och de andra verkens fel. Det är riksdagens fel, som har bestämt förutsättningarna för trafikpolitiken på det sättet. Det är i de politiska besluten som de första avgörande ändringarna på detta speciella område måste ske.

En annan slutsats är denna: Det är inte att vänta att de svenskbaserade privata storföretagen skall vara de ledande i skogslärens uppbyggnad. Det alltmer transnationaliserade storkapitalet söker sig och drivs i helt annan riktning. Gör man kartor över de stora privatföretagens lokalisering och planer, skall man på varje karta se hur tomt det ser ut norr om Dalälven.

Med all respekt för den regionalt baserade mindre företagsamheten, och med all respekt för lokala och kooperativa initiativ från människor i glesbygdsområdena – detta kan aldrig räcka. Det är värdefullt men har för små dimensioner för att förändra regionernas grundläggande villkor. I en långsiktig ekonomisk utveckling måste därför de stora, teknologiskt nydanande investeringarna i väsentlig mån komma från offentligägda verksamhe-

ter, från samhälleligt kapital t.ex. i löntagarfonderna. Med de svåra strukturproblem som finns i den traditionella basindustrin i skogslän och bergslag framstår detta som särskilt nödvändigt.

En tredje slutsats är, att har man likställdhet mellan regioner som mål, har man nationell integration i ekonomiskt, socialt och kulturellt hänseende som riktmärke, då måste detta finnas med i varje diskussion om Sveriges ekonomiska relationer med utlandet. Det går då inte att för framtiden hävda att den offentliga sektorn och de offentliga investeringarna skall trängas tillbaka till förmån för de stora exportkoncernerna. Det går inte att så öppna landet för en frihet som blott är kapitalets frihet, att följden blir ett nytt genombrott för den geografiska koncentrationen, för den långt drivna specialiseringen i ekonomin och för ett övergivande av regionerna utanför de stora centra.

Vi skall i detta sammanhang inte glömma bort jordbruket. Utan att mätt i arbeten vara någon växande näring, har det alltjämt sin betydelse för sysselsättning i skogslän och inland. En upplösning av jordbruksreglerings-systemet skulle förstärka den tendens som redan är tydlig – att nedläggningen av åker i skogslänen går snabbare än i övriga landet. Mot detta står, intressant nog, att kravet på en bättre matkvalitet, uppmärksamheten kring sårbarhetsproblemen och kritiken mot de överkemikaliserade och hårt exploaterande brukningsmetoderna visar på något annat och lämpligheten av något annat. Dessa växande insikter talar emot att det norrländska jordbruket nödvändigtvis är det som skall bära huvudbördan av att den nationella överproduktionen skärs bort. Det är ju en egendomlig logik, att man i regioner där det råder underskott på livsmedel skall vara med och betala t. ex. slaktdjursavgifter för att finansiera exportförlusterna på animalieöverskottet.

Låt mig så beröra vad jag med ett uttryck från Gunnar Myrdal vill kalla betydelsen av nationell integration. Nationell integration innebär att inga regioner skall behöva sacka efter eller diskrimineras i ekonomisk utveckling. Det betyder att de skall ha samma standard socialt och utbildningsmässigt. Rättigheter och möjligheter skall vara någorlunda jämlika regioner emellan. Det viktiga med en sådan hög grad av nationell integration är givetvis inte att man suddar ut säregenheter eller variation i kulturtraditioner. Det viktiga är att integrationen mobiliserar mänsklig kapacitet hos befolkningen i nationens alla delar. Bristande integration i form av stora regionala olikheter låter däremot en stor del av denna mänskliga kapacitet ligga i träda. Därför är regional jämvikt inte bara ett rättvisekrav utan också ett uttryck för rationell ekonomi.

Men att skapa nationell integration förutsätter för människorna ute i regionerna att de har möjligheter inom räckhåll, att det finns en lokal och regional arbetsmarknad med bredd och alternativ, att de kan nå skola och vuxenutbildning, organisationsliv och kultur utan orimliga hinder. Detta leder till en viktig men också något kontroversiell slutsats. Vill vi rädda inland och glesbygd, vill vi ge människorna möjlighet att stanna i sin bygd, då kan man inte bara bevara en extremt spridd bebyggelse över vidsträckt svåråtkomliga områden. Man måste skapa förbindelsnät som möjliggör tillgång till arbete och kultur.

Man får vara försiktig med att förfalla till alltför mycket av Sörgårdsromantik och tro på strukturer, där människor har svårt att nå kontakt med arbete, bildning och självförverkligande. Alltför isolerade levnadsmiljöer, bundenhet vid osäkra och provisoriska försörjningssituationer, alltför torftiga livsformer är ingenting att stå efter. Det räddar inte glesbygden. Det kan tvärtom konservera dess nackdelar och driva den unga generationen på flykten. Det konserverar traditionella könsroller, håller tillbaka kvinnors utvecklingsmöjligheter och leder därmed indirekt till utflyttning. Vi skall bevara glesbygden, slå vakt om glesbygdsmiljöernas sociala och kulturella värden, men det måste ske genom att de ingår i den nationella integrationen. De skall inte bli museimiljöer utan levande inslag i en mer integrerad och mer jämlik nation. Vi måste avgöra metoderna för glesbygdens överlevnad nu, – om tio år är det sannolikt för sent. Då har mänskliga och kulturella värden i dessa miljöer så undergrävts, att bygdernas livskraft säkerligen inte kan återvinnas.

Till allra sist vill jag beröra den motsatta polen i det regionala spänningsfältet storstaden. Jag håller helt med Börje Hörnlund om att den faktiskt hör hemma i en regionalpolitisk diskussion. I regionalpolitiska debatter framhålls storstaden ofta som ett avskräckande exempel. Det finns många goda skäl härtill. Det är ett känt faktum att de totala samhällseliga kostnaderna i städer över en viss storlek per invånare räknat drastiskt accelererar. Samverkansfördelarna neutraliseras av kostnader och stockningsproblem. Städer borde från den utgångspunkten egentligen aldrig bli större än 250 000 eller 300 000 invånare.

Ändå är staden en typ av landskap med sina speciella kvaliteter. Det är kvaliteter som i vår tid går förlorade i okontrollerad tillväxt, maktlös kommunalplanering, hejdlös spekulation, hämningslös privatbilism och smog.

Det fanns på 30- och 60-talen en levande diskussion om staden som en mänsklig livsmiljö, som en utmaning för en socialt grundad fysisk planering och arkitektur. Den debatten behöver återupplivas. Vår tid behöver en generation av kritiska arkitekter och folkliga stadsmiljökämpar. Vi måste lära oss än en gång hur det går till att bygga städer värdiga namnet, fria från föroreningar, utvecklade som sociala gemenskaper utan segregation, sammanhållna av avancerade snabba kollektiva transportsystem som ersatt 90 % av dagens katastrofala privatbilism. Det finns plats för en ny Le Corbusier och hans lärjungar, män och kvinnor som kan dra upp förslag och riktlinjer för en ny typ av stad. Senindustrialismens och bilismens stad, den sociala segregationens stad har levt ut sin tid och bryter nu sakta sönder sig själv. Ur dess absurditet stiger förhoppningsvis visionen av en helt ny typ av stad, där människans frihet och inte pengarnas skall vara måttstocken.

Anf. 96 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag har med mycket stort intresse lyssnat på vad Bengt Wittbom, Elver Jonsson, Börje Hörnlund och Jörn Svensson haft att säga. Det är mycket jag hade önskat att få bemöta och kommentera men också, och det vill jag gärna understryka, mycket som jag hade velat instämma i. Riksdagsarbetet skall emellertid strax avslutas för dagen. Mitt väl förberedda

anförande och min redovisning av regeringens regionalpolitiska budskap får jag därför framföra vid ett senare tillfälle, om inte förr så när vi behandlar budgetpropositionens regional- och näringspolitiska del. Jag ser fram mot att få diskutera regionalpolitik vid senare tillfälle, men då förhoppningsvis vid en litet gynnsammare tidpunkt av dygnet.

Herr talman! Jag vill därför nu inskränka mig till att önska herr talman och herrarna Wittbom, Jonsson, Hörnlund och Svensson en god natt.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

6 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 4 februari

1986/87:160 av *Erik Holmkvist* (m) till kommunikationsministern om åtgärder för att minska antalet trafikdödade renar:

Antalet tågdödade renar har de senaste åren ökat i Norrbottens län. Under år 1985 tågdödades 1 581 renar, varav på malmbanan 719, inlandsbanan 500, Haparandabanan 234 och på stambanan 128.

Prognosen för 1986 pekar på över 2 000 tågdödade renar. Även det året dödades de flesta renar på malmbanan och då framför allt delen ovanför Kiruna. Avsaknaden av renstängsel är naturligen bidragande och kanske den dominerande orsaken till olyckorna.

Var och en förstår vilket lidande som åsamkas djuren. Många skadade renar tar sin tillflykt ut i omgivningen, vilket innebär att de aldrig hittas och inte heller påverkar statistiken.

Men även tågpersonalen utsätts för psykisk press genom att varje resa riskera att köra på renar på flykt undan tåget.

Problemet har naturligtvis även en ekonomisk sida. Varje ren har ett åsatt värde på ungefär 1 400 kr. Vad det betyder för renägarna och SJ förstår var och en. Renägarna får visserligen ersättning för påkörda renar, men en ersättning som inte täcker förlusterna annat än till viss del. SJ:s förluster rör sig om 3–4 milj. kr. varje år.

Under 1983 skedde 1 015 trafikolyckor mellan bil och ren. 1984 var antalet uppe i 1 733 trafikolyckor. Prognosen för 1985 och 1986 är en fortsatt ökning. Varje trafikolycka orsakar skador på fordon som kan uppskattas till ca 7 500 kr., vilket innebär försäkringsskador om tillsammans 13–15 milj. kr. årligen plus 3–4 milj. kr. i trafikdöda renar.

Totalt rör det sig om ca 20–22 milj. kr. i ersättningar för tåg- och bildödade renar årligen i Norrbottens län. Det torde vara helt utan tvivel angeläget att bygga fler och effektivare stängsel utefter järnvägar och starkt trafikerade vägar. Samtidigt borde ständigt återkommande informationskampanjer till vägtrafikanter vara angelägna åtgärder för att söka komma ifrån den ständiga

Prot. 1986/87:64
4 februari 1987

*Meddelande om
interpellation*

ökningen av trafikdödade renar. Dessa och andra åtgärder borde ske utan fördröjning och borde kunna administreras från länsstyrelsen.

Med vad jag i interpellationen anförde ber jag få ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Vilka åtgärder är kommunikationsministern beredd att vidta för att snabbt komma till rätta med utvecklingen beträffande tåg- och trafikdödade renar i Norrbottens län?
2. Är kommunikationsministern beredd prioritera sträckorna Kiruna-Riksgränsen på järnväg och Kiruna-Överkalix på väg på sådant sätt att dessa sträckor är åtgärdade innan hösten 1987?

7 § Kammaren åtskildes kl. 22.59.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

Olof Marcusson